
**Α ΜΑΓΥΑΡ JEZSUITÁK
KIÚZETÉSE KÍNÁBÓL**

BEVÉGEZTETETT

KOCH ISTVÁN NAPLÓJA
A MAGYAR JEZSUITÁK KÍNAI MISSZIÓJÁNAK
PUSZTULÁSÁRÓL

TEREBESS KIADÓ
BUDAPEST, 1999

Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta:

VÁMOS PÉTER

© Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 1999
© Vámos Péter, 1999

ELŐSZÓ

Hogyan került egy magyar szerzetes Kínába? Mit kerestek a jezsuiták a Sárga folyó partján?

Talán kevésbé ismert, hogy Kína északi részén, Támingban működött a magyar jezsuita rendtartomány egyetlen külmiszsiója. Magyar jezsuiták 1924-től 1947-ig tevékenykedtek az 1936-ban önállósított és a magyar rendtartományhoz csatolt missziós területen.

Táming város Hopej tartomány déli részén, Honan, Sanhszi és Santung tartományok között található. A támingi missziós terület kiterjedése észak-déli irányban körülbelül százötven, kelet-nyugati irányban ötven-hatvan kilométer, területe 8640 négyzetkilométer – közel akkora, mint Bács-Kiskun-Szolnok megye –, lakosainak száma az 1930-as években több, mint kétmillió volt. A sík vidéket a *Hoangho* (Sárga folyó) tette termékennyé. A helyi lakosság szinte kizárólag földművelésből, búza, cirok, köles, kukorica és földimogyoró termesztéséből élt.

Táming már a császárkorban polgári közigazgatási központ volt, itt volt a járás katonai parancsnokának a székhelye is. A „Nagyhírű várost” (a Táming szó jelentése: nagy hírnév) az 1920-as években az egyik magyar szerzetes, Lischerong Gáspár így írta le: „A város felé közeledve már messziről látni a nyolc-tíz méter magas, hatalmas, kőből készült városfalat, mely négyszög alakban az egész várost körülveszi. A fal belülről földdel van feltöltve. A városfal közelében a városon kívül legalább tízezren húzzák meg magukat szürke, alacsony sárkunyhóikban. Az utcák szűkek, a kövezet még ismeretlen. A katolikus misszió a város keleti kapujától alig két-háromszáz méterre fekszik. Az északi kapunál a protestáns amerikaiak ütötték fel tanyájukat. A nyugati kapu környékét mindenki kerüli, mert rossz jel a kínaiaknak: itt viszik ki a halálraítéltet a vesztőhelyre, hogy lefejezzék. A déli kapu környéke sem alkalmas missziós telepnek, mivel itt a lakosság nagy része mohamedán, akiknek a megtérítése a legritkább esetben lehetséges.”¹ Az 1934-ben Kínába érkezett Kékessy Imre levelében ez olvasható: „Az utcán nincs közvilágítás, nincsenek tea házak vagy más szórakozási lehetőségek. Az utcák nincsenek kövezve. Ez egész Belső-Kínában így van. Az utcák mind derékszögben metszik egymást. A négy világtáj felé a várost körülvevő falon át négy kapun lehet kijutni. Pontosán a város középpontjában rendőr áll, aki fekete ruhában, fehér lábszárvédőben vigyáz a forgalomra. Nincsen sok gondja, mert csak a protestáns misszionáriusnak és egy fuvarozónak van

¹ Katolikus Missziók 4. évf. 1. szám, 1928. január, 2-4. o.

autója. A város legszebb üzleteivel ellátott főutcán kirakatok nincsenek, ehelyett a bolt egész eleje nyitott, mindenki láthatja, hogy bent mit árulnak.”¹

A missziós telep (*Tiencsutang*) a város keleti főutcájának két oldalán terült el. Az utca északi oldalán volt a jezsuita rendház, a műhelyek, a gazdasági udvar, az orvosi rendelő és itt voltak a misszió iskoláinak épületei valamint a bentlakó diákok kollégiumai is. A déli oldalon magasodott a templom, körülötte pedig a magyar jezsuiták munkáját 1926 óta segítő Kalocsai Iskolanővérek városi telepe és zárdája. A nővérek leányiskolát, betegkezelőt, árvaházat működtettek, és megszervezték az idősek otthonát. A városfalon kívül volt a „villa”, egy konyhakert gazdasági épületekkel. A rablók és más illetéktelen személyek látogatásait elkerülendő, a misszió épületeit a városban és a villa területén is fallal vették körül. Az apácáknak a városban kívül, a misszió villájának falain belül is volt egy zárdájuk. A misszió meteorológiai állomása a sanghaji jezsuita obszervatórium tudományos munkáját is segítette.

A támingi jezsuiták büszkesége, a misszió legszebb épülete az első világháború után épült neogótikus stílusú templom, amely a lourdes-i barlang templomának mintájára készült. A sanghaji, a tiencsini és a kantoni után a támingi katolikus templom a negyedik legnagyobb Kínában. A negyven méter magas torony nagy távolságról is biztos irányjelző.

A környéken a 19. században francia szerzetesek telepedtek meg, és létesítettek missziót. Az első magyar jezsuita, Szarvas Miklós 1922. szeptember 22-én érkezett Kínába, egy Rómával egyeztetett döntés nyomán. A magyar jezsuita provinciális ugyanis 1919-ben fogadalmat tett: ha sértetlenül túlélük a proletárdiktatúrát, akkor valahol a világban hittérítő küldetést vállalnak. Az új misszionárius az első évet a kínai nyelv tanulásával töltötte, egy újabb éven keresztül pedig egy tapasztalt francia hithirdető mellett volt segédmisszionárius, így csak 1924 júniusában jutott el Támingba.

A magyar jezsuita provinciális húsz éven át szinte minden évben küldött embert a támingi misszióba; 1924 és 1947 között összesen negyvenen érkeztek. Az előjárók úgy vélték, hogy minél fiatalabb embereket irányítanak Kínába, azok annál könnyebben fognak boldogulni a kínai nyelv megtanulásával, emellett az új környezethez is jobban tudnak majd alkalmazkodni. A kiválasztásnál fontos szempont volt, hogy a jelölt lelkileg és fizikailag is alkalmas legyen a missziós munkára. A jezsuiták önként jelentkezettek a misszióba, s az előjárók azokat választották ki, akiket kellően felkészültnek tartottak, akik egészségesek voltak, és a nyelveket is könnyen tanulták.

A most közreadandó napló írója, Koch István 1934 októberétől volt részese a támingi missziós életnek. A misszió

¹ Katolikus Missziók 10. évf. 7. szám, 1934. július, 9. o.

későbbi krónikása 1904. március 31-én született Zágrábban. 1914-től a jezsuiták pécsi Pius kollégiumának tanulója volt, s már gimnazistaként jezsuita misszionárius akart lenni. „Tizenegy éves koromban elolvastam P. Menyhárt László kongói jezsuita misszionárius életrajzát. Attól fogva (gyerekmódra) arról álmodoztam, hogy jezsuita misszionárius leszek – de sajátságos módon mindig Kína volt a színtere annak, noha arról semmit sem olvastam.” – írta.¹ Tizenöt éves korában határozta el, hogy jezsuita lesz, és a középiskola befejezése után, 1922. augusztus 24-én be is lépett a Jézus Társaságába. További életútja a rend szabályait követte: két év noviciátus után 1924 és 1927 között Szegeden filozófiát hallgatott, majd 1930-ig Pécsen, egykori alma materében volt magiszter (nevelő). 1933 júliusában pappá szentelték. Alig több, mint egy év múlva Innsbruckban befejezte teológiai tanulmányait, s azonnal Kínába került. Először Támingban, majd Pujangban tanulta a kínai nyelvet („francia nyelvkönyvből egyszerre tanultam a franciát és a kínait”), majd Herpy Károly mellett volt segédmisszionárius Csingfengben, ahol már kínaiul is prédikált. 1936 őszétől Vuhuban a harmadik próbaévét töltötte (a harmadik próbaév során a jezsuiták a teológiai tanulmányok és a papi működés megkezdése után egy évet a lelki életük fejlesztésére szánnak, s ezután teszik le a végső fogadalmat). 1937-től tíz esztendőn át, ameddig tehette, ismét Támingban folytatta a missziós munkát. 1947 elején az utolsók között hagyja el a missziót. Előbb a misszió szomszédságában található Vejhujfuba, majd Csengcsouba ment, majd 1948-tól öt éven keresztül Pekingben volt a papi pályára készülő középiskolás diákok szemináriumának előljárója. 1953. december 10-én kiutasították Kínából. Néhány hónapig Hongkongban pihent, és a misszió prokúrájának iratanyagát rendezte, majd 1954-től Makaón kispapokkal foglalkozott. 1956-ban Tajvanra, Putzeba utazott, ahol Támingból elmenekült társai már korábban új missziót alapítottak. A tajvani nyelv megtanulása után vidéki misszionáriusként dolgozott haláláig, 1989-ig.

Naplóját valószínűleg az események idején is vezette, de a jezsuita archívumban található (Archivum Provinciae Hungariae Societatis Iesu) változat, amelyet most közreadunk, később, bár az események után nem sokkal készült. Néhány közbevetett megjegyzésből kiderül, hogy a szöveg tisztázata, az eredeti naplójegyzetek újraírt változata. Keletkezésének pontos idejét nem tudjuk. Koch legkorábban még a negyvenes években írhatta a szöveget, erre utal az a tény, hogy 1948-ban nagyon hasonló tartalmú és küllemű beszámolókat küldött Kanadába. (ugyanazzal a kisbetűs írógéppel írt.) Legkésőbb 1953 végén, 1954 elején Hongkongban összegezhette feljegyzéseit: egy 1955-ben írott levelében utal ezekre a feljegyzésekre. Koch István szeme a negyvenes évek végétől folyamatosan romlott,

¹ Archivum Provinciae Hungariae Societatis Iesu. Koh István levelei.

a hatvanas években Tajvanon már egy különleges, nagy betűkkel felszerelt írógépet használt. Amikor 1969-ben, az önálló magyar jezsuita rendtartomány létrejöttének hatvanadik évfordulójára meg akarták írni a provincia történetét, Ádám János tartományfőnök kérésére Koch István Amerikába küldte a misszió történetére vonatkozó dokumentációt. Kiegészítésként írt egy hetven oldalas összefoglalást is a misszió történetéről, de azt már nagybetűs írógéppel. Később, a hetvenes években is rendszeresen levelezett a magyar provincia New Yorkban tartózkodó elöljáróival. Mint a misszió alapos ismerője, egy ideig a gazdasági ügyekért felelős minisztere¹, levelezésének egykori felelőse, emellett a misszió történetírója, a *Historia Domus* írója már korábban is igyekezett a dokumentumokat, életrajzi adatokat összegyűjteni és rendszerezni. A történet megírása, az adatok alapos feldolgozása azonban már meghaladta az erejét. Pál (Palmer) Lajos, egykori támingi misszionárius, aki akkor már az Egyesült Államokban élt, vállalkozott rá, hogy megírja a misszió történetét. Koch István szívesen küldte el neki a történeti dokumentumokat, de a missziótörténehből – akkor – sajnos nem lett semmi.

A dokumentumokat, köztük Koch István naplóját is 1990 után hazahozták Magyarországra. Sajnos az iratok egy része időközben megsemmisült. A feleslegesnek ítélték 1974 végén papírmalomban végezték, a költözködések során a meg hagyott anyag összekeveredett. Budapesten az anyag rendszerezését Lukács László jezsuita levéltáros irányításával 1994-ben kezdtem meg. Rómában, a központi jezsuita archívumban is értékes dokumentumok kerültek elő, amelyeket a generális engedélyével hazahozhattam Magyarországra. Az irattár rendezése során bukkantam rá a most közreadott naplóra is.

A magyar misszió pusztulásának, elpusztításának története sajátos szeptet a kínai forradalom európaiak által kevésbé ismert történetéből. Koch István egyedi események sorozatáról számol be, de minden jel arra mutat, hogy jellegzetes kép tárul az olvasó elé: a központilag irányított kampányokkal a hatalom kizárólagosságára törő kommunista hatóságokról, a paraszti élet elképesztő nyomorúságáról, hagyományokról, kényszerekről és nem utolsósorban az európaiak értetlenségéről. Ahhoz azonban, hogy a történetet követni tudjuk, szükséges az előzményeket is áttekinteni.

A missziós munka

XI. Pius pápa 1935-ben a misszió francia elöljárója, Lécroart püspök és Zanin kínai apostoli delegátus ajánlatára az apostoli elöljáróság rangjára emelte Támingot. A pápai bulla szövege a következő: „*A hszienszieni apostoli vikáriátus te-*

¹ miniszter – a jezsuitáknál az anyagi ügyek felelőse

rületéből azt a részt, amely a Táming, Nanlo, Csingfeng és Kajcsou (Pujang) állami szubprefektúrákat foglalja magában, nem különben a csangjüani szubprefektúra azon részét, amely a Sárga folyó nyugati részén fekszik, elválasztjuk. Az itt fõnt megjelölt területen Táming elnevezéssel új apostoli prefektúrát alapítunk, és a Szentszéktõl függõen a Jézus Társasága tagjainak gondozására bízunk, akik ezen a vidéken már régóta nagy apostoli buzgósággal dolgoznak. Ennek az új támingi apostoli prefektúrának és mindenkori prefektusának megadjuk mindazokat a jogokat, kiváltságokat, tisztségeket és hatalmat, amelyet az egész világon az apostoli prefektusok és prefektúrák megkapnak és élveznek az általános jog szerint, és ugyanazokat a terheket és kötelezettségeket is rójuk rájuk... Kelt Rómában, Szent Péternél, az Úrnak 1935. évében, március 11-én, pápaságunk 14. évében.”

A határozat alapján a Jézus Társaságának generálisa 1936. március 26-án Szarvas Miklóst missziós fõnökké (*superior regularis*) nevezte ki, egyben a támingi misszió területén született kínai jezsuitákat a magyar rendtartomány tagjainak nyilvánította.

A misszionáriusok egy része a missziós központokban dolgozott, mások pedig járták a vidéket, és általában csak havonta pihentek meg a támingi központi rendházban. Támingban és Pujangban segítőtestvérek is dolgoztak: volt közöttük asztalos, lakatos, szakács, betegápoló, de volt olyan is, aki a tanításban segített. A városokban elemi- és középiskolákat tartottak fenn, ahol az államilag elfogadott tanrend szerint oktattak. A hitoktatók (katekisták) képzésére külön iskolát hoztak létre. Minden külföldi misszionárius mellett dolgozott egy kínai hitoktató, aki a munkájáért fizetést is kapott. A hitoktatók másik része az iskola elvégzése után visszatért a szülőfalujába, s a helyi imaiskolában tanította a gyerekeknek az írást-olvasást, valamint a hittant, szükség esetén megkeresztelte a haldokló csecsemõket vagy kisgyermeket, a hívekkel együtt végezte a vasárnapi és a mindennapi esti és reggeli imát.

A nagyobb településeken önálló missziós állomást hoztak létre. A misszionárius ott élt a kínaiak között, s onnan indult a kisebb falvakba, a keresztény hívõk meglátogatására, missziós körjáratra. Az egymástól néhány kilométerre elhelyezkedõ falvakban a magyarok kápolnát vagy templomot építettek, ahol a hívek akkor is összegyûltek a közös imákra, ha a pap éppen nem volt velük.

A misszionáriusok az *accomodatio* (alkalmazkodás) szellemében megjelenésükben és viselkedésükben is igyekeztek beilleszkedni a kínai viszonyok közé. Egyszerû kínai ruhában, biciklin vagy ökrösszekéren járták a vidéket. A „paraszt-misszionáriusok” életkörülményei szinte semmiben nem különböztek attól, ahogyan a vidéki kínaiak éltek. Egyikük, Zsámár Jenõ így jellemzi a misszionáriusok munkáját: „A misszionárius térdeplõje a bicikli. Mikor misszióba indul, becsomagolja

az ágyneműt és a miseládát, amit talicskán eltolnak abba a faluba, ahol a misszió lesz. A misszionárius a biciklire csatolja az utolsókenetes táskát és az orvosságos ládát, és az őt kísérő katekistával elindul. Szentbeszéd, szentmise, gyóntatás, áldoztatás, beteglátogatás, statisztikaírás, az elsőáldozók, új keresztény-jelöltek vizsgáztatása, házasságkötések megáldása, az iskolák felülvizsgálata, orvosságosztás... mindezt két-három napig. Akkor megáldjuk a híveket, szedjük a sátorfánkat, és tovább állunk.”¹ Egy-egy misszionárius húsz-harminc, de nem ritkán több mint száz település keresztényeinek lelki gondozását látta el. Ezeket a helyeket a misszionárius állandóan járta, kivéve ha a hideg, a hőség vagy a sár akadályt gördített a látogatás útjába. A távolabbi településekre csak két-három havonta jutott el.

Kínában a 20. század első felében ismeretlen fogalom volt a közegészségügy. A viszonyokra jellemző, hogy a születések száma folyamatosan igen magas, a gyermekhalandóság elképesztő méretű volt, miközben az átlagéletkor alig érte el a 35 évet. Sem az egymást követő központi kormányok, sem a tartományi főnökök nem gondoskodtak gyógyászati hálózat kialakításáról. Európai szemmel hihetetlen elmaradottság jellemezte az életet: képzett, nyugati orvoslást tanult orvosok alig voltak. Ahol megjelentek a misszionáriusok, ott rövid idő alatt kisebb-nagyobb kórházakat, rendelőintézeteket szerveztek. Noha e kórházak és rendelők nagy többségének nem volt modern felszerelése, a kínai viszonyok között még mindig messze a legjobb feltételeket tudták biztosítani a hozzájuk fordulók számára. A tisztaság, a nyugati gyógyszerek és gyógymódok sokszor gyors és látványos javulást hoztak. A kínaiak közül sokan egyrészt a kíváncsiságuktól hajtva, hogy közvetlen közletről is láthassák a külföldit, beszéljenek vele, sőt akár meg is érinthessék, másrészt a gyors gyógyulás reményében keresték fel a misszionáriusok gyógyító központjait. Mivel a missziós orvosok tevékenysége szembeűnő eredményeket hozott, a gyógyítás segített csökkenteni az előítéleteket, s a kínaiak nagyobb bizalommal fordultak az idegenek tanításai felé is.

A húszas-harmincas években Kínában egymást érték a polgárháborús konfliktusok. Támingot a harci cselekmények többnyire csak közvetve érintették. Mivel a város a Sárga folyó árterületéhez közeli síkságon terül el, majdnem száz kilométerre a stratégiai fontosságú Peking-Hankou vasútvonaltól, a hadseregek nem fáradtak a nehezen védhető vidék meghódításával. A támingi misszionáriusok a politikai változásokból legtöbbször csak annyit vettek észre, hogy időnként nem járt a posta, vagy hogy a városba a kínai hatóságok új mandarint neveztek ki. A legnagyobb gondot az jelentette, hogy a háborúk idején, amikor a vidéket ellenőrző hadsereg-

¹ Katolikus Missziók 12. évf. 3. szám, 1936. március, 58. o.

nek ellenséges csapatokkal kellett harcolnia, a környék rablóbandái rögtön kihasználták a kínálkozó alkalmat és a lakosságot fosztogatták. Amikor a város közvetlen közelében is harci cselekményekre került sor, a városi lakosságból sokan a misszió kőkerítéssel védett épületeiben kértek menedéket, mivel a missziót (kevés kivételtől eltekintve) a rablók is tiszteletben tartották.

A missziós munka zavartalansága érdekében a misszionáriusok igyekeztek jó kapcsolatot fenntartani a mindenkori helyi főhivatalnokkal. A mandarin részt vett az iskolai záróvizsgákon, udvariassági látogatásokat tett a szerzeteseknél, sőt, néha a templomba is ellátogatott. Táming 1933-ban kinevezett új mandarinja például alighogy elfoglalta a hivatalát, ellátogatott a misszióba. A nagytemplom annyira megtetszett neki, hogy később családjával együtt rendszeresen látogatta a miséket: „minden nagyobb ünnepen, midőn énekes misék vannak, és bűg az orgona, bejelenti jövetelét, és illedelmesen végighallgatja a szentmisét. Rendszeresen követik őt feleségei, gyermekei és hivatalnokai is. A májusi körmeneten részt vevő kétezres tömeg nagyon meglepte őt.” – írja Szajkó József.¹

Japán megszállás alatt (1937-1945)

1937 nyarán megkezdődött a japán-kínai háború. A japán hadsereg egységei november 10-én este érkeztek Táming elé. A város északi oldalán indították meg a támadást. A misszió közvetlen közelében folyt az ágyúzás. Sötétedés után a város lakossága több órán keresztül fejvesztve menekült a városból a még szabad keleti kapun át. A misszióban, ahol a francia zászló volt kitűzve, közel kétezer keresztény keresett menedéket. 1937. november 11-én reggel a japán tüzérség újra elkezdte ágyúzni Támingot. Egész nap lőtték a várost, leginkább a Keleti Főutcát, ahol a kínaiak kivonultak. Minthogy a misszió éppen ebben az utcában volt, a jezsuiták épületeire is jutott a lövedékekből: két bomba és harminc ágyúgolyó találta el a missziót, kettő csapódott a templomba. A támadásnak hét áldozata volt. Este kilenc óra körül az északi városfalon lőtt résen át egy japán század behatolt a városba. Másnap, november 12-én a japánok elfoglalták Támingot. A város védelméért felelős kínai parancsnok öngyilkos lett, a kínai katonaság elmenekült.

A japánok bevonulása után a városban hamarosan helyre állt a béke. Az üzletek újra kinyitottak, az utcák megteltek járókelőkkel. A megszállók ígéretet tettek, hogy szavatolni fogják a katolikus misszionáriusok és az öt protestáns lelkipásztor biztonságát. A japánok a misszió egész területén

¹ Archivum Provinciae Hungariae Societatis Iesu. Kínai misszionáriusok levelei doboz, P. Szajkó levelei dosszié, 11. levél, 1933. június 22, Táming

kímélték a missziós műveket és a misszionáriusokat, decemberben már folytatódhatott a tanítás is. Az apácák zárdáját éjjel-nappal őrség védte, a kínai nőknek sokszor már az is védelmet nyújtott a japánok ellen, ha a nyakukba akasztottak valamilyen katolikus jelképet, keresztet vagy szentképet. A japánok nem hántották a misszióba menekült férfiakat sem, sőt, nagyobb mennyiségű rizst is adtak a missziónak. A már-már baráti viszonyoknak politikai oka volt. A japán kormány 1936. november 25-én – egy hónappal a Berlin-Róma-tengely létrejötte után – aláírta Németországgal az Antikomintern Paktumot, s mivel a magyarok mindkét európai hatalommal jó kapcsolatban voltak, a japánok sem tekintették őket ellenségnek. Az is a jó kapcsolat alapja lehetett, hogy Táming japán főparancsnoka korábban Berlinben volt katonai attasé, és Magyarországon is megfordult.

Amint a japán főerő tovább folytatta a támadást, távolabb került a front, s a megszállók a városokban csupán kisebb létszámú, bár ágyúkkal és gépfegyverekkel jól felszerelt helyőrséget hagytak. Támingban is csupán egy ötszáz fős egység maradt. A kínaiak a falvakban szervezték az ellenállást. A Kínai Kommunista Párt agitátorai járták a falvakat, és ellenállásra buzdították a lakosságot. Táming az ott élők szerint olyan volt, mint egy sziget. A kapukon ki- és belépőket a japánok igazoltatták és megmotozták, mivel a várostól néhány kilométerre már kínai csapatok voltak. A kínaiak viszont a városból jövöket fogadták bizalmatlanul.

A magyar missziós területen ezekben az években mintegy 40 000 keresztény élt. A városokban növekedett, a kis falvakban inkább csökkent a keresztények száma, mivel a misszionáriusok nem mindenütt tudták fizetni a hitoktatókat, és sok helyen az imaiskolák fenntartására sem volt lehetőség. A növekedésnek közvetlen politikai okai is voltak. Az egyik ok az volt, hogy a japán bevonulás után az amerikai protestáns misszionáriusok elhagyták a támingi missziójukat, és a protestáns kínaiak közül sokan katolikusok lettek. Sokan azért kérték a keresztséget, mert látták, hogy a japánok a magyar misszionáriusokat nem bántják, és úgy érezték, hogy a misszionáriusok számukra is védelmet nyújthatnak a japánok ellen. A japán fennhatóság alatt álló vasútvonalak közelében lakó kínaiak különösen féltek a japán fenyegetéstől. A vasúthoz közeli falvakban nem volt ritka, hogy egész udvarházakat ajánlottak fel a misszió számára, hogy veszély esetén az emberek oda menekülhessenek. A negyvenes években, a súlyos inflációs és pénzhiányos időkben a keresztények még arra is hajlandók voltak, hogy a termésük egy részét felajánlják a missziónak. A missziós terület déli központjában, Pujangban a helyi lakosok felkérték Lischerong Gáspárt, hogy legyen a város mandarinja.

A háború utolsó éveire a lakosság közel fele elvándorolt, sokan pedig éhen haltak. A japánok és szigorú adószedőik,

a behódolt kínai katonák mértéken túl, kegyetlenül hajtották be az adót. A régi mandarinok katonai kíséretükkel járták a falvakat, és szintén begyűjtötték a nekik járó adót. Amikor mind elmentek, megjelentek a rablók, és elvittek mindent, ami még mozdítható volt. Négy hadsereg járta a vidéket. A japán megszálló hadsereg és a velük együttműködő kínai csapatok alkották a „Császári Segédhaderőt” (*Huanghsziecsün*). Ellenük újult erővel lépett fel a Csang Kaj-sek vezette Nemzeti Párt (*Kuomintang*) hadserege és a kommunista Nyolcadik Hadsereg, amelyhez az évek során a környékbeli szabadcsapatokba, rablóbandákba tömörült egykori katonák is csatlakoztak. Ez utóbbiak általában együtt léptek fel a japánok ellen, de a közös ellenség legyőzése után, a felszabadított területek uralma feletti csatározások során azonnal egymásnak estek. A misszió környezetében, Észak-Kínában a kommunista befolyás volt a jelentősebb. A Nyolcadik Hadsereg létszáma 1944 őszén félmillió körül volt, s az őket támogató helyi milíciák, a kommunista erőkhez csatlakozó irreguláris csapatok létszáma elérte a másfél milliót. A Kínai Kommunista Párt vezetése előtt kettős feladat állt: vissza akarták foglalni a japán megszállás alatt álló területeket, és egyidejűleg harcolni a Csang Kaj-sek féle nemzeti csapatok fölé kerekedni. 1944-ben Támingban is kettős hatalom alakult ki. A falvak lakói a japánoknak és a kommunista parancsnokságnak is fizettek adót.

A misszió pusztulása (1945-1947)

A katolikus missziókkal kapcsolatos kommunista politika fő irányvonalát mindig központilag határozták meg. A cél és a végeredmény mindenütt azonos volt, de a gyakorlat a helyi körülmények különbségei – elsősorban a helyi parancsnokok vérmérséklete – miatt különböző. Ami 1946-ban Támingban lejátszódott, az nagy vonalakban jellemző volt Kína egész területére, azzal a különbséggel, hogy amíg Támingban a misszió már 1946 végére gyakorlatilag teljesen elpusztult, a legtöbb helyen csak 1949 után, a Kínai Népköztársaság megalakulását követően számolták fel a missziókat. Még a támingi misszió többi városában, például Pujangban és Csangjüanban is az ötvenes évek elejéig hagyták dolgozni a hithirdetőket.

A misszió felszámolásának során a kommunista hatóságok eleinte udvariasan viselkedtek, biztosították a misszionáriusokat a jóindulatukról. Később a hatóságok „kölcson vették” a misszió tulajdonában levő eszközöket, a gépjárművektől és a kerékpároktól kezdve egészen a termoszkig és a takarókig. Mivel a legtöbb kis településen a misszió házai voltak a legnagyobb, legkényelmesebb, legjobban felszerelt épületek, a kommunisták itt rendezkedtek be, itt rendezték a gyűléseiket. A papoknak és a nővéreknek csak néhány szobát hagytak meg. Arra mindenütt vigyáztak, hogy a templomhoz ne nyúl-

janak, nehogy sérüljön a vallásszabadság. Ahol nem foglalták le a misszió épületeit, ott is a demokrácia jelszavát hangoztatva, a nép nevében mentek be a misszió épületébe, mindent alaposan szemügyre vettek, listát kértek a misszió vagyontárgyairól. Nem sokkal a kommunisták hatalomátvétele után a misszióban megjelent néhány „jó szándékú” ember, akik figyelmeztették a hithirdetőket, hogy a kommunista politika hamarosan változni fog, ezért jobban tennék, ha az értékeiket biztos helyre menekítenék, esetleg ők maguk is elhagynák a missziót. Valóban: hamarosan megkezdődött az egyházellenes, antiimperialista kampány, amelynek az volt a célja, hogy a népet a missziók ellen fordítsák. Ha ez sikerült, a helyiek bevonásával megkezdődtek a népitételek, amelyek során a misszió vagyontárgyait elkobozták, a misszionáriusokat börtönbe zárták, nem ritkán meg is kínozták vagy megölték.

A keresztény kínaiakat nyíltan nem akadályozták a vallásuk gyakorlásában, de a misék idején rendszeresen gyűléseket, ideológiai kurzusokat tartottak, ahova mindenkinek kötelező volt elmenni, így a misét sok helyütt hajnalban tartották. A misszió gazdasági ellehetetlenítésének egyik módja a súlyos adók kivetése volt. A vagyonyilatkozatot egyrészt a népitélet idején a közvetlen rekvirálás alapjául használták, másrészt erre hivatkozva szabták ki a misszióra az adót.

A missziók felszámolásának következő lépése az iskolák államosítása volt. A helyi hatóságok gyakran hozzájárultak ahhoz, hogy az egyházi iskolákat továbbra is a misszionáriusok működtessék, egyszerűen azért, mert a hatalom új birtokosainak nem voltak meg a személyi feltételei a vidéki iskolák további fenntartásához. Szintén 1950-ben került sor a földek államosítására, így a missziók bevételi forrásai gyakorlatilag megszűntek. A hívek adományai is elmaradtak, így több külföldi pap, köztük a magyar Horváth Sándor és Jaschkó István is arra kényszerült, hogy kétkezi munkával, földműveléssel, kötélveréssel keresse meg a tál rizsre valót. A karitatív intézmények: az árvaházak, a kórházak elkobzására és a külföldi orvosok kiutasítására bírósági perek után került sor.

*

1945 májusában a japánok harc nélkül feladták Támingot. Május 14-én este a japán katonai parancsnok elment a misszióba, és bejelentette, hogy az éjjel kivonulnak a városból. Felajánlotta, hogy magukkal viszik a kollégium rektorát, Németh Józsefet és az iskola igazgatóját, Litványi Györgyöt, mert a hivataluknál fogva mindketten folyamatosan tartották a kapcsolatot a japán hatóságokkal, Litványi japánul is kitűnően megtanult, s a kínaiak esetleg őket is ellenségnek tekinthetik. Az új folyamán a két magyar, valamint Pál Lajos át is ment a japán parancsnokságra, és velük együtt hagyta el Támingot.

A japánok távozásának a hírére a városon kívül élő kínaiak előzőnlötték Támingot, és megkezdték a fosztogatást. Azonban

már 14-én délben megjelent a Vörös Hadsereg előőrse, estére pedig megérkezett a reguláris kommunista hadsereg is.

A kommunisták a vidéki parasztságot „városnézésre” invitálták. Sokan először léptek be a hatalmas kőfallal körülvett városba. A missziót is kötelezték, hogy nyissa meg a kapuit a fiatalok előtt, akik heteken keresztül jöttek húsz-harminc fős csoportokban. A misszionáriusok meszelt falú, üvegablakos „palotái” a legtöbbjük számára csodás látványt jelentettek. Az érdeklődők mindent alaposan végignézték, mindenre rákérdeztek. „Ha valaki odajött, és mondta, hogy a papnak most »nem szabad« beszélnie, felháborodtak ezen az imperializmuson, és felajánlották a papnak, hogy csak jelezze óhaját, és azonnal »felszabadítják az elnyomás alól«... Ha üres volt a templom, akkor sokkal szabadabban viselkedtek. Főként Szent Ignác szobra, a lábai alatt elnyúló sátánnal izgatta őket, mert hogy az »imperializmus«.” – írja Koch István.¹

A kommunista városi előjáróság meghívta ebédre a misszionáriusokat és biztosították őket a vallásszabadságról, sőt az új népbiztos is ellátogatott a templomba. Az is hozzájárult a misszionáriusok és a kommunista városparancsnokság közötti jó viszony kialakulásához, hogy Kékessy Imre, a magyar missziós orvos sikeresen kezelte az egyik kommunista vezető feleségét. A kisebb helységekben élő magyarok nem voltak ilyen szerencsések. Az új hatóságok lefoglalták a misszió épületeit, a kápolnákat és az iskolákat, és ott tartották a gyűléseiket. Néhány templomot lebontottak, az oltárokat felaprították, a szobrokat lemázolták, egy kínai papot több hónapra át fogva tartottak. A falvakban lehetetlen volt megnyitni az iskolákat, mert a kommunisták a fiatalokat minden nap gyűlésezni vitték, a misszió iskoláiban tartották a szemináriumot. A városba is egyre kevesebb keresztény jutott be, mert mindenki csak a népország engedélyével hagyhatta el a faluját.

Táming felszabadítását követően a KKP emberei elrendelték a városfal lebontását: A környékbeli falvak lakói heteken át tízezzrel dolgoztak a bontásnál. Először csak utakat nyitottak a falon keresztül, majd az utakat kiszélesítették, végül a következő év elején az egész falat lerombolták. A város gazdag polgárait, sőt a misszionáriusokat is kivezényelték a munkára. A város kommunista vezetése rövidesen lefoglalta a misszió épületeinek egy részét, ott szállásolta el az átvonuló katonákat, valamint ideológiai kurzusokat rendezett a tanárok számára. A tanfolyam résztvevői beköltöztek a misszióba, leszerelték a misszió telefonjait, és „kölcson vették” a kerékpárjaikat. A városon kívüli leányiskolában a környékbeli falvakból verbuvált diákságnak politikai iskolát rendeztek be. 1946 elején, a téli szünet után a misszió megnyithatta az iskoláit, nyáron pedig minden végzős diák kapott diplomát.

¹ Archivum Provinciae Hungariae Societatis Iesu. Koch István: *A magyar jezsuita hithirdetők története Kínában*. Kézirat. 11. o.

1946. szeptember végén Senhszi tartományból a központi kormányzattal politikailag szembehelyezkedő egyetemista csoport érkezett Támingba. Nevet is adtak maguknak: „fansentuj”, azaz „szellemirtó gárda”. A kormányellenes irreguláris csapatokra támaszkodva megszervezték a néptörvényszéket. Ősszel a kommunista propagandisták egymás után kezdeményezték a népítéleteket. Minden napra jutott egy gazdag városi polgár, akit felelősségre vontak. Egymást érték a népgyűlések és a misszió elleni akciók. 1946. szeptember 28-án elfogták a misszió elöljáróját és a misszió anyagi ügyeiért felelős Maron Józsefet. Őket is a néptörvényszék elé állították, Szarvast az ájulásig verték. A misszió „bűnei” miatt 45 milliós bírságot róttak ki a misszióra, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy a misszió teljes vagyonára igényt tartottak. Folyamatosan zajlott a rekvirálás, illetve a valós értéket figyelmen kívül hagyó vásárlás. A misszió vagyonát fillérekért kellett eladni a népnek, hogy ki tudja fizetni a néptörvényszék által követelt összeget.

1946. október 8-án Takács János házfőnök elrendelte, hogy a rendtagok hagyják el a missziós házat, menjenek a város falain kívüli villa területére, onnan pedig kettesével-hármasával induljanak el a kommunisták befolyásától akkor még mentes városba, Csangtőfuba. A misszionáriusok kisebb csoportokban, a lakott településeket lehetőleg kikerülve, több napon át gyalogoltak, amíg elértek a kanadai verbiták vagy az olasz jezsuiták missziójába.

November elején a Kuomintang bombázói légitámadást indítottak Táming ellen. A gépek először csak felderítő repüléseket hajtottak végre, majd november 4-én – Szarvas Miklós ötvenhatodik születésnapján – megkezdődött a bombázás. A kuomintangista csapatok tizenegy géppel támadtak, folyamatosan bombázták a kommunista egységeket, amelyek többek között a misszió épületeit is búvóhelyül használták. Az első bombák a leányiskolát érték, azután a misszió többi épületében is komoly kár keletkezett. A nemzeti hadsereg egy bombája eltalálta a kalocsai nővérek városi házát, egy másik pedig a püspökség épületét semmisítette meg. A jezsuita rendház nem dőlt össze, csak az ablakok törtek be, és a tetőcserepek hullottak le a légnyomástól. A bombázásnak több halottja volt a misszió iskoláinak növendékei közül is. Másnap hajnali négykor Szarvas Miklós elhagyta Támingot.¹

A misszionáriusok a továbbiakban mind kénytelenek voltak elhagyni a várost, de később néhányan visszajutottak a támingi misszióba. A misszió épületeibe ugyan nem térhettek vissza, de a keresztényeknél bujkálva még éveken át foglalkozhattak a kínai hívek lelki gondozásával. 1947. július 10-én kelt pápai

¹ Szarvas a spanyol jezsuiták missziójában dolgozott még közel egy éven át. 1947. december végén Rómába ment, majd a jezsuita rendfőnöknél tett látogatása után 1948. január 23-án hazatért Magyarországra.

bullá a támingi apostoli előjáróságot egyházmegyei rangra emelte. Az új egyházmegye apostoli kormányzója Lischerong Gáspár lett. Lischerong az *administrator apostolicus* címet Kínából való kiűzetése után Tajvanon is viselte egészen haláláig, 1972-ig. A kommunisták nem közvetlenül a Kínai Népköztársaság kikiáltása után utasították ki az országból a külföldi misszionáriusokat. Az utolsó magyar jezsuita misszionárius, Császár György 1955-ben hagyta el Kínát. A magyar misszionáriusok a Kínába való visszatérés lehetőségében bízva 1955-ben Tajvanon, Putze központtal új missziót alapítottak. Három magyar jezsuita misszionárius még ma is Tajvanon él.

*

Táming közepesen fejlett kínai város, lakossága jelenleg 700 000 fő. Ma is őrzik a huszadik század közepén kiteljesedett jezsuita misszió emlékét. A városban a katolikusok számát ötezer körülire becsülik. A templomot 1955-ben szentelték fel újra. A vörös csillag helyett ekkor újra kereszt került a torony tetejére. Az orgona ugyan némán pihen, a toronyóra szerkezete is elrozsásodott már, de a pap negyedik éve minden reggel újra itt miséz, s az ígét négy éve minden reggel több száz hívő támingi hallgatja. Vasárnaponként a környék falvaiból a városba jövő katolikusok (legtöbbjük egyszerű földműves) megtöltik a szépen felújított templomot. A kalocsai iskolanővérek közel száz kínai rendtársa 1985 óta tevékenykedhet újra. A magyar rendközpont folyamatosan tartja a kapcsolatot velük, és a Tajvanon élő magyar jezsuitákkal. Segítségükkel két éve megnyitották a magatehetetlen idős asszonyokat és az elhagyott, sérült gyerekeket gondozó intézetüket. Az egykori jezsuita rendház és a püspöki rezidencia épületei közül néhányat az év elején visszakapott az egyház. A nővérek újra meg szeretnék nyitni az orvosi rendelőt és az elemi iskolát. A városfalon kívüli villa területén és épületeiben működik Táming legnagyobb – természetesen állami kézben lévő – iskolája. Amikor 1998 elén Támingban jártam, magyarként én is megérezhettem, hogy a misszió egykori központjában ma is sokan szeretettel gondolnak a magyarokra, apácákra és szerzetesekre.

*

A naplót szerkesztve, de szöveghű formában adjuk közre. Amennyire lehetett ragaszkodtunk az eredeti szöveghez, csak az értelemzavaró hibákat, valamint a betűhibákat javítottuk ki. A kínai szavak magyar átírásánál néhány kivételtől eltekintve a népszerű magyar átírási rendszert használtuk. A kivételek között van Táming város neve, ezt Koch is Támingnak írta, valamint a tódzsang szót is Koch átírása szerint közöljük (az általunk választott átírási rendszer szerint Taming, illetve toucseng lenne a helyes).

KOCH ISTVÁN NAPLÓJA

AZ ELLENSÉGES MEGSZÁLLÁS VÉGE ÉS AZ ÜLDÖZÉSEK KEZDETE

1945. Az elmúlt évben az ellenséges megszálló csapatok [a japánok] átadták Pujangot és Csingfenget az általuk szervezett bennszülött segédszervezeteknek (a rövidség kedvéért csak janicsároknak nevezem őket ezentúl).¹ A vörös gerillák (nyolcasok²) nemsokára cselrel elfoglalták Csingfenget. November elsején pedig a pujangi janicsárok feladták a várost, és biztonságosabb vidékek felé vették útjukat.

Azóta a hódítók ereje mind jobban a sorvadás képét mutatta. Katonáik szelleme ugyan ezentúl is a régi volt, de a Csendes-óceáni és délkeletről sok erőt kötött le. A bennszülöttekből toborzott janicsárokat mind nagyobb mértékben vették igénybe. Azok [a japán oldalon harcolók között a kínaiak] száma rövidesen messze túlszárnyalta a saját katonáik számát. A janicsárok a népnek nem a legjobb rétegekből kerültek ki, de meg mint kínaiak is, [a japánok számára] nem voltak megbízható katonák. A japánok nem merték őket bőven ellátni lőszerrel, mert ami lőszer kaptak, hamarosan eladták a nyolcasoknak. Árulás árulást követett.

Támingban tavaly nyár óta csak egészen kicsiny japán őrség volt. A garnizon nagy többségét egy három rablóbandából összeszervezett janicsár sereg képezte. Vezérük, Vang Tienhsiang, művelt és jóindulatú katonatiszt volt, de ő is hamarosan összeütközött a japánokkal. Leváltották, és egy nagyvárosi parancsnokságnál adtak neki beosztást. Ezzel azután titkos ellenségüké tették Vangot, aki lesett az alkalomra, hogy bosszút állhasson azért, hogy az ő hadseregét másnak adták át.

Idén januárban Vang a nyolcasokkal szövetségbe lépett. Támingban. Szolgálati helyén szabadságot kért. Támingba jött, és inkognitóban a Nankuanban (déli külváros) kapcsolatot keresett a városban levő katonái közül azokkal, akik a legközelebb állottak hozzá. Az egyik éjszaka későn jöttek haza portyázásukról. Magukkal hozták a városba régi vezérüket és a nyolcasok egy válogatott osztagját. Minden akadály nélkül bejutottak a városba, és egyenesen a lakanyába mentek. A kapu zárva volt. Kopogtatnak. A kérdésre, hogy ki van kinn, nevetve felelik, hogy „a nyolcasok”. A bentiek nagyot néznek, mikor valóban a nyolcasok állítanak be.

¹ Koch István a japánokkal kollaboráló kínai hadsereg, a Császári Segédhaderő, kínaiul *Huanghsziecsün* katonáit nevezi janicsároknak.

² A Nyolcadik Gyalogos Hadsereg, kínaiul *Palucsün* a Kínai Kommunista Párt hadseregének a neve. A hadsereg 1946-ban felvette a Népi Felszabadító Hadsereg nevet.

Nagy zűrzavar keletkezik. A janicsárok egy része mindjárt átpartol a jövevényekhez, más osztagok ellenszegülnek. Pontosan előkészített terv szerint sebtiben agyonlövik a parancsnokokat, és megkezdődik a harc. Nem is annyira harc, mint inkább szökés és bujkálás. De azért egyes osztagok hűek maradtak, és komolyan harcoltak, és némelyik meg is védte a saját laktanyáját. A fontosabb stratégiai épületeket felgyújtották. A japánok látván, hogy árulás van, virradatig laktanyájukban maradtak. Reggel néhány bátrabb kiment az utcákra nézelődni. Persze életükkel fizettek.

Délelőtt tíz óra körül a nyolcasok az árulókkal együtt kivonultak a városból. Erre bezárták a kapukat, és estig ki sem nyitották, amíg a környéken tartózkodó janicsárok és más japán különítmények meg nem érkeztek.

Én a jezsuiták városon kívüli tanyáján vészelttem át a kalandot. Ahogy az első kézigránát-dörrenésekre felriadok, első gondolatom az, hogy talán P. Molnár¹ dobott kézigránátot, aki a nővérek iskolájában aludt az éjszaka a leromlott közbiztonsági állapotok miatt. De mikor nem csak két kézigránát durrant – P. Molnárnál ugyanis csak kettő volt –, hanem egész sorozat, azonnal tisztában voltam, hogy a nyolcasok csetepatéznek. Nemrégiben volt egy ilyen kaland. Influenzás voltam, és éppen izzadtam. Feleslegesnek látszott, hogy felkeljek. F. Fekete² izgatottan beszél, hogy hallom-e a zenebonát. „Hogyan hallanám! Maradjon nyugodtan, és ne menjen ki a házból! Ide biztosan nem fognak bejönni.” Valóban úgy volt. Puhatóldzás kedvéért a nyolcasok az udvarban lőttek egy-kettőt, de mikor látták, hogy senki sem viszonozza a lövést, a kerítésen kívül (a tanya kerítései a nyári árvízben mind ledőltek) a telek sarkán egy rajt helyeztek el, és nem foglalkoztak tovább velünk.

Ez az esemény igen nagy arcvesztés volt a japánok számára. A nép bizalma hatalmasan megingott. A következő hónapokban a közhangulat mind bizonytalanabb lett. A vidéken szerzetést épített őrtornyokat egymás után foglalták el a nyolcasok. Többnyire árulással, de néha harccal is. A nemrégiben épített fahidakat is minduntalan felégették szerte a vidéken. Így azután a jezsuita tanyán és a nővérek anyaházának udvarán levő fák igen kapósak voltak a hatóságoknak hídépítés számára. Az árát rendszeresen megfizették. Nekünk jó anyagi segítség volt a faeladás. Áprilisban egy újabb, az eddigieknél nagyobb méretű farendelést kaptunk, éspedig ez alkalommal parancs formájában. Új autótutakat és hidakat terveztek a hódítók.

Mi nem kis kétkedéssel fogadtuk a dolgot. Hisz a nyolcasok az egész vonalon előnyomulásban vannak, és a beszivárgás

¹ P – pater (atya), a jezsuita papok neve előtt szerepel Molnár Ödön (1909-1980)

² F – frater (testvér), a jezsuita segítőtestvérek neve előtt szerepel Fekete Mihály (1886-1973)

minden jele kézzel fogható. A fadöntő munkások igen barátságosan magatartást tanúsítottak, és rosszindulatú megjegyzésekkel sem fukarkodtak. Nem kétséges, hogy egy részük kommunista kém.

Egy szép nap azután nem nyitják ki a városkapukat. Napokig zárva vannak. A vidéki forgalom és hírszolgálat úgy leállt, hogy ilyet még nem láttam tíz éves itt-tartózkodásom alatt. A nép szinte nem mozdul ki házából, még kevésbé falujából. Kétségkívül a vörösök közel vannak, és nem engedik ki a népet a megszállt területről.

Majd megkinyitják a kapukat, de csak különleges protekcióval lehet ki- és bemenni. Így azután sikerül egy ízben nekem is bejutnom. Majdnem bentrekedtem. P. Szajkó¹ is éppen aznap jött be a vidékről. Nála már mindenütt nyolcasok az urak. Állítólag egy óriási különítmény készül Táming elfoglalására. Délben hirtelen bezárják a kapukat. Egy rendőr megüzente a dolgot, és így az utolsó pillanatban sikerült még kisurrannom. P. Szajkó csak sok utánjárásra tudta kinyittatni a kaput.

Ilyen körülmények között feladtam a városban való munkáimat, és a tanyán beálltam F. Fekete munkásai közé dolgozni. Egészségi szempontból egészen kapóra jött. Csak néha kockáztattam meg, hogy a gondjaimra bízottakat a városban meggyóntassam. Utolsó alkalommal bennrekedtem. Szegény nővérek kétségbe estek, hogy mi lesz velük. A telefon-összeköttetésünk még megvolt, így sikerült őket megnyugtatnom, ha ma nem, holnap biztosan kijutok a városból. Másnap fél délelőtt szaladgáltam, míg végre a japánoktól kaptam szóbeli engedélyt, hogy kiengedhet engem a kínai őrség. Egy katonát is adtak mellém, aki igazolja az engedélyt. A janicsárok nagy patáliát csaptak, és kicsi híja, hogy meg nem verték kíséromet. No, rosszul állhatnak az ügyek, ha így bánnak már a hódítókkal... Kint azután megtudtam, hogy Nanlo elesett. Éjszaka [a kommunisták] árulással bejutottak a városkapun, és egy éjszakai harc után bevették a japánok által épített belső várat is. Monseigneur Szarvas² éppen azon este jött el a városból bérmakörútjáról. Ő persze nem jött ide, hanem kiment további körútra P. Kerekeshez³ és Szajkóhoz.

Ezentúl nem láttam többé a japánokat. Még vagy egy hétig eltengődtek, de a kapukat többé nem nyitották ki másnak, csak saját csapataiknak, akiknek még volt mersze a vidéken portyázni. Ilyenkor kaptunk mi is engedélyt, hogy a városból a misszió küldhessen ki nekünk élelmet. Gyönyörű májusi idő járta. A tanyának tavaly ledőlt földkerítései gyors iramban készültek. Szükség lesz rájuk hamarosan. A tanyánk mellett minduntalan elsiető vörös kémek nagy szemeket me-

¹ Szajkó József (1906-1981)

² Szarvas Miklós (1890-1965)

³ Kerekes István (1903-1969)

resztettek, amikor „a nyugati ördögöt”¹ kopott munkásruhában kapálni és más kerti munkában foglalatzkodni látták.

Közben megérkezett P. Kékessy² Pujangból ingóságaival együtt. Ide kapott áthelyezést. Minthogy nem tudott bejutni a városba, volt alkalma elbeszélni pujangi tapasztalatait az ottani vörös-világról. Nem sok jót tudott mondani. A pujangi kommunista országgyűlésen elhatározták, hogy a külföldiek nem űzik ugyan el nyíltan, de addig kell őket zaklatni, míg szépszerével maguktól odébbállnak. A zaklatásban nincs is hiány. Vang úr, világi papunk, nemrégiben megszökött félévi vörös fogságából, és most Honanban segít egy más egyházmegegyében. [A kommunisták] mindent elkövettek, hogy megnyerjék maguknak, mert művelt emberekben nagy a hiány náluk. Minden jobbérzésű ember inkább a központiaknál érvényesíti tehetségét. A végén már alig őrizték. Egy szép nap meglépett.

A városból telefonon nem kaptunk semmi biztosabb hírt. A hatóságok hallgatnak. Itt kint Aloysia nővér³ nem szűkölködik hírekben, mert a janicsár tisztek minden nap megfordulnak betegkezelőjében. Hírei rosszak. Fel fogják adni Támingot. Én hitetlenkedem.

Egyik délután P. Havas⁴ – aki bentrekedt a városban – telefonon megerősíti a hírt. Egy jóakarátú hatóság[i személy] titokban közölte a misszióval, hogy a japánok ma éjjel elhagyják a várost. A városban levő janicsárokat tegnap éjjel előre továbbküldték, mert megtudták, hogy távozásukkor ki akarják rabolni a missziót. Most már csak a japánok vannak a városban.

Még mindig nem akartam hinni. Hisz a közelben sehol hírehamva sincs nagyobb nyolcas haderőnek. A japánok fesztelelenül járnak ki a vidékre portyázni.

Ejfélelőtt szól a telefon. Felkelek.

– Halló! Ki van ott? Itt P. Koch.

– P. Rektor. Közlöm önökkel, hogy a japánok valóban elhagyták a várost. Parancsot kaptak felülről, hogy fontosabb okokból ezt a vidéket fel kell adniuk. P. Németh⁵, P. Pál⁶ és P. Litványi⁷ sok más néppel együtt velük ment. A városban plakátot ragasztott ki a parancsnok, melyben bocsánatot kér a város lakosságától, amiért védtelenül hagyja itt őket. De neki engedelmeskednie kell a felsőbb parancsnak. Hogy mi lesz ezentúl, nem tudjuk. Isten kezében vagyunk.

Utána a főnöknő hívott fel. Hallotta a beszélgetést. Aggódva kérdezi, hogy mi lesz most...? Nem volna-e jó a kis temp-

¹ nyugati vagy tengerentúli ördög (jang kujce) – a nyugatiak sértő kínai neve

² Kékessy Imre (1905-1986)

³ Hippich Erzsébet Mária Aloysia (1891-1971)

⁴ Havas János (1908-1994)

⁵ Németh József (1902-1968)

⁶ Pál (Palmer) Lajos (1899-1976)

⁷ Litványi (Lidoni) György (1901-1983)

lomból az oltáriszentséget bementeni a házikápolnába? Félti a vörösöktől. Megnyugtatom, hogy csak aludjék nyugodtan, ő is, meg a többiek is. A vörösökre várhat még egy ideig.

P. Németh jobbnak látta a távozást, mert ő volt a misszió összekötője a hatóságokkal. Nagy önfeláldozással teljesítette ezt a mellékes hivatalát, és felhasználta sok kínai életének megmentésére is. A városi hívei nagyon tisztelik és szeretik, de a nyolcasok állásfoglalása bizonytalan vele szemben. Amúgy is elnyűtte idegzetét az elmúlt nyolc év sok zaklatása és túlfeszített munkája. Ráfér egy kis pihenés nyugodtabb vidéken.

P. Litványi az iskola japánnyelv-tanára volt. Kétséges, hogy a politikai jogutódok hogyan gondolkoznak majd erről. Végére ők is tanulják az ellenség nyelvét, és keresik is azokat, akik tudnak az ellenség nyelvén beszélni, mert ma még arra szükség van Ázsiában. De a páter egyszersmind katolikus hithirdető is, aki ellen kapós minden lehetséges vád.

P. Pál jobbnak látta szintén tovább indulni, mert egyik régi kerületében néhány vörös érzelmű híve vagy aposztatája¹ már régóta pályázik rája, hogy bosszút állhasson. Missziós vidéken nem ritkán kerül sor arra, hogy egyes híveket el kell tiltani a szentségektől. Az illetők rendesen nem minta-keresztények. Bosszúállás dolgában sem aggályoskodnak. Nekem magamnak nemrég üzent meg egyik volt csingfengi virgo tanítónóm², hogy ha keze közé kerülök, majd lesz rám gondja, amiért régebben rossz híre miatt töröltem őt a misszió tanerői sorából. Most már hónapok óta vörös amazon ökelme. Vannak barátai, akik szívesen áldoznak ilyen célra egy töltenyt... No, de innét jó messze esik Csingfeng. (Néhány hét múlva láttam ökelmét Táming utcáin katonáknak a mundérban, bubifrizurában. Vagy nem ismert fel hamarjában, vagy meggondolta a dolgot, de nem lett bajom.)

Tehát ide jutottunk. A jó Istennek majd ezután is lesz ránk gondja, ahogy eddig is feltűnően őrkdött felettünk. És ha nem is úgy látja Ő jónak, akkor Ő jobban tudja, hogy mi előnyös az Ő egyháza számára.

Másnap nagy csend ült a vidékre a nap első felében. A nép alig tudott ámulatából felocsúdni. Erre mégsem számított komolyan. A városkapuk tárva nyitva, de a forgalom szinte semmi. A városban megalakul egy kis ideiglenes polgárórság és valami városi tanácsféle. Előkerül egy szerencsétlen koreai kereskedő, akit a japánok elfelejtettek értesíteni távozásukról. Majd megőrül szegény feje a kétségbeeséstől. Nem bántja senki sem. Mondják neki, hogy csak nyugodtan öltözzék parasztruhába, senki sem fogja felismerni, ha az eltávozott ellenség után indul.

¹ aposztata – hitehagyott

² virgo tanítónő – a misszió fizetett alkalmazottja a világi hittanítónő, aki nem apáca, de szüzességet fogad. Ha férjhez megy, a tanítói munkát sem folytathatja.

Az ideiglenes hatóság embereket küld, hogy keressék meg az óriási nyolcas unitást, mely a város elfoglalására készül. 30 li¹ távolságra híre-hamva sincs nyolcas csapatnak. Valami kis vidéki *kanput* (kanpu: alsóbb fokú néphatóság) találnak, aki megüzeni a hadseregnek, hogy Táming az övék. Délután előkerül végre egy kis számú szabadcsapat néhány magasabb hatósággal. Az északi kapunál egy kis küldöttség üdvözl. Válaszában megnyugtatta a népet, sőt a misszió felé is szól egy megjegyzése a „feltétlen vallásszabadságról”. Ugyanakkor máshonnan is kerültek elő hasonló „hódító csapatok”. A keleti kapunál egy mohamedán olyan dicshimnusz zengett a nyolcasok előtt, hogy a jelenlevők alig tudták elfojtani nevetésüket annyi valótlan hallatára. Vörösök azután kicsi híja, hogy hajba nem kaptak a prédán. Mert a japánok hirtelen távoztak, és sok holmit hagytak szövetkezetükben [kínai szövetéseiknél]. Joghatósági vitájuk azután a szokásos kompromisszummal fejeződött be, hogy ki-ki annyit visz, amennyit tud, a maradékról azután majd döntenek a főhatóságok. A nép ezenközben megrohanta az elhagyott középületeket, és alapos rombolást vitt végbe. A tetők faanyaga éjjelre a nép kezébe került.

Közben a mi telefonvezetékünk is a nép zsákmánya lett. A póznákat és a huzalokat olyan sebtiben elhordták, hogy mire észrevettem, már csak néhány póznát tudtam megmenteni. Az új idők jele, hogy még csak nem is mentegőztek; viszont a maradékra vonatkozólag még nem vonták kétségbe tulajdonjogunkat. Ez is valami.

P. Kékessy a nyitott kapukon most már akadálytalanul be tudott költözni a városba, ahol szükség is volt rá. Orvos lévén mindjárt kapcsolatba tudott lépni az új hatalommal. Meggyakorlata is volt már Pujangból a velük való tárgyalás modorát illetőleg.

Ma utoljára jártak gépeink. A villanyfejlesztő, a gépmalom, a fűrészgépek késő estig búgtak. A jövevények nagy örömmel nézegették ezeket a pompásan működő gépeket, és megjegyezték, hogy nekik éppen ilyesmire van legnagyobb szükségük. P. Kékessy elmondta, hogyan rekvirálták el a pujangi gépet. Másnap azután megkezdték a gépek a lassú, észrevétlen felszívódást.

Május 15. Ma megindult a forgatag. A vörös hatóságok berendelik a falusi szervezeteket, hogy megnézzék a „meghódított város” minden csodáját. Hiszen valami sok csodálatos magában véve nemigen van itt. De viszonyítva ahhoz, hogy a falu az elmúlt nyolc évben milyen elképesztően lerongyolódott, valóban látványosságzámba megy ez a város a falu népének. És a misszió főként. A keresztények szoktak bejárni a városba. A nép többi része inkább csak kereskedelmi ügyben, vagy a hatóságoknál való ügyei elintézésére jár be. Az ifjúság

¹ 1 li = kb. 600 m

és asszony nép igen ritkán. A megszállás idején a szabadcsapatok hatalmában levő nép igen nehezen juthatott be a városba. Így az ő sárputrijaikhoz képest a misszió pompás épületei a katedrálissal együtt valóban látványosságzámba mennek. Mint valami forogtag rontanak be hős győzőkként. Egész modorukon meglátszik a büszke öntudat, hogy ők szabadították fel mindezt, és azért magukénak is tekintik. Felemelt fővel éneklik harci dalaikat, és vagy átnéznek a misszionáriuson, vagy kiüt arcukon a gondolat, hogy „most még megtűrünk benneteket, de nem sokáig”. Goromba megjegyzésekkel sem éppen okoznak maguknak aggályokat.

Ha valaki be tud illeszkedni ebbe a hetyke modorba, és találó, szellemes fordulatot tud adni a beszélgetésnek, akkor a helyzet ura marad. Ha nem, megkezdődik a nézeteltérés, mely ma társadalmi osztályokat és népeket választ el egymástól. A mieinknek ma otthon nehéz napja van. Ez a beszervezett falusi nép előzőnli a missziót, melyben olyan otthonosnak és úrnak érzi magát, mintha ott nőtt volna fel.

A hadsereg és a párt emberei inkább a műhelyek körül okvetetlenkednek. Az esztergapad egyelőre a favorit. Ki kell szolgálni minden kíváncsiságukat. Meg is jegyzik mindjárt, hogy erre nekik okvetlen szükségük lesz gépfegyverek készítéséhez. Tény, hogy az elmúlt években falusi műhelyekben készültek gépfegyverek nem kis számmal. Működnek is, de nem megbízhatók, és nem tartósak, mert az anyag sem jó, a kidolgozás sem precíz. Amíg ők főként erre irányítják figyelmüket, addig a többi gép egyes részeit el lehet tűntetni, ami nélkül azok nem használhatók.

A város népe egyelőre teljesen passzív. Csak az utcagyerekek jó része dől be első nap, és pedig a középületek szabad kifosztása alkalmából. Másnap már tudják a vörös nóták egy részét. A nép maga nem érzi otthon magát ebben a légkörben. Idegen neki ez a modor. A vörösöknek itt nem voltak eddig szervezeteik, hanem csak titokban egy-egy megbízottjuk, kémjük. Az embereket előbb még át kell gyúrni. A tehetősebbek szöknek is csapatszám, éjjel-nappal, amíg a kapuk nyitva vannak. A bevonulással egyidőben plakátazzák ki az új hatóságok a tengely összeomlását, Németország és Olaszország fegyverletételét és a szövetségesek győzelmét, legalább is Európában.

Ma különben lezárják, vagy legalábbis mindig őriztetik a kapukat, és letiltják a középületek fosztogatását. A tegnapi rombolás illetéktelen volt. A zsákmány a „győzteseket” illeti meg, nem a hazaáruló várost. Nagyban folynak a tanácskozások, hogy mi legyen a várossal. A vidéki szervezetek azonban még szabadon jöhetnek be nézelődni. Az utca képe változik óráról órára. Forradalom van. Vér nélkül, de forradalom. Bizonyos réteg eltűnik az utcáról, a jó ruha nem lép ki a kapun, az értékesebb áru eltűnik... Az utcák néha feltűnően néptelenek. Orkánszerű forró szél hajtja végig a napsütötte utcák

porát, melyet azután kíméletlenül vág a járókelők arcába. Egyelőre leállítanak minden közlekedést. Őrzik a kapukat, szinte jobban, mint a japánok idejében.

Ezzel a nappal egy új élet veszi kezdetét. Új légkörbe kerültünk: „a szabadság és egyenlőség” légkörébe. De hogyan értelmezik ezt a szabadságot és egyenlőséget...? Úgy, hogy az valójában nem szabadság és egyenlőség, hanem a legmegalázóbb szolgaság és elnyomás.

A győzők csak két embercsoportot ismernek: azokét, akik benne vannak a szervezeteikben, és azokét, akik kívül állnak. Az előbbieknek megvan minden joga, az utóbbiak minden jogon kívül állnak.

Mától kezdve minden ajtónak nyitva kell állnia bámészkodó idegenek előtt. Ha valaki beköti fejét a bolyhos kínai törölközővel (ez a párt jelvénye, amellyel persze bárki vissza is élhet, ha ráviszi kalandos kedve), akkor tetszés szerint beállíthat akárhová, minden ajtót kinyitathat, és bemutatkozás nélkül végigbámészkodhatja bárkinek családi otthonát, mintha az múzeum volna. Kinyitathat minden szekrényt, ládát stb. A jogon kívül álló egész nyugodtan beállhat saját házában idegenvezetőnek. Ezer botor kérdésre udvarias feleletet kell adnia, és nem mondhatja, hogy „nem érek rá”, hanem udvariasan el kell magyaráznia, hogy ez az én szobám, ez az én asztalom, ezeket a könyveket én olvasom, ez a én cipőm, amiben járni szoktam. Ha megkérdezik, hogy mi van abban a könyvben írva, amit olvasok, akkor el kell magyaráznom töviről hegyére. Ha egy levelet látnak az asztalodon, megkérdik, hogy ki írta, mit írt az illető, és neked udvariasan kell felelned. Ha elfut a méreg, akkor a népfelség ellen vétkezel. Ha összehúzódsz a szemöldöködet, akkor megmondják neked, hogy „ezentúl nem szabad ilyen ábrázatot ölteni!”. Ha „kölsönkérik” cipődet stb., akkor legjobb esetben valami szellemes tréfával ütheted félre a kérdést, de nem szabad kereken megtagadnod, mert akkor „reakcionárius” vagy, „fasiszta” vagy. Egyszóval, ha nem vagy benn a szervezetekben, akkor ki vagy szolgáltatva annak – védtelenül, fellebbezés nélkül –, akinek kedve kerekedett keszkenőt kötni fejére, és téged bosszantani. Mert hogy a győzők „felszabadítottak mindent”, a te hajlékodat is, meg a te idődet is... Ez most mind a népé. Ha nem tetszik, akkor szedheted a sátorfádat, és elköltözhetsz más vidékek felé.

Mindennek oka csak kisebb részben a nép és vezetőinek politikai éretlensége, mely még csak nem is pedzi, hogy mi is a demokrácia... Sokkal inkább abból forrásozik, hogy az elmúlt évek gerillái jobbára a népnek abból a rétegeből kerültek ki, akik béke idején – kalandos természetüknél fogva – a rabló életet választották hivatásul. Aki nem önként állt be közéjük, hanem egyszerűen bekényszerítették, az vagy alkalmazkodott a környezethez, vagy megszökött. Ezt a tömeget azután körülöntötték mindenféle tetszetős és főként modern-

nek nevezett jelszavakkal, melyek mindenható jogigazolást jelentenek arra, ami régen becsstelenségnek számított. Mert ők a „diadalmas győzők”, a haladás zászlóvivői. Aki nem ért egyet velük, az fasiszta és reakcionárius.

Ezeknek a nézelődéseknek természetesen más célja is van. Többnyire irányított dolog az egész. Oda megy a „nép” nézelődni, ahova küldik a vezetői. Azok pedig oda küldik, ahol kiszemelt áldozatok vannak. A nép „nézelődve” megkívánja más házát, mezejét és mindenféle jószágát... És az ismételt nézelődés után már tudja is, hogy a házban mi hol van, merre van a járás... A magánjellegű lopás ugyan szigorúan tilos, és ha tetten éred, és elfogod a tettest, meg is büntetik, vissza is adják a lopott holmit. De a feljelentő ezzel bizonyosságát adta annak, hogy reakcionárius... Később tízszeresen fog lakolni jogvédelméért. Kezdetben persze nincsenek szervezetek... De éppen így könnyű azokat létrehozni.

Mindenütt vannak rosszlelkű emberek, szenvedélyes emberek, akik rendezett társadalomban kénytelen-kelletlen követik „a társadalmi előítéleteket” a magántulajdon, a nemi erkölcs, az igazmondás, a bosszúállás meg nem engedett voltát illetőleg... De ha rájuk kényszerítik azt, hogy kóstolják meg a semmi korlátot nem ismerő fesztelen szabadságot, akkor észre veszik, hogy így is lehetséges... Kezd is ízleni a dolog... És megjön a kedvük, hogy támogassák azt a mozgalmat, amelyik ilyen korlátok ledöntésére vállalkozik, és mindenféle szabadságot és mindenható privilégiumokat ígér. A pogány gyerek is például természetszerűleg követi bizonyos mértékig szülei akaratát, elismeri azok fegyelmét – de ha felcsillantják előtte a reményt, hogy ezentúl ő lesz az úr a házban, és szülei fognak rettegni tőle, sok kapható erre a kalandra... Belép a gyermekszervezetekbe.

*

A következő néhány nap azzal telt el, hogy tanácskoztak a város és a vár sorsáról. Sok véleményeltérés után úgy döntöttek az illetékesek, hogy egyelőre csak nagy réseket törnek az erős várfalon, amelyen szükség esetén hirtelen el lehet tűnni a városból. A várárokból kevés víz van. Helyenkint a vízbe szórt téglahalmazon lehet átkelni.

Hamarosan megláttuk, hogy hogyan tudnak a vörösök szervezni, és a nép felett uralkodni. A kitűzött határidőre rengeteg nép került elő faluról csákányokkal s más alkalmatossággal. Szédítő hőségben, fullasztó, forró szélviharokban szüntelenül csattognak a csákányok és kalapácsok, míg az előírt húsz-harminc hatalmas rés el nem készül a várfalon.

Azalatt a misszióknak megint mozgalmas napjai vannak. Megindul megint a nézelődő csoportok áradata. Felnőtt asszonyok, gyermekek, fiúk, lányok, fiatalasszonyok rendezett csoportjai zúdulnak végig a városon és a missziós telepen. Felvetett fejjel dalolnak, döng a talaj lépteik alatt, „magnézik”

a missziót, átnéznek a misszionáriuson, és vagy elvonulnak, vagy egy kis időre elszélednek nézelődni, utána megint sorakoznak, és odébb állnak.

A rekvirálás egyelőre beéri az esztergapaddal. Félhivatalos puhatolódzás után kijelentik, hogy nekik arra okvetlen szükségük van. „A vörösök szegények, semmijük sincs. Onnét visznek, ahol van. Ha kívánjuk, kifizetik pénzzel vagy gabonával, vagy ha akarjuk, adjuk «kölcson».” Végül azt a választ kapják a missziótól, hogy mi is szegények lévén, szükségünk van a gabonára. Azért megkapják. De ők maguk szabják meg az értékét. Ezt azután úgy értelmezték, hogy a misszió odaajándékozta nekik a gépet. P. Kékessyt és Havast meghívták egy bankettre, és a népgyűléseken elmondták, hogy a misszió milyen nagylelkű volt velük szemben. Azzal napirendre tértek előlött a pont felett.

Egyidejűleg megismertetnek bennünket az ő sajátos manővereikkel is. Egymás után jönnek a pártbeli „keresztények”, hogy négy szemközt akarnak tárgyalni az előljárókkal. Előadják, hogy a missziót a napokban a vörösök meg akarják semmisíteni. Ezen és ezen a gyűlésen eldöntötték a dolgot. Nincs kiút. Azért jóakarátulag azt tanácsolják, hogy mentjük, ami menthető, és magunkra is gondoljunk, hogy nem volna-e jobb másfelé elhurcolkodni.

A majdnem kétévi vörös megszállás alatt nem tudtuk eldönteni, hogy ezek a besúgások való döntéseket közöltek-e, melyeket (más besúgás szerint) NN jóakaró főhatóság letiltott, avagy csak manővernek voltak-e számván, amennyiben a hatóságok maguk küldték ezeket a besúgókat, hogy a misszionáriusokra rájesszenek, és azokat önkéntes távozásra készítsék. Igen sok ilyen besúgás történt az idők folyamán, és csak a végén mutatkozott igaznak, amikor már szinte senki sem hitte el.

A misszionáriusok nem gondoltak távozásra. De a misszió vagyonának egy részét kocsikra raktuk, és elszállítottuk a határon túli Anjangba¹. Ott előbb-utóbb jó áron értékesítettük, és így a misszió további pénzügyi fennállásában jelentős része volt ezeknek a besúgásoknak.

Minthogy egyelőre nem került sor a misszió elpusztítására, és a misszionáriusok sem mutattak távozó irányzatot, egyrészt folytatták az állandó kicsinyes zaklatást, másrészt vásárolni kezdtek a misszióban. Gépek, szerszámok, vasanyagok, gyógyszerek voltak a kelendők, és a műhelyekben is rendeléseket eszközöltek. Feltűnő rendszeren fizettek. Magyarázata az, hogy a vásárlók nem helybeli vörös hatóságok voltak. A helybeliek nem vásároltak, hanem „kölcsonkérték” örök vissza nem adásra. Legalábbis Támingban így viselkedtek a hatóságok. Akik vásároltak, azok nem idevaló hatóságok voltak, akiknek az ő szabályzatuk szerint itt nem lett volna szabad szerezniük

¹ Anjang – város Hopej tartomány határán túl, Sanhszi tartományban

semmit; sem ingyen, sem pénzért, mert ez nem az „ő életterük”. Hogy ki ne tudódjék a szabályszegés, titokban, feltűnés nélkül, gyorsan és jó áron vettek. Ez is egy eszköz volt a Gondviselés kezében, hogy a misszió létét tovább biztosítsa, épp azok révén, akik legnagyobb ellenségei voltak a misszióknak.

A zaklatások hullámokban jöttek, és nem kizárólag a misszió ellen irányultak, hanem mindazok ellen, akik akár vagyonuk, akár vallási, akár politikai világnézetük révén nem az ő táborukba tartoztak.

Az első hullám követte a bevonulást. A második június elejére esett, a harmadik októberre, a negyedik a kínai újév tájkára¹, az ötödik 1946 nyarára, melyet követett rövidesen a misszió elpusztítása.

Az első és második hullám a városban inkább csak abban állt, hogy tolakodó elemekkel árasztották el a missziót, akik nézelődés címen állandóan zavarták a misszionáriusokat, és szinte minden munkájukat megakadályozták. Hogy csak egy példát említsek: a nővérek svájci tehene nagy termete és a kínai tehénnél ismeretlen nagy tögye miatt szenzáció volt számukra. Aki véletlenül útjukba tévedt, azt nyakoncsípték, hogy „gyerünk, mutasd meg a tehenet!”. Hiába szabadkozott az illető, hogy „nem érek rá”. Olyan nem létezik, ha a nép látni akar valamit. Akkor azután jött a sok oktalan kérdés, ami egy értelmes embert kihoz a sodrából. De türelmetlenkedni sem szabad. Sőt akkor is jó arcot kell mutatni, ha az ember felismeri az illetőt, hogy most már harmadszor vagy negyedszer jön megtekinteni a tehenet. P. Kékessy volt a legtalálékonyabb, hogy az oktalan kérdésekre oktalan választ adjon, amire a tolakodó zavarba jön, és a vezetőnek alkalma van meglépni. Egy ízben majd holtra nevettem magamat találékonyságán, mikor egy jól ismert tolakodónak odamondta: „Ugyan hagyj már békét! Mit akarsz azzal a tehénnel? Az a tehén az én édes öcsém! Punktum! Volt szerencsém!” Azzal faképnél hagyta az illetőt, aki meg csak nem is panaszkodhatik udvariatlanság miatt, mert hisz a páter önmagát szólta le. Hírhedt csavargó volt az ipse. Én kerültem a kezébe. Végighurcolt a házon vagy másfél óráig, és már negyedszer magyaráztatott el mindent. Végre azzal szöktem meg, hogy az egyik raktár előtt azt mondtam, hogy a kulcsért megyek. Egyenesen a porta felé vettem utamat, és kimentem a városból. A rendház négy klauzúraajtájánál az embernek órák hosszat kellett lesnie, míg egy szabad ajtót talált, ahol óvatlanul be tudott surranni. Az ajtókat, ablakokat állandóan zörgették, úgyhogy komoly munka lehetetlenné vált. Így ment ez néha öt, tíz, tizenöt napon át is, néha a jobbérzésű vörösök maguk is sajnálkozni kezdtek rajtunk. Ez volt a nép által való zaklatásunk.

¹ A kínai holdnaptár szerinti újév nem azonos a nyugati időszámítás szerinti újévvel, általában január végére, február elejére esik.

A hatóságok sem feledkeztek meg rólunk. Mindjárt az első napokban kommunista diákgyűlést tartottak diákjainkkal. Azok ugyan mindvégig a jobbérzületű családok gyermekei voltak, de nagy részük végtére is pogány. Sohasem voltak kaphatók a misszió komolyabb természetű zaklatására, de sokszor részt vettek apróbb bosszantásokban. Az első gyűlés mindenestre jól sikerült. Ezek értelmesebb fiúk voltak, mint a falusi legények. Egy-két óra alatt beletanultak a demokráciába. A szónokok hihetetlenül igénybe veszik a hallgatók koponyáját véget nem érő tüzes beszédjeikkel és öndicséretükkel. A fiúk már elfásultak, de megértették, hogy most a nép az úr. Néhány órai szónoklás után énekeltek a fiúkkal. Ez kapóra jött. Nem akarták abbahagyni. Hiába volt minden erőlködés. „Most énekelni akarunk, és énekelni fogunk!” Azzal azután figyelemre sem méltatva a szerepükre várakozó szónokokat, énekeltek rendületlenül. Énekeltek addig, amíg kedvük tartott, amíg belé nem fáradtak. Az egyik vörös katonát nevetve megjegyzi, hogy „ezek a fiúk hamarabb beletanultak a demokráciába, mint a falusi nép fél év alatt”. Mit volt mit tenni, meg kellett nekik várni, míg a diákok megunták az éneklést, és hajlandók voltak tovább hallgatni a szónokokat. Ez a tapasztalat azután kissé mérsékelte a vörösök buzgalmát a diákok körül. Észrevették, hogy azok tudnak élni a szabadságukkal – mint tömeg eredményesen is – olyan módon, ahogy az nekik kellemetlen lehet.

Az első zaklatási hullám alatt már kitűnt, hogy a templom szálla a szemükben. Ott rakoncátlankodott a nép legjobban. Beleköptek a szenteltvíztartókba, felugráltak az oltárokra, kiáltoztak, cigarettáztak, kedélyesen elteterferéltek órák hosszat. Egyre hangoztatták, hogy „a vörösöknek milyen nagy érdeme, hogy ezt a gyönyörű templomot is FELSZABADÍTOTTÁK”. Miután rákaptak erre, nemcsak mi nem bírtunk többé a néppel, hanem még azok a vörös hatóságok sem, amelyek irántunk való némi udvariasságból mérsékelni akarták őket. Úgy visszavágtak, hogy a hatóság szerényen eltűnt mindannyiszor a színtérről, még ha igen magas rangú hatóság volt is. Tekintélyüket őrizték arra az időre, amikor a népnek a haretérre kell menni. Mert akkor azután nem ismertek demokráciát. Akkor nem kérdezték, hogy van-e hozzá kedve, kívánja-e a háborút. Akkor menni kellett fellebbezés nélkül.

Az első és második hullám közé esett egy nagyobb szabású katonai vállalkozásuk, amely a tankokon csúnyán elvérzett. Több tízezer ember vesztette ott életét. Pejkao vásárhelyet elfoglalták ugyan csellel, és ki is fosztották alaposan. De amíg ők győzelmi torukat ülték, tankosztog vette körül őket, és csak kevesen menekültek meg élve. Akkor azután zsákmányul ejtett motorkerékpárokkal zaklatták F. Herholdot¹, hogy javítsa meg, ha lehet, ha nem. Ha nem javítja meg, akkor

¹ Herhold Árpád (1902-1976) segítőtestvér képzett lakatos volt.

ő fasiszta. Néhány parancsnok testőrét is ki kellett képeznie motorvezetésre, akár alkalmas volt az illető arra, akár nem. Ha a boy nem fog jól vezetni, akkor a testvér fasiszta.

A második szekatúrahullám ugyanúgy telt el, mint az első, de itt már volt visszhangja a vereségnek. Ez a második politikai kampány győzelmi ünnepnek volt szánva, katonai ünnepnek. Azonban az ünneplők közben meghaltak vagy úgy megkevesebbedtek, hogy nem merték őket összehozni, nehogy egymást látva tudtára ébredjenek a veszteség nagyságának. Az ünnepet ugyan megtartották, de nem katonai ünnep volt, hanem népi ünnep, melyen az „összesen elesett hét hős emlékének” is áldoztak. Katona kevés volt. Amikor ezek a megvert hősök a templomban nézelődtek, és látták a pátert az oltár előtt térdet hajtani, megjegyezték: „Ugye megint a te szellemet kéred, hogy öljön meg bennünket!” Tapasztalatuk kissé szerényebbé tette őket.

Ekkor bukkant elő ismét a téli kaland Vang vezére. A misszióknak ő szinte barátja volt. Kereste az alkalmat, hogy velünk egyedül lehessen. Ebédre is meghívatta magát. De neki is kellett tapasztalnia, hogy „fogtam törököt, de nem enged”. Egy szót sem szólhatott, egy lépést sem tehetett anélkül, hogy a misszió egyik legádázabb ellensége mellette ne legyen. Cao politikai népbiztos mint árnyék követte mindenhova. Ez az úr nem átallotta, hogy gyűlöletének ilyen kifejezést adjon. Kilátogatott a nővérek anyaházába, és ott a nővérek klauzúraajtaja előtt öklét rázva kiáltozta: „Nyugati ördögök! Hazaárulók! Halálra méltó népség!” Kétszer is megismételte ezt a dühkitörést. Harmadszor egy század katonával jött. Feltörték a klauzúra ajtaját, és végigrohanták a folyosókat, benéztek minden zugba... Majd nagy csalódottan megállapították, hogy érthetetlen ezeknek a nyugati ördögöknek az észjárása. Nincs ezekben a szobákban még csak egy teáscsésze sem. Hát akkor ugyan miért zárkóznak úgy, mintha Dárius minden kincse itt volna felhalmozva? Persze az apácabecsület a számukra szanszkrit.

Az illető úr azután néhány nap múlva pácba került ezen kalandja miatt. Történetesen neki is el kellett mennie ugyanoda egy tárgyalásra. A hatóságok ugyanis a nővérek üresen álló iskolaépületeit „kölcson” akarták „kérni” a missziótól propaganda-középiskolájuk (terroristaképző) számára. Nem tudni mi okból, udvarias formában akarták az egészet nyélbeütni. (Egyes verziók szerint a Magyarországon akkor aktuális politikai kurzusra való tekintetből.) Az érdekelt hatóságok – magasrangú katonai és politikai személyek – két páter kíséretében elmentek megtekinteni az épületeket. Cao úr is ott kellett legyen. Kalapját mélyen szemébe húzta, hogy meg ne ismerjék. A teánál nem lehetett kapacitálni, hogy a többiekkel leüljön a portaszobában. Kint sétált az ajtó előtt, amíg P. Kékessy cinikusán leadta, hogy míg mi annyi szívességet teszünk nekik, addig „bizonyos urak” hogy viselkednek a

védtelességgel szemben. Persze volt nagy felháborodás. Valahogy a jelekből rájöttek, hogy kire vonatkozik a célzás. Néhány nap múlva a hadsereg egyik párttitkára megkérdezte, hogy miért nem követeljük az illető megbüntetését. Találgatta, hogy ki lehetett. Mikor nem voltam hajlandó nyilatkozni, megkérdezte, hogy nem Cao úr-e. Mikor kérdései nem vezettek eredményre, kért, hogy legyünk elnézősekkel. Ma sok ember szenvedélyesen gyűlöli az idegeneket. Nem lehet róla tenni. Ez a párttitkár egy hónapig üdült a jezsuita tanyán. Jól összeismerkedtünk. Kantoni fiatalember, igen sokat szenvedett már eszméiért. Volt benne egy jó adag idealizmus is. A misszió jóakarója lett. Később hallottam, hogy emiatt el is gáncolták karrierjét. Másik két együtt üdülő kollegája közül az egyiket nemsokára agyonütötte a nép. A másik még sok kellemetlenkedéssel viszonzta neki tett nem egy szívességünket.

Ezen második zaklatási hullám alatt történt, hogy egy ízben a nép már nem tudta türtóztatni magát, hogy neki mindig csak engedéllyel lehessen nézelődnie a misszióban. Betörték a konyhakert hátulsó ajtaját, és előzönlöttek a kertet. Végre tanú nélkül garázdálkodhattak. Persze lekopasztották F. Lindenberger¹ veteményeit, és kifosztották a meteorológiai állomást.² Azóta – műszerek hiányában – szünetel a meteorológiai megfigyelés.

Ez a második szekatúrahullám egy kiadós dorgálással fejeződött be. Az egyik katonai parancsnok magához hívatta P. Szun bennszülött páttert, és kijelentette, hogy nemtetszésüket váltotta ki viselkedésünk. Az első hibánk az, hogy nem szívesen láttuk, hogy a nép két hétig múzeumképpen nézelődött a misszióban. Jegyezzük meg, hogy most a nép minden. Egyenlőség van. Nincs az a hely, ahova a népnek nem volna szabad bemennie. Minden ajtóbezárás és magánélet fasiszmus. Második kifogása, hogy P. Kékessy diagnózisával demoralizálja a hadsereg tisztikarát. Ez az oka a katonai vereségüknek is. Ezzel ugyan felsült, mert az egyik megnevezett tisztje, akinek beteglétszámba való állítását kifogásolta, épp aznap délután vért hányt, lévén erősen előhaladott tüdővész. Megtiltotta, hogy P. Kékessy ezentúl az ő embereit kezelje. De azért délután már több magasrangú tisztje jött ismét vizsgálatra. A délelőtti dorgatóriumra vonatkozólag megjegyezték, hogy nem kell komolyan venni. A harmadik panasza az volt, hogy frátereink és műhelyeink nem szolgálják ki a hadsereget. Ezentúl – vegyük tudomásul! – minden rendelésüket el kell fogadnunk, és le kell bonyolítani, ha török, ha szakad. Ha nem, fasiszták vagyunk. Délután azután ő maga is eljött a misszióba. Nemrég zsákmányolt motorkerékpárjainak megjavítása

¹ Lindenberger Sándor (1899-1969) segítőtestvér feladata a ház körüli munkák végzése, a veteményeskert gondozása volt.

² A misszió meteorológiai állomása 1906 óta szolgáltatta a meteorológiai megfigyelések adatait a sanghaji nagy jezsuita obszervatóriumnak.

ügyében járt. Sejtelmem sem volt róla, hogy ő az, akivel beszélek. Megmagyaráztam neki, hogy milyen készséggel teszünk eleget igényeiknek, ha lehet, de egyes tisztek minden technikai tudás híján lehetetlenségeket követelnek tőlünk, és ha nem teljesítjük, akkor „fasiszták vagyunk”. Megmagyaráztam neki, hogy az egyik kerékpárja jó, hamarosan gurulni fog. A másik kettő megjavítása csak akkor volna lehetséges, ha Pekingből egy-két pótalkatrészt meg tudnánk hozatni. Postán lehetetlenség a két ellenséges fél közötti határzárlat miatt; majd ha valami alkalommal egyikünk Pekingbe megy, akkor utánanézőnk. Vagy még jobb, ha ők maguk beszerzik a holmit az általunk megadott pekingi magyar cégnél. A negyedik kerékpár ócskavas, legjobb, ha kilószámra kiárúsítja az utcai kiskovácsoknak. Utána P. Kékessyt kereste. Megjegyeztem, hogy N. katonai parancsnok tilalma folytán nem rendelhet többé. Kísérői gyorsan megjegyezték, hogy azt nem kell szó szerint venni. Ő maga hallgatott. Miközben kísérem őket kifelé, az egyik udvari ajtót nem tudja kinyitni. Felháborodva fordul felém, hogy „Lám, még mindig zárjátok az ajtókat!” Nevetve mutatom neki, hogy még zár sincs az illető ajtón, csupán csak hogy az esőtől kissé bedagadt a két ajtószárny. Utána tudtam meg, hogy ő volt az, akitől a ma reggeli dorgálást kaptuk. Miután nem egy, hanem két motorkerékpárját sikerült karbahoznunk, megbékült a misszióval.

Gyakori tapasztalatunk volt, hogy leggaládabb ellenségeink is megszelídülnek, ha velünk kapcsolatba kerülnek. Rájönnek tapasztalatból, hogy nem vagyunk olyan vademberek, mint ahogy ők propagandairataikból és előadásaikból bennünket ismernek. Nem változik meg irányunkban azoknak a hangulata, akik elvből gyűlölik az egyházat és a vallást, és akiknek elhatározása az egyház minden eszközzel való üldözése. Akik szociális elveiket komolyabban veszik, azok hamarosan rájönnek, hogy ezen a téren mi előbbre vagyunk, mint ők. Ez az úr egy későbbi alkalommal kifogásolta, hogy munkásaink az esti munka után közösen elvégzik az esti imát. Helytelenítette ezt termelési szempontból. F. Herhold tudtára adta, hogy a nyolc órai munkaidőt mi megtartjuk. Utána aki akar, imádkozik, aki akar, színházba megy. Ha a színházlátogatás (elsőrendű vörös erény!) nem akadályozza a termelést, akkor az ima ellen sem lehet senkinek kifogása, lévén vallásszabadság.

A második szekatúra- és propagandahullám után néhány hónapi csend következett. A templomban még az oltáriszentséget is ott mertük tartani.

Közben azért akadtak kisebb incidensek. A jezsuita tanyán üdülő egyik katonai megbízott később sok magánzaklatással vizionozta vendégszeretetünket. Mint „a japán foglyok táborparancsnoka” ki akart lakoltatni bennünket a rendházból, hogy a japán tisztifoglyoknak megfelelő lakást tudjon biztosítani. Minthogy a vörös polgármester illetéktelennek minősítette ezt az akciót, és bevallotta, hogy egyelőre még nincsenek

kezükben foglyok, mert a japánok nem akarják magukat nekik megadni, mi megtagadtuk követelésének teljesítését. Volt persze egetverő dühroham. Az illető (régebben janicsár volt maga is) erősen neuraszténias és beképzelt úr, imponálni akart a japán tiszteknek, hogy nekik milyen előkelő fogolytáboruk van. A sikertelenség és az a tény, hogy a japánok nem akarták megadni magukat, nagyon bosszantotta. Elég sok kellemetlenséggel viszonzta követelésének megtagadását. A vége az lett, hogy áthelyezték, mert kisült róla több más szabálytalanság is a városban. Az ilyen alakok azután a miszsiók esküdt ellenségeivé lesznek, akárhová veti is őket a sors.

A harmadik szekatúrahullám az őszi munkák vége felé kezdődött, a bérmunkástörvény végrehajtása körül tört ki. Ami azt a törvényt illeti, el kell ismerni, hogy van benne szociális érzék. Ha a szöveget tekintjük, megközelíti a kis szociális fejlettségű kapitalista államok törvényeit. A múlt században Európában tapsoltak volna hozzá. A végrehajtás azonban egészen más. A cél, hogy a munkást és munkaadót örök ellenségekkel tegye. A munkásnak a munkaadó tönkretevőjévé kell lennie, akár tetszik neki, akár nem. Aki egyszer a szakszervezet tagjává lett, annak szabadságát eltemették. Fasiszta terror béklyóiba verik szegény áldozatukat. A vége persze az, hogy az így „felszabadított” és meggazdagított munkástól elvárják, hogy önként jelentkezzen katonának, amikor a pártérdekek véres hekatombákat¹ követelnek. Így frissül fel a párt. Mert a régi tagok egy részét vágóhídra hajtják, másik része megszökik a vidékről, a többi pedig mindenféle kínai furfangokkal lassankint kivonja magát a szervezetből.

A misszió munkásainak ügyét szintén ismerni kell. Vannak műhely-napszámosok, akik napi- vagy órabért kapnak a törvény előírása szerint, sőt azonkívül is több kedvezményt. Vannak továbbá szép számmal minden misszióban olyan állandó jellegű munkások, akiknek fizetése valóban alacsony. Többnyire nem rendes munkások, hanem olyan – munka szempontjából – értéktelen emberek, akiket a misszió inkább könyörületből, mint szükségből alkalmaz. Vagy gyámoltalan öreg, vagy béna, vagy esetleg politikai menekült, aki egy ideig a misszióban akarja meghúzni magát. Többnyire hosszú könyörgés után veszik fel őket. Rimánkodnak, sírnak, földre borulva esengenek, hogy vegyünk fel őket. Dolgozni is akarnak, sőt, fizetés sem kell nekik. Végén megesik rajtuk valamelyik előljárónak a szíve, és befogadja az illetőt, kosztot és szerény fizetést is kap, és komoly munkát senki sem vár tőlük. Minthogy többnyire ilyenek végzik a ház körüli munkát, néha háromszor annyian vannak alkalmazva, mint amennyire szükség van. Érthető, hogy fizetésük is arányos helyzetükkel. Ezekbe kapaszkodott bele a szakszervezet. Mint afféle bukott egzisztenciák, többjük nem elsőrendű jellembéli tulajdonsá-

¹ hekatomba – tömegmészárlás, a legyilkoltak tömege

gok boldogtalan tulajdonosa. Némelyik hajlik az uszításra, mások megvetően ellenszegülnek.

Volt közöttük egy Pan nevezetű fiatalember. Meg volt keresztelve gyermekkorában, sőt azt sem lehet mondani, hogy elvesztette volna hitét. De beteges hajlamokat örökölt őseitől, amiken nem tudott uralkodni. Betegesen befolyásolható. Egy év előtt még rabló volt ökelme. Utóbb az egyik vörös szervezet irányítója lett falujában. Majd annak pénzét elsikkasztotta, amiért néptörvényszék köröztette. Ekkor szökött hozzánk, jó messzire falujától. Gyámoltalan társadalom-kivetettjének színlelve magát addig rimánkodott a portánkon, míg a nővérek szíve megesett rajta, és befogadták a kertjükbe. Hamarosan kiderült, hogy nem ügyefogyott ökelme, sőt dolgát is elég jól tudja végezni, és mindenek felett pompásan tud szimatolni, kémkedni és uszítani is, ha arra kerül a sor. Társa is akadt másik körözött fiatalember személyében, akinek még valami nagyobb dolog volt a rovásán. Egy kínai pap ajánlotta be a nővérekhez, hogy csak legfeljebb két hónapra kér hajlékot, hogy meghúzhassa magát. Addig is dolgozzat valamit a kertben.

Történt azután, hogy a nővérek egyik öreg munkásuknak, akinek állítólag már senkije sem volt, készítettek téli ruhát – fizetésén kívül – alamizsnaképpen. Erre a mi két fiatalemberünkben felébredt az „egyenlőség” érzete. Ők is követeltek ruhát, és ha nem kapnak, feljelentéssel fenyegetődtek. Ezzel robbant ki a misszió „munkáskérdése”. P. Kékessy elment a mandarinhoz¹, és bemutatta neki munkásaink személyi adatait. Megkérdezte, hogy véleménye szerint ez az ínséges nép, mely többnyire csak télen húzza meg magát a misszióban, mikor nincs sok munka, és máshol nem találnak alkalmazást, nyáron meg, amikor szükség volna munkájukra, odébb állnak – avagy sem nyáron, sem télen nem képesek komolyabb munkára, hanem a misszió inkább menhelyet jelent számukra, néha meg gyermekeikkel együtt is, akik itt ingyen kosztolnak és tanulnak –, hogy ezek vajon olyan munkásoknak tekinthetők-e, akikre a munkástörvény fizetési előírásai alkalmazhatók? A mandarin úgy válaszolt, mint ahogy minden józan ember válaszolt volna az ő helyében. Helyeselte a misszió karitatív felfogását. Ők a munkásnyúzó kapitalisták ellen vannak. Ezek miatt mi nyugodtan lehetünk. Nem kell attól tartanunk, hogy ilyen irgalomból befogadottakra alkalmazák a munkástörvényt, hogy bennünket megszaroljanak. De ha akarjuk, el is küldhetjük őket. Ez a mandarin különben jó-érzésű, fél-egyetem végzettségű úriember volt, de papucshős, kinek felesége minden misszió esküdt ellensége. Ónagyságának állítólag egyetemi diplomája is lett volna (mások kétségbe vonták), de tanult asszony volt, és műveltségénél nagyobb

¹ mandarin – a város főhivatalnoka, bírói hatalommal felruházott polgármestere.

a szenvedélyessége. Férjeurával sem áll egészen jól az ügye. Mikor a férje „elvette” (vörös házasság), nem tudta, hogy férjének már van más törvényes neje. Később rájött. Nagyon sértette önérdetét. Állítólag pekingi egyetemi tanár volt az édesatyja, és – saját állítása szerint – a nép szeretete miatt szökött meg hazulról. Ezek az emberek különben úgy állnak az igazmondás szempontjából, hogy szavukat legkevésbé saját párttársaik hiszik. A nép és mi hithirdetők csak lassan tudtunk rászokni arra, hogy „a nyolcasok nem képesek igazat mondani”. Idővel a tények meggyőztek bennünket arról. Így hát Csang mandarin úr feleségének, Csen őnagyságának története sem szükségképpen igaz. Tény, hogy okos asszony volt, szenvedélyes, eszközeinek megválogatásában jellemtelen, és a munkásosztályt illetően el tudom hinni róla, hogy tényleg szerette azokat, és önfeláldozó is tudott lenni érdekükben. Energia volt benne. Mint sok más társa, ő is sokkal többet tehetett volna a szociális reform érdekében, ha jellemes lett volna, és nem gyűlölte volna a jellemet saját bukottságának minden ressentiment-jával¹.

Őnagysága a támingi munkásszakszervezetek szövetségének elnöke volt. Egy ízben érdeklődött Aloysia nővér az ő kis fiacskája után, akit nemrég beadott a vörös bölcsődébe. Hihetetlenül zokonvete a kérdést. (Valószínűleg törvénytelen házassága miatt, amiért is nem tűrte, hogy a mandarin feleségének szólítsák, hanem csak „Csen titkárnak”). Sohasem volt képes leplezni ellenszenvét irántunk. Ahogy most megtudta a misszió munkáskérdésének állását, papucs alá vette a mandarin. Jó alkalomnak kínálkozott ez, hogy régi gyűlöletének a missziók és külföldiek ellen érvényesülést szerezzen. Sok hercehurca, gyűlésezés, a gyűléseken galád kirohanások és uszítások következtek a misszió ellen. Messze terjedne annak részletes ismertetése. A lényege ez: az összes munkások, tekintet nélkül alkalmasságukra és szükségességükre, rendes bér munkásnak számítanak. Rendes tarifa szerint kell őket fizetni, visszamenőleg is több hónapra és előre február végéig, két öltözet ruhát kell nekik adni stb. stb. A munkások egy része, kinek helyén volt a szíve is, meg a nyelve is fel volt vágva, kerekén megtagadta a közreműködést, vagy beteget jelentett, és kiállt a munkások közül. A többi kötélnek állt. Ki szívesen, ki meg vonakodva, de félve a vörös terrortól. Végre elő is adták követelésüket, mert a szakszervezet, főként Csen őnagysága szigorúan megtiltotta nekik, hogy őket akár csak meg is említsék. A nővéreknél levő sejt még sokat fontolgattott, amivel sok időt elvesztegettek. A szakszervezet ezt arra véve, hogy a misszió nem teljesíti a követeléseket, titkos gyűlést hívott össze, ahol a szervezetek szakszervezeteknek kiadták a rablási parancsot. Ha a misszió két napon belül nem teljesíti kötelességét, akkor holnapután éjjel a város

¹ ressentiment (francia) – neheztelés

munkásai karszalaggal ellátva megrohanják a missziót, és ki fogják rabolni. Elég durva és méltánytalan intézkedés, miután nem is a misszió miatt a késlekedés. Erre Msgr.¹ megbízásából én vettem kezembe az ügyet, és kényszerítettem a sötétben bujkáló Pan barátunkat, hogy követeléseiket azonnal adják át nekem, mert különben feljelentem őket. Ez hatott. Este megkaptam írásban a követelést, másnap reggel, mielőtt a szakszervezettel érintkezésbe léphettek volna, ujjlenyomatos nyugta ellenében² megkapták, amire igényt tartottak. Így ez alkalommal meghiúsult Csen őnagysága fondorkodása. Pedig ő maga személyesen ugyancsak suttogott a munkás-szobák sötétjében.

AZ ÖSSZEOMLÁS

P. Superior³ Pekingből hazajövet nem jó híreket hozott. A közeli két egyházmegye, Suntöfu és Jungnien⁴ területén a terroristák (fansentuj⁵) megkezdték működésüket. Működésük abban áll, hogy egyedül a proletárokkal közreműködve végleg leszámolnak a birtokosokkal. A tódzsangnak⁶ az eddiginél kegyetlenebb formát adnak. A vádlottat asztalra állítják, néha két, három, sőt több asztalt állítva egymás tetejére. Az áldozat onnét hallgatja az ellene elhangzó koholt vádakat, melyek között sosem szerepel az, hogy az illető birtokos. Ha ellenkezés nélkül beismeri a koholt vádak igazságát, akkor még enyhén megússza, azaz csak teljes vagyonek Kobzása a büntetés. Ha vonakodik, akkor feldöntik az emelvényt, hogy az illető a földre zuhanjon, és ezt néha ötször-tízszer is megismétlik, míg az illető agyonzúzza magát. Avagy megverik, megkínózzák, és a végén megölik. A népnek aktív részt kell vennie az egész eljárásban. Ha nem, akkor ők is asztalra kerülnek. Végére minden községben van söpredék, aki a prédáért szívesen vállalkozik ilyen kalandra. A cél kettős: egyrészt így kényszerítik a nem kommunista érzelmű réteget arra, hogy más vidékek felé vegye útját. A másik cél az, hogy a nép egy része örök bosszút vonva fejére tűzön-vízen keresztül legyen kénytelen szolgálni a párt érdekeit, mellyel együtt áll vagy bukik.

¹ Msgr. (monseigneur) – őméltósága, Szarvas Miklós apostoli előljáró

² Az írástudatlanság általános volta miatt a hivatalos iratokat aláírás vagy pecsétnyomó helyett ujjlenyomattal hitelesítették.

³ Takács János (1906-1983) 1942 óta volt a misszió rendi előljárója – superiora.

⁴ Suntöfu – a lengyel lazaristák honani missziójának központja. Jungnien – az egykori hszienszi mi misszió kínai világi papokra bízott területének központja.

⁵ fansentuj – szellemirtó gárda

⁶ tódzsang (toucseng) – népitélet, néptörvényszék.

A másik hír közvetlenül reánk vonatkozik. A hantani¹ tartományi kormány elhatározta, hogy a szovjet fennhatósága alá tartozó külföldi misszionáriusok vagyonát kommunizálják. Mi is ebbe a csoportba tartozunk. A hírből még nem világos, hogy az eljárás tócsang lenne-e, vagy más úton végzik-e majd a kommunizálást.

A szomszédos jungnieni egyházmegye egyes területein már régóta folyik a papok üldözése. Mind bennszülött lévén, könnyebben mozognak, és a nép is könnyebben óvja, rejtegeti őket. Suntöfuból a lengyel Monseigneur Krause jelzi, hogy nála már megkezdődött a kampány. A nép nem akar ujjat húzni a katolikus misszióval, de a vörösök minden eszközt felhasználnak arra, hogy a népet belehecceljék vagy belekényszerítsék a vállalkozásba. Jótékonyágáról messze vidéken híres szemkórházuk és háromszáz árvát illetőleg lelencleánykát nevelő intézményeik ellen a leggaládabb rágalmat szórják: a betegek szemét kivesszik, hogy gyógyszert készítsenek belőle; az árvákat megölik stb. Mindenki tudja, hogy rágalom az egész, de az nem tesz semmit. Itt nem igazságot keresnek, hanem a misszió vagyonára áhítoznak, és a külföldiek elűzésére vagy megölésére. Fellebbeztek már a tartományi kormányhoz. Az látszatra igazat is adott nekik, amikor kijelentette, hogy a missziók nem a „birtokos” kategóriába tartoznak. Azokat tehát nem lehet tódzsangolni, hanem ha valakinek panasa van a misszió ellen, az a néptörvényszék kikapcsolásával a hatóságokhoz forduljon. Ez a döntés némiképp megnyugtatta bennünket. De ugyanakkor hírek jönnek, hogy a suntöfui egyházmegye nem egy misszionáriusát mégis elűzték, és a misszionárius házáat, telkét, templomát, ingóságait elkobozták. A hírek hitelesek.

Az itteni vörös hatóságok nem mutatnak semmi kifejezett ellenségeskedést velünk szemben. De közben tudomásunkra jut, hogy kurzusaikon az előadók – ugyanazok, akik velünk szemben a legbarátságosabb hangot használják – igen gonosz megjegyzéseket tesznek a misszióra vonatkozólag. Régi, megszokott vádak: imperializmus, idegen hatalmak mögött való bujkálás stb.

Bennünket azonban félrevezetett a külső csend, ami a misszió körül csaknem zavartalannak látszott. A fouron (így nevezzük a nővérek anyaházát a városon kívül) a régi okvetetlenkedések a szokott mederben folytak, sőt némi enyhülés is mutatkozott. Ezért azután mosollyal fogadtuk P. Havas SOS-stílusú levelét, melyben Anjangból jelenti, hogy a misszió sorsa meg van pecsételve, minél gyorsabban mentsük ki embereinket és felszerelésünket a vörös zónából. De hisz a dolog nem is könnyen lett volna lebonyolítható feltűnés nélkül a jelenlegi leépített közlekedési viszonyok között. És

¹ Hantan – város Hopej tartományban, Támingtól kb. 80 km-re északnyugatra. Hantanban volt a Táminghoz legközelebbi vasútállomás.

ha sikerült volna is, előbb-utóbb kitudódott volna és előidézte volna azt, ami ma még csak bizonytalan veszélynek látszott. Mennyi ilyen vész hír zaklatta fel eddig is a misszió békéjét...! Nem egyszer maguk a hatóságok gondoskodtak róla, hogy azokat nekünk besúgják... Egyik sem vált valóra. Az irányzatosság sejthetőleg az volt, hogy a misszionáriusok megijedve kereket oldjanak. Akkor azután ingyen az ölükbe hullik a misszió, minden épületével és felszerelésével együtt. Ki tudja, vajon most is nem ilyen mesterkedés rejlik-e a hírek mögött? Nem kis felelősség elhagyni egy missziót nyilvánvalóan bizonyítható okok nélkül, csak pusztán szállongó vész hírek alapján. Nem is csoda, hogy P. Havas levele is eredménytelen maradt, sőt püspök úr¹ le is intette és meghagyta neki, hogy minél előbb jöjjön vissza Anjangból Támingba. Szerencsére a levelet megkésve kapta meg.

Szeptember 20. Támingba is megérkezett a rettegett fansentuj. Másnap az egész város tudta már, de kissé ferde beállításban. Híre ment, hogy a fansentuj felszólította a város szegényeit, hogy rabolják ki a várost. A hír szerint – ami ilyen formában különben is valószínűtlenül hangzott – a nép megtagadta a közreműködést. Erre a kedélyek lassankint meg is nyugodtak.

Titokban azonban P. Szun, akivel a kínaiak – honfitársuk lévén – észrevétlenebbül tudtak érintkezni, megtudta, hogy a titkos pártgyűléseken ádáz aknamunka folyik a város vagyosabb rétegei és a misszió ellen. A mi ügyünket természetesen a Keleti utcában kezdték tárgyalni a pártszervezetek, minthogy a misszió a Keleti utcában van. Azt is megtudtuk egyszersmind, hogy az utca népe ellenáll, nem hajlandó ilyen kalandba keveredni. Ezzel azután ismét megnyugodtak a kedélyek. Arra senki sem mert gondolni, hogy a kommunisták illetékességi gyakorlatán ez alkalommal törést eszközölnek és egy falut fognak tudni beugratni a kalandba. Ellenőrizhetetlen besúgások ugyan még azt is tudni vélték, hogy három fázisa lesz a misszió elleni tódzsangnak: az első a vagyonszűntetés, a második a politikai tódzsang, azaz politikai vádak, melyek már életveszélyesek lehetnek; és a harmadik a világnézeti tódzsang, azaz az egyházüldözés. P. Szun hitt ezeknek a híreknek, és mikor látta a mi kételkedésünket, szinte búskomorra és hallgatagga lett. Látta a misszió sorsát, és nem tehetett semmit. Hiszen, ha mi is hittük volna, akkor mi sem éltünk volna olyan gondtalanul.

Szeptember 28. A Kang-csung (katonai középiskola neve alatt álcázott terroristaképző intézet, mely a nővérek anyaházával összefüggő iskolában lakott már egy éve) néhány üstöt akart „kölcsonkérni” a missziótól. Én személyesen adtam át

¹ püspök úr – Szarvas Miklós apostoli elöljárót a magyar misszionáriusok püspök úrnak szólítják, annak ellenére, hogy az apostoli elöljáró nem felszentelt püspök.

nekik a választ, hogy kaphatnak üstöt, de tekintettel a misszió szűkös anyagi helyzetére, ne kölcsönkérjék, hanem vegyék meg méltányos áron. Az igazgató leplezetlen kárörömmel felnevetett: „Megvenni? Nagyon jó! Úgy is jó! Épp ma mentünk a havi illetékért, mihelyt megérkezik a pénz, azonnal kifizetjük.” Engem valahogy igen megütött a hang, ahogy ezt mondta. Itt van valami a fülük mögött. Épp abban a percben érkezett meg a diákjaik egy csoportja a nyári szünidőről. Ahogy elmentek mellettem, cinikus vigyorgással mértek végig. Nem lepett meg, hisz régi zaklatóim voltak, de a mód mégis valamit sejtetni engedett... Itt valami nincs rendben...

Szeptember 29. Vasárnap. Reggel a nővérek intézeti kápolnájában miséztem – néhány lépésnyire az igazgató szobája mellett. A miatyánk szavai képezték a prédikáció tárgyát: „Jöjjön el a Te országod.” Az árvák figyelmesen hallgatták. Magam sem gondoltam, hogy szinte apokaliptikus gondolataim annyira közel vannak a valósághoz, és püspök urunk ideiglenes börtönéhez olyan közel hangzanak el szavaim az egyház üldöztetéséről és végső győzelméről.

Mikor bemegyek a városba, a rendház kapuján éppen vonul az ifjúság a nagytemplomba vasárnapi misére. Feltűnik a portán a szokatlan gyorsaság és szótlanság, mintha valami szokatlan volna a levegőben... Egy percre megállok a kapuban, és végignézve az utcán megkérdezem püspök úr katekistáját¹ Vangot (régén szeminaristám volt, később japán janicsár, most ismét püspöki katekista és mellesleg vörös kém):

- Mi újság?
- Senfu² még nem tudja...?
- Ugyan mit?
- Még nem is tud róla, hogy az éjjel elfogták a püspököt és P. Maront?
- Ne mondd! Ki fogta el? Miért?
- Éjfélkor a nanliucsuangi³ minpingek⁴ házkutatás címen kinyitatták a kaput, és elfogták őt.
- Hogy jutnak hozzá a minpingek, hogy a püspököt elfogják... Micsoda joghatóságuk van azoknak? És miért pont a nanliucsuangiak? Nemde az a Tungkuan (keleti külváros) melletti falu? – faggatom az én emberemet. Kérdéseim inkább csak palástolni akarják igazi gondolataimat. Ha Kínában elfognak és megkötöznek egy püspököt, méghozzá külföldit, akkor nem babra megy a játék. Hogy éjjel csinálták, azt megértem, mert a város nem érett még az ilyen radikális egyházzaklatásra. „Sej csetao”⁵ – mondja az én emberem vállat vonva. Válasza annyit jelent, mint „bajos volna megmondani”, azaz nem tudom.

¹ katekista – fizetett hitoktató

² senfu – atya, a katolikus pap kínai megnevezése

³ Nanliucsuang – település Táming közelében

⁴ minping – polgárőr

⁵ sej csetao? – ki tudja?

Bent a házban sápadt arcokkal találkozom. Mindenki tisztában van a helyzet komolyságával. P. Superioriort is el akarták fogni, de minthogy nem került hamarosan elő, siettükben ket-tővel is beérték. Izgatottan mondják el az éjszaka eseményeit, melyekből még a humor sem hiányzik. P. Lischerong¹ katekistája, Csao késő este érkezett, úgyhogy nem lehetett bejelenteni. A házkutatás hallatára, hogy bajba ne hozzon bennünket – mert hite van a fiúnak –, ruhástól belebújt a tóba, hogy csak az orra hegye látszott ki. A veszély elmúltával P. Szun alig tudta megtalálni a szokatlan rejtekhelyre bújt ökelmét. Az elfogatás után P. Superior azonmód felkereste a mandarint, aki nem fogadta, azzal, hogy „nincs itthon”. Majd a megyei rendőrfőnökhöz ment. Annak legalább az adjutánsát megtalálta. Úgy beszélt, mint aki nem tud a dologról. Azt válaszolta, hogy ha katonai fórum keze van a dologban, akkor ők nem tehetnek semmit. Ha azonban néptörvényszék intézi a dolgot, akkor ők illetékesek, és el is fognak járni érdekünkben. Oda tartozott, de azért semmit sem tettek, amint később kitűnt, sőt az ő megyei mandarinja is ott volt a déli népitéleten.

Mi itt a városban éppoly vegyes érzelmekkel hallgatjuk a vasárnapi harangszót, mint Monseigneur, aki a nanliucsuangi börtönében várja a déli tizenkét órakor tartandó néptörvényszéki támadást. Minthogy a városi mandarin nem fogadott bennünket, a megyei mandarin hatóságai hívős semmitmondó válasszal intézték el a dolgot, világos, hogy itt helyben semmit sem tehetünk. P. Horváth², aki tegnap este érkezett Támingba, vállalkoznék, hogy azonnal indul Hantanba a tartományi kormányhoz. Annak döntését ismerjük Suntöfuval kapcsolatban, de az is csak papír-megoldásnak bizonyult, sőt még a püspök által megbízott páttert is elfogták. Így nem látszik célszerűnek, hogy foglyaink számát és nehézségeinket szaporítsuk. Az elmúlt napok hírei most úgy is világossá tettek, hogy miről van szó.

Én közben visszamegyek a nővérek anyaházába és a jezsuita tanyára, hogy körülnézzek, hogy is állnak ott a dolgok. Épp akkor jönnek vissza az árvák és öregasszonyok, az aggok menhelyének lakói, sírva, mert hogy nem tudták kiszabadítani a püspököt, sőt majdnem megverték őket. Két tanítónőt el is fogtak, és kikötötték őket. Hm! Nem jól állnak az ügyek. Útközben vigyorgó arcokkal találkozom a várkapunál. Mások meg megütődnek, hogy engem nyugodtan járni-kelni látnak meg az utcán. A Kang-csung diákjainak egy csoportja nagy vihogással robog el mellettem. Épp az érdekelt, hogy az utca hogy reagál az eseményekre. No, hát megláttam. Nem szolgált vigasztalásomra. Egyelőre nem tehetünk semmit. Várni kell a fejleményeket. Közben egy-egy riadt keresztény besurran, és elmondja azt a keveset, amit éppen hallott.

¹ Lischerong Gáspár (1889-1972) a misszió déli központjának előljárója, Pujang esperese.

² Horváth Sándor (1902-1965) 1944-től 1954-ig csingfengi misszionárius

Délben tizenkettőkor lesz a néptörvényszék ülése. Csak színtelen vádokról hallottak: a püspök úr sok alamizsnát oszt, de nem az ő szegényeiknek stb. A gyűlésre keresztényt nem engednek oda, sem tisztességes népet. De azért a városban nem ismerős keresztények majd elmennek oda bepiszkolt arccal és kommunista módra törölközővel bekötött fejfel.

Az ebéd nemigen ízlett senkinek. A délutáni áldás előtt Csang Ho-ming, a püspök úr boya szinte nekem ront a templomkapuban, hogy semmit sem teszünk a püspök úrért, mikor már félig agyonverték? No hiszen tennék én, csak tudnám, hogy tehetek. No meg hát most hallom először ezt a hírt. Közben odalép hozzám valaki, hogy a jezsuita portán hívat valaki engem sürgősen.

Egy feltűnően elegánsan öltözött kikent-kifent hölgy vár rám a porta beszélőszobájában. Szavai közben derengeni kezd, hogy erről a személyről én hallottam már egyet s más. Ez lesz a megyei mandarin párttitkárának magán-barátnője... Befolyásáról is hallottam egyet s más. Előadja, hogy ő a héten ötször kereste a püspök urat, hogy jóakarátulag figyelmeztesse őt a fenyegető veszélyre, de a püspök úr nem fogadta. (Magamban megállapítom, hogy a dolog – ha nem is szerencsés – egyáltalán nem meglepő.) Így ő mit tehet?

– Engem most inkább az érdekelne, hogy én mit tehetnék...?

– Keresd fel a városi mandarint.

– Nincs itthon.

– Akkor a megyei mandarint vagy párttitkárt keresd fel.

– Ilyen körülmények között azok külföldi számára mind nincsenek itthon. Nincs semmi értelme, hogy zárt ajtóik előtt pironkodjak.

– Akkor talán P. Szun elmehetne hozzájuk.

– Tajtaj! (Nagyságos asszonyom!) Te talán nem tudod, hogy ők maguk is ott vannak most a gyűlésen, ahol a püspököt bántalmazzák...?

Kérdésem talált. Tisztában van ő a dolgokkal, jobban mint én. Nem kételkedem, hogy megint valami ugratásról van szó, hogy a „nyugati ördög” arcát jobban lehúzhassák.

– Akkor azt ajánlom, hogy kérdezd meg Vang katekistát, hogy a múltkor ki szabadította ki őt(!), és kérd meg, hogy járjon el barátainál. Ő majd módját ejti, hogy áttegye az ügyet a Keleti utcához. Ott azután majd simábban megy a dolog.

– Nagyon köszönöm. De most, miután körülbelül talán vége is van az első néptörvényszéknek, még egy újabb ítélezést provokáljunk...?

– Jaj Istenem (őnagysága ugyanis régebben keresztvizet látott), hát akkor mi lesz...?

– Azt én is szeretném tudni.

Megkérem, hogy várjon egy keveset, majd felkeresem előbb az ügyben P. Superior. A templomban ugyancsak hosszúnak tűnnek a szokott énekek. Sehogy sem akar véget érni az áldás. Átadom az ügyet P. Superior. Ő is tanácstalanul hagyja

ott kétes jóakarónkat. Közben jönnek az első hírhozók. Elmondják, hogy hogyan folyt le a gyűlés. P. Maron mint szemtanú és vádlott más helyen bővebben beszámol róla.¹

A város figyelmének középpontjába kerültünk. Mindenki figyelni arckifejezésünket, kihallgatni igyekszik beszédünket, nyomon kísérik minden léptünket. Meglepi őket nyugalmunk. Azt persze nem tudják, hogy bent a szobákban nem ez a nyugalom az uralkodó hangulat.

Vörösök nagymesterek a néphangulat irányításában. A néptörvényszék lezajlása után az egyik direktórium tag megnyugtatta a népet, hogy ne aggódjék a püspök bántalmazása miatt. Nem lesz annak semmi nemzetközi következménye. Még ha agyonütnek is néhány külföldit, az sem volna tragikus. Egy másik a hangulatot csitította: „Most kiöntötték a szívetek keserűségét. Nem kell semmi oktalanságot csinálni. Majd a hatóságok tárgyalnak a misszióval a kártérítés ügyében. Azokra kell bízni a dolgot. Senki ne ragadtassa magát tettelességre.”

Este szokás szerint a jezsuita tanyán aludtam, a nővérek anyaháza mellett. Lefekvés előtt elküldtem az egyik alkalmazottat Nanliucsuangba, hogy szondázza kicsit az ottani körülményeket és hangulatot. Elég jó benyomásokkal jött vissza. A nép nem örül a mai eseményeknek. Szemrehányást tesznek a fiatalságnak, hogy miért tűzött össze a misszióval. A misszió sok jót tett, kár volt így bánni vele. Egyes öregek emlegetik a boxerlázadás utáni retorziókat. „Ha majd megjönnek a központiak², akkor megritkul a falunk népe...!”

Mínthogy a Kang-csung aktív részt vett a néptörvényszék lefolytatásában, és ők ott laknak a nővérek anyaházának egyik udvarában, P. Superior az éj sötétjében kiment hozzájuk, és a nővérek éttermében őrködött egész éjjel, ha netalán valami inzultus történnék... Még nem vagyunk egészen jogon kívül állók, talán lehet még tenni valamit.

Szeptember 30. P. Cser³ visszaindul Csiensuangba, hogy értesítse P. Nagyot⁴ a történetekről, hogy ott is megtehessek a szükséges előkészületeket, ha tódzsang készülne ellenük. Civilbe öltözve minden nehézség nélkül kijutott a városból. Kevésbé szerencsés volt P. Horváth, aki biciklin és a szokásos kínai talárban indult ki a kapun. Ahogy kiér az utcára, belebotlik a nanliucsuangi minpingek parancsnokába, Miao Cszusenbe. Miao úr régebben talicskázó fuvaros volt. A vörösök bejövetele után eleinte a külvárosi fekál-trágyatelepek trágyahordó fuvarosa volt, később azonban igen „progresszív adottságú” tagja lett a helyi direktóriumnak, amiben nem kis előnyökhöz juttatta ifjú kora óta megnyilvánuló rabló tempe-

¹ Ld. Maron József (szül.: 1911-ben) naplóját a *Függelékben*.

² központiak – (Kuomintang) kormány egységei

³ Cser László (szül.: 1914-ben) akkoriban Csiensuangban káplán.

⁴ Nagy Kálmán (1911-1962) csiensuangi plébános.

ramentuma. Ő a misszió második számú közellensége, mióta egyik éjszakai rablókalandja közben lövéssel ráijesztettünk, és a kaland meghiúsult.

Az összetalálkozás eredménye az lett, hogy P. Horváthot elfogta, és a Monseigneurrel együtt lecsukta. Úgy látszik attól tartott, hogy ha hazajutna Csingfengbe, oda is elvinné a tegnapi események hírét, ami a nemzeti csapatok közelsége mellett nem jelent előnyt nekik. Így hát P. Horváth is fogoly lett, biciklijé pedig a vörösök zsákmánya. Katekistája közben észrevétlenül elinált, és hazament biciklijén Csingfengbe, hogy az ottani vörös hatóságok révén próbálja meg kiszabadítását. P. Horváth azután zavartalanul elmondhatta Monseigneurnek a misszió jelenlegi helyzetét. F. Benczének¹ megengedték, hogy Monseigneur sebeit bekötözze, de nem engedték meg, hogy magyarul beszéljen vele.

Déltájban repülő jött, és a város felett és a nővérek anyaháza felett géppuskázott. A Kang-csung rossz előérzetében reggel kivonult a vidékre, így senki sem sebesült meg. Tegnap a gyűlésen nagyon gonosz felkiáltásokkal botránkoztatották a népet. Követelték, hogy a főnöknőt is hozzák el a gyűlésre, hogy levetköztethessék, és megláthassák, hogyan fest az európai nő ruha nélkül. Szegény nővérek halálra rémültek volna, ha tudták volna, hogy miféle nép lakik udvarukban. A mai géppuskázás talán jó figyelmeztetés lesz nekik. Az igazgatójuk otthon volt, és eszeveszetten keresett oltalmat a nővérek kertjében. A vörösök különben minden félelmetes hírük ellenére sem hősök. Ateista és kommunista világnézetükből természetesen folyik, hogy nem szeretnek meghalni, mert az ő paradicsomuk a földön van – nem az égben –, és ezt a paradicsomot szeretné mindannyiuk előbb kiélvezni. Érthető a félelmük a haláltól, mely akkor sem jelent nekik semmi előnyt, ha „hósi halál” volna.

Este a hazatérő terrorista növendékek légmentes gödröket ásnak a nővérek kertjében. Egyébként is úgy viselkednek, mintha a nővérek már ott sem volnának. Egész éjszaka pakoltak, és hajnalban a fiúk kisebb korosztályai elkocsikáztak észak felé, mert állítólag a nemzeti csapatok közelednek. Este futár jött a hírrel. Paripája úgy ki volt fáradva, hogy kutya módjára összekuporodott, és még lélegezni is alig volt ereje.

Október 1. Ma visszajött a város régi mandarinja, a misszió régi, esküdt ellensége, akit tavasszal leváltottak, mert kapzsiság, autokrácia és nepotizmus vádja alól nem tudta magát kellőképpen igazolni. Most a tajhangi² bányáknál gazdagszik. A tódzsangról, úgy látszik, előre értesült, és most mézes-mázos udvariassággal érdeklődik gépeink után. De még inkább szeretné F. Herholdot leszerződtetni az ő gépeikhez. Ezek a szegények azt hiszik, hogy a jezsuiták is olyanok, mint ők,

¹ Bence István (szül.: 1906-ban)

² Tajhang – bányaváros

hogy a süllyedő hajóról ki-ki elsősorban a saját bőrét menti. P. Szunt és F. Herholdot meghívta ebédre. El is mentek. De P. Szun ez alkalommal félretette a hagyományos kínai udvarias-ságot, és visszautasította a megvesztegetésnek szánt terítéket azzal, hogy „van még betevő falatunk”. Sz. úr nem mutatott sértődöttséget, sőt délután még segített is a rovancsolási¹ tárgyalásoknál. Az volt ugyanis tegnap az egyik vádpont, hogy Pan úr könyvtára a jezsuita könyvtárban van. Pan úr a vád közben igen durván ütlegette püspök urat. Én megmutattam Sz. úrnak a szóban forgó könyvtárat, megjegyezve, hogy a család ajándéka volt az a misszióknak. Viszont-ajándékot kaptak. És amikor idén tavasszal Pan úr kívánta, hogy fizessük meg családi könyvtárának árát, én mint P. Superior helyettese megmondtam neki, hogy megvenni nem tudjuk, de kívánságára szívesen visszaadjuk neki. Sz. úr megnézte a könyvtárat, és fitymálva megjegyezte, hogy még mint papír sem képez komolyabb értéket. Mi viszont történelmi értékére való tekintettel nagy gonddal őriztük egy külön arra készített állványon. Így ezt a vádpontot ki is kapcsolták a kártérítési jegyzékből.

Pan úr családja katolikus, ő maga pogány. A család szörnyű felháborodással tiltakozott a családfő galád viselkedése ellen a vörös hatóságoknál, és semmiképpen sem azonosította magát vele.

Ma hozta el egy fényes deputáció a kártérítési követelést. Ha a helyzet megengedte volna, fényképre kíváncszott volna az a társaság. Igazi Lombroso-típusok. Mindennél jobban bizonyította volna, hogy az itteni demokrácia nem méltó emberekre bízta a nép képviselőit, hanem rablókra. P. Superior nem volt hajlandó végigvenni a kártérítési számadást, hisz az csak elismerése lett volna galád vádjaiknak. Csak a végösszeget jegyeztük fel: 45 millió vörös piasztér. Hogy a jelenlegi pénzügyi összeviesszaságban reális képet adjak erről az összegről, megjegyzem, hogy kb. 1300 jó ökörnek vagy kb. 1000 métermázsa búzának árát képviseli ez az összeg, az itteni, mai árak mellett. Mint utóbb megtudtuk, arra számítottak, hogy mi alkudni fogunk. A távolabbi előzmények és a tegnapi események után egyrészt semmi értelme sem mutatkozott annak, hogy alkudozzunk, hisz világos, hogy itt nem másról van szó, mint a misszió teljes tönkretételéről. Ha egyszer neki-fogtak, úgy is megteszik azt alaposan. Másrészt meg az alkudozás mintegy elismerése volna követeléseik jogosságának.

A bizottság látva, hogy semmi kedvünk sincs a tárgyalásra, mindjárt felvetette a kérdést, hogy mikor fizetjük ki az összeget. Válaszunk az volt, hogy fizetésről szó sem lehet, mert még tízezer piasztér sincs a kezünkben, nemhogy 45 millió. (Az különben úgy is világos volt mindenki előtt, hogy fizetés esetén azonnal következik a második tódzsang. Mert ennek az ügynek addig nem lesz vége, amíg áll a misszió.) Fizetés helyett

¹ rovancsolás – leltárkészítés

felajánlottuk a misszió aktuális vagyonát. Épp erre vártak. Hogy rablás jellege ne legyen, felszólítottak, hogy állítsunk össze leltárt, és melléje az árakat. Majd ők azután felülvizsgálják ajánlatunkat. Némi huzavona után öt napot engedélyeztek erre a műveletre. Sikerült időt nyerni. (Közben hamis hírek jöttek, hogy Pujangot már elfoglalták a nemzetiek.) Kijelentették, hogy ingatlannal nem lehet törleszteniük kötelezettségünket. De ebben nem mind értettek egyet. Az optimisták kacsingattak a misszió kertjei felé.

Tárgyalás után elég fáradtan kimentem a fourra. Elképesztő zenebonát találtam. A Kang-csung növendékeinek, mintegy ötven-hatvan fiatalembernek, az a gondolata támadt, hogy a nővérek klauzúrájában költik el vacsorájukat. Kinyitatták az ajtókat, és a zárda minden helyiségét ellepték, mint a hangyák. Kezükben az evőcsészéjükkel és evőpálcáikkal végigkurjongatják a nővérek magánszobáit, az éttermet, a konyhát, a kápolnát, az éléskamrát stb. Szegény nővérek sápadtan támolyognak ide-oda, nem tudva mitévők legyenek ilyen szokatlan látogatás közben. Ha nem volna bekötött fejük, bizonyára meghuzigálták volna a hajukat és fülüket. Erre a látványra világossá lett előttem, hogy hogy áll a misszió ügye. Nemcsak a misszió vagyona kell nekik, hanem távozásunkat is várják.

Az udvaron az egyik terrorista egy csomó árva lányka közepén szaval:

- Tudjátok-e mi a külföldi ember?
- Mi?
- Ellenség!

Ahogy odatoppanok, elhallgat. Régebben a mi diákunk volt. Szegény szívbjajos An Jozefa nővér ágyban fekvé kénytelen eltűnni molesztálásaikat. Egyre-másra fenyegetik: „ma elbánnunk veled”. Kerülő úton megtudtam, hogy azért gyűlölködnek ellene, mert kínai létére szívvel-lélekkel a külföldiekkel tart. A terroristák szakácsa titokban odasúgta neki: „Nővér, menekülj!” Én türtöztetem magamat, pedig ugyancsak forr az epém. Ilyenkor csak ront a heveskedés. A nővéreket megkérem, hogy csak tűrjenek megadással. Nem fog már sokáig tartani. Jókora kerülővel az igazgató szobája előtt megyek át a jezsuita tanyára. Az igazgató és titkára mindig színlelték, hogy ők művelt úriemberek, eszmei kommunisták. Hadd tudják meg, hogy láttam csemetéik fair viselkedését. szokásuk ellenére nem ültek az ajtó előtt... A mi tanyánkon civilbe vágom magam. Cserkész munkaruhámban nem vadítom annyira a fiúkat, mint „csuhás” öltönyömben.

Vacsora előtt erős csöngetésre a kapuhoz sietek. An nővér egy tanítónő kíséretében kér bebocsájtást. Kéri, hogy rejtsem el, mert fél, hogy megölik. Sebtiben betuszkolom a régóta üres tyúkólba, rázárom az ajtót, és tanakodni kezdek. Jó ötletem támad. Visszaküldöm a tanítónőt a zárdába, hogy hozzon neki civil női ruhát, olyan parasztasszonyfélé. Még

sötétség beállta előtt öltözzék át, azután majd jön a többi. Míg én F. Feketével megvacsorázom, ők elkészülnek a toilet-tel. Az átöltözés olyan jól sikerült, hogy én magam sem ismertem volna rá, ha nem tudtam volna, hogy ő az. Vállamra dobok két paplant és egy derékaljat, és a kis erdőnkbe vezetem. Nincs az egy fél hold sem, de olyan sűrű akácbozót, mint egy őserdő. Még nappal sem igen találnák meg itt, nem hogy éjjel. Kísérője vacsoráért megy. Ahogy elviszem neki a vacsorát, már késő este van. Langyos őszi este, otthon nyárinak is beillenek. Nem fázik a nővér, de fél, mert a kerítésen kívül sírok vannak, azoktól pedig minden kínai igen retteg. Hozzam el neki a tanítónót. Nem kis feladat. A nővérek kutyái már szabadon vannak, felcsaholják jöttömre a vörösöket... Az apácák és házinépük is már mind bezárkózott... No nem baj, majd megpróbálom. Magam mellé veszem Hszintöt, fráterjelöltünket társnak, és átmegegyek a zárdába. A kutyák szerencsére az ajtó közelében találtak rám, és mindjárt felismertek. Feltűnés nélkül jutunk át a kerten. Míg a főnöknőt felzörgetik, két öreg munkásuk vigasztalni próbál: „Ne szomorkodjál, senfu! Ha a vörösök kifosztják a missziót, én magam eltartom őket néhány hónapig.” Szegény feje. Pedig szintén benn van a szakszervezetben, és a misszionáriusok nagy része gyanúval kezeli... Mégis együtt érez a misszióval.

Közben előkerül a főnöknő is, meg a tanítónő is. Nem túlságosan lelkesedik a kalandért, hisz épp ma szabadult ki a börtönből, ahol nagyon keményen bántak vele: kikötötték, megrugdalták, szennyes szidalmaikkal zaklatták... De azért készségesen velünk jön.

A sűrű erdőben alig találjuk meg a nővért, pedig én rejtetem el. Késő van már. Nekem is elkelne egy kis pihenés. De előbb meg kell tanácskoznunk a holnapi teendőket, mert ez az elrejtés nem lehet végleges megoldás. Csao munkásunk vállalkoznék, hogy talicskán eltolja – mint betegeket szokás – Csiensuangig, ahol tudakozódik Dr. Havas után. Nem lévén otthon P. Havas, feltűnés nélkül tovább tolja Pujangig mint beteg asszonyt, és ott a nővérek rendelőjében a sorsára bízta. Több nehézsége is van ennek a megoldásnak. Inkább amellet döntünk, hogy az öreg Csaj holnap így civilben bekíséri a városba, és saját házában elrejt, amíg valami okosabbat tudunk kigondolni.

Október 2. Az éjszaka zavar nélkül múlt el. A szóktetés is sikerült. Hajnalban Aloysia nővér is feltűnés nélkül beszökött a városi zárdába. P. Horváthot szabadon engedték, miután semmi érdemlegeset nem tudtak megállapítani személyét illetőleg. Ez a „támingi püspök tódzsangja”, ő meg csingfengi illetőségű hithirdető. Elmondja, hogy a dutyi azonos a falusi bíró szobájával. Ott folyik le minden mesterkedés a misszió ellen. A mieink minden nehézség nélkül hallják a vörösök beszélgetését, mely néha igen őszinte, mikor nincsenek ott a fejeseik. Megtudta, hogy kb. tíz napig tartott, míg a városi

direktóriumnak sikerült beugratnia a falut a kalandba. Egy részük már bánja a vállalkozást, de nincs kiút. „Fogtam törököt, de nem enged.” Nincs más választásuk, mint végigcsinálni a vállalkozást, és ha már nem lehet kitérni előle, akkor minél nagyobb anyagi hasznot húzni belőle. Pogány lelkület.

A házban a testvérek és az előjárók egész nap a leltározással és ármegállapítással vannak elfoglalva. Este a fouron enyhébb alakban megismétlődik a tegnapi zenebona. A Kangcsung néhány leánynövendéke barátságosan vigasztalja a nővéreket, hogy ne féljenek, a fiúknak nincs semmi rossz szándékuk, csak nézelődnek, és sajnálkoznak, hogy mindez a nemzetieké lesz...

Október 3. Míg a nővérek kápolnijában Kis Szent Teréz miséjét mondom, valahogy az az érzésem, hogy ez itt az utolsó misém. Mások sincsenek rózsásabb hangulatban. Reggeli közben izgatottan jön P. Szajkó, hogy siessek a városba, mert el akarnak fogni. Ezzel az elfogással talán meg lehet akadályozni az általános felfordulást. Ugyanis a misszió környékén levő öt utca vérszemet kapva, vagy jobban mondva megirigyelve Nanliucsuang „szerencséjét”, valamennyi külön tódzsangot tervez a misszió ellen. Sőt a nankuani (déli külváros) mohamedánok tódzsangja is fenyeget. Ha a Keleti utca engem elfoghat, akkor az ő előjoga címén megakadályozhatja azt, hogy a többi utcák elfogjanak egy-egy pátert, és a misszió őrízetlen maradjon. Ezen célból a Keleti utca már tegnap este elfogta F. Benczét, de kiengedi azonnal, ha engem elfoghat helyette. Őt ugyanis a nép nem ismeri el „felelős” személynek.

A várfalon már jönnek velem szemben a Keleti utca minpingjei. Jó benyomást tesz rájuk, hogy nem szököm, sőt elébük megyek P. Szajkóval, aki előre értesített engem az ügyek állásáról. Az utcabírót és az utca bizalmiját a szobámba vezetem, hogy nyugodtan előadhassák ügyüket. Nagy mentegetődzés közben előadják az ügyet, úgy, ahogy P. Szajkó már elmondta. De azért szavaikból kitűnik, hogy nem csak a misszió védelme vezeti őket, hanem valójában „előjogaik” védelme is, azaz a prédából való részesedés is.

Kezembe veszek egy kötet *Magyar Kultúrát*¹, fogom az akatáskámat és indulok. A kapunál azt indítványozzák, hogy ezeket a holmikát mégis inkább hagyjam itt, mert így nem elég komoly az elfogás látszata. Fegyveres kíséretet is akarnak mellém adni, de a bizalmi leinti őket. A négy minping kísérete fegyver nélkül is hivatalos jelleget ad a dolognak. Az utcán nagy a reggeli forgalom. Mindenki visszafordul a menet után. A város tudomásul veszi, hogy a Keleti utca él jogával, egyelőre tehát a többi utcának várnia kell az újabb elfogatással.

A Keleti utca bizalmijának lakására vezetnek. Tulajdonképpen nem is az övé a ház, hanem egy Hszüe nevű elmenekült

¹ *Magyar Kultúra* – a jezsuiták közreműködésével 1913 és 1944 között megjelent folyóirat

gazdag úré. Most a Keleti utca kommunista szervezete költözött be, azzal a szándékkal, hogy így megőrizi a lerombolástól, és sorsfordulat esetén ebből hasznot húzhatnak. Az udvarban van egy „lou”, azaz tipikus kínai emeletes ház; négyzet alakja és magas bástyajellege miatt kapja a lou, azaz torony nevet. Lapos teteje mellvédekkel van körülvéve, és valóban védelmet nyújt a gyors rablókalandok esetében. Ez az úr már modern kínai, akinek a tornya alatt légvédelmi pince is van. Szükség esetén valóban szóba jöhet mint légvédelmi óvóhely, legalábbis a falak alatti boltívek biztosak. Kijárata viszont csak egy van, és pedig rossz helyen, mert az omladék biztosan eltemeti. Ebben a házban lakik a bizalmi és családja. Nem egészen nyilvános jellegű gyűléseiket is itt tartják, míg a nyilvános hivatalos helyiség a Keleti utcában van.

Engem egy másik épületben helyeznek el. Közönséges kínai ház, valószínűleg szolgálat volt, zsúfolt és piszkos. F. Benzét éppen lelkiolvasmánya között lepjük meg. Őt hazakísérik, engem meg egy fegyveres őrré bíznak. Az utca képvisellete még egyszer megnyugtató, hogy nincs semmi rossz szándékuk, sőt meg akarnak védeni a nankuani mohamedánok ellen, akiknek tódzsangjai félelmetesek, gyakran emberhalállal végződnek.

Pár perc múlva küldöttség jön, hogy mit kellene nekik gyorsan őrizetbe venniük. Felhívom figyelmüket a misszió igásteheire és szamarára. Kissé meg is késtek. Nanliucsuang éppen el akarta hajtani valamennyit. Sikerült egyet otthagyni a diákok gabonaőrletési céljára – a tódzsang ugyanis nem az iskolák, hanem a misszió mint ilyen ellen irányul –, egyet pedig nekik őrizetbe venniük. El is hozták ide az udvarba.

A házban nem jól állhatnak az ügyek, mert a toronyban összevissza kongatnak, ami olyankor szokott történni, amikor a misszióban megengedték a hatóságok a népnek, hogy tetszés szerint kóboroljon és nézelődjön. No, szegény misszionáriusok, ma kemény napjuk lesz megint. Az ilyen „nézelődés” különben azt a célt szolgálja, hogy a nép megkívánja a prédát, és tájékozódják a külföldi embernek számukra bonyolult házában.

Kiülök a napra, és beszélgetni kezdek az örömmel, aki a puskájával játszik. Barátságos fiatalember. Engedi, hogy megvizsgáljam a puskáját. Régi, kiszolgált muskéta, de van hozzá öt tölténye, ami nem kis szó ilyen töltényínséges időkben. Elmondja, hogy a Keleti utca gyenge, mert ők „nem számítanak haladó néprétegnek”, minthogy a misszió közelsége inficiálta¹ őket. Ezért csak öt puskát kaptak a direktóriumtól. Ők most azon lesznek, hogy időt nyerjenek velem, mert a nemzetiek közel vannak már.

– Mi a foglalkozásod?

¹ inficiálta – megfertőzte

– Hentes vagyok. Tavaly a misszió juttatott tőkéhez, amikor két nagy sertését hitelre eladta nekem. Csak a kimérés után kellett megadnom az árát, és így tőkéhez jutottam. Abból élünk most valamennyien.

– Jól megy az üzlet?

– Magában véve mehetne jól, mert nyerni lehet jól, de örökké szolgálatban kell lenni. Így nem lehet kereskedni.

– A szolgálatért mit kaptok?

– Eh, mit...? Jómódú embereket kell tódzsangolnunk, és az ő vagyonukból kapunk mi is kis osztalékot.

Mosolygok. Megérti a gondolatomat.

– Ej, senfu, ti nem tudjátok, milyen nehéz most a nép sorsa. Belekényszerítik minden piszkos vállalkozásba. Nem lehet ellenszegülni. Azt mondják, hogy „demokrácia”, pedig a népnek semmi szabadsága nincs. Szívesebben kereskednék, mint téged őrizlek. De hát mit tehet a gyámoltalan nép? A direktóriummal nem lehet kukoricázni, ha nem alkalmazkodsz, besoroznak a hadseregbe. Pedig ki akarna meghalni?

Beszélgetésünket a bizalmi kis leánykája zavarja meg. Egy kancsó teát hoz.

– Senfu, igyál! Nem szabad szomorkodni! Meg ne betegedjél nálunk!

– No, ez ugyan szép fogság! Még teával is traktálják a foglyot...!

– Ej, senfu, ne mondj ilyet! Püspök úr mennyi jót tett velünk. Egész télen az ő köleslevesét ettem.

– Hogyhogy?

– Hát nem ismeresz? Már évek óta a püspök úr portáján járok iskolába, ott kaptam a kölesleveset. Ez is oda jár – mutat ki unokaöccsére –, de most a püspök úr nem tehet már semmi jót.

Órömet megnyugtatom, hogy nyugodtan mehet az üzlete után, én ugyan nem szököm meg.

– Azt tudom. De ha észreveszik, hogy nem őrizünk, akkor más utcák vád alá helyeznek bennünket, sőt talán téged el is rabolnak innét.

A bizalmi helyettese idegesen berohan.

– A misszióban nagy felfordulás van. A nép mindenütt tetzés szerint kóborol. Már a toronyórát is elrontották, meg az orgonát is. Mit lehetne tenni...?

– Állítsatok öröket.

– Azt már megtettük. Nem sokat ér. A nép ránk sem hederít. A direktórium küldi őket. Mit tehetünk mi akkor? Csak nem pörölhetünk össze a néppel!

– Tudod mit? Pecsételjétek le a raktárakat és a fontos helyeket. A templomban pedig legyen valaki, aki a népet mérsékletre inti.

– A lepecsételésre mi is gondoltunk. De nem veszi-e zokon a misszió?

– Hogy venné zokon? Különben is ti vagytok a „jogelsők”...

– Ej, ne mondj ilyent! De valóban nem lesz más megoldás.

Neki is állnak mindjárt, megírják a papírszalagokat, és lepecsételik mindegyiket. „A Keleti utca népbiztosa zárlat alá helyezte ezen helyiséget” – hangzik a felirat. Őrségváltás. Új öröm hasonló természetű. Egy ideig beszélgetünk, majd exkuzálja magát, hogy éjjel nem aludt, álmos. Puskáját ajtóhoz támasztja, nyugodtan elterül az udvar közepén levő priccsen, és horkolni kezd. Én meg előveszem F. Bencze itthagyt könyvét, és olvasni kezdek. Fázom. Inkább imádkozom a napsütéses udvaron. Míg az udvaron sétálgatva morzsolom az olvasó szemeit, kiszól a bizalmi felesége:

– Ha valamire szükséged van, csak szólj. Nem szeretném, ha nálunk rosszul éreznéd magad. Csak ne szomorkodjál. Hamar vége lesz a vörösöknek. Az a hír jött az éjszaka, hogy a nemzetiek már Pujangnál vannak.

Így fest a demokrácia Támingban. Míg a rakoncátlan nép összevissza kongat a toronyban, csöndesen szégyenkezem magamban, hogy mennyivel nyugodtabb sorsom van nekem itt, mint a mieinknek a misszióban. Csang, a portásunk jön. Hozza a *Magyar Kultúra* kötetét és az aktatáskámat. (Ez az ember is egy érdekes sors. Kétszáz éves keresztény család tagja. Jobb időket látott valamikor. Mint kisfiút bandérium hozta Támingba iskolanyitásokkor, és vitte haza évváráskor. Nagyapja egy pekingi nagy katolikus napilap szerkesztője volt. Mostohaanyja meglehetősen kinullázta őt az örökségből, de még úgy is jómódú ember. Tavaly megtódzsangolták. Most alig van már valamije. Őt magát otthon – körülbelül kilencven kilométernyire északra – halál várná, ha hazamenne, mert úgy tudják róla, hogy Tiensinben van a nemzetieknél. Már egy éve nálunk lappang két diák fiával, akik a középiskolába járnak mint „lógós diákok”. Ingyen kapnak ellátást a missziótól, és annak fejében szabadidejükben boyok a ház körül. Tehetséges, szolgálatkész és megbízható család. Mind egy szív, egy lélek a misszióval.) Elmondja, hogy P. Szajkó meglépett. Egy vörös ismerőse figyelmeztette, hogy veszélyben van. Felajánlotta, hogy megszökteti. El is indultak már. A házban nagy a zenebona. Kérdi, hogy mit hozzanak ebédre. „Azt, amit ti esztek.”

A szervezet néhány tagja jön. Jelentik, hogy ma nehéz napjuk van. A direktórium követeli, hogy engem megtódzsangoljanak. A mandarin egész nap az ő hivatalos helyiségükben dolgozza a kedélyeket. Ők azon vannak, hogy időt nyerjenek, vagy ha nem megy másként, meg is tódzsangolnak. Nem kell félni. Majd ők körülveszik az asztalt, amire felállítanak, és nem engedik a nankuaniakat az asztal közelébe. Garantálják, hogy nem lesz bántódásom. Az egyik elmegy, jön a másik. Valamelyik már hozza is a vádpontot.

– Megmondtam a direktóriumnak, hogy nekem semmi panasgom sincs Kao senfu¹ ellen. Azt mondták, hogy ha nekem

¹ Kao senfu – Koch atya

nincs, akkor majd ők adnak. Azt kell mondanom, hogy a miszsió asztalosműhelye a japánok rendelésére bútorokat gyártott.

– A tény igaz. De mindenki tudja, hogy nem lehetett kitérni előle. Mindamellet egész nyugodtan elmondhatod vádadat. Én nem fogok rád neheztelni amiatt.

– A baj ott van – feleli az én emberem –, hogy más, rosszabb természetű rágalmakat is akarnak a nyakunkba sózni. Lehet ilyesmire vállalkozni...?

– Rágalmazni végtére is nem szabad. De ha köztudomású, hogy rágalom, és csak hatósági erőszak kényszerít benneteket a vádaskodásra, akkor kisebb a felelősség.

– Azzal mindenki tisztában van, hogy az egész csak üldözés. Csak ne kellene a Nankuantól tartani, akkor a kutya sem vállalná ezt a piszkos munkát.

– Nekem nincs ellenségem a Nankuanban.

– Ej, ellenség! Ma rossz idők járnak. Akinek van háza, és van valamije, annak ellensége is van. Romlott világban élünk.

– No, ne keseregj. Add csak elő vádadat.

– Igen ám, de a senfunak be is kell ismernie a vádat. Ha nem, akkor nem tudjuk megvédeni.

– Már hazugságra én nem fogom rámondani, hogy úgy van.

Hisz végtére fejbiccentés is megteszi, sőt néha hallgatással is beérik... – gondolkozik hangosan az én emberem. – Ej, mit! Én nem fogok vádolni. Visszaadom a vádat. Meg sem várja a választ, elrohan.

Szegény nép... Gyötrődik a népboldogítás karmai között. Pedig ez nem is keresztény, sőt egyenesen mohamedán, de nem a nankuaniak közül való. Nie Hao-li meghozza az ebédet. Ezentúl csak Haolinak írom. Ez is „lógós diák boy”. Három éve keresztelkedett meg. Hűséges, mint egy kis kutyus, és bátor is. A munka azonban nem éppen a legkedvencebb foglalkozása, ha sokáig tart. Gyerek még, tizenhét éve ellenére. Tőlük is eltódzsangolták a földjüket, amit az árvíz el nem öntött. A bizalmi felesége kíváncsian odakukkant, hogy mit hozott nekem ebédre. „Kölesleves? Sós répával? Senfu, ne bolondozz! Akit tódzsangolnak, az Kínában jól kosztol. Erőre is szüksége van, meg miért is spórolna a vörösöknek!” Haoli mentegetődzik, hogy ma a konyhában is luan¹ (zenebona) van. De azután megnyugszik, mikor látja, hogy jó étvággal elfogyasztom, amit hozott.

Alig teszi ki a lábát, jön a házigazdám. Egy nanmatoui keresztény, aki a tódzsang elől a városba menekült. Itt olajfánkot süt és árul az utcán, és melleleg benne van a Keleti utcai „szegények szakszervezetében”. Hoz egy tányérra való olajfánkot a fogoly senfunak. Szobám tulajdonképpen az ő lakása

¹ luan – zűrzavar

² Tien senfu – Tien Hszin-kuang Támingban a magyarokkal együtt dolgozó kínai világi pap

volna. Egyelőre rokonainál lakik. Felesége Tien senfunak² az unokanővére. Bevallja, hogy nem buzgó keresztény, de azért hitéhez ragaszkodik. Lelkét is szeretné megmenteni, de nincs nyugta a tódzsangok miatt, amikből neki is jut osztalék.

– Hát biz’ az nem éppen a legbiztosabb út a mennyországba. Nem is szorulsz rá.

– Az igaz, de hát mit tehet a szegény ember ilyen erőszakos politika karmai között?

– Ha téged otthon megtódzsangolnának, vajon helyeselnéd-e, hogy mások osztozkodjanak a vagyonodon, habár csak a kényszernek engedve is?

– Dehogynem! De a többiek éppúgy megtennék, mint ahogy én megteszem. Nem lehet mást tenni.

– Akkor hát add vissza az illetőknek a te részesedésedet.

– Abban nincs nehézség. De hát lehet-e egyáltalában részt venni ilyesmiben?

– Bizony nem ideális. De ha mindenkit belekényszerítenek, és te csak passzív szereplő vagy, és utána megtérítet a te részedet, akkor még megy valahogy.

– Van ám más baj is. Vasárnap nem tudok eljutni a szentmisére. Akkor fogy éppen az olajfánk.

– Nem lesz az olyan lehetetlen, csak akarni kell. Az egyik mise alatt te árulsz, a másik alatt meg a feleséged.

– Hm! Nem könnyű az üdvösség.

– Dehogynem! Csak akarni kell.

A nap már lefelé kanyarodik. Az örök itthagytak. A bizalmi felesége megint teát hoz. Figyelmeztetem, hogy jobb, ha valakit hoz magával, ha a szobámba jön, mert még elég fiatal. Elneveti magát.

– Mi már túl vagyunk az ilyen előítéleteken. A minpingeknek gyűlésre kellett menniük, engem bíztak meg az őrzéssel. A vörösök nem gyanakvók. A tisztesség kinek-kinek magánügye. Különben sem én, sem terád nem fog senki gyanakodni.

De azért elértette a célzást, és ezentúl nem jött a szobámba, ha egyedül voltam. Biztonság kedvéért kiülök az udvarra, és olvasással, imádsággal töltöm üres óráimat. A levegő tele van kürtöléssel. A hivatalos helyiség tetejéről minduntalan idehallik a gramofontölcsérbe belekiabált hívás: „Háj! Ke-le-ti ut-ca! Gyűlésre menni! Gyorsan! Még az ételt is gyorsan otthagyni! Gyorsan gyűlésre!” Az én öröm nem mozdul. Beszóllok, hogy nem hallja-e?

– Majd bolond leszek itthagyni a vacsorámat. Ha nem győznek megvárni, nélkülem is megkezdhetik a gyűlést.

Teheti, mert a bizalminak a felesége. Később mégis felkekedik, és felkéri az egyik szomszédját, aki nincs benne a szervezetben, hogy vegye át az őréséget. Ismeretlen pogány, aki jól ismeri a missziót, és vele érez balsorsában. Megjegyzi, hogy azért nem kell ezeknek minden szavát szentírásnak venni, és nem kell úgy beszélni velük, mintha mind megbízható emberek lennének; mert van azért, aki együtt érez

a vörösökkel. Legalábbis a préda miatt. A végén ő is ráun a beszélgetésre, és odébb áll, de megkér, hogy belülről reteszeljem be a kaput, és csak illetékeseknek nyissam ki. No, szép kis fogság!

Haoli hozza a vacsorát. Most hozott lencsefőzeléket pogácsával. Elmondja, hogy a Mandzsu utca is követeli a tódzsang jogát mint a misszió egyik kapujának utcája, noha azt a kaput sohasem használjuk. F. Herholdtól kérdezték, hogy van-e még a misszióban „felelős egyén”. Hamarjában nem jutott eszébe más, mint P. Szun, az iskola igazgatója. Erre azután elfogták P. Szunt. A diákok és a tanárok – demokrata stílusban – nagy patáliát csaptak, és a mandarinnál tiltakoztak, mert hogy a tódzsanghoz nekik semmi közük. Az igazgatójukat bocsássák szabadon. A mandarin meg is üzent nekik, hogy ne bolondozzanak. Minthogy jogukat nem látták biztosítva, utána P. Superiori fogták el. Meg is mondták mindjárt, hogy mi az ő vádjuk. A misszióknak van egy tava (mélyvizű sziklás tó ősi idők óta). Ez a tó tulajdonképpen nem jogos tulajdona a misszióknak, hanem őket illeti meg. Minthogy a misszió évtizedek óta bitorolja, meg kell térítenie mindazt a „búzát, ami a tó területén termett volna ennyi év alatt”. Szép kis számot kerekítettek ki. Ó, demokrácia! Vádjuk is, meg viselkedésük is olyan suta volt, hogy maguk a vörösök is röstellték. Mégis, a városban a nép nem olyan bárgyú... Itt mégsem lehet ilyen váddal kompromittálni a demokráciát. Faluhelyen még csak elcsúszna. Ez a Mandzsu utca kis utca, szervezetei még nem elég rutinnal „vörösködnek”, nincs eléggé rafinált vezetőjük. Az egész ügy kútba esett, még este ki kellett engedni a foglyukat. Így P. Superior ismét kikerült a figyelem központjából.

Haoli távozása után még elvégzem a hátralevő imáimat, és lefekszem. Egyedül vagyok börtönömben. A kaput bereteszelem.

Tíz óra körül felzörgetnek. Jön az én két öröm, meg a bizalmi felesége a gyerekekkel. Az utóbbiak lefeküsznek, az én két öröm pedig az én szobámban a földön terít magának gyékényt az ágyam mellett. Nekem az ágyon kell aludnom – mondják –, mert a senfu mégsem alhatik a földön. Még a cigarettámat sem akarják elfogadni, mert hogy „a senfu most ínségben van”. No, nem csodálom, hogy a direktórium ezeket nem tartja eléggé haladónak. Bizony ezek nem bolsik. Sokáig elbeszélgetnek. Politikáról, tódzsangokról folyik a szó. Érdeklődnek, hogy hogy megy a tódzsang Magyarországon stb.

Érdeklődéseimre megígérik, hogy holnap hajnalban még a sötétség leple alatt hazakísérnek, hogy otthon misézhessek, de kiérzem a szavukból, hogy csak udvarias „haotingtő hua”¹ az egész. Nem komoly a szándékuk.

Október 4. Az én szentmisémből persze semmi sem lett. Rendes időben felkeltem, megmosakodtam a tenyeremben.

¹ haotingtő hua – jól hangzó szavak

Már a reggeli elmélkedésemmel is régen készen voltam, amikor az ajtón besütő nap az én óreimet arra készítette, hogy nagy ásítózások közepette feltápáskodjanak egyszerű lócájukról. Megállapítják, hogy jól aludtak. Aztán reggelizni mennek. Nekem is elhozza Haoli az én reggelimet. Otthon az éjjel csendben telt el. Levelet minden nehézség nélkül küldhetek.

Ez a nap is úgy telt el, mint a tegnapi, azzal a különbséggel, hogy több volt a látogatóm, és még gyéribben őriztek, mint tegnap. Látván, hogy a többi utca nem akar mást közülnök elfogni, énám is kevesebb ügyet vetettek, csak az ügyek állásáról jöttek minduntalan értesíteni. A direktórium makacsul erőlködik, hogy megtódsangolhasson, de nem igen akar menni. Kezdenek más megoldásról tanácskozni. A lényeg az, hogy a misszió vagyonára öt utca pályázik, de szeretnék, ha az egész ódiumot Nanliucsuang vállalná érte. Az meg nem hajlandó lemondani az egész prédáról, ha más nem vállal tódsangot.

Meglátogatott a nanmatoui egyházközségi elnök, Hszintő aspiránsunknak az apja. Nem öreg, de viharvert keresztény. Volt már a vörösöknek az ügyvivője is. Mostanában nagyon rájár a rúd. Van a falujában egy keresztény, aki magában a Kommunista Pártban is benne van, de amellet templomba is eljár. Liu szeminaristának a bátyja. Ez már háromszor megtódsangolta őt, szinte mindenéből kiforgatta. Régebben sok rossz fát tett a tűzre, de most a sok csapás gondolkodóba ejtette. Többnyire bujdosik. Buzgó fiatal felesége megtérítette, és most már szívesen viseli az üldözés keresztjét. Hozott a fogoly senfunak egy kis körtét. Püspök urat is meg akarja látogatni, és cigarettát akar küldeni neki. Lebeszélem a látogatásról, mert amott nem ugyanaz a stílus, mint a Keleti utcában. Ismerik is őt. Nem jó magát mutogatnia előttük. Általa küldök levelet P. Jaschkónak¹ és Kerekesnek, akik még nem tudják az eseményeket. Sajátságos, hogy mostanában hogy meggyérült minden hírszolgálat. Minden falut teljesen lekötik a saját tódsangjai, nem érnek rá másokkal foglalkozni. Megírom nekik a helyzetet. Ha náluk is feszegetik a misszió ügyét, legokosabb, ha elmennek hazulról. Vidéken kevesebbet teketóriáznak az áldozatokkal. Végtére első lépésben csak a misszió vagyonáról van szó. Azt meg úgy sem tudják megmenteni, legfeljebb a fontosabb felszerelésüket idejében elrejtteni. Ami a híveket illeti, egyelőre elég, ha a kerületük határa mentén pasztorálnak, vagy csak lappanganak is.

Ma este megint én nyitottam ajtót éjjeli örömnök. Ez alkalommal egy furcsa öregember volt a hálótársam. Beszél, beszél megállás nélkül. Elmondja, hogy ő tulajdonképpen keresztény. Valamikor Sanhsziban² megkeresztelték, de ő nem olyan keresztény, mint mások. Neki közvetlen „telefon-összeköttetése”

¹ Jaschkó István (szül.: 1911-ben)

² Sanhszi – Sanhszi tartomány, Támingtól nyugatra

van Istennel. Megkapta a telefonüzenetet, hogy hogyan fog üdvözülni. Éspedig ezek a feltételek: „1) Nem fog két feleséget tartani. 2) Nem fog ópiumot szívni. 3) Nem fog csirkehúst enni. 4) Nem fog bőrcipőben járni. 5) Nem fog prémes ruhában járni.” Ezeket ő megfogadta, és meg is tartja, és ez neki elég is kereszténységnek. No hiszen nagy nehézségekbe nem fog ütközni ez az elhatározása, mert olyan dolgokat fogadott meg, amire egyszerű embernek úgysem igen van alkalma, ha csak nem adja a fejét rablókalandokra, hogy pénzhez jusson. Nem sokat vitatkoztam vele. Láttam, hogy fanatikus. Inkább csak dicsekvés és buzdítás volt a célja.

Október 5. Ma szinte egész nap őrizet nélkül vagyok. Órákon át egyes-egyedül. Sokat gyűléseznek. Néha bekukkant valaki az udvarba. Jelentik, hogy nem fognak engem tódzsangolni. A direktórium elejtette az ügyet. De még nem tudják, hogy mi lesz a megoldás.

Biztonság kedvéért elhozattam a szentmiséhez szükséges mozgó felszerelésemet. Holnap a dutyimban fogok misézni.

Estefelé meglátogat házigazdám. Ismét előhossa a tegnapi témát. Most jobban van hangolva. Elhatározza, hogy kilép a szervezethől.

A minpingek valami fontos üggyel jönnek. Nagy feneket kerítenek neki. Végül kirukkolnak vele, hogy a misszió puskáit és revolvereit kérnék „kölesön”, ha megkaphánák. Ők tudják, hogy nekünk két puskánk és három revolverünk van. Biztosítom őket, hogy tévednek. Volt ugyan két vadászfegyverünk és egy revolverünk, de most már csak egy vadászfegyverünk van. Azt megkaphatják. Írok egy cédulát F. Feketének az ügyben. F. Fekete még azt a hat kézigránátot is odaadta nekik, amit a tavalyi rablókalandok után kaptunk a hadseregtől önvédelemre, és aminek tartását a vörös hatóságok is engedélyezték. Igen boldogokká tette őket ez a „kölesön”. Roppant le vannak kötelezve. Mondogatják, hogy most már nő az ő tekintélyük a többi utca minpingjeivel szemben. Különösen a vadászfegyver...! Két csöve is van neki. A papírtöltény valami különös újdonság a számukra. Tréfásan megmondom nekik, hogy tekintélyük még fog emelkedni, ha megmondják, hogy ezek a töltények „atom-töltények”. Majdnem elhitték ők maguk is. De azért nem merik ezt híresztelni, mert akkor a hatóságok biztosan elvonnák. Még egy Remington verébpuskát is kaptak a misszióban, amit valamelyik janicsár lakónk hagyott ott nálunk, amikor elköltözött.

A bizalmi jelenti, hogy valószínűleg még ma hazaengednek. A városi mandarin látva egyrészt, hogy a nép nem szívesen emel vádat a misszió ellen, de a prédára nagyon éheznek, másrészt attól tartva, hogy ha a Keleti utca megtódzsangolna engem, akkor valószínűleg a többi utca is követné a példájukat, és erőszakosan követelné a jussát, félő, hogy egymás között meghasonlanának a prédán, kompromisszumot eszközölt. Nanliucsuangé a préda 60%-a, a többi öt utcáé 40%.

Minthogy tódzsang nélkül jutnak hozzá, meg kell elégedniük ennyivel. Meg is elégszenek. Sőt a Keleti utca – legalábbis én-előttem – kijelenti, hogy neki ugyan semmi sem kell abból a prédából. Ő az egész ügytől visszavonul.

Megkérem a bizalmat, hogy vegye őrizetbe az én misekészletemet egy üveg miseborral együtt. Arra gondolok, hogy ha az egész missziót kirabolják, és nekünk talán majd rejtőzködnünk kell, akkor majd jó szolgálatot tesz a misekészlet. Nála nagyobb biztonságban van, mint akárhol másutt. El is vállalja.

Már lefeküdni készülök, amikor az egész szervezet beállít hozzám a hírrel, hogy szabad vagyok. Udvariasságuk addig megy, hogy valamennyien hazakísérnek fegyveres kísérettel. Az élen a Remington és a kétsövű vadászfegyver.

Otthon nem kis riadalmat okoz a megérkezésünk. A sötétben nem tudják hamarosan, hogy mit jelentsen ennyi fegyveres. Bonyolítja a helyzetet, hogy a páterek és fráterek jobbára a titkos rejtékhelyeken vannak elfoglalva. Rejtegetik ruháinkat és a legszükségesebb felszerelési tárgyakat.

A társaságot leültetem a társalgóban a kerek asztal köré. Cigaretta és egy palack misebor a viszonzás a jó bánásmódjukért velem szemben. Rövid terefere után elköszönnek azzal, hogy most ők tettek nekem szívességet, ha a nemzeti csapatok megérkeznek, akkor majd rajtam lesz a sor.

Október 6. Vasárnap. Ma olyan csend van a misszió körül, amilyen már régen volt. Mintha nem is volna tódzsang. A városban elrejtett nővér még aznap megkockáztatta, hogy bemegy a városi rendházukba. Ott még a portásasszonyuk sem ismerte fel, nem hogy mások. Ő is, meg Aloysia is nekibátorodott. Nem is akarnak hallani a szökésről. Én nem vagyok olyan optimista. A mai csend nem egyéb, mint vasárnapi munkaszünet, amit Kínában jobbára csak a vörösök tartanak meg. Nem ugyan vallási szempontból, hanem mert az a modern népek szokása, ők pedig modernekek mindenben. És amellett igyekeznek megőrizni a látszatot, hogy náluk nincs vallásüldözés, hanem csak a gonosz külföldieket büntetik. Vihar előtti nagy néma csend.

Október 7. Minthogy a leltár még nem egészen kész, de a magtárainkban levő gabona benne van a jegyzékben, amíg a leltár elkészül, a vörösök nekifognak a gabona elhordásának. A misszióban van jelenleg három magtár. A püspökségé és a szemináriumé az egyik, a jezsuitáké és a fiúiskoláé a másik, a nővéreké, árváiké és iskoláiké a harmadik. Együtt van az egész évi gabonaszükséglet. A diákok követelik a saját gabonájukat, a tanárok és a személyzet tagjai az ő fizetésüket, más érdekeltek pedig az ő jussukat. A diákoknak kiadják a gabonájuk felét, a személyzetnek két havi fizetést. Az árváknak és a misszionáriusoknak egy szemet sem hagynak. Hasonló esetekben szoktak adni a megtódzsangoltak egy kis províziót. Velünk nem teszik meg ezt az engedményt. A cél világos: a külföldi hordja el az irháját. A diákok és diáklányok sokat

pörölnek, de nem igen érnek el semmit. Viszont más úton elég sokat csálnak, úgyhogy egyesek több gabonához jutottak, mint amennyijük volt. Ez ugyan számukra hátrányt jelent, mert az elszámolásnál kevesebb gabona ára számít törlesztő vagyonnak. De hisz most nem is arról van szó. Leplezett rablás és a misszió tönkretétele a cél.

Az egész nap gabonafuvarozással telik el. Nem is készülnek el. Kb. 50 métermázsa vegyes gabonáról van szó. Míg ők a magtárak környékén nyüzsögnek, addig a misszióban lázas munka folyik. Frátereink és a megbízható boyok mentenek. A legszükségesebb ruháinkat és az egyházi ruhákat, kelyheket stb. kell elsősorban menteni. Batyuba kötik a holmit, és a várfal menti tavunk partján a nádasban elrejtik, míg a várfalon egy őrszemünk figyel a környéket. Amikor tiszta a levegő, feldobnak egy-egy batyut a várfalra. A fent levő elkapja, és eldugja az ottani cirokföldben. Ha két-három batyu együtt van, két boy elszelel velük a jezsuita tanyára. Onnét talicskán szállítják ki a holmit a közeli falvakba. Ott vagy elrejtik a keresztények, vagy mindjárt a határ felé továbbítják. Lassan megy a munka. Csak néhány embert lehet belevonni, és azok munkaköre a ruhatártól és sekrestyétől a határ menti falvakig terjed. Jó néhány rendelkezésre álló nap alatt sem lehet sokat kicsempészni. Hozzá még fáradtak és izgatottak is az emberek.

Éjszakánként idegen emberek másznak át a falon, és járnak-kelnek a misszióban. Figyelnek.

Október 8. Ma még mindig folytatódik a gabonaszállítás. A mieink vagy ott vannak elfoglalva, vagy a csempészésnél, vagy a lajstromon dolgoznak. Az utóbbi délutánra nagyjából elkészül. Benne van gabonánk, műhelyeink felszerelése, minden gazdasági ingóság, sőt a városon kívüli földeink és épületeink is a telken levő néhány száz fával együtt, és az idei termés. Szinte csak az ingatlan és a páterek és nővérek személyes holmija nincs benne. A becslés ugyan irreálisan alacsony a mi részünkről is, de még így is nehezményezik az egyes tételeket, mert például a gépek reális értékét nem ismeri ez a falusi nép. Végre együtt van a 45 millió.

Valami kiismerhetetlen mostanában a vörösök ügyrendje. A mandarinok és a direktórium tagjai is a háttérben meglapulnak. Új emberek, új „csuzsenek” (urak) bukkanak fel, akiknek hatáskörében szinte lehetetlen eligazodni. Úgy látszik, hogy Miao valami főszerepet tölt be.

Estére tárgyalást jelentettek be az elszámolás ügyében. Megkértük, hogy Monseigneur Szarvast is engedjék a tárgyalásra eljönni, mert hisz ő a fő, nélküle a tárgyalás nem jogerős. Abban a naív reményben ringattuk magunkat, hogy a tárgyalás után itthon maradhat. Elhozni elhozták, de utána vissza kellett mennie börtönébe.

A tárgyalás egész új fordulatot adott az ügynek. Nagyon vad és durva hangnemben folyt le a vörösök részéről. Maga

a lajstrom-ügy nem is igen került a tárgyalás előterébe. A mi társalgótermünkben jöttek össze néhányan a vezetők közül, akik Miaót ültették a főhelyre. Néhány minping és egy előttem ismeretlen igen fürge és kétszínű fiatalember. Később még lesz szó róla. „Csou úr” a megszólítása.

Alig kezdtünk beszélni, amikor beront a direktórium néhány tagja. Mindjárt előhozzák, hogy ők a munkás szakszervezet ügyében jönnek. Mert mindenekelőtt a misszió munkásainak kell igazságot szolgáltatni. A munkásaink – szerintük – az egész év folyamán visszaadták a hatósági béremelés többletét a missziónak. Ez az egyik bűnünk. A másik a tavaszi Kékessy tódzsang, amikor a misszió szétrobbantotta a munkások misszióban levő sejtjét, és hazug ürügyekkel kitúrta onnét a legjobb párttagokat. A harmadik bűnünk az, hogy tavasszal a nővérek kocsi és igásbarom eladása is, meg most Monseigneur ugyanolyan ügye csak merő hazugság. Nem adtuk el ezeket a dolgokat, hanem csak másutt elrejtettük, hogy munkáslétszám csökkentést eszközölhessünk. Mindenekelőtt tehát a munkásosztálynak kell igazságot szolgáltatni. Kártérítést és fizetésemelést követelnek. Ezzel kapcsolatban felmerült mindjárt a jövőbeni munkáslétszám kérdése. Mi azt válaszoltuk, hogy ha mindenünket elveszik, akkor nincs szükség egyre sem. Ha viszont megmaradnak a földjeink, akkor marad ezentúl is hat munkás. Erre kirobbant a feszültség.

Odarendelik Vang kocсист, a mostani sejt fejét. Egy igen befolyásolható, ingatag karakter, de a nyelve a helyén van. Majd keserű könnyek között nekirontott a vörösöknek, hogy a missziót tönkreteszik... Majd meg keserű szemrehányásokat tett a missziónak. Előre kicsinált komédia volt az egész, de nem az ő szájuk íze szerint sikerült. Közben kivitték, és az ajtó előtt sugdosódtak. Utána megint más és más beállításban szavalt. Mikor nem tudtak dűlőre jutni vele, a végén kirukoltak, hogy minden egyes munkásnak 140 000 vörös dollár kártérítést kell fizetnünk, és utána a sejt megszűnik. Utána egyszerűen átvették a lajstromot, és minden tárgyalás nélkül magukkal vitték.

A gyűlés maga nagyon szenvedélyes modorban folyt le. Lehetetlen részletesen leírni. Csaknem minden szavunkat egyszerűen letorkolták. Diktáltak leplezetlen diadallal, kárörömmel és ádáz gyűlölettel. Kínában ez szokatlan stílus. Monseigneur minduntalan a szemével intett felénk, hogy ne beszéljünk, hanem csak mondjunk igent. Így nem került sor a tettelegességre. (Megjegyzem, hogy 140 000 vörös dollár kb. öt igástehén ára.)

A tárgyalás után én egyenkint sorbakérdeztem a mieinket, akik jelen voltak, hogy mi a benyomásuk. A két kínai skolasztikusunk csak ennyit mondott: „végünk van!” F. Bencze és Herhold sem sokkal volt optimistább. Az egyik kínai skolasztikus azon a véleményen volt, hogy nem tragikus az eset. Én az előbbiekkal voltam egy véleményen.

Éjszaka P. Superiornak levelet írtam a fourra, hogy ideje volna a mentési expedíciók helyett egyelőre az emberek elmentését programba venni. Röviden jeleztem a tárgyalás anyagát és stílusát.

Azzal a benyomással hajtottuk a fejünket nyugalomra, hogy a misszió végnapjai közel vannak. Holnap valószínűleg megkezdődnek a szökések. Csak Monseigneur és P. Maron ne lenne a kezükben... De őket gondosan őrizték a nanliucsuangi minpingek. Mostanában már könnyebben lehetett velük beszélgetni. A látogatást a mieink részéről nem nehezményezik. Át is telepítették őket egy másik börtönbe. Négy más fogollyal voltak összepréselve egy szűk kis szobácskában. Kinek-kinek annyi hely jutott, hogy azon végignyújtózhatott. Azon kívül egy talpalatnyi hely sem maradt.

Október 9. Ma reggel megkezdtek a mieink és a nővérek az elszéledést. P. Cser, aki tegnap visszajött a falujából utánunk érdeklődni, kora hajnalban kiment a tanyára, hogy elvezesse F. Feketét a határ felé. Utánuk indultak a városi és villai nővérek néhány csoportban falusi asszonynak öltözködve. Délelőtt folyamán még utánuk indult P. Molnár, F. Kollár¹ és F. Vargha². Minden poggyász nélkül mentek ki a házból, mint ha a tanyára mennének. A városon kívül egyenesen nyugatnak vették az útjukat. Úti igazolványt az iskola állított ki nekik saját pecsétjével. Az út mentén az örök többnyire írástudatlanok. Ha elég nagy pecsétet látnak a papíron, tovább engedik őket. A határ menti gyülekezőhely Csiencsuang. Onnét lesz majd, aki átcsempészi őket.

A vörösöknek eszükbe sem jut, hogy szökésünkre gondoljanak. Megtéveszti őket a mieink fesztelen jövő-menése. Mikor a Nanjüanba (a nővérek zárdája)³ megyek, hogy utána nézzek mennyien vannak még itt, meg is jegyzi a kapuban ülő ellenőrző bizottság: „Ez még keményen lépked!”. Hogy ne legyek kihívó, levetem bőrcipőmet, és ezentúl rongypapucsban járok. Ez volt bőrcipőm veszte.

Ebéd közben már csak néhányan ültünk az asztalnál. Még az itthon maradottak is csak néhányan jöhettek. Hol ezt, hol azt hívják a vörösök. Felülvizsgálják a raktárakat, az árbevélségről tárgyalnak stb. Mi meg készségesen megyünk, ha hívnak, hogy leplezzük a szökést.

Ebéd után ismét a Nanjüanba megyek. Az utca két oldalán a járdát végigüli minden szedett-vedett nép. Ahogy meglátnak vagy elfordítják az arcukat, vagy sunyi módon a szemembe vigyorognak. Itt valami nem jó készül. Szinte forrón perzselő szél csapja az arcomba az utca homokját. Forró, viharos októberi szél. Hozzá illik a mai naphoz.

¹ Kollár Zoltán (1911-?)

² Vargha Kálmán (1884-1964)

³ Nanjüan – déli udvar, a misszió az utca déli oldalán elterülő része. Itt volt a nővérek városi zárdája is.

Három óra körül ablakom alatt nagy rohanásra, kiáltozásra és csörömpölésre leszek figyelmes. Az utca népe Monseigneur raktárait takarítja ki. Száz és száz ember... Ez egy motorkerékpárt tol, az egy biciklivázat visz a vállán, amaz egy kályhát, egy másik épületfát és így tovább. Negyed óra alatt mindent kihordanak a malom előtti nagy udvarra.

Utána keresik F. Benczét és F. Herholdot. Ugyanaz a tömeg nekiront az asztalosműhelynek és lakatosműhelynek és a velük összefüggő raktáraknak. Durván, hozzá nem értéssel ráncigálják ki a dolgokat az udvarra. Szegek, csavarok, lámpák, villanykapcsolók, vezetékek, gépek, bicikli és motor alkatrészek, újak és ócskák egymás hegyére-hátára döntve lepik el az udvart. A villanytelep generátorát feldöntik, úgy, hogy a földön darabokra törik. Majd a rendház padlására megy a tömeg. Szívesebben nézelődnek és pusztítanak, mint cipekednek. Tulajdonképpen hordár kulinak terelték össze őket. Vajmi keveset fognak látni a „haszonból”, az a vezetők zsebében fog elsüllyedni. Nem nagyon törik magukat. Egyre kell noszogatni őket, hogy egy-egy kályhát, üres ládát, raktáron levő bútort négyen-öten felemeljenek. No, nem szakadnak belé. A faszénraktárban megtalálják az én jó német biciklimet. Arra persze mindjárt Miao úrnak „van szüksége”... Az udvaron a holmit rendezik a venni szándékozó kereskedők. Nagy részére nem kínálkozik vevő. Azt vaspálcával tördeli az aranyifjúság.

A rendházban is megkezdődik a felfordulás. Az egyik rendőrtiszt csíp nyakon, hogy nyissam ki szobámat. Szeme mindjárt az ágyam alatt levő bőrcipőre esik. Leül az ágyra, és felpróbálja. Be is fűzi mindjárt, és megjegyzi, hogy nem rossz. Tiltakozásomra hóna alá csapja saját rongypapucsát, és nevetve odébb áll. Az egyik tanár jelenti, hogy az iskola alatti pincében a nép megtalálta a misebort, és mind elhordta. Erre a hírre az én rendőröm gyors iramban ellép.

Csou úrba botlom bele. Kijelenti, hogy senkinek sem szabad semmihez hozzányúlnia. Ha észreveszem, hogy valaki lop, azonnal jelentsem neki, mert hogy ők nem rablók. Ő is a szobámat akarja látni. Leül az asztalomhoz, és miközben magyarázza, hogy milyen szigorúan veszik ők ezt a fegyelmet, megmotozza fiókjaimat. Elemeli tartalék szemüvegemet. Mondom neki, hogy ez erős dioptriás lencse, nem luxus szemüveg. „Nem baj – feleli –, majd leköszörültetem laposra az üveget.” Közben még zsebkésemet is kinyitja, becsukja, és a végén fesztelenül zsebre teszi, mintha egész életében ez lett volna a foglalkozása. Meghagyja, hogy csak jelentsem azonnal, ha valami szabálytalanságot veszek észre, és azzal elköszön. Másoktól megtudom, hogy ez nem csak „Csou” nevű úr, hanem „Hszüe” nevű is. (Kínában mindenki rossz hírű embernek veszi azt, aki két név alatt működik.) Egyesek szerint a Kangcsung diákja, mások szerint a tódzsang bizottság feje, ő maga hol a tartományi kormány rendkívüli kiküldöttjének vallja

magát, akit a mi tódzsangunk ellenőrzésére küldtek ki, más-kor meg megtódzsangolt földbirtokosnak, aki most kénytelen-ségből és azzal a jószándékkal dolgozik a vörösöknek, hogy az áldozatok sorsán enyhítsen. Ez tehát a „sok arcú Csou úr”. Tőlem P. Tiszaihoz¹ megy. Ő okosabban csinálja, mint én. Egy karórával és egy tekeracs aktapapírral „jóbarátokká” lesznek, és valóban nem engedi, hogy jelenlétében mások zavarogja-nak az ő őrzése alatt álló helyiségekben.

Az udvaron megnézem F. Benczét és Herholdot. Fanyar mosollyal nézik, hogyan semmisíti meg a fenséges nép az ő munkaterüket. Főként a vasműhellyel bántak el csúnyán. F. Herhold cinikusan megjegyzi, hogy ezek jobban tudnak takarítani, mint ő. Évek óta nem tudott zsúfolt műhelyében ilyen radikális rendet teremteni.

Az egyik nyurga, jó megjelenésű terrorista kíváncsian végignéz, hogy mit szólok mindehhez.

Kissé meglep, hogy így viszonzozza a nép azt a sok jót, amit mi évtizedeken át tettünk velük. Igaz, hogy külföldi vagyok, de soha nem bántottam meg egy kínait sem.

Azért nem kell szomorkodni. Nem teellened irányul a do-log, hanem te is a püspök áldozata vagy, ómiatta bűnhődsz.

Nem vitatkozom Msgr. védelmére, hisz kárba vezett szó volna, csak megjegyzem, hogy akkor miért lopkodják el az én privát holmimat. Érdeklődik, hogy ki mit vitt el tőlem. Em-lítem a cipőt, szemüveget stb... Rögtön noteszt vesz elő, és fel-jegyzi. A tettest persze nem nevezem meg, de megtudja másoktól, akik látták. „Ennek utána fogok járni.” Mindjárt szemlét tart a házban. Kiküldi a zavargókat, és bezáratja az ajtókat. Valóban nem emlékszem, hogy ezt az alakot valaha is láttam volna a fosztogatók között a tódzsang egész hónapja alatt. Nem egészen lehetetlen, hogy egyike a fehér hollóknak.

Távozása után óvakodom attól, hogy a klauzúrában bent találjanak. Ha a klauzúraajtóknál kívül találkozom ajtódon-getókkal és kulcskövetelőkkel, csak annyit mondok, hogy nem én vagyok a portás. Keressék meg őt. Ezzel a trükkel sikerül is megúszni a délután hátralevő felét.

Előkészítem a szöktetések további részleteit.

Nagy gondot okoz az évek óta súlyos szélütésben sínylődő Leopoldina nővér². Amíg ő itt van, néhány nővér is le van kötve itt. Sikerül összetoborozni négy hordágyvivőt. Azok mindjárt ki is mennek a tanyára, és elkészítik a hordágyat. Az a terv, hogy éjjel után meglépnek vele a határ felé. Velük megy még néhány maradék nővér is mint „a beteg nagysága rokonai”. Néhány nővér pedig a pujangi árvalánykákkal dél felé veszi útját. Megbízható lakatossegédünk targoncán tolja majd batyuikat. A Táming környéki árvák akármelyik pere-ben megléphetnek, ha baj van. A lakatossegédnek még átadok

¹ Tiszai Pál (1913-?)

² Pfeiffer Stefánia Mária Leopoldina (1883-1946)

hat üveg misebort, amit nem találtak meg, hogy ássa el otthon az udvarukban.

Október 10. A betegszállítás meghiúsult. Valaki beárult bennünket, és a minpingek épp az induláskor toppantak be. „Aha, szökni akartok a határra... Abból nem lesz semmi.” Az én embereim kínai módra találékonyak a válasszal: „Ilyen tehetetlen beteggel lehet olyan messzire menni? A városba visszük, mert ott jobban lehet kezelni.” „Végtére is a határra is elvihetitek – mondják a minpingek, miután megmotozták a beteget, és látták, hogy nincs semmi kincs a hordágyon – nekünk nincs rá szükségünk.” A szállítók persze ezek után nem merték lebonyolítani a vállalkozást, mert az ő személyüknek nem volt *salvus conductusa*¹ a határra. De behozták a beteget a Nanjüanba, ami szintén könnyebbé jelentett. A többi nővér a reggeli szürkületben szerencsésen ellépett. A fouron tehát már nincs egy nővér sem. Hogy minél később vegyék észre a szökést, néhány növendék és vénasszony bújt bele a nővérek itthagytott szerzetesi öltönyébe. Délutánra azért kisült a turpisság.

Ma reggel F. Császár² és Lindenberger is búcsút mondott Támingnak. Az étteremben teljes számú teríték tereli el a figyelmet. A konyhában a tűzhely körül épp úgy sürgölődik Csi-csen, a második aspiránsunk, mint régen.

Dél előtt F. Pi bennszülött skolasztikusnál vendégeskedik sok elvtárs. Jól tud velük beszélni. Ők még színlelik, hogy nem az egyház ellen éreznek ők, csak a külföldiek ellen. De azért alaposan megkopasztják ökelmét. Minden apró holmiját elemelik. F. Li, a másik filozófusunk finomabb anyagból van gyúrva. Nem bírja ezt a népet. Látom, hogy ő is szökni szeretne. F. Bencze és F. Herhold is hangoztatja, hogy ők sem bírják már ezt a folytonos szekatúrát. Mint szakemberek különben is veszélyben vannak. Az ilyen ember kapós a vörösknél, gyáraikban épp az ilyenfajta ember hiányzik legjobban. Ők lesznek tehát a legközelebbi szökevények. Pi nem akar szökni.

Az eddigi szökevények kulcsai máris jókora köteget tesznek ki. Minthogy F. Császár, a portásunk is elment, összeszedem a kulcsszekrényből a többi szükséges kulcsokat. Még egy jókora köteg. No, ezentúl „Kulcsárnak” is nevezhetnek. Míg én a kulcsaimat fűzöm föl, két rendőrtiszt betoppán a raktárba... Vizslaszemekkel veszik szemügyre az ottani sok holmit. Egy óvatlan pillanatban elemelik a könyvtárkulcsot.

Délután erőszakosabb tempóban megy a fosztogatás. Fel-török a betegtermet F. Vargha szobájával együtt, és minden mozgatható holmit elvisznek, anélkül, hogy mi észrevennénk. Majd a kápolna kerül sorra, a jezsuiták házikápolnája. Az oltárokon, padokon és szekrényeken kívül semmi sem maradt

¹ *salvus conductus* – sérthetlenségi igazolás, menetlevél

² Császár György (1908-1996)

ott. Nem is tudom, hogy mennyi holmit hagytak ott a mieink szökés előtt. Valószínűleg nem sokat. De a zár letört. Ezentúl tehát a kápolna szabad préda. Beszögelni nem lehet, mert akkor nem tudom kinyitni a nézelődő csoportok parancsára. Majd P. Lischerong szobája jut ugyanarra a sorsra. A tetteseket úgy látszik megzavarta valaki, mert az ágynemű ottmaradt; az ágy előtt egy jó erős kötél, amivel az illető össze akarta kötni zsákmányát.

A portai két raktárszobát is feltörték. De minthogy nagyon sok holmi volt ott, éspedig zűrzavaros összeviesszaságban, csak kisebb fosztogatás volt lehetséges, mintha minden rendben lett volna. Olyan ott most a felfordulás, hogy magam sem tudom megítélni, mi van ott értékesebb. De hiába is tudnám. Ez egyszersmind az órásműhely és raktár. Egy vekker elkerülte a figyelmüket. Azt biztonságba helyezem, néhány kalapáccsal együtt. Azok szükségesek most az ablakok beszegezésénél. Úgy látszik figyeltek a tettesek, mert egyikünk sem vette észre ezeket a fosztogatásokat. Talán jobb is. A mieink inkább csak bujkálnak. Alig állunk a lábunkon a fáradtságtól és zaklatástól.

Ezenközben P. Tiszainak és a Nanjüanban maradt nővéreknek nehéz órái voltak. P. Tiszait elcsalták a magtárakhoz valami ügyben. Azalatt a nővérek klauzúráját teljesen kirámolták, kivéve azt a szobát, ahol a maradék négy nővér volt. Minden bútor és apró holmi az udvarra került, azaz az apró holmit mindjárt el is hordta az, aki rátette a kezét. Az udvaron egymás mellé rakták csoportok szerint az ágyakat, az asztalokat, a székeket, az éjjeliszekrényeket, lavórokat stb... Konyhájukat aránylag megkímélték. A szobák teljesen üresek maradtak.

Mire én odakerültem, már el is múlt a zűrzavar. A népet elkergették. A kapuórség nem is akart beengedni, de amikor azzal fenyegetőztem, hogy elmegyek a mandarinhoz, mégis kinyitották. A klauzúrába nem engedtek be. Kao Szan, a gonoszlelkű minping állt ott őrt. Mikor követeltem, hogy nyissa ki, mert látni akarom, hogy mi történt a nővérekkel, betöltötte fegyverét, és reám fogta. A portásasszony látva ezt, elhúzott onnét: „Nincs semmi bajuk, senfu, csak a holmit hordták ki. A klauzúrában nincs senki rajtuk kívül.”

Kerülő úton mégis bejutok a nővérek kápolnájába. Elvégzik heti gyónásukat. Sápadtak, sárgák az ijedelemtől. Ők is mennek majd, mihelyt valami módját kitaláljuk a beteg elszállításának.

Hogy hogyan múlt el a délután, már nem is emlékszem rá. Mind újabb csoportok jöttek a klauzúrába nézelődni. Nekem sorra kellett kinyitni a zárt ajtókat. Így fedeztem fel az eddigi fosztogatásokat is, a nézelődők nem kis műfelháborodása kíséretében. Kezd feltűnni, hogy nem látnak embert a házban. Megnyugtatom őket, hogy ki-ki a dolgát végzi, azért nincs a szobájában. Kapóra jön, hogy történetesen éppen a vidéki pátterek szobáit nyitatták ki. Kerületükben vannak, nem

csoda, ha nincsenek a szobájukban. De azért csóválják közben a fejüket. Pedig ma még nem szabad gyanút fogniuk.

Este kapuőriséget állítottak hozzánk, és megüzenték, hogy ne csempésszünk, mert lóni fognak. Vacsora után kimegyek a portára, és elpanaszolom Miaónak a ma történeteket. Megmondom neki, hogy én így nem bírom ki sokáig. Lajstromozzanak, de ne törjék fel az ajtókat, és ne raboljanak privátim. Ha így megy tovább, vagy megbolondítanak, vagy megszököm előbb-utóbb. Felhívom a figyelmét, hogy az udvaron levő holmit én őrzöm. Az övék, ők őrizzék. Megkérdezi, igaz-e, hogy a cipőmet ellopták.

– Ki lopta el?

– Nem tudom.

– Mi tudjuk. Akarod, hogy visszaszerezsem, és megbüntessem az illetőt?

– Talán bolond vagyok, hogy ilyen ódiumot vegyek a nyakamba?!

– Az nem úgy van! A tódzsang nem rablás. Én elbánok vele. Megvan hozzá a hatalmam.

– Szó se legyen róla. Vagy ha igen, akkor én odébb állok.

Erre dörögve elejti az ügyet. Megnézi a feltört szobákat. Kér egy takarót és derékaljat, mert hogy ő fog az udvarban őrködni. – No, mi lesz a mieink szökéséből – gondoltam magamban. De aggodalmam eloszlik, mikor elmegy pálinkát venni. Egy-két óra múlva mind horkolni fog.

Pi azt gondolja, hogy a szobákból sok apró értékesebb holmit lehetne feltűnés nélkül elmenteni. Én olyan fáradt vagyok, hogy képtelen vagyok rá. (A háznép előtt érthetetlennek tűnik az én eljárásom, hogy a szobákban levő holmikat, mint paplanok, derékaljak, ruhák stb. nem dugom el. A fáradtság mellett legfőképp az az akadály, hogy 1) rejtkehelyeinkhez nem tudok feltűnés nélkül hozzáférni; 2) ha a fenti holmikat nem találják a szobákban, minden bizonnyal kutatni fognak rejtkehelyek után, és pedig valószínű, hogy eredménnyel. Így azokról elterelem a figyelmet, és ami így elveszik, annak árán talán megmenekül az elrejtett holmi.)

A fáradtságtól szinte úgy szédülök be az ágyba. Annyi minden történt ezekben a napokban, hogy ha este visszagondolok a reggelre, szinte egy heti távlatból látom a reggeli dolgokat. Az eseményeknek és incidenseknek csak tizedrésze kerül papírra.

Nyugtalanul alszom. Hallom Pi testvérünket az emeleti szobákban kutatni és gyűjteni. Egész zacskókkal gyűjtött össze zsebkéseket, ollókat, vonalzókat, töltőtollakat, apró szerszámokat, gyufát, gyertyát és más, apró európai érdekességeket.

Éjfél után három órakor bezörget Li, F. Bencze és F. Herhold. Leteszik kulcsaikat, és Isten nevében indulnak. A tó partján egy létrán kimásztak a várfalra, és onnét zavartalanul elértek Csiencsuangba.

Október 11. P. Superior reggel valami szóbeli üzenetet küld be a városba, de a küldönc nem értette meg világosan miről

van szó. Én sem. Csak annyit értettem meg, hogy eltávozik ő is, de nem megy át a határon.

Hogy leplezzük a szökést, rendesen terítünk, és „Leó az édes” meg Csi-csen főz, kotyvaszt egész nap a konyhában. Leó történetesen azért „édes”, mert a spájzban megtalálta a mézet és lekvárt, és egész nap azt nyalogatja, hogy az arca csak úgy csillog a méztől. Olyan tüzet raknak a tűzhelyen, mintha lakodalomra készülnének. Valami megnevezhetetlen kotyvalék jött ki a kezük alól, amit szívesen átengedtem nekik. Nekik ízlett is. Kao Szan barátunk, a minping, egész délelőtt ott ül mellettünk, és nézi, hogy mi készül a „nyugati ördögnek”.

Tegnap délután felfedezték a fouron a nővérek szökését. Meg is szállták a zárdát. Éjszaka ott is, meg a városi zárdában is kutattak, és felfedezték a nővérek titkos rejtekhelyeit. Ki is ürítették, de csak a beavatottak. Ezzel kezdődött a botrány. Folytatódott ma délután a nagytemplom sekrestyéjében, melyet feltörtek. A zavargók magukra öltötték a püspöki ornatust. Egyikük egy feszületen becézgetve paskolja az Üdvözítő szent testét, miközben hahotázva mondogatja: „Fili mi! Fili mi! Amen! Amen!” A kapus riadtan jelenti az esetet. Mit kezdjek ezzel a csöcselékkel? Üzenek a Keleti utca bizalmijának. De a nép már megelőzött. A jobb érzésűek felzúdulva kérdezték: „Mi ez? Egyházüldözés, vallásgúnyolás vagy a püspök tódzsangja?” A bizalmi örül, hogy szabálytalanságon kaphatja a nanliucsuangiakat. Miao is röstelli a dolgot. Nagy patáliát csapnak mind a ketten. Megkötöznek néhány zavargót, és az ajtókat lezáratják.

Nekünk annyiban jött ez kapóra, hogy a sekrestyében maradt dolgokat most már nyugodtan elrejthetjük. Akárki akar ott kutatni, azt felelhetjük, hogy a sekrestyét már kirabolták. Éjszaka a leánynövendékek bevarrták a miseruhákat a paplanjaikba. A bátrabb hívek meg egy-egy kelyhet stb. otthon elrejtettek. Ezentúl úgy ebben, mint a fiúiskola sekrestyéjében nappal semmi sincs. Az egyetlen misefelszerelést az őrsi saját holmija között, aki a sekrestyét gondozza.

Ezen incidens után a templomban hosszabb időre csend lett. Délután a jezsuita rendházban is megritkultak a látogatók. Csak néhány tisztviselő, rendőr stb. fosztogatta a könyvtárat „megtekintés” címen. A könyvvállományt erősen megdézsmálták már. A legbarbárabb az, hogy többkötetes sorozatokból elvisznek néhány kötetet, és így a sorozat elveszti értékét. A könyvet azután az utcán eltépik és elszórják, csak a fedelét tartják meg „notesz-táblának”, mert az „modern” holmi. Értékes díszkötetek pusztulnak így el. Egyébként elég csendes a délután, sőt estefelé minden látogató elmarad. Úgy hallom, titkos gyűlések vannak. Hajba kaptak egymással a templomi incidens, az elfogatások, a hatósági személyek fegyelmeztelen lopásai, a lajstromozott holmi titokban való eladása és még sok más miatt. Mindez a „népfelség” elleni vétek, a nép megkárosítása... De ha nincs Isten, akkor lelkiismeret sincs.

Vacsora után az esti holdvilágnál kimegyek a fourra. A városkapunál az őrség rám fogja fegyverét. Megmondom, hogy árváinkat akarom megnézni, mindjárt visszajövök. Meglep, hogy tovább engednek. Ma délután ugyanis az egyik terrorista megkérdezte tőlem, hogy hol vannak a többiek.

– Hol vannak? Elmentek!

– Valamennyien?

– Egy szálig, kivéve P. Tiszait, F. Pit és engemet.

– Hova mentek?

– Sejtelmem sincs róla. Leadták a kulcsot, és azt mondták, engem ne keressetek, amíg a tódzsang tart.

– Miért mentek el?

– Elvittétek a gabonánkat, nincs mit enniük; elvittétek a szerszámaikat, nincs mivel dolgozniuk. Nem bírták már a további szekatúrákat, hát tovább álltak.

– Te mikor mégy el?

– Azt ugyan várhatjátok.

Erre hümmögött egyet az én emberem. Most már biztosan tudja mindenki a szökést. Mégis kiengednek a kapun. Lehet, hogy jobban szeretnék, ha mind elmennénk. Akkor nem volna tanúja fegyelmetlen rablásaiknak.

A holdvilágnál nem nagyon figyeltem meg, hogy kik azok az árvák, akikkel beszélek. Nem vettem észre, hogy utasításom ellenére a pujangiak maradtak itt, és a környékbeliek széledtek el. Ha ezt tudom, mindjárt bevitettem volna őket a városba. Megnyugtattak, hogy itt vannak még az aggok is, még őrség is van a zárdában. Így nyugodtan hazamentem. Az éjszaka folyamán azután meggyaláztak néhányat a minpingek, elsőnek Kao Szan. A környékbeliekkel nem merték volna megtenni, mert közeli hozzátartozóik vádat emeltek volna „erőszak” címen, ami megsértése a népfelségnek.

Október 12. Reggel a kis áldozatok sírva jelentik nekem az éjjeli eseményt. Én mint külföldi nem hozhatom elő a dolgot, mert nagyobb bajok lennének belőle. A dolognak úgyszólván híre ment, és Kao Szant elfogták. A mandarin az árvákat gyűlésre hívta, és megkérdezte, hogy igaz-e a dolog. Azok igennel feleltek. Pénzbeli kártérítést ígért nekik, és megkérte őket, hogy ne beszéljenek róla, mert a dolog egyaránt arcvesztés a Vörös Hadsereg és órájuk nézve is. Ez nekem kapóra jött. Rögtön behozattam a leánykákat a városba, és elküldtem Csang kapust a mandarinhoz, hogy adjon a gyerekeknek útlevelet Pujangba. Mert „nincs gabonánk, amivel táplálhatjuk őket”, elküldöm őket a pujangi misszióba. Azt válaszolta, hogy megengedi a távozást, de most nem ér rá útlevelet íratni. Ez ismét kapóra jött. Meglévén az engedély, összekombináltam a dolgot a beteg Leopoldina szállításával – és mindkét expedícióra a Keleti utca bizalmijától kértem útlevelet, hivatkozva a mandarin engedélyére. Az szívesen kiállította az útleveleket. Úgyszólván igyekezett mindenben kezemre járni. De még a szállítók és kísérők nem voltak kéznél. Csak két nap múlva tudtam a karavánt útnak indítani.

Ma a „nézelődések” a rendházban még gorombább formát öltöttek. A klauzúraajtókat addig rugdalják, amíg ki nem nyitom. Akkor azután beözönlik egy csoport, és botjával verve a padlót kiáltozik: „Vén nyugati ördög, most tehetetlen vagy! Megölnék! Kirabolunk téged! Te nyugati ördög, tehetetlen vagy!” Rájuk hagyom. Miközben szemlélődő körútra indulnak, többnyire meglépek, és Haolit elszalajtom a Keleti utca bizalmijához, aki küldi is minpingjeit. Azok azután udvariasan kitessekkelik a zavargókat. Közben mindig magukkal visznek valamit, többnyire a könyvtár látja kárát a látogatásnak.

Egy ízben maga a mandarin jön el kitessekkelni a bandát, amikor éppen a házikápolnában csaptak ilyen zenebonát. Szinte könyörgő hangon szól hozzájuk: „Nézzétek, legyetek egy kis megértéssel... Lássátok, hova jutottak ezek az emberek néhány nap alatt”, és rám mutat, piszkos, rongyos ruhámra, és a feldúlt kápolnára. Amazok felhúzott orral dörmögve kicammognak. A mandarin még odasúgja, hogy akárki jön, ne nyissak neki ajtót. Könnyű mondani. Ha nem nyitom ki az ajtót, feltörik, és akkor éjjel-nappal nyitott ajtó mellett még elviselhetlenebb az élet.

Ahogy elmegy az egyik csoport, jön a másik. Ha egy kis szabad percem akadna, akkor meg a háznép jön mindenféle sürgős ügygel és rablási jelentésekkel. Ma az utcagyerekek megtaláltak a betegterem valamelyik zugában egy misekészletet. Sikerült még a kelyhet és paténát visszaszednem tőlük. Látván, hogy az étterem ajtaját is feltörték, elrejtjük az evőeszközöket egy kazal alá. A konyhai fazekakat és a szerszámok egy részét a tóba merítjük.

Minthogy tegnap erős parancsot adtak ki a magánjellegű rablás ellen, ma délután azzal telt el, hogy az öt utca közös bizottsága lajstromozni jött. „Csak azt visszük el, amit te kijelölsz.” Hisz ez egész szépen hangzanék, de 45 millióról van szó. Mit lehet itt válogatni? Mindamellet ez alkalommal csak felét íratam fel a bútoroknak.

Minden szobában maradt még egy szék, néhol egy ágy is, néhány kályha, néhány koffer vagy láda. Tartalmukat a faliszekrényekbe zsúfoltatom a szeminaristákkal, és lezárom. A fickók huncutok. Ahogy a bizottság kimegy a szobából, letörlik a krétajeleket, és így sok bútor bent marad, amit felirtunk.

A lajstromozás után az utca népét beterelek, hogy hordja ki a megjelölt darabokat. Minpingek vigyáznak, hogy ne lopjon a nép. Nem is lett az ügyből nagyobb stílű rablás ez alkalommal. P. Szajkó kofferei átvészelték az esetet, mert még nem találtam meg a kulcsaikat. P. Kaufmann¹ szobája ugyanúgy átvészelte az esetet, mert annak kulcsát sem találok. P. Superior szobáját meg elfelejtették kihordani.

Ma elég komikus órváltás is volt. Éppen nagyban dézsmálja

¹ Kaufmann József (1915-1985)

két fiatalember a kis könyvtárat, mikor két fegyveres rendőr jön. Épp ezeket keresik. No, nem elfogásról van szó. Csak átadják nekik a fegyvereket, hogy „most ti vegyétek át a szolgálatot”. Közben egymásra néznek, hogy az előbbi kettő nem dézsmálhat tovább, mert már szolgálatban van. Az újonnan jött kettőhöz meg szintén nem illik a dézsmálás, miután épp hogy átadták a szolgálatot. Egy ideig ténferegnek. Majd úgy oldják meg a kérdést, hogy mindketten dézsmálnak. Így egyik sem jelentheti a másikat. Haoli pörölni kezd velük, de leintem. Minden meghiúsult dézsmálás később kamatosan újul ki.

Az én börtön-házigazdám ma besurran, és átad 800 piasztert. Ennyit juttattak neki eddig a zsákmányból. Nem akarja vele lelkiismeretét terhelni. Majdnem rajtavesztett. A zajongó csoport döngeti az ajtót. Félóráig bezárt szobámban vesztegel szegény feje, míg azok távozása után ki tudom csempészni őt az egyik mellékajton.

Mától kezdve hónapokon át nem gyűjtöttünk be a konyhában. A diákok konyháján akad egy kis maradék, amikor éppen időm akad az étkezésre. P. Tiszai a Nanjüanban kap kosztot, F. Pi meg a szeminaristákat boldogítja.

Csou úr panaszkodik, hogy a nép hálátlan. Őket, t. i. a tódzsang bizottságot vádolja, hogy elsikkasztják a tódzsang jövedelmét. Fáj neki, hogy a nép milyen hálátlan. Ez is a sokarcú Csou úr egyik arca. Nem a legvidámabb arca.

Este kiadtam az éléskamránkat a diákoknak, hogy a használható anyagot vigyék át magukhoz, mert holnap már valószínűleg ezt a helyet is felfedezi a sok „nézelődő”. Viszont én és még néhány alkalmazottunk a diákkonyhán kosztolunk. A fiúknak érdekesebb kaland volt, mint nekem. Én az őrszolgálatot végeztem addig, amíg ők „dolgoztak”. A jel az volt, hogy ha köhintést hallanak felőlem, akkor idegen jön, tűnjenek el. Jött is egy minping. Volt nagy riadalom. De sikerült a jövevényt a porta környékén lefoglalom. Utána folytatódott a kaland. Amit „Leó az édes” meghagyott, azt ők kinyalták végérvényesen. Főzelék és egyéb konzerveinket – ami nekünk hónapokig elég lett volna – egy reggel elfogyasztották. F. Lindenberger sírt volna, ha látta volna azt a pusztítást.

Október 13. Vasárnap. Ma reggel indultak el a betegszállítók Leopoldina nővérrel. Vele ment két nővér, csak Dafróza¹ maradt itt. Tegnap este majdnem éjfélig tárgyaltam, míg nyélbe tudtam ütni a dolgot. A hordárok mind olyan emberek, akik el akarnak tűnni innét. Ez jó alkalom nekik. Már félóra járásnyira voltak, mikor egy okvetetlenkedő őrszem visszahozta őket a városba. Itt a hatóságok azután igazolták a betegszállítást. Jócskán kifárasztották és megkésleltették az expedíciót.

Ma mikor beültem a gyóntatószékbe, valahogy úgy rám nehezedett mindaz, ami az elmúlt héten történt, hogy sírni kezdtem. Az édesapám temetésén sírtam úgy, mint ma.

¹ Andrási Ilona Mária Dafróza (1901-1991)

Minduntalan ki kellett jönnöm a templomból, hogy leplezzem megindulásomat. De azért észrevették a gyónók a dolgot. Vigasztaltak a maguk módja szerint. Az egyik szóbeli üzenetet adott át P. Havastól. Azt üzeni, hogy „a senfuk mind menjenek el innét minél gyorsabban”. Hogy mehetnénk el, mikor Püspök Úr és P. Maron fogságban ül? Diákjainkat sem hagyhatom itt, sem a híveinket prédául a vörösöknek. És mi lenne akkor a templommal?

Szentmisém végén odaüzennek az oltárhoz, mert Msgr. hazajött misézni, és az őrei nagyon türelmetlenek. Valóban ő mondta a következő misét. A híveket meghatotta, hogy püspöküket ismét az oltárnál látják. Még csak az áldozásnál tart, mikor Kao Szan puskatussal veri a földet, hogy azonnal jöjjön le az oltárról, ő tovább nem hajlandó várni. P. Tiszainak sikerül azért még egy kis türelemre bírni, és cigarettát tolva a szájába kituszkolni a templomból.

Tulajdonképpen azért engedték ma haza a Msgr.-t, hogy a zárda udvarán összehordott bútorfélék árának megállapításánál az ő véleményét is kikérjék, illetőleg, hogy elismerje nevetséges áraikat. Általában 5-10 százalékát vették a valóságos árnak. Én otthagytam őket. Nincs célja a vitatkozásnak rablókkal. Egész délelőtt ezzel voltak elfoglalva.

Közben egy ismeretlen fiatalember keres. Titkos üzenetet hoz. Azt állítja, hogy Honanból küldi egy olasz páter azzal, hogy nézzen körül, hogy mi van itt, és hogy átadja nekem az üzenetet, hogy igen közel van a felszabadulás. Nem tudta megnyerni bizalmamat. Tele vagyunk kémekkel és agent-provokateurokkal. Színtelen, semmitmondó válaszokat adtam neki. Saját szemével meggyőződhetik arról, hogy mi van itt, nekem nem kell bővebben magyaráznom. Megkérdem, hogy mikor akar visszamenni. Holnap reggel. Megkérem, hogy előtte még jöjjön el hozzám a levelemért. Egy óra múlva hűlt helyét találtam.

Egy vidéki keresztény jött házassági ügygel. Felmentésre nincs szükség, csak esketésre. Püspök úr azt válaszolja, hogy misszionáriushiány esete forog fenn, tehát pap nélkül is megesküdhetnek.

Miao úr tegnap minpingjeivel és a szakszervezetissel áttette a hivatalos helyiségét a nővérek anyaházában. A börtön is odakerült. Így foglyaink már tisztességes szobában lakhatnak, ha össze is vannak még mindig zsúfolva.

A „hatóságok” még az éjjel magánjellegű kutató expedíciókat eszközöltek új otthonukban. Meg is találtak minden rejtett holmit. De a nem rejtett holmit sem tekintették idegen holminak. A nővérek minden ágy- és ruhaneműje és minden készlete még az éjszaka eltűnt. Persze lajstromozás nélkül. A gyógyszerterát is feltörték, és kiürítették. „Nem sikerült kinyomozni”, hogy kik voltak a tettesek, de a nép egy percig sem kételkedett, hogy ők maguk voltak azok. Minthogy óriási értékek tűntek így el, a nép igen zúgolódik, hogy a vezetők

fölöznek le mindent. Kárpótlásul ma ismét lajstromoznak a városban, holnap meg a fouron. Úgy látszik, ez már gyakorlattá válik. A préda java a vezetőké, a bútor a népé.¹

A lajstromozás ma már nyugodt stílusban folyt le. Mi is beletörődtünk már, hogy minden az övék; meg ők is látják, hogy gorombaság nélkül is le tudják bonyolítani a tódsangot. Ebéd után előbb a jezsuita rendházban lajstromoztak, utóbb a püspökségen. Lajstromozás közben fedeztük fel, hogy F. Bencze kegytárgyboltját is feltörték. Továbbá két még át nem vett anyagraktárat, a grotta² melletti raktárat, ahol az úrnapi körmenet szétszedhető oltárai és díszletei voltak, és a rendházban egy kis raktárt, ahol a vidéki páterek néhány ládája volt. Mind erősen megdézsmálva, de még van bennük holmi jócskán.

A feltört ajtókat beszegezük, vagy ha lehet, a zárat megjavítjuk. Utána meglátogatom Monseigneur a lakásán. Jól esik egy kicsit elbeszélgetni. A folyosón Kao Szan áll őrt. P. Maront felügyelet nélkül engedik kószálni a házban. Közben megérkezik P. Horváth katekistája Csingfengből, és a kísérők, akik a szökevényeinket kísérték át a határon. Mikor látják a rendetlenséget, szemetet és rombolást az üres házban, úgy nyögnek, és sóhajtoznak, hogy nem tudom megállni nevetés nélkül. Azt mondják, hogy olyan félelmetes benyomást tesz rájuk ez a látvány, mint ha elhagyott, pusztuló pagodában lennének. Én már megszoktam.

Szobámba viszem őket, ahova csak titkos kopogással lehet bejutni. Elbeszélnek a szökés részleteit. Végére sikerült a szökés. A Gondviselés feltűnő módon segítette őket. Csak szegény An nővér bolyong még mindig faluról falura. Szívbjajos. Kísérőjét valahol elhagyta, és megzavarodott a sok ijedelemtől. De most már útban van ő is Jangcsüan³ felé, ahol a népbiztos igen jó barátja a misszióknak. Csen nővérrel nem kevesebb baj volt. Nem mert együtt menni lakatossegédünkkel, és így többször eltévesztette az utat. Szegény fiúnak néha órákig kellett keresgélnie, míg rátalált valami útmélyedésben, ahol egyedül szomorkodott. Én két nővért akartam indítani akkor az árvákkal együtt. Társa, Csao nővér akkor hirtelen bátor lett, és nem ment el. Tegnap már rimánkodott, hogy nem bírja tovább a szekatúrákat. Az árvákat meg valaki visszarendelte. Így persze az út nem volt olyan suntang⁴. A kínai nővéreknél több önállóságra számítottam. Kiderült, hogy jobban elvesztik a fejüket, mint a külföldiek.

Szobámba egymás után kopogtatnak be a házbeliek, miközben leredőnyözött lámpa mellett levelet írok P. Lischerong-

¹ A nővérek városfalon kívüli zárdájában történekről ld. Maron József naplóját a Függelékben.

² grotta – a lourdes-i barlang mintájára készült kegyhely a misszió északi részében

³ Jangcsüan – kisebb missziós központ Támingtól északnyugatra

⁴ suntang – sima, zavartalan

nak. A folyosón zaj keletkezik. A lámpát elsötétítem. Kopognak. Vagy tízen is lapulunk a szobában. Senki sem mukkan. Többen vannak az ajtó előtt. Harmadszori kopogásra kívül megszólal P. Tiszai: „Ne bolondozzanak! P. Maront keresem. Vissza kell mennie a fourra.” Erre gyanútlanul ajtót nyitok. Majd leülök a meglepetéstől, mikor Kao Szan szuronyával találok szembe magamat.

– Áh! Miféle titkos gyűlés folyik itt? Szökési terveket szótök?

– Eszünkbe sincs ilyesmi. Teáztunk egy kicsit. Ha szökni akarnék, már régen elmentem volna.

Közben a szoba kiürül. A bent levők elillannak, mint a kámfor a nyári napon. Csak „Mézes Leót” sikerül neki karon ragadni.

– Ki vagy te, hogy hívnak, mit műveltél itt?

– Diák vagyok. Tintáért és ecsetért jöttem. – feleli remegve.

P. Tiszai látva, hogy bajba hozott bennünket, P. Maronra tereli a figyelmet, aki szintén ott volt a szobában. Leó kirántja karját Kao Szan kezéből, és kerekét old a sötétben. Kao Szan közben kíváncsian körülszemléli a szobámat. Sokért nem adnám, ha ez a gézengúz nem fedezte volna fel az én főhadiszállásomat.

Ahogy ők elmennek, az egyik szeminarista vacsorázni hív. Mostanában már velük szoktam étkezni F. Pivel együtt. Alighogy nekiülünk a vacsorának, riadtan jelenti egy diák, hogy a városi mandarin keres Miao úrral együtt. Ugyan mit akarnak ilyen későn? Revolver lóg az oldalukon. De nem én kerültem bajba, hanem Miao úr van inkább a pácban. A mandarin nagyon haragos a fouron elkövetett magán-rablás miatt. Kéri kulcsesomóimat, hátha volna köztük egy megfelelő a gyógyszerár ajtajához. Miaóval szegeztette be az ablakokat, de az ajtót inkább bezárni szeretné, mint beszegezni. Cinikusan megjegyzem, hogy kár érte, hisz a gyógyszerek színe-java úgylis eltűnt már. Kulcsaimat nem adom ki, hanem az egyetlen olyan típusú kulcsot leakasztom, és neki adom. A diákot magával viszi, hogy az mindjárt visszahozhassa a kulcsot, mert azt nekem kell őrizni. Ó, milyen bizalom.

Vacsora után előbb még a holnapi expedíciót állítom össze, akik a pujangi lánykakat kísérik majd haza. Azután az iskola tanári karával a konyhai pincébe megyünk, melynek egyik leplezett fiúkéjében van a rendház évi főzőolaj-szükséglete. Azt kellene az éj leple alatt átcsempészni az iskola éléskamrájába. Ha hónapokig tartana ez az állapot, és az iskolát üzemből tudjuk tartani, akkor ez az olaj képezi majd a tanári kar fizetését. Feltűrt ingujjal, néma csendben hordják a bödönökben az olajat. Éjfél körül abbahagyjuk a munkát. Mindenki fáradt. Én a vaksötétben nekimegyek a pincelépcső korlátjának, és szerencsésen eltöröm az egyik bordámat. Lehet, hogy csak lerepedt egy része. Kiáll, és lélegzetvételnél néha ropog. No, még ez hiányzott. De ez is hozzátartozik a vezekléshez, amit most a jó Isten nekünk kimért.

Október 14. Bordám meglehetősen fáj, de azért nem látszik veszélyesnek az eset. Hozzá még alaposan meg is hültem az éjjel.

Az árvákat sikerült ma reggel útnak indítani. Az iskola szakácsa, aki szökni akart, tolt a talicskájukat. Pakolás közben belebotlottunk a mandarinba. Nagyon meglepődött a karaván láttára, de azután visszaemlékeztem ígéretére. Eszébe jut az ő szegényfoltjuk is. Mindjárt ki is utaltat nekik fejenként ezer vörösdollár útiköltséget a tódzsangpénztárból. Miao nem lelkesedik az ügyért, de nem tehet mást, le kell szurkolnia a kiutalt összeget.

Ma légvédelmi harangot keres nálunk a rendőrség. A villai vasharangot amúgy is menthetetlennek tartom, arra hívom fel a figyelmüket. Ahogy elmennek, Csan Ho-minggel és Vo Ce-sun asztalossegéddel leszereltetem a rendház rézharangját. Az egyik lapostető nem feltűnő helyén vészelté át a következő hónapokat.

Ma itt a házban nagy csend van. Rám is fér már nagyon. Ma a fouron rovacsolnak. P. Maron intézi ott az ügyeket.¹ Úgy látszik jól tud alkudozni, mert a nővérek házikönyvtárát, a kápolnák még el nem vitt felszerelését és a maradék gyógyszereket sikerül neki kivenni a tódzsang-tömegeből. Diákjaink egy csoportja hordja be a nevezett holmit a Nanjüanba. A nővérek egy nagy oltárszőnyegét azonban két katona tulajdonította el. A mandarin dühös lett ennyi fegyelmetlenség láttára, és addig nem volt nyugta, míg ki nem nyomoztatta, hogy kik voltak a tettesek. Szégyenlik a lopásokat a külföldiek előtt. Éveken át azt hangoztatták, hogy ahol ők megjelennek, ott vége van a tolvajoknak. És íme, most mindenütt az ő embereik járnak elől a rossz példával. Délután elküldi hozzám testőrért, hogy a szőnyeg megkerült. Elnézésünket kéri, hogy több darabban tudta csak visszaszerezni, de megvan, és én azonnal küldhetek érte valakit. Ez a testőr is azok közé a becsületes fiúk közé tartozott, akiket sohasem láttam a fosztogatók között, és mindig igen barátságos volt velünk szemben.

Ma hozzájutok, hogy kis szemlét tartsak a ház körül. Mindenütt a pusztulás képe tárul elém. De azért ha ennyiben marad a dolog, a 30 szoba helyett 8-10-et még be tudunk rendezni bútorral. Az étterem, a konyha és a házikápolna bútorzata még teljes. Most már csak P. Tiszai, én, F. Pi és Dafróza nővér vagyunk itt, meg a foglyaink.

Egész különleges életmód alakult ki a házban a napokban. A házinépnek az a része, mely velünk sorsközösségben van, és itt tulajdonképpen inkább menedéket élvez, mint fizetett alkalmazott, a portán vagy az iskolákban vagy a kisszeminariumban húzza meg magát. Ritkán látni őket. A rendházban csak akkor jelennek meg, ha valami fontosabb ügy van. A személyzetnek az a része, mely akár vörös érzelmű, akár

¹ Ld. Maron József naplójának részletét a Függelékben.

azoknál valamiképp angazsálva¹ van, és így miközöttünk nem talál bizalomra, rendszeren a püspöki rezidenciában él együtt. Annak ajtóit összekötéseik révén elég eredményesen őrzik. A vörösök nem is igen döngetnek ott. Csöndes kis zug, ahol lehet pihenni is. A másik csendes zug a kisszeminárium. Az iskola-sikátor felé vezető ajtót beszegeztük. A felső elemi iskolaudvarán át két zárt ajtón keresztül lehet oda bejutni. Mint az iskola egyik alosztálya eddig kikerülte a figyelmet. A jezsuita rendház is zárva van állandóan, de azt gyakran kinyitják a zavargók. Rajtam kívül szinte senki sincs ott napok hosszat. A konyha melletti klauzúraajtó napok óta zárva van, sőt a hozzá vezető többi ajtó is. Éjszaka viszont ez az én és a háznép titkos közlekedési útvonala. Olyankor meg a többi klauzúraajtó van belülről bereteszelve.

A megbízható háznépnek megvan a titkos kopogási módja, amivel bejuthatnak. Ebbe a kategóriába tartozik néhány kisdíák is, akik üldözés elől menekültek ide. Napközben a kisszemináriumban élnek, mintha szeminaristák volnának. Az egyikük egy ősmministráns, kegyetlenül tódzsangolja őket már egy hete. A másik édesapját a napokban ölték meg tódzsang közben. Ha tudnák, hogy milyen véget fognak itt érni, egy napig sem maradnának. De a jövő a jó Isten titka. Vannak még néhányan mások is. Amilyen fecsegő és titkot tartani nem tudó a kínai rendszeren, úgy tud hallgatni – még a gyerek is – ha baj van.

Én többnyire a zavargókkal bajlódom egész nap. Néha elbújok egy másik páter szobájában, és leülve a szalmazsákra térdemre hajtott fejjel szunyókálok is. Majd meg előveszem Kempisemet², és abban keresek kis vigasztalást. Utána megint folytatódik a szekatúrák vagy tárgyalások és ügyek rendes menete. Ha nagyon erőszakosak a zavargók, néha meglépek tőlük, és rájuk zárom a klauzúraajtót. Közben elszalajtok valakit a Keleti utca minpingjeihez. Azok azután el is jönnek, és kitéssékkelik a zavargókat. De utána sokáig elterefereálnak a szobámban cigarettaszó mellett. Elég terhes foglalkozás.

Átvonuló katonák érkeznek. Lakás kell nekik. A direktorium ide küldte őket a misszióba. Egy erősen megcsappant létszámú ezred jó néhány regrutával. Sok huzavona után belementek abba, hogy a katonákat az iskolában, a regrutákat és sebesülteket a díszteremben, a parancsnokságot pedig a klauzúra néhány szobájában helyezzük el. Mind a klauzúrában akart lakni.

Maga a csapat zöme csak este, a sötétség beálltával érkezett meg. Miközben az ezredessel terepszemlét tartok, fültanúja vagyok meglehetősen intim beszélgetéseknek. Megvert had, a katonák erősen szöknek. Egy szolgálattevő jelenti, hogy a

¹ angazsálva – elkötelezve

² Kempis – Thomas Kempisnek tulajdonított *Krisztus követése* című 15. századi híres lelkiségi könyv

folyó partján maradt egy részük, nem akarnak átjönni. Az ezredes bosszúsán vállat von: „Majd ha éhesek lesznek, átjönnek.” Miközben körüljárunk, főként arra figyel, hogy merrefelé vannak a szökési lehetőségek. Azokra a helyekre őrséget állít. Vencsou¹ fiatalember. Feleségét még másnap is mint puccert kezeltem. Eszembe sem jutott volna katona mundérjában és csákójában eltüntetett hajával, hogy nő. Talán jobb is volt így, mert ha tudom, hogy nő, baj lett volna a klauzúrába való beengedéssel. Még jó, hogy nem hívtam be a szobámba egy kis beszélgetésre, mint az ezredessel tettem. Este meghívtam egy kis teára. Elmondta élete sorát, és jóindulatra hangolódott. Megkérdeztem, hogy vannak-e keresztény katonáik. „Vannak, de nem merik megvallani hitüket.” Bevallja, hogy kétszáz lire visszavonultak előbbi helyükről. Kétszer megverték őket. De a katonáknak azt mondják, hogy Santungban² nagy győzelem vár rájuk. Persze nem hiszik. Várva várják, hogy útközben egy repülő rájuk csapjon. Mert akkor el lehet széledni a földeken, és könnyű a szökés. Megkérdezem tőlük, hogy akkor hogyan juthatnak haza a falujukba. Hisz a gyerekőrségek a legelső falunál lefülelik őket. Nevetve előhúzzák zsebükből a falubírótól kiállított útlevelet, jókora pecsétet, mely igazolja, hogy kereskedők, fuvarosok, rokonságot mentek látogatni stb. Hozzáteszik, hogy a mundért olyankor leteszik az első útkanyarodónál. A nép is mind ingujjban jár. Érzelmeket nem titkolják. Még kiáltoznak is, hogy „pu kan le, pu hsziangpang ta le” „Nem szolgálok tovább, nem segítem őket tovább!” Persze nem akkor, ha az ezredes előtt állnak. Az egyik műveltebb katona igen szép betűkkel felírja a vörösök ellen szóló rejtvényversét a folyosó végén levő ajtóra: „Hszin pu an, co pu ting, i csien zsen, tu hsziang ven” „Nyugtalan a szíve, nincs semmi teendője, találd ki mi ez!”

Ma a nővérek anyaházát ürítették ki. Itt benn a városban alig volt ma zavargó. A mandarin érdekes kérdést tett fel P. Tiszainak: „Mikor jön hozzátok a hsziaocu?” (Hsziaocunak hívják a belháború ügyeivel foglalkozó három tagú kis döntőbírárságot, van benne egy amerikai, egy nemzeti és egy kommunista képviselő.) P. Tiszai nem árulta el meglepetését. Közönyösen válaszolta, hogy nem tud róla. A titkos gyűléseken is szóba került a dolog. Azt mondták a népnek, hogy ha jön a bizottság, akkor azt mondják, hogy ők saját jószántukból akarnak bosszút állni az elnyomás miatt, amit a külföldiektől szenvedtek évtizedeken át. Tüntetniük kell ellenünk. Hónapok múlva tudtam meg, hogy az UNRRA³ szolgálatában álló egyik belga misszionárius – aki a vörösök tartományi kormányával több ízben tárgyalt, és összelekedett velük – Anjangban hallott a mi tódzsangunkról. Mindjárt Hantanba

¹ Vencsou – város Csöcsiang tartományban

² Santung tartomány Hopejtől keletre található

³ UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration

utazott, és felkereste vörös ismerőseit. Felszólította, hogy csak vallják be őszintén, mit csináltak a misszióval. Előre kijelentette, hogy a pekingi rádióban el fogja mondani, amit hallott. Ez volt a háttére a mai kérdezősködésnek.

Most a mandarin valami gyűlést készít elő, amelyen valami formában rendezik a misszió ügyét. A misszió egyes intézményei feletti gyámkodást szétosztják egymás között, és az itt maradtak eltartásáról is gondoskodni szándékoznak. Nevetéses mendemondák is forognak közzsájon. Az egyik úgy tudja, hogy P. Jung (több éve elhunyt híres francia páter) Tiencsinben gyűjt hadsereget, hogy megtorolja a misszió bántalmazását. A másik a nyugati külvárosban látta Kékessy urat francia katonákkal. A harmadik meg a mai repülőgépen látta P. Havast bombavető mellett ülni. Mi persze mosolygunk ezeken a naiv elképzeléseken. De azért jó jelnek vesszük, és valahogy bízni kezdünk, hogy ügyünk lassankint nyugvópont-ra jut. Esténként az ifjúsági- és gyermekszervezetek nagy zajt csapnak. Gyakorolják a tüntetést?

Október 15. Ma a katonák elég rakoncátlanok. A nép távol tartja magát a missziótól. A katonák hiánytalanul teljesítik az ő szokásos zaklató szolgálatukat. Néhány pogány diák vezetésével feltörték a konyhát. Más helyen is dolgoztak. Az én ezredesem egyik katonája segítségével éppen egy kisebb templomi szőnyeget göngyölt össze, amikor odatoppanok. Elpirulva leteszi, és másra tereli a szót. Ez a nap is egyike a legzajosabbaknak. A katonák, úgy látszik, lázítják a fiúkat is. Ma már a kisdíákok közül nem is egy a mi gúnyolásunkra vetemedett. A hadfiak egész nap kurjongatnak, és rohángásznak a klauzúra folyosóján. Késő éjszaka van, mire elcsendesednek. Este a megbízhatatlanabbakat bezárták az egyik emeleti szobánkba. A folyosón több helyen őrszemeket állítottak. Félnék, hogy a vitézek kereket oldanak.

Október 16. Szentmise után jelenti az asztalossegéd, hogy egyenruhákat talált a várfal mentén az udvarban. Odahívom az ezredeset, hogy nem az övéi vesztették-e el azokat. Bosszankodva dörög, hogy persze az övéi, de nem elvesztették, hanem megszöktek az ipsék, mert hogy „nincs meg bennük a hazaszeretet és önfeláldozás”. Állítólag huszonötön szöktek meg az éjszaka. A szoba ablakát, mely a verandára nyílt, kinyitották, a dróthálót szétfeszítették, a verandán elsompollyogtak a ruhatár ajtajáig, mely nyitva volt. Ott összeszedtek egy csomó civil ruhát, és azzal megléptek. Az egyik őrszem is velük ment. Hát ez az a félelmetes hadsereg, melytől fél Kína retteg.

Az ezredes nagy beszédet tart vitézeinek a hazaszeretetről. Utána pakolnak. Dél felé – körülbelül a lungvangmiaoi hídnál – lehettek, mikor vágyuk teljesült. Egy repülő észrevette őket, és alaposan rájuk tüzelt. D. Li¹ katekistája éppen mel-

¹ D. – dominus (úr) rövidítése, a világi papok neve előtt szerepel

lettük jött el. Majd elvette eszét a félelem. Ő is, a katonák is a közeli ciroktáblában bújtak el, amíg a repülő eltávozott.

Ma feljött Pujangból egy postás, leánya itt tanul a nővéreknél. P. Lischerong küldte fel, hogy beszélje meg velem, biztonságosan itt maradhatnak-e a pujangi fiúk és lányok. Én nem merem vállalni a felelősséget. Reá bízom, hogy puhatolódzék a városban. Sok összeköttetése van, még a vörösök között is. Az itteni katolikus postamesterrel együtt sokat tanácskozunk. Egyedül vagyok pesszimista, a többiek azt hiszik, hogy a növendékeknek nincs okuk a félelemre. A növendékeknek is megmondom, hogy tetszés szerint mennek vagy maradnak. Minden felelőség az övék. Mind a maradás mellett dönt. De sürgetik a tanítást. Így P. Tiszainak és F. Pinek is sok órát kell átvennie, mert a tanárok egy része ilyen rumliban nem egészen munkaképes, többet otthon tódzsangolnak is. Nem csoda, hogy nincs ott az eszük. Néhány el is rejtőzött. Az én emberem megcáfolja a minduntalan érkező álhíreket Pujang elfoglalásáról. Még jó messzire vannak onnét a felszabadító seregek, de azért, ha lassan is, közelednek.

A katonák távozása után a lógós diákok egy kis rejtő expedíciót szerveztek. Haoli P. Nagy egy bidon főzőolaját menti el elsőnek a tóparti nádasban. Eredeti gondolat. Két hónappal utóbb jutott eszünkbe utána nézni, mikor már le voltunk bombázva. Azonmód érintetlenül ott találtuk. Más holmikát vagy a tóban merítették el, vagy a virágház kaktuszai között dugták el. Okulva a beszállásoláson, a szobákban szerteszejjel levő apró holmit a faliszekrényekbe zsúfoltuk, és lezártuk azokat. A kulcsosomóim megint növekedtek.

Október 17. Csen tornatanárunk sokat pörölt a hatóságokkal a könyvtárak barbár fosztogatása miatt, ami dezavualja Kínát a külföldiek előtt. A sok utánjárásnak megvolt a fogantaja. Ma a városi mandarin Miao úr kíséretében eljött, és leragasztotta a két jezsuita könyvtár ajtajait. Pecsétes tilalmának meg is volt az eredménye. Szám szerint a veszteség nem nagy, mindössze néhány száz kötet. De annál nagyobb kárt jelent, hogy a sorozatok hiányosakká lettek.

Ma ismét katonákat szállásoltak be hozzánk. Előbb-utóbb lebombáznak bennünket a központiak, ha megtudják. Ezek kevesebben vannak, mint a tegnapiak. Sok lovuk van. A lovak az ablakom előtt dobognak egész éjjel. Vacsora előtt Haoli jelenti, hogy P. Superiort látták az utcán vörösök módjára bekötött fejjel. Üres mendemondának veszem. Nemsokára jön a postamester, és jelenti, hogy a hír igaz. P. Superior most náluk van; várja, hogy mikor jöhet haza. Semmi nehézség. Sötét van egészen. Mikor katonák vannak itt, akkor minden nehézség nélkül lehet járni-kelni, senkinek sem tűnik fel.

Minthogy ez alkalommal a klauzúrában nincs katona, ha bejutott a klauzúraajtón, itt senki sem zaklatja. Olyan igen ki vagyok fáradva, hogy alig tudunk valamit is megbeszélni. Inkább csak röviden kicsereljük híreinket, és megmutatok P.

Superiornak egy-két feltört, kifosztott helyet, azzal pihenni térünk. Holnap ő is elhagyja a misszió területét, és meglátogatja menekültjeinket, ki hol, merre helyezkedik el.

Október 18-19. A szokott módon telnek el. A katonák csak éjjel voltak itt. Már hajnalban odébb álltak. Szombat délután a Keleti utca képviselői keresnek, hogy megvegyék a vasas műhely melletti udvarban levő sok ócskavasat. Az ára már nem a tódzsangpénztárba kerülne, hanem a páterek eltartására lehetne fordítani. Belemegyek az ajánlatba, annál is inkább, mert már lemondtam arról, hogy valamit is meg lehetne menteni abból, ami a misszióban szem előtt van.

Október 20. A vasüzlet másként ütött ki. Miao úrnak tudomására jutott a dolog, és a mandarinnal visszavonatta az engedélyét. Ő akarta eladni a vasat az északi hadkerületnek. Végül úgy ő, mint a mandarin, mint a Keleti utca osztozkodtak a „hasznon”, azaz a bevallott és a valós ár közötti különbségen. A bevallott ár viszont a tódzsangpénztárba került. Az egész vasárnapom ráment az ügyre. Kihordták a vasat a malom előtti udvarra, és ott kötegenként lemérték. Később már ráuntak a mérésre, és csak úgy nagyjában ötezer kínai fontra becsülték. Ennek reális értéke háromszázezer vörös dollár, majdnem egymillió nemzeti dollár¹. Hogy hogyan számoltak el róla a tódzsangbizottságnak, sohasem tudtam meg. De minden résztvevő nagyon meg volt elégedve. Szekereken másfél napig hordták az anyagot. A kocsisoktól megtudtam, hogy a hadkerület áttette székhelyét messze északra, biztosabb vidékekre.

Este nagy meglepetésemre beállítanak a betegszállítók. Egy szálíg visszajöttek. P. Lischerong nem meri őket befogadni, mert ennyi ember feltűnő volna ott. A határon² nem mertek átmenekülni, mert ott nagyon erős tisztogatási akció folyik. Ha nincs ismerősük, aki igazolja őket, bizony bajba juthatnak. Így hát visszajöttek, hogy tovább egyék itt az üldözöttek kenyerét. A vörösöket is nem kevéssé meglepte, hogy embereink visszajöttek. Amennyire sajnáltam Csang portásunkat, hogy nem sikerült elmenekülnie, épp annyira örültem is neki, mert igen tapintatosan tud ügyeket elintézni, és a kisebb hatóságoknál jó összeköttetései vannak. Útközben sok kalandjuk volt. Nyilvánvaló volt a Gondviselés feltűnő segítsége. P. Lischerongtól levelet hoztak:

„Az események egymást űzik, kergetik. A beteggel emberei szerdán délután érkeztek meg. Mindjárt feladtam a betegnek az utolsó kenetet. Este hét órára meghalt. Ma temettük el.

Az árvák szerdán este érkeztek meg. Dolgaikért P. Horváth küldött Támingba embereket. Innét holnap küldök két embert, akik Csingfengből elhozzák ide a holmit.

¹ vörös dollár – a „felszabadított” területeken a kommunisták által bevezetett új pénz

nemzeti dollár – a Kuomintang által 1935-ben bevezetett „törvényes fizetőeszköz” (fa pi), amely a negyvenes évek elején súlyosan devalválódott

² A Hopej és Honan közötti tartományi határról van szó.

Az embereket nem merem itt tartani, mert naponkint négy-öt embert vagyok kénytelen elutasítani a saját keresztényeim közül, kik itt szeretnék meghúzni magukat. Ha most idegen embert befogadok, abból biztosan baj lesz. A maguk felelősségére nem mertek elindulni dél felé.

Itt a városban most nagy csend van. A repülők már egy hete nem jönnek. A vörösök megbízottjai még itt vannak a városban. Épp most gyűléseznek ismét. A déliek Vuicsajtól¹ három lire vannak. Nem tudni hogy még meddig tart a dolog. Naponta csak egy-két lit nyomulnak előre. Egyébként a házban is nagy csend van. Caocsoufuban² a püspököt és a nővéreket, valamint a többi külföldit a visszavonuló vörösök mind magukkal vitték. Csak két kínai papot hagytak ott a szükséges élelemmel. Egyébként őket is kifosztották.

Ha úgy látja jónak, hogy elhagyja Támingot, egészen nyugodtan lejöhet ide. Szívesen látjuk. Az ideérkezett nővérek is nyugodtan maradhatnak itt.

Jelezze Monseigneurnek, hogy mindannyian együttérzünk Önökkel, és sokat imádkozunk, hogy ez a nagy próba is a jó Isten dicsőségére szolgáljon. Bárki jön ide, szeretettel fogadjuk.

Leánynövendékeink miatt nagyon aggódom. Talán egy-két nap múlva elküldöm a szüleiket, hogy gyermekeiket hozzák haza. Iskolájukat a vörösök át fogják építeni. Még ingyen ellátást is fognak adni a gyerekeknek, és cserébe a lelkükkel fognak fizetni. Azt tartom, hogy ha mindenük odavész is, jöjjenek el. Éppúgy a kispapoknál is megvan a veszedelem, hogy elviszik őket vöröskatonának. Igaz, itthon sem lennének efelől biztonságban. Az árvákat igyekszem eljegyezni, mielőtt hazaengedem őket. Ha szükséges, még a kor alól is adok nekik felmentést, csak hogy a lelküket megmentsük.³

A Sz. Szív áldja mindnyájukat. P. Lischerong”

Szegény Leopoldinát tehát meghalni küldtük Pujangba... Isten nyugosztalja. Csinghszienből⁴ is jött levél, Msgr. Krausétól. Őket is szorongatják. Megírom nekik a mi helyzetünket és tapasztalatainkat, amiknek ők még hasznát vehetik. Semmi kétségem nincs, hogy őket is épp úgy meg fogják tódzsangolni. Lassankint kialakul a meggyőződés, hogy a missziók tódzsangolásának legfőbb célja, hogy a visszavonuló és hontalanná vált vörös hatóságok eltartását és meggazdagodását biztosítsák ily módon.

Október 21. Ma délelőtt két ügy volt. Az egyik az, hogy a fouron kommunista ellenes röpiratot találtak. Ez ideig nincs folytatása.⁵

¹ Vuicsaj – Pujang melletti kis település a magyarok missziós területén

² Caocsoufu – missziós központ Pujangtól néhány kilométerre, Santung tartomány délnyugati részén

³ azaz: Még tizenhat éves koruk előtt megházasodhatnak, csak keresztény fiú vegye el őket feleségül.

⁴ Csinghszien – az osztrák jezsuiták missziója

⁵ Az ügyről ld. Maron József naplóját a Függelékben.

A másik az, hogy a hatóságok egy jegyzékkel jöttek, melyen egy csomó kórházi műszer volt felírva: mikroszkóp, röntgen, vérvizsgáló műszerek stb. Ezeket kellett kiadnunk. Persze megint Miao barátunk az ügyvivő. Én csak annyit mondtam, hogy a jelzett dolgokból alig volt meg valami is. A dolgok egy része a Kékessy úré volt, távozásakor magával vitte. Ami megmaradt, azt a fourról és F. Bencze rendelőjéből már régen elrabolták. Azzal otthagytam őket. P. Tiszai még bírja idegekkel az üres szöbeszédet. Nálam már kifogy a szó, ha egyszer azt mondom, hogy nincs, ők meg azt mondják, hogy lennie kell.

Délután a hadkerület emberei újabb ügyekkel jönnek. Gépeink kellenének nekik. Meg akarják venni. Miaóhoz utasítottam őket, merthogy a gépek lajstromozva vannak. Tehát Miao az eladó, nem én. Azt felelte, hogy tudják, de nekem kell megmondanom az árakat. Én viszont azt feleltem, hogy nincs semmi értelme ennek a formalitásnak, mert úgy sem adják meg a reális árat, tehát szabják meg „tetszés szerint”. Ez ellen a kifejezés ellen tiltakoztak, mert hogy ők nem rablók. Megnézték a gépeket. Csak a fele kellene nekik.

Október 22. Ma megint sok idő elment a gépek ügyében. Nem tudtam szabadulni. Nekem kell az árat megmondanom.

– Ha a reális értéke érdekel benneteket, akkor megmondom: ötmillió.

– Ohó! Ilyenkor nem lehet ilyen árat mondani.

Tudniillik aki csődben van, azt meg szokás nyúzni. Erre megint Miaóhoz utasítom őket. Az is engem bíz meg a becsléssel. A végén nyolcszáz ezer piasztérben állapodtak meg. A gépek leszerelésénél azután nemcsak a kijelölt darabokat követelték, hanem mind. Tiszta munkát végeztek. Elvitték az erőművet, a malmot, a darálót, a fűrészgépeket és a villanytelepet a dinamóval együtt.

Utána a rádió-leadó kulcsát kérték. Velük kellett mennem. Mondhatom, hogy melegenem lett, mikor a padlón három félig szétszedett vevőkészüléket találtunk. A fiókokban rengeteg rádiólámpa. Gyanítom, hogy évtizedek kiégett lámpái mind ott voltak.

– Hol van a leadótok?

– Már régen eladtuk.

– Kinek?

– A harmadik janicsár dandárnak.

– Miért?

– Mert a japánok folyton gyanakodtak ránk. Anyagi nehézségeink is voltak, szükségünk volt a pénzre. Így azután a gyanú is megszűnt, meg pénzhez is jutottunk.

Minden használható alkatrészt összeszedtek. Az egész rekvirált tömeget betették P. Jaschkó szobájába, hogy ott őrizzem, amíg elviszik.

Utána a mandarin keresi a kórházi műszereket és gyógyszereket. Mind a négy betegkezelő állomást átkutatták. Tulajdonképpen ezt is a hadkerület keresi, de úgy látszik, ezt az

üzletet a mandarin fölözi le. Ő kíséri az ügyeket. Nem rakoncátlan embereket hoz magával. Valójában mégis tetszés szerint mindent felforgatnak. Ami „kell” nekik, azt összerakják. A végén barátságosan megkérdezi, hogy „ugye csekélység az egész?”, mit kívánok érte. A legvalószínűtlenebb potom ár is túl magas nekik. Ha darabszám kezdem a reális árakat részletezni, akkor nevetve megjegyzik, hogy a „jelen körülmények között” (tódzsang) nem lehet így számolni. Általában öt-tíz százalékát veszik a reális értéknek, viszont a hadkerülettel megfizettetik kb. ötven százalékát. Erre az én sztereotip válaszom az, hogy a legalacsonyabb árat mondom, de végtére is nem én vagyok az eladó, hanem Miao úr, vele tárgyaljanak. Erre azután barátságosan elköszönnek. Most már a jezsuita dispensaire¹ is ki van fosztva. Csak kevés, nem értékes gyógyszer maradt meg. Csúnya képet kezd mutatni már a misszió.

A gyermekszervezetek minden éjjel csúnya kurjongatással töltik idejüket. Napközben a misszióban lődörögnek és rakoncátlankodnak. A ház falaihoz és az ajtókhöz téglákat vágnak, az esőcsatornákat vagy lehuzigálják, vagy laposra verik. Ami apró holmit találnak, azt elviszik. Lassankint elhordják a műhelyek utolsó morzsáit is. Az asztalosműhely gyalupadjai még megvannak. Nem lehet nekik semmit sem szólni, mert hetykén rávágják: „Mi haladók vagyunk!”

A klauzúrán belül szinte kísérteties csend honol.

Miao ma azzal vádolja a diákjainkat, hogy ők fosztogatják a missziót. Hisz igaza is van. T. i. azok a pogány diákjaink, akik éjjel a gyermekszervezetekben hallgatják az utasítást, és nappal tanulás helyett fosztogatással foglalkoznak. Ezt persze nem lehet megmondani neki.

A hatóságok éjjelenként kimennek a városból, mert nem jó híreket kapnak délről.

Tahantaóban Mézes Leó apját tódzsangolják. Alaposan elverték. Az egyik bűne az, hogy segített a mieinket szöktetni, és hogy rejtegeti a misszió holmiját. Úgy hírlik ugyan, hogy az egyik terrorista védelmébe vette, és a vádolók nagy bajban vannak. De ezek után nekem nincs szívem arra, hogy valakit is bajba hozzak rejtegetéssel, hacsak az illető maga nem erősödik, hogy neki nem lehet baja.

A nanjüani asszonynép is két pártra oszlott. Az egyik párt a vörösökkel tart, a másik velünk. Ma tettelegességre is sor került. Miaót hívták döntőbírónak.

A mi diákjaink között is van vörös agitátor, éspedig a bentlakók között. P. N. igazolványával fogadták be. Isten bocsássa meg a páter elővigyázatlanságát.

Ha nem lesz hamarosan felszabadulás, aligha fogjuk elkerülni a teljes összeomlást. Attól is tartani kezdek, hogy a foglyainkat aligha fogják szabadlábra helyezni. A hívek sűrűn látogatják őket börtönükben, és az örök nagy bosszúságára elhalmozzák ajándékaikkal.

¹ dispensaire – orvosi rendelő

Hírek kezdenek terjengeni Msgr. Krause tódzsangjáról is.

Ma olyan mendemondák keringenek, hogy a nép a tódzsang jövedelmének csak harminc százalékát kapja meg. A többi a hatóságoké. Magánjellegű rablással kárpótolják magukat. Nemcsak a misszióban, hanem másoknál is. Ma ítélik az északi külvárosi protestáns pásztor felett. Belsőülött. A protestáns püspök – amerikai öregasszony – szintén dutyiban ül.

Ma hosszúra nyúló titkos gyűlések folynak. Valami készül. Nem tudjuk, hogy a regruta ügy vagy a visszavonulás ügye vagy a misszió ügye képezi-e a gyűlések tárgyát. Valószínűleg mind a három.

Diákjaink mind jobban elkanászodnak. A bejárókon nagyon meglátszik az éjszakai gyűlések hatása. Ha összetalálkozunk, gúnyosan vigyorognak, csúfolkodnak.

Ma este kiadták a parancsot, hogy ha az éjjel kürtjelet hallanak, mindenki vigye el az irháját, aki a nemzetiek előtt mázolja van. A gyerekgyűlések is elmaradtak. Néma csönd van a városban. Az a hír is járja, hogy a misszionáriusok mind visszajöttek, és felelősségre akarják vonni a népet. A mandarin is minduntalan kérdezi, hogy hol vannak embereink. Válaszom a régi. Zavarba hozza ellenségeinket, hogy mi nem akarunk elszökni, fesztelenül járunk-kelünk a ház körül, sőt az utcán is, sőt még pörölni is merünk néha. Kérdezik, hogy miből élünk. „Alamizsnából” – hangzik a válasz. A jobb érzésűek látva, hogy mennyire le vagyunk rongyolódva, és milyen soványak vagyunk, buzdítanak, hogy most ne takarékoskodjunk, mert annak nincs semmi értelme, és úgy sem bírjuk ki ezeket a napokat. Külsőm után koldusnak is nézhetne akárki. A hívek kínálnak ruhát és más egyebet, mert rájuk szegyen, ha így jelenek meg. „Dehogy is a ti szegyenetek, mások szegylene az. Most mindenki tisztában van azzal.” Mások meg nevetve állapítják meg, hogy „Kao senfu tudja milyen stílus célszerű ilyenkor.” Egészségem javulóban van. Bordám lassankint összenő.

Éjszaka lámpával körutat tartottam a ház körül. A díszterem kifosztása nem olyan tragikus, mint mondták. A kulisszák jó része még megvan. Esténként, amikor a feszültség felenged, tréfás, szinte cinikus összejöveteleken tárgyaljuk meg a nap eseményeit. Ma megköszöntem a mandarinnak, hogy néhány napig lélegezni engedett bennünket. A rendházba néhány nap óta nem jött be fosztogató.

Október 23. Ma délelőtt abszolút csend volt az egész misszió területén. Egyesek azzal magyarázzák, hogy a vörösök ereje inog. Semmi biztosat sem lehet tudni. Szinte még a szomszéd utcák eseményeit sem tudja meg az ember, úgy el van foglalva mindenki a maga bajával. Ez a tódzsanghullám úgy felkavarta a várost, hogy alig lehet ráismerni. Még négy szemközti sem igen mernek az emberek őszintén beszélni. De hát demokrácia van...

A misszió körül igen sok mendemonda kering. Minél jobban

nevetünk ezeken a rémhíreken, és minél engedékenyebbek vagyunk, annál jobban megzavarodik a közvélemény.

A nővérek Jánosa úgy látszik végérvényesen megbolondult. Tegnap este fejszével tört be a lányok hálótermébe. P. Tiszai egy fogással leszerelte. Tegnapelőtt alarmírozta a rendőrséget, amire azok betöltött fegyverrel jöttek a helyszínre. Meghagyta nekik, hogy azonnal fogják el Dafróza nővért, mert hogy ő is kommunista. Persze bosszúsan őt fogták el. Jól helybenhagyták. Ma áttoloncolták hozzánk, hogy ha alkalom kínálkozik, küldjük haza. Ez is valami. Benn van a szakszervezetben, sőt kémjük volt. Ételt megeteti az iskolának meghagyott három malaccal, ő meg sertésrágyát eszik. Épp most hoztam le az egyik iskolaépület tetejéről. Ott tapsikolt, és prédikált a „nagy fekete kövér disznóról”, akiről szívesen elárulja a közönségnek, hogy az nem más, mint a vörösök Mao elnöke.

Alighogy bedutyiztam az öreget, berohant a fürgeteg. Nem volt olyan veszélyes, mint amilyen hangos. A város gyerekhada volt itt, hogy „kölcsonkérje” a diákok fapuskáit és gépfegyvereit. Elismervényt is adtak róla. Közben az egyes csoportok úgy hajba kaptak a zsákmányon, hogy a népörségnek kellett közbelépni. Arra azután úgy elporzott az aranyifjúság, mint ahogy jött. Ezentúl puskával állnak őrt esténként az utcákon.

A városon kívüli gazdaság ügye még függőben van. A nép nem meri kitermelni a fákat, sőt még gázt sem szednek. A ciroktermés még mindig ott lappang a cirokszárkazal alján. Nem merem eladni, mert akkor rögtön bekövetelik az árát. Az emeleti verandán fekszik a kukorica lefosztva. Egy hónap óta senki sem vette észre. A diákok átvennék, de már nem bízom bennük sem. Szomorú tapasztalataim vannak már a mi embereink körül is. Viszont sok hűség is felszínre bukkant. Haoli, a két aspiráns, a két lakatos és a két asztalossegéd meg a portás és a két fia teljesen megbízható. Semmihez sem nyúlnak. Ha saját kezdeményezéséből elrejtenek valamit, azonnal jelentik. A vörösökkel veszekednek, úgyhogy még nekem kell őket csitítanom. Az iskolával kapcsolatban mind több nyugtalanító szimptóma merül fel, de mások nem osztják a véleményemet. Bár ne nekem lenne igazam.

Este a kommunista Vang kocsis vizitel éppen a szobámban, mikor valaki súlyos ütést mér a klauzúraajtóra és az én ablakomra. Vang kioson, én meg bereteszelem az ajtót. Nemsokára visszajön kötélért. Az öreg Jánost akarják megkötözni. Az zajongott az imént. A népörség is berohan. Csak óvatosan közelítem meg az öreget a sötétben, nehogy a délutáni prédikációjával kapcsolatos megjegyzésekkel dezavualjon. A személyzet mind ki van merülve, izgatott, megfontolatlan. A vörösöknek is gyűrött a képük és gyulladós a szemük a sok éjszakai titkos gyűléstől. Mindenki ingerlékeny. A vörösök panaszkodnak, hogy „ég az agyuk”. Szegény nép... Végre sikerül megkötözni a bolondot. Jól el is páholják. Végül F. Pi megsérti őket. A dulakodás közben ugyanis leszakították az

öregnek az érmét. Pi ezt vallásüldözésnek minősíti, és azonnali elégtételt követel, főként Vang kocistól. Nagyon megdühödtek. Szabadon akarták engedni a dühöngő örültet, hogy a senfu és a hsziusi¹ birkózzon meg vele. Sok oktalanságot követünk el mi is, és a végén mi isszuk meg a levét. Fél órába telt, míg a mieink és az idegenek éles szóváltását le tudtam csillapítani. De a testvért sem tudom kikapcsolni. Szükség van rá itt. Senki sem állhat most ki az ittlevők közül anélkül, hogy a széthullás meg ne kezdődjék. A jó Isten majd csak elsimítja a mi oktalanságainkat.

Október 24. Úgy hírlik, hogy meglesz a számvetés. Miao zúgolódik, hogy neki kell a gesztenyét kikaparni a tűzből, és mások akarják azt megenni. A hatóságok erősen pakolnak és hurcolkodnak, minden éjjel szekérkaravánok szállítják a holmijukat északra. A bolonddal megint sok baj volt. Végre puskával fenyegették meg. Erre megjed, és odújába bújt. Ott sikerült megkötözni. Msgr. kommunista szakácsa és egy szeminarista vállalta, hogy hazakíséri.

A csibészek feltörték megint F. Bencze boltját. Alarmíroztam a Keleti utca minpingjeit. Apraja-nagyja bottal, puskával, revolverrel olyan rohamot intézett a zavargók ellen, hogy azok a várfalon voltak kénytelenek kimászni és elmenekülni. Ellenszolgáltatás fejében ki kell nyitnom F. Lindenberger szobáját. Tűvé tesznek mindent vadászfegyver-töltényért és gyutacsért. Az nem került elő, de öngyújtó, szipka, szappan és gyufa adta meg az árát. A kár nem nagy, de olyan mesebeli felfordulást csináltak a szobájában, hogy fényképre kívánczik. F. Fekete szobája hasonló sorsra jutott. Most veszem csak észre, hogy ennek a két szobának az összes bútorait a múltkor elfelejtették kihordani a lajstromozás után. De a krétajelek is el vannak tüntetve a bútorokról.

F. Bencze kegytárgyboltját a szeminaristák behordják az ő szobájába a klauzúrába. Rengeteg könyv, (katekizmusok, életrajzok stb.) elég sok üveglemez, képkeret, gyertyatartó, nagy faszobrok stb. Olyan bábeli összevisszaság keletkezett a szobában, hogy ahányszor csak benyitottak oda ezentúl a „nézelődők”, a sok szent szobrának láttára visszahőköltek azzal, hogy „félelmetes egy hely!”.

Délután Csou úr jött búcsúzni. Igen udvarias és barátságos volt. Isten bocsássa meg, de én már szinte képtelen vagyok velük még csak társalogni is. Jellemtelen emberek, köpönyegforgatók, ingatagok, hangulat-rabja elvtelenek és kőszívűek. Hazudnak, mintha könyvből olvasnák, minduntalan ellentmondanak egymásnak és önmaguknak. Nem tudok, de nem is igen igyekszem ebbe a légkörbe beleilleszkedni. A nép őfelsége igen szorongatja erszényüket a préda miatt, amiről nem tudnak elszámolni. Most rossz nekik a nép, és rossz a tódzsang. A főhatóságok mind kiváltak a tódzsangbizottságból. Ő „bő-

¹ hsziusi – segítőtestvér

ségesen gondoskodott” az aggok menhelyéről, (valóban ki-
 utalta nekik a mi villai ciroktermésünket), most eltávozik
 észak felé. Jelzi, hogy a hatóságok hajlandók bennünket is
 élelmezni, ha kérelmezzük. Inkább éhen halok! Szeretne
 beiratkozni a mi középiskolánkba, mert nálunk „kitűnő a
 nevelés”. Szerinte a templomhoz és az iskolákhoz nem lehet
 hozzányúlni, még ha minden vagyonunk sem volna elég köte-
 lezettségeink törlesztésére. De a rendházakat valószínűleg
 szét fogják osztani a nép között. Nekünk azért hagynak majd
 egy zugot, ahol meghúzzuk magunkat. Jobb, ha nem siettetjük
 a számadást, mert ha az összeg együtt van, és az épületek
 megvannak, akkor félő, hogy még egy újabb tódzsangot indít
 a „nép”, akinek nem lesz nyugta, amíg épületeink állnak.
 Érdekes megállapítások...

Ma besúgja valaki, hogy a napokban a missziót végérvé-
 nyesen ki fogják fosztani.

Más oldalról megtudtam, hogy egy hongkongi UNRRA
 főbiztos tiltakozott az észak-kínai missziók kifosztása miatt,
 ugyanakkor, amikor az UNRRA a vörösöknek is szállít min-
 denféle alamizsnát. A kormány rádiója is erősen támadja őket
 ugyanezen ügyben. Ők mosakodnak azzal, hogy nem tudják
 a missziókat megvédeni a nép ellen, amely fel van bősztülve
 a külföldiek elnyomása miatt. A vallásszabadságot viszont ők
 megvédik minden áron.

Október 25. Ismét jelentik, hogy a missziót teljesen ki fogják
 rabolni. Azután majd kivágják a fákat a tanyán, szétosztják
 a házainkat, és azzal befejeződik a tódzsang.

Az egyik tavasszal elbocsájtott munkásunkkal ma érdekes
 dolog történt a falujában. A szobájában egy olyan alakkal talál-
 kozott, mint a mi Szent József szobrunk a klauzúraajtó mel-
 lett. Megfenyegette: „Vigyázz!”, és azzal eltűnt. Fél óra múlva
 az ipse lezuhant egy ház tetejéről, melyet tódzsang címén
 bontottak le. Összezúzta magát, de nem halt meg.

Miao zúgolódik, hogy mások színlelik a misszió védelmét,
 és a prédán mégis osztozkodni akarnak. Így ő ezentúl az ujját
 sem fogja megmozdítani. Ma a városháza is elhurecolkodott
 tizenöt lire északra.¹

Október 26. Ismét besúgják a tegnapi híreket. Ma egészen
 hivatalos helyről is értesültem a misszió ellen készülő újabb
 akcióról.

Október 27. Krisztus Király ünnepe

Jóindulatú besúgók annyi oldalról jelentették már a küszö-
 bön álló rablást, hogy nemigen tudok kételkedni benne. Egyes
 híradók szerint utána szétosztják a misszió épületeit a népnek.
 Ha igaz, valószínűleg csak arra szolgál az egész, hogy a nép
 nyugodtan kitakaríthassa az utolsó szeget is, és hogy felku-
 tassa az esetleg elrejtett holmit. Mert a rendház nem igen al-
 kalmas kínai családoknak lakásul, és a népnek nem igen van

¹ Ld. Maron József naplóját a Függelékben.

vágya az ittlakásra, ha sokan irigylük is, hogy meszelve vannak a szobák. A rablás mikéntjét senki sem tudja. A lényeg ez: minden kell nekik a templomon, iskolán és iskolai kápolnán kívül. Ez utóbbinak ajtaját minden nap sokan fessegetik. Kincseket sejtene ott. Sajátságos, hogy eredménnyel kergetem el őket mindannyiszor. Úgy látszik, hogy a kápolna nem „jogos”.

A besúgók azt ajánlják, hogy a még megmaradt értékesebb holmit helyezzem el a híveinknél. Lehet, hogy csak szondázzák szándékaimat. Váltig hangoztatom, hogy a hívek nem mernek elfogadni semmit. Nem akarom őket bajba keverni. Valójában éjszakánként csempészünk ki egyet-mást, és néhány megbízható hívő vállalja az őrzést. Végeredményben tehetetlenül állok. Még mindig sok mentenivaló volna, másrészt a mentési lehetőségek igen csekélyek. Némelyik páter szobája teljesen üres, viszont a faliszekrényét teliszűfoltam az elvitt könyv-állványokon és ládáknál talált könyvvel, jegyzetekkel, apró holmival, ruhával, cipővel. A vidéki tódzsang elől idementették felszerelésüket, és most itt fog elveszni. Miséző és utolsókeneti felszereléseik, szappan, anyakönyvek, vekkerórák, papír, tolltoll stb. A rablók egyes szobáknak a régebbi fosztogatások alkalmával a végére jutottak, de amikor már fáradtak voltak, csak fél- vagy negyedmunkát végeztek, sőt a rovancsolt bútorokat sem hordták ki. P. Kaufmann szobája még sértetlen, mert eddig nem került elő a kulcsa. Monseigneurnál a misszió archívuma... P. Superiornál a Jézus Társasága archívuma... Mit kezdjek velük? A ruhatár és a félreeső kisebb raktárak is még részben őrzik tartalmukat. Feltűnés nélkül nem lehet kimenteni a házból ennyi holmit. Itt bent hova rejtsem? Pedig érzem a felelősség súlyát. Nem a sajátomat, hanem az egyház vagyonát őrzöm... Tehetetlenül, és igen fáradtan.

Estéknél – ha a kommunisták nem mulatoznak – szervezek egy-egy mentőexpedíciót. Többnyire szeminaristák, diákok és néhány inas, szolga, munkás visz ki egy-egy batyut. Az utóbbiaknál legnagyobb a biztonság, mert ha megtalálják náluk, azt mondják, hogy „szegény vagyok, happoltam”. Erre békét hagynak nekik. A diákokat és a szeminárium környékét már figyeltetik késő estig. Gyanakszanak. A régi, lakatlan emeleti betegterem szobáiba sok holmit rejtettünk, ahol szinte őrizetlenül, egyetlen zár védelme alatt vannak. Majdnem minden mentőexpedíciót megzavarják, még estéknél is; vagy a kommunista személyzet vagy az inkább kapzsi, mint őszintén jóakaró ismerősök. Mind „őrizetbe vesz” valamit. Ha nem bízom rá a holmit, besúgja a kanpuknak¹, és bajba hozom még őszinte barátainkat is. Haoli saját szakállára is ment holmit, amikor senki sem látja. Hűségese gyerek. Homing szüleinek vagy egy családi rejtkehelye a Mandzsu utcában. Ott már sok holmi lappang. Pogány öregapja viszont a kom-

¹ kanpu – káder

munisták megbízásából őrzi a portánkat naphosszat... Kis házirablónk pedig lop rendületlenül, úgyhogy már a Keleti utca is nyelvére vette az ipsét. Reggelenkint látják, hogyan viszi a zsákmányt a piacra. Jóakaró kommunistáknál is van holmi őrizetben.

Az egyik ma besurrant, és visszaadta az osztalékot, amit az eddigi tódzsangokból neki kiutaltak.

N. kommunista elöljáró ma közölte velem a titkos gyűlés határozatát. Tehát nem tévedtem. Valóban Hszü úr mozzgat mindent ádáz gyűlölettel. És tényleg van egy titkos és egy nyilvános eljárás. A több napi „nézelődés” közben kinézik, hogy mit érdemes rabolni. Akkor azután a kanpuk és minpingek egyszerre ránk törnek „nézelődés” címen, és kirabolnak. Ez készül most harmadízben. Most nagyszabásúnak ígérkezik a rablás. Amikor azután a nép zúgolódik, hogy megint a hatóságok fölőzték le a javát, akkor nagyképpen jönnek a biztonsági tagok, és leltároznak bútort és egyéb nehézkesebb holmit a nép számára. Az előbbi titkos, az utóbbi nyilvános tódzsang. Sőt még a néptől is olcsón összevásárolják, amit az nem mer otthon megtartani, és hatósági fogatokon szállítják el jó messzire lévő vásárookra, ahol már meg meri venni a nép a dolgot, mert ott már nem kell tartani a nemzeti csapatok büntetésétől. Erszényük persze megduzzad ezen művelet közben. Nankuantól Pujangig (kb. 400 kínai mérföld) árulják a támingi misszió felszerelését.

Ma különben csend van. El vannak foglalva a légvédelmi gödrök ásásával. A járdák mentét sután ássák. A mieinknek meg is hagytam, hogy ne keressenek ezekben oltalmat, mert az omladék alá kerülhetnek.

Személyzetünk gabonája, amit a tódzsangrátából kaptak, elfogyott. Most noszogatják őket a vörösök, hogy hagyják el a missziót, mert hogy ott már nem lesz nekik dolguk, és a senfu ügysem tudja már őket fizetni és élelmezni. Legtöbbjük mégis itt van éjjel-nappal. Értékes összekötő szolgálatot végeznek – ingyen –, még azok is, akik bent vannak a pártban.

Ma a hívek elég sokan jöttek el a szentmisére. Monseigneur is hazaengedték misézni. Utána megint elvitték.

Este 9 óra. Most kürtölik ki, hogy holnap a nép kirabolhatja a missziót. Az egész háznép izgatottan „menteni” akar... Ki őszintén, ki kapzsiságból. Közben egymást tetten érik, üggyetlenkednek... A jó Isten csodája lesz, ha nem hoznak ránk és magukra veszedelmet... Lesz, ahogy lesz. A kocka el van vetve.

Október 28. Hétfő. Reggel 9 óra. Hideg, ködös őszi reggel, telve ideges, feszült várakozással. A misszió környéke szinte kihalt. Az éjszaka a vörösök erősen pakoltak. Szekérkaravánok vitték a hatóságok és üzemek felszerelését északra. Csak mennének már ők maguk is!

Üzenek a Keleti utca bizalmijának, hogy hogyan lesz a rablás? Kinyissam-e előre az ajtókat? Azt üzeni, hogy majd

megkérdezi Miao urat, és közölni fogja a választ. Ő maga nem tud semmi biztosat.

10 óra. Most kezdenek szállingózni az első csoportok. Kétes alakok, sunyi, bizalmatlan tekintettel. Énekelnek, idegesen forgolódnak, nézelődnek... Kinyitják egyes szobák ajtaját, majd ismét bezáratják. „Még nem lehet hozzáfogni, mert nincs együtt mind az öt részesedő utca.” Közben némelyikük csodálkozik, hogy még mennyi holmi van, „pedig a múltkor katonaság lakott itt”. Van aki vizslamód forgatja a szemét, van, aki képmutatóan szidja a politikát, amely ilyen bajba keveri a „becsületes népet”. Néhány felelős személy szeretné elodázní az egész ügyet, mert az éjszakai hurcolkodás megingatta bizalmukat a jelen uralomban, és félnek a bekövetkező megtorlástól. Tegnap a repülők igen alacsonyan köröztek...

11 órakor befutott a banda... Galád dolog volt. Szinte egy szálíg hatósági személyek: kanpuk és minpingek; majdnem mind ismerős alak. „Senfu, nyissa ki az ajtókat! Kicsit nézelődni szeretnénk. Semmihez sem nyúlunk.” Közben minden szemrevaló holmi elsüllyed zsebeikben, zsákjaikban. De váltig hangoztatják, hogy „csak szétnézünk, nekünk ugyan nem kell semmi”. Intik is egymást, hogy „csak becsületesen”. Közben úgy nekibuzdul a rablás, hogy aki nem látott ilyesmit, el sem tudja képzelni. Tudják, hogy merre vannak a még tartalmasabb szobák. Kinyitják, nekiesnek... Közben hívnak, hogy nyissam ki a ruhatárat, majd meg P. Superior szobáját, majd F. Császár minden es raktárát, órásműhelyét... Hat-nyolc szobában dolgoznak egyidejűleg. Majd feldöntik egymást. F. Császár húszfiókos raktárszekrénye a favorit. Feltörik. Kihúzzák a fiókokat, kiemelnek valamit, azután ledobják a földre, tartalma szétgurul. Rajta tapos a többi. Egymás vállán át nyúlkálnak, és emelik el a prédát a másik elől. Itt egy fényképezőgép kerül elő, ott egy kis kézi mozi, vetítógép, óra, szerszámok. Amint megrakodnak a zsákmánnyal, elsietnek a közeli orgazdához. Letétbe helyezik a holmit, és kezdik előlről. Legde-rekasabban Kao Szan barátunk dolgozik. Tungkuani trágás. Éjjelenként rabló. Van rutinja. Míg ott ülök közöttük, szó nélkül, és inkább szánalommal, mint bosszúsággal mosolygok rajtuk, az egyik megjegyzi: „Kao senfunak jó szíve van.” Na, megkaptam a bókot... Nem veszik észre, hogy a „jószívú Kao senfu” az ő forgolódásuk közepette el-elsüllyeszt a zsebében egy-egy öngyújtót, szerszámot és más apró holmit, amit a rablók összekészítettek maguknak az asztalokon. A megtelt zsebem tartalma időnkint egy-egy ott őgyelgő diák vagy fráterjelölt zsebébe vándorol. Megértik, sietve elviszik, és visszajönnek menteni. Míg a kommunista vezetők így garázdálkodnak, a nép a gyülekezőhelyeken idegesen várja, hogy mikor lesz már vége vezetőik „terepszemléjének”. Másfél órai várakozás után ők is előkerülnek, és az emberek megrökönyödve látják, hogy hogyan becsapták őket. A terep ezenközben nemcsak megsemmisült, hanem nagyjából le is taroltatott...

A Keleti utca bizalmija puskásokkal jön elő rendet teremteni. Ó, a farizeusok... Ezek a puskások még néhány perccel ezelőtt teljes iramban raboltak, és most „őszinte” felháborodással kérdezik, hogy mi történt itt, kik a tettesek... Amilyen a kérdés, olyan a válasz. „Mi tudom én? Ismerek én ennyi embert?” Az utca bizalmija csúnyán összevész a rablókkal, és mindent Nanliucsuangra tol. Főként Kao Szanra dühösek. Az volt ugyanis a legvirtuózabb rabló, prédája messze felette áll a többiekének.

„A portán tartsunk gyűlést, ne a senfu előtt! – feleli Kao Szan. – Különbben is nem mi vittük el a holmit, hanem a diákok és a szolgák.” A többiek titokban megsúgják, hogy nem veszélyes ez a kijelentés. Az már így szokás „arc-mentés” szempontjából. Senki sem veszi szó szerint.

Nagy csend... Ebédelni megyek. Sajnos, nem maradt semmi a fiúk konyháján. Összehúszom az övemet. Egy óra múlva nagy leltározó bizottság állít be, élén Kao Szannal, a fő rablóval. Megint a régi nóta.

„Senfu, ismét leltározunk. Az adósságokat még nincs törlesztve. Még egyszer körüljárunk.” Szokás szerint én vezetem őket, és kezdem diktálni, hogy „ebben a szobában egy szék, egy asztal...”. „Majd én!” – mondja Kao Szan, és ez alkalommal ő veszi át a vezetést és diktálást. Ezegyszer P. Szajkó lezárt ládái sem kerültek el sorsukat, sem az éttermi székek és asztalok, a konyhabútor, sőt még a házikápolna oltárainak és térdeplőinek sem akart kegyelmezni. A többiekben megszólalt a jobb érzés... „Mit akartok? – kérdi Kao Szan. Talán bizony enyém lesz ez a holmi? Nektek leltározok! Csak előre mindent felírunk.” A többiek odasúgják: „Nem baj, senfu! Ha a nemzeti hadsereg bejön, úgylis visszakerül minden!” Kétlem.

Besötétedett, mire a végére értünk. A püspöki rezidencia ez alkalommal is lemaradt. Hála Istennek!

A kapunál szigorú őrseget állítottak a privát fosztogatás megakadályozására. Kinézek... Uramfia! Hisz ezek az őrök voltak délelőtt a legfőbb rablók! No, szép kilátások!

Sietve leöntöm a köleslevesemet. Hívnak. Kao Szannak nyolc paplan és ugyanannyi derékalj kell a katonák számára. Egyelőre csak négyre emlékszem. Később majd keresek még néhányat. Kao Szan elmegy pálinkát venni. Néhány szeminaristának átadok tizennégy új lavórt, szappantartót, egy zacskó bőrcipőt és másfél bidon főzőolajat, amire ma bukkantam rá. Utána Pi testvérünkkel tanácskozom. Mi lesz itt az éjszaka? Nyílik a klauzúraajtó. Csak a mieinknek van hozzá kulcsa. Kopognak. „Szabad!” Leesik az állam, amikor beállít Kao Szan revolverrel. „Gyerünk egy kis megbeszélésre. Ez a szoba túlságosan szem előtt van. Gyerünk Fráter Pi szobájába!” No, ennek nem lesz jó vége.

Leül. „Senfu, az előbbi négy takaró elveszett. Kérek még nyolcat. Nemde megértitek!? Nem szabad vádat emelni elle-

nem. Családom szegény, a gyerekeknek nincs takarója. (Nem is házasodott meg.) A katonák fáznak, gyorsan keresettek nyolc takarót.” Persze megígérjük, hogy hallgatni fogunk. Emlékezetből összeszámolom, mennyi takarót láttam még. Nem lesz elég. De van még néhány lenyúzott paplan is, melyekről a rablók lehúzták a vásznat, csak a vatta éktelenkedik a földön. „Az is jó lesz.” Először végigvezetteti magát az egész rendház összes szobáin „razzia” címén. A vége felé P. Molnár szobájában megállapodik. „Ez jó lesz főhadiszállásnak. Most menjetek takarót keresni.” Két revolveres minpinget ad mellém erre a célra. A folyosókon másodsor bukducsolom végig a szobákat a kihurcolt bútorok és ládák között, pislogó mécs fényénél keresem három nagy füzér kulcsai között a megfelelőt. Halálosan fáradt vagyok. Tizenegy óraker egyútt van a követelt takarószám. A két revolveres bandita a saját szemével láthatja, hogy igazán nincs több ez alkalommal. A takarók nem a portai őrséghez kerültek, hanem a „főhadiszállásra”, azaz Kao Szannak és két bandita társának kellett az előbbi négygel együtt. A paplanokat még az éjjel kicsempészték a kerítésen és a várfalon keresztül. A csupasz vattákba takaróztak.

– Most még van egy kis ügy.

– Ugyan mi?

– Add ide az összes kulcsokat, mert ma én őrzöm a házat.

Reggel mind visszaadom.

Kétes érzelmek között adom át a kulcsokat.

– No, most menjetek aludni! Nyugodtan alhattok. Mi őrkdünk.

Hogy miért kell pont e háromnak itt bent aludnia, míg a hivatalos őrség a portán issza a bőven kimért snapszot, és hogy miért kellene nekik a kulcsok, nem szorul magyarázatra...

F. Pivel megbeszélem még, hogy jelentsük-e a dolgot a mandarinak. Feleslegesnek látszik. Ha nem volna felhatalmazásuk, nem mernék így rendezni. Az éjjel kutatni fognak a rejtett holmik után. Ha ma megakadályoztatjuk a titkos kutatást, akkor holnap megcsinálják nyíltan. Talán még így jobb, mert nem kérdeznek bennünket.

Nem messze van már az éjféli, amikor ágyba kerülök. Altatóra nincs szükség. De előbb bezárom, bereteszelem és betámasztom a szobám ajtaját.

KÍSÉRTETJÁRÁS...? Valaki átszalad a folyosón. Kinyitja a klauzúraajtót. A diákok kápolnája felé tart. Kinyitja a sekrestye ajtaját, majd belülről ismét bezárja. Uramfia! Ezek a galádok még a kápolnát sem kímélik!

Hajnali három óra. Magamra kapkodom ruháimat. Közben a sekrestyéből gonosz hangok hallatszanak. Recseg-pattog minden. Felfeszítik a szekrényeket, dobálják a holmit a földre... Szegek, zárok csikorognak... Deszkák recsegve törnek össze... Tompa zuhanások... Pléhlapok csörömpölnek... Kinézek a szobám ablakán. A kápolnában világosság van.

Mit tegyek? Ha tanú nélkül odamegyek, rám fogják, hogy saját magam fosztom ki a kápolnát, hogy őket vádolhassam. Ismerem már ezt a fajtát. Az ablakomból lesem, hogy mikor jönnek ki. Már négy óra is elmúlt, amikor a zaj elcsitul. Az ajtón nem jön ki senki sem. Majd a kecskeól és a nyomdaterem felől hallok ugyanazt a zajt. Nem értem. Ott is elhalkul a zaj.

Kimegyek a klauzúraajtóhoz. Nyitva áll. Sötét van még. Csípős őszi szél fúj végig a folyosón. Valaki cigarettázik az ajtó előtt. Rám kiált.

– Ki az?

– Én. Kao senfu. Te ki vagy?

– A portai őrsegből való minping.

– Mi baj?

– Miféle zaj volt az az előbb?

– Ti is hallottátok?

– Mind hallottuk. Nem a rendházban van baj?

– Itt nem vettem észre semmit. De én is hallottam a zajt.

A ti embereitek különben itt vannak bent.

Felnézek a „főhadiszállás” ablakára. Ég a lámpa, de nem mozog ott senki. A minping vállat von, és elmegy. Még mindig rosszat sejtve az iskola sikátorában sétálok. Várom a sekrestyés szeminaristát. Ma elaludtak. Nagyon későn kerül elő. A villai öreg és két fiú jön.

– Páter, lesz ma szentmise?

– Majd meglátjuk.

Nagysokára előkerül a sekrestyés. Együtt megyünk a sekrestye felé. Három tanúm van tehát.

Az ajtó zárva. Bent minden a legnagyobb rendben és épségben.

Október 29. Reggeli előtt Kao Szan felszólítja F. Pit, hogy az éjjel használt lenyúzott paplanokat saját kezűleg vigye át a nővérek portájára, onnét majd ő hazaszállíttatja. Ha ő vinné ki innét, az emberek még rosszat gondolnának. „Azokra ugyanis nekem szükségem van. A gyerekeknek még nincs vattás ruhájuk.” A többi paplanról és derékaljról már nem is történik említés. Így őrizett bennünket az éjjel Kao Szan. A kulcsokat hiánytalanul visszaadja. Hogy az éjjel mit végzett a szobákban, az majd később elvállik.

Reggeli után ismét Kao Szanba botlom bele. Most már tesszés szerint jár be a rendházba. Van klauzúrakulcsa. Azt hiszem, a házirablónk szerezte neki. Leül az asztalom mellé, és a rozoga német revolverével játszik. Az ágyából elveszett egy csavar, kéri, hogy pótoljam. Mentő ötletem támad.

– Gyerünk a lakatosműhelybe! Ott a szemét között talán van még olyan csavar.

Ahogy ott kutatjuk a szemetet, egy óvatlan pillanatban meglépek mellőle. Pár perc múlva ismét kopog az ajtómon. Ismerem a lépését. Nem válaszolok.

– Kao senfu! Kao senfu, nyisd ki az ajtót! Én vagyok!

No, épp azért nem nyitom ki, mert te vagy, gondolom

magamban. A kulcslyukon bekandikál, de nem lát ide. Kimegy a klauzúrából. P. Superior szobája felé veszem az utamat, mert úgy hallom, hogy ott az éjjel még a könyvek tábláit is szétszedték ezek a banditák, hátha találnának benne holmi rejtett bankjegyet. Még oda sem érek, amikor ismét Kao Szanba botlom. A hátsó klauzúraajtón visszajött. Egy puskás minping is van vele.

– Kao senfu, gyerünk a szobádba.

– Nem érek rá, dolgom van.

– Gyerünk csak – mondja, és visszatuszkol. Társalogni kezd az ő témájáról. – Senfu, hol vannak az értékes holmijaid?

– Nincs nekem már semmim.

– P. Tiszai azt mondta, hogy nálad van még néhány ezüsttallér.

– Ismerem már ezt a csellegaszt, de meg valóban nem őriztem ilyesmit. Ha ő mondta, akkor hívd ide, és szembesíts vele!

Szembesítés helyett gombolni kezdi a ruháimat. Megmozdítja az összes zsebeimet. Az eredmény: P. Lischerong két levele és néhány ezer pengő vörös bankjegy. Nem nyúl hozzá, merthogy ő „nem tolvaj”.

– Hol van a karórád?

– Sohasem volt karóráim.

– Hát akkor hol van a zsebórád?

– Tegnap „kölsönkérte” valaki. – A fosztogatókra gondol. Valójában az egyik szeminarista vette őrizetbe, és utóbb a kert falevelei között elrejtette.

– Ki volt az?

– Azt neked kell kikutatnod. Sok ember járt itt tegnap. Ki tud annyi embert emlékezetben tartani?

– Akkor add ide a bőrcipődet.

– A tódszang első napján elvitte az egyik rendőrtiszt.

– Hogy hívják?

– Nem tudom.

– Hogy nézett ki?

– Alacsony, köpcös, göndör hajú.

Ráismer. Attól ugyan el nem szerzi. Kutatni kezd. Szekrényem összes polcai között kutat. Mindent felforgat. A könyvek mögött talál néhány eldugott klauzúrakulcsot. Leakaszt egyet azzal, hogy marad nekem még elég. Felforgatja ágyamat és ami még van. Nem visz el semmit, merthogy ő „nem tolvaj”. Közben egyre faggat, hogy neki csak értékes holmim kellene, hova tettem azokat. A végén már töltőtollal is beérné. Mikor minden fenyegetése és legbarátságosabb könyörgése sem vezet eredményre, kéri a ruhatár kulcsát. Kinyitom a ruhatár ajtaját, miközben három katonaszökevény is bebocsájtást követel ugyanoda. Lázasan kutatnak az állványokon. Közben meglepek. Üzenek a Keleti utca bizalmijának és a népőrségnek. A szobámba zárva várom az eredményt. Csak nem jönnek... Egy órai garázdálkodás után nagy lőtás-futás, kiabálás: „Fogjátok meg! Kötözzétek meg a bitang rablóját!” Persze az

ilyesmi ritkán válik tette. Kao Szan az ablakom előtt rohan el a műhelyek felé, megpakolva mindenféle rabolt holmival. A kerítésen és a várfalon keresztül hazarohan.

A bizalmi kikérdez az ügyről. Nemigen akarok tanúskodni Kao Szan ellen, miután a direktórium a tegnapi rablásai után őt tette meg éjjeliőrünknek.

– Egész nyugodtan beszélhet, senfu! Ez az eljárás nem jogos. Különben is, többen láttuk Kao Szant, amikor hatalmas batyuival elrohant.

No, gondolom, épp erre a kijelentésre vártam. Így hát az én tanúskodásomra nincs szükség. Majd én kaparom ki a gesztenyét a tűzből, hogy ti osztozkodjatok rajta?!

Hatósági szemle a ruhatárban. Nem tudom megállni nevetés nélkül azt a látványt, ami a szemem elé kerül. Az összes szekrény és állvány polcain levő holmi lehúzza a földre, alvilági rendetlenségben, felöntve három zsáknyi tyúk- és kacsatollal, pihével. Azokba a zsákokba pakolta Kao Szan és három társa a lopott holmit. A tollak közül egy hatalmas porcelán Buddha vigyorog felém meztelen pocakján malmozva. Az én embereimben leesik az álla erre a látványra. „Hát ez már mégis csak sok!”

Felveszik az adatokat, és meghagyják, hogy ezentúl senki fiának ki ne nyissak egyetlen ajtót sem, ha nincs vele a bizalmi.

– És ha feltörik az ajtót?

– Akkor üzenj azonnal!

No, hiszen azt ez alkalommal is megtettem. A bizalmi különösen meleg pillantásokkal simogatja a földön heverő, épségben maradt termoszt. Megértem. Neki adom köszönetül a „gyors” segítségért.

Ahogy lejövünk a lépcsőn, éktelen dörömbölés hallik a klauzúraajtó felől. Mögöttem az utca bizalmija három fegyveres minpinggel. Bátorságosan ajtót nyitok, és az én vitézeimnek adom át a szót.

– Ide senkinek sem szabad bejönnie!

– Mit? Ki kérdezett titeket? Ki bízott meg benneteket a nyugati ördög védelmével, he? – És félrelökik az én embereimet. Azok sóhajtanak.

– Páter, tehetetlenek vagyunk. A Keleti utcának csak öt puskája van, és máris maradinak bélyegzett meg bennünket a direktórium. Gondoljon ki a senfu valami hatékonyabb eszközt!

Miközben azok elsietnek, a jövevények meg a ruhatár zárt ajtaja felé tuszkolnak, azon gondolkozom, hogy mi is lehetne az a „hatékonyabb eszköz”. Kinyitom nekik az ajtót, és ott hagyom őket. Visszahívna, hogy maradjak ott velük.

– Azt nem!

– Csak nézegetni akarunk!

– Azt nélkülem is megtehetitek.

Összenéznek.

– Hát akkor mi is megyünk.

Valóban távoznak. Nem is rossz. Lám, megvan a „hatékonyabb eszköz”. Majd elválnak, hogy másoknál is hatékony lesz-e. Mégis hatékonyabbnak gondolom, hogy a klauzúraajtókat belülről is bereteszelem, kivéve az egyik hátulsót, amit a portás tud, én pedig elbújok P. Jaschkó teljesen üres szobájában, ahol már csak egy szalmazsák van, valamint a kerületi vezérkar által lefoglalt, de még el nem vitt rádiót őrzöm. Közben előveszem a Kempisemet... Majd a térdemre konyított fejjel pihenek egy kicsit. A klauzúrán minduntalan dörömbölnek, de nem törik fel.

Dél felé jön a bizottság, és kihordják a tegnapi leltározott holmit. Ez mindjárt alkalom arra, hogy szemlét tartsak a szobákban a tegnapi és az éjszakai rablás eredményéről.

F. Császár műhelyeiben és raktáraiban maradt néhány szekrény és „császárkása”, azaz elszórt fiókok, papírhulladék, hamu, óraalkatrészek szétfolyt olajjal öntözve, itt-ott egy-egy szerszám vagy könyv kandikál elő belőle. P. Superior szobája enyhén úszta meg. De pokoli módon fel van dülva. A bútort most is elfelejtették kihordani onnét. Az én szobámat és F. Pi szobáját megkímélték. A többiben már alig van más, mint „császárkása”. Elvértve akad még egy-egy szalmazsák, kínai fejkendő, de többnyire csak szalma vagy hajdina-pelyva maradt meg, a szalmazsákot és párnát magát kiürítve, és a vásznat derekukra csavarva elvitték. Némelyik páter szekrénye még feltöretlenül őrzi tartalmát. A házikápolna bútorainak a Keleti utca bizalmija megkegyelmezett. A étteremben és a konyhában lehet már táncmulatságot rendezni – a faliképeken kívül semmi sem maradt ott.

Délre készen voltunk a bútorok kihordásával. Gondosan kikergettek minden hordárt, és minden ajtót bezárattak, meghagyva, hogy semmiféle fenyegetésre ki ne nyissam.

Ebéd után jön a mandarin. Ócska hangszórót hoz, hogy szólaltassam meg, mert nem jön ki belőle hang. Elemi iskolai képzettsége van. Megmagyarázom, hogy ez nem rádió. Ahhoz három dolog kell: telep, rádió és hangszóró. A világosság kedvéért elviszem P. Jaschkó szobájába, ahol a vezérkar által lefoglalt két-három csonka rádiót és az alkatrészeket őrzöm.

– Ebből két jó készüléket is össze lehet állítani.

Tágra nyílik a szeme.

– Rádió? És a páter nem is titkolja?

Fesztelenül magyarázom a rádiót, ahogy tudom.

– Senfu, csinálj nekem egyet.

– Sajnos nem vagyok szakember, szerszámom sincs hozzá, de még kevésbé időm és nyugalmam. Ha látnád azt az életet, amiben nekem mostanában részem van... Fényes nappal sem merek a szobámban tartózkodni. Hol a kutyaólbán, hol a padláson, hol másutt bujkálok. Minden éjjel máshol alszom.

– Hogyhogy?

– Mandarin, nem tudod mi volt itt a napokban?

– Mi?

Erre kitör belőlem a felgyúlt keserűség, és szépítés nélkül elmondok mindent. Nem mintha nem tudná. De hadd tudja meg, hogy ezt én személyes üldözésnek fogom fel.

– Ez a rádió csak nyűg a nyakamon. A Csün-csü¹ lefoglalta, és most nekem kell őriznem. Nem tudom mikor rabolják el. És akkor hogyan felelek érte? Kérlek, vidd el, és vedd őrizetbe.

Emberemnek felcsillan a szeme. Lesz rádiója!

– No, ez mégiscsak sok! Senfu, ezentúl senkinek ne nyisd ki az ajtót!

– És ha követeli?

– Akkor sem! Vagy pedig üzenj azonnal nekem, majd én elbánok az illetővel.

– Igen ám, de az illető bosszút áll.

– Nem nyíltan kell csinálni. Amíg te kalauzolod az illetőt, szalajtsd el hozzám Haolit.

– Helyes. Úgy fogok tenni.

Még haza sem érkezett, amikor keresnek az elvtársak, hogy a mandarin tőlem rabolta-e a rádiót.

– Dehogyan rabolta! Nem is az enyém, hanem a kerületi vezérkaré. Én már nem tudom tovább őrizni ennyi rablás közepette. Megkértem, hogy ő vegye őrizetbe, és jelentse az itteni dolgokat a vezérkarnak.

Megnyúlt képpel továbbállnak.

Kisvártatva dörömbölnek a klauzúra ajtaján. Nem veszem észre. Az ablakomhoz jönnek. A nanliucsuangi minpingek parancsnoka az, feltűzött szuronnal és kötéllel. Mit akarhatnak?

– Senfu, azonnal nyisd ki az ajtót! Nagyon fontos dologról van szó.

Beengedem őket. Leülnek.

– Hol van Kao Szan?

– Nem tudom. Reggel óta nem láttam.

– Reggel itt járt?

– Miért kérdezitek?

– Senfu, ne félj! Csak beszélj nyíltan! Tudjuk, hogy mit csinált. Ez a kötél neki szól. Túlment minden határon. Igaz-e, hogy megmotoszt téged?

És sorra kerül Kao Szan minden tette. Óvatosan kerülgetem a témát, mert holló a hollónak nem vájja ki a szemét. A végén még én iszom meg a levét az egésznek. De tudnak mindent. Védeni akarják falujuk „becsületét”. Hol van már az...? Kérdezik az esti paplan-históriát. A bentlakást, a kulcsok kiadását stb. F Pi toppan be. Segít okosan, kínai módon kerülni a témát.

Megint dörömbölnek.

– Ne nyisd ki az ajtót!

De a dörömbölés csak erősödik. Az ablakot is kezdik verni.

– Ki az? – förmed ki a parancsnok. Semmi válasz. A dörömbölés csak folytatódik.

¹ Csün-csü – katonai parancsnokság

- Ki az? Ha nem szólsz, nem nyitjuk ki!
- Kik vannak ott bent?
- Minpingek. Te ki vagy?
- Fan sen ta tuj¹. (A terroristák parancsnoka.)
- No, akkor engedd be, senfu!

A terrorista főnök, intelligens képű, nyurga fiatalember, körülnéz a szobában, majd kéri az összes kulcsokat, avagy még jobb, ha a senfu vele jön. Mindent akar látni.

Szobáról szobára megyünk. Ő a leggonoszabb ellenségünk, de azért néha őszintén is elkáromkodikja magát a tegnapi és mai „munka” eredményén.

- De hát itt mindent elvittek!?
- Bizony!
- A páterek magánholmiját is?
- Bizony!
- Kik?
- A minpingek és a kanpuk – szalad ki a számon a meg-gondolatlan válasz.
- A nanliucsuangiak?
- Azok is, meg a többi öt utca egyaránt.

P. Molnár szobájában megrökönyödve látja, hogy a padlón nagy rakás friss szalmahamu van. Mellette P. Licent híres expedíciójának² albuma, illetőleg csak a táblája. A lapok nyomai a hamuban.

- Ki gyújtott itt tüzet?
- Éjjeli őreink.
- No, ez mégiscsak pimaszság.

Az a benyomásom, hogy megint kívülről érhetne őket valami támadás, mert különben nem ilyen spontánul színelelnék a felháborodást.

- No, még ezt nézzétek meg! Még ezt is! – és sorra mutatom a feldúlt ruhatárat és F. Császár fényképre illő szobáit.
- Pu kanle, pu kanle! (Elég volt, elég volt!)

Közben-közben mégiscsak vetnek egy-egy pillantást a fel-tört, üres, szemetes szobák felé. Egyrészt meg vannak elégedve a végzett „munkával”, másrészt mégis szégyenlik magukat a külföldi ember előtt azért a barbár fegyelmetlenségért, ahogyan az ő embereik dolgoznak. A sok rablás nagyon meglazította a fegyelmet. A hatóságok egymás után fogatták el a többi hatóság embereit „privát rablás” címén, valójában irigységből, mert azoknak több jutott.

- De hát itt már semmi sincs! – böki ki a végén.
- Bizony nincs! Örülök a megállapításának, mert ma besúgták, hogy egyesek még mindig áskálódnak, hogy a misszióban van még préda bőven.

¹ Fan sen ta tuj – nagy szellemirtó gárda. Koch őket nevezi terroristáknak.

² P. Licent híres expedíciójának albuma – Eduard Licent (1876-1952) francia jezsuita, a tiensini Határvidéki Természettudományi Múzeum megalapítója Kína északnyugati vidékén és Mongóliában végzett geológiai kutatásokat.

– Gyerünk a könyvtárba!
 – Le van pecsételve. A mandarin megtiltotta, hogy valakit is beengedjek.

– Nem baj! Mi nem viszünk el semmit! Az egyik ajtón nincs pecsét, nyissad csak ki bátran!

Nézegetik a csúnyán megtépázott könyvtárat. Az egyik terrorista odasúgja a parancsnoknak:

– Nézd, milyen nehéz könyvek! Súly szerint rengeteg pénzt lehetne kapni értük.

A parancsnok vállat von. Odébb állnak.

Sietek, hogy egy kis vacsorához jussak. Még a felénél sem tartok, mikor éktelen kurjongatást, fütyörkánt, kiabálást és dörömbölést hallok a rendház klauzúraajtaja felől. Haoli remegve jelenti, hogy vagy hatvan minping követeli a klauzúraajtó kinyitását. Dühösesek, mert a lopott kulcsaikkal nem tudják kinyitni. Belülről mind be van reteszelve. Én az én titkos utamon jöttem ki. Ugyanott visszalopózom, és hallgatom szitkozásaikat az ablakom előtt. „Ma éjszaka a nyugati ördög házában fogunk aludni.” „Majd elválnak.” – gondolom magamban.

Hirtelen csend lesz. F. Pi kínai találékonyságával megoldotta a kérdést:

– Ne bolondozzatok! Kao senfu megőrült! Lőni fog!

Erre lemondanak ma estére a vendégeskedésről. Nem tudom nevetés nélkül megállni ezt a bolond, de hatásos ötletet. Haoli kopog az ajtón. Tolvajlámpám redőnye le van eresztve, de tudja, hogy bent vagyok. „Senfu! Szun senfu hazajött, és a püspöki portán várja a senfut.” Pompás! Hallunk valami hírt vidékről is.

A püspöki porta tulajdonképpen a Keleti Főutcára nyílik, de már hetek óta éjjel-nappal zárva van; nem törték fel, mert a személyzet kommunista tagjai ott laknak. A ház legcsöndesebb rejtkehelye ez mostanában. Kedélyesen elbeszélgettünk. Tudakozódok menekült pátereink és frátereink felől. Nem túl sokat tud. Jang világi papnál rejtőzik ő már három hete. Ott a direktórium elnök hitehagyott keresztény, de a misszió jó barátja, és igen befolyásos ember. Szökevényeink rendes állomása az a falu. Most a környékbeli falvak akarják D. Jangot megtódszangolni. Az elnök kikéri magának ezt az illetéktelen beavatkozást. Az ugyanis az ő előjoga. Időt akar nyerni, mert néhány napon belül várják a felszabadító nemzeti hadsereget.

Kedélyesen elbeszélgettünk. Még egy palack óbor is akad, amit tegnap találtam a fosztogatás közben, és kivettem a fosztogatók kezéből azzal, hogy „szenteltvíz”.

Haoli jön megint. Levelet hoz. P. Superior küldött be egy titkos futárt. Azonnal kéri a választ. Elbúcsúznak. A szemináriumi étteremben sebtiben írok néhány sort. Az is rejtett hely.

Most még áthurcolkodom P. Tiszai szemináriumi szobájába, mert a rendházban nem kockáztatok meg még egy olyan

éjszakát, mint a tegnapi. A szeminárium udvarában sétálva elmondok olvasómat. Csendes, enyhe, csillagos éjszaka... Éjfél körül még a portás után nézek, mert a titkos gyűlés után, amit a díszteremben nagy csöndben tartottak, meg akarták verni. Nyugodtan horkol. Kommunista módra törülközővel kötöm be a fejemet estéknént. Így feltűnés nélkül csatangolok a derengő sötétben.

Az iskola sikátorában két alak beszélget. F. Pi és Miao úr, a tódzsang elnöke.

- Ki az? – kiált rám, ahogy elmegyek mellettük.
- Én. – hangzik a kurta válasz. Sietek tovább.
- Ki volt ez? – kérdezi Miao.
- Kao senfu.
- Mi baja van neki, hogy beköti a fejét?
- Megbolondult.
- Csak nem? Hogyan?
- Nem bírta már a szekatúrát. Meghibbant.

Erre Miao is hazaindul. Mi pedig, miután jól kinevettük magunkat F. Pivel, szintén álomra hajtjuk fejünket.

Ez a nap is elmúlt Isten segítségével.¹

Október 30. Még mindig szinte elviselhetetlen a szekatúra. Ha véletlenül elcsúsznak a minpingek, akkor órákig nem tudok tőlük szabadulni, a szobám pedig korcsmává lesz. Leülnek az ágyamra. Kiisszák a vizemet, köpködnek minden talpalatnyi helyre, a lavóromban megmosakodnak, a törülközőbe törlik a trachomás és gonorrhéás, gennyes szemüket. Mindent feltűrnak, átkutatnak. Úgy látszik az én szobám sem fogja elkerülni a többinek a sorsát. Most itt és F. Pi szobájában folyik a terepszemle. Néha nyíltan zsarolnak. Értékes holmikát kérnek Kao Szan módjára. Van úgy, hogy durván követelik, van úgy, hogy könyörgőre fogják, és van úgy is, hogy egyik-másiknak megesik a szíve rajtam. Valóban úgy nézek ki torzonborz szakállammal, piszkos, tépett ruhámmal és cipőmmel, mint egy kivert koldus... Bízgatnak, hogy csak tűrjek még egy kicsit, már nem fog sokáig tartani. „Ilyenkor sok vizet kell inni, és jól kosztolni, akkor nem betegszik meg az ember.” Mondják, hogy ne legyek olyan bolond, hogy most koplalok. Kínában akit tódzsangolnak, az jól él. Ha nem ő eszi meg, akkor úgyis másé lesz. A tegnapi esti gyűlésen úgy vélekedtek, hogy még sok jó holmi van nálunk. Lehet, hogy most arra irányul ez a stratégia.

Rendesen más szobákban bujkálok, és a dörömbölésekre nem kerülök elő.

Az iskolában a diákok között van egy titkos vörös katona. Tegnap este gyűlést hívott össze a diákok között, és követelte a koedukációt... Pedzik már az iskolát is. A Déli utcában tartott gyűlésen az egyik felszólaló kijelentette, hogy a diákok sok holmit elrejtettek. Egy másik gyűlésen valaki felhívta a

¹ Ld. Maron József naplóját a Függelékben.

figyelmet arra, hogy a külföldiek kommunizmussal ellenkező tanokkal tömik a fiúk fejét. Le kell számolni ezzel a visszaéléssel.

Hovatovább nincs már mit őriznem. Ha elfogy az ingóság, sor kerülhet az épületekre. A cél: időt nyerni.

Állítólag a minpingek ma még szabad garázdálkodást engedtek. Holnap besorozzák őket reguláris katonáknak. Ideje volna már.

Pujangból Csao katekista jött. Levelet hozott. A nemzeti hadseregére egyelőre ne számítsunk. Ha a két fráterjelölt itt veszélyben volna, befogadja őket P. Lischerong és P. Horváth. Bennünket is invitálnak. Amíg foglyaink sorsa el nem dől, nem mehetünk. És a diákok sorsa is biztonságosabb, amíg itt van néhány külföldi pap. Legalábbis a fiúk és a tanárok úgy gondolják.

Október 31. A mandarin kéri, hogy javítsuk meg a toronyórát, melyet a nézelődő katonák elrontottak. Az egész város zúgolódik, hogy milyen közhasznú dolgot tönkretesznek, noha az a népnek hasznos. „Ez a demokrácia?” P. Tiszai megmondta, hogy majd ha visszaadják az elrabolt órás-szerszámokat, és nyugodtan élni hagynak, akkor lehet róla szó. Különben nem.

Ma csend volt a misszióban.

Vacsora közben hozzák P. Maron levelét, melyben jelzi, hogy valaki kicsikarta a lesújtó titkot a megyei párttitkárból, hogy foglyaikat nem fogják szabadon engedni, hanem magukkal viszik, amikor visszavonulnak Tamingból.

Alig olvasom el, a klauzúra felőli porta előtt megismétlődik a tegnapi minping roham, kurjongatás és fütttyorkán közepette. Mégiscsak bent akarnak aludni a rendházban.

Titkos ajtómon besurranok P. Tiszával egyetemben. Az ajtók gondosan be vannak reteszelve. Szobámban épphogy meggyújtom a tolvajlámpámat, mikor hallom, hogy valami furcsa zöreje van a házban. P. Tiszai kimegy megnézni. Azt hiszi, hogy hallucinálok. Az udvaron két revolveres minping követeli, hogy nyissam ki a klauzúraajtókat.

Mit tehetek erre a nyílt erőszakra? P. Tiszai rögtön kisorsan, és üzen a mandarinnak. Nekem nem sikerül meglépnem. A bandita követeli a redőnyös lámpát.

– Jól van, no! De előbb keressék egy másik lámpát.

Gyanakodva követ az ipse. Végre találok egy kiszáradt lámpát. Azon címen, hogy olajat keressék bele, meglépek. Még a szobámat sem volt alkalmam bezárni. P. Maron híre is megzavart, meg a városban is egymást érik a rémhírek. Abban a hiszemben, hogy most bennünket akarnak elfogni, csendesen eltűntem szem elől.

Jó másfél óra múlva kerülök elő. A házbeliek sehol sem találják. Mindenki kétségbe van esve, hogy elfogtak, és elvittek. Nagy az öröm, mikor végre meglátnak.

Ezalatt sok dolog történt, ami nekünk nagy előnyt jelent.

Tulajdonképpen nem akartak elfogni, csak ki akarták erőszakolni, hogy a rendházba költözhessenek, legalább egy éjjelre. ahogy én eltűntem, szegény Haoli került a kezük közé. Rajta töltötték ki mérgeket, a „kis nyugati ördögön”. Kao Szan ellen ugyanis a vörös hatóságoknál megindult az eljárás. Barátai most előveszik Haolit, hogy miért árulkodott. Neki viszont helyén van a nyelve. Így azután alaposan felképezték, meg is verték, a ruháját is összeszaggatták. Ebből azután baj lett. Mert Haoli olyan munkásféle alkalmazott. A munkás pedig önáluk sérthetetlen. A szakszervezet képviselői tiltakoznak energikusan. A minpingek hetykén lehurrogják őket. Parázs veszekedés következik.

Megérkezik a mandarin testőre is revolverrel. Bejelenti, hogy a mandarin ma sajnos nincs itthon. De így nem szabad viselkedni. Kicsi híja, hogy el nem páholják érte. Jobbnak látja kereket oldani.

Tíz perc sem telik bele, előkerül a mandarin is. Meg akarja nyugtatni a kedélyeket. Igen nagy lélektani jártassága van, ami ez alkalommal nem érvényesült. Óvele is összevesznek, legorombítják. Haoli, mint valami Napóleon, élvezi a körülötte folyó vitát. Végre a mandarin minden tekintélyét latba vetve szétszórja a bandát. Bejelenti, hogy holnap lesz még egy leltározás, és azzal vége a tódzsangnak, még ha nem is jön ki a kirótt összeg. Haoli azzal a boldog tudattal hajtja álomra a fejét, hogy ő mentette meg a missziót. Nem is egészen minden alap nélkül. Mikor azután én is előkerülök, teljes az öröm.

Késő éjszakába nyúltak ezután a tanácskozásaink, hogy mit is kellene a leghelyesebben tennünk. Hogyan szöktessük meg a Monseigneur és P. Maront? Nem kellene-e az iskolát feloszlattunk? Magunknak is nem volna-e jobb eltűnnünk?

A Keleti utca minpingjei, akik az előbbi veszekedésben a mi pártunkon voltak, őrzőjáratot küldenek, hogy esetleg tetten érvéjék a többieket. Váltig hangoztatják, hogy csak bátran lőjem le azt, aki még egyszer zavarogni mer itt.

A rendházban az éjszaka nem aludt senki. Mindenki biztosabb helyet keresett.

November 1. Mindenszentek.

A mandarin korán reggel munkához lát. Gyűlést tart a dísztermünkben (most már istállónak is beillenék), ahol közli a tegnapi döntést az öt tódzsangoló utca vezetőivel. A minpingek is megkapták a maguk dorgálását.

Monseigneur és P. Maront ma hazaengedték misézni. A házban már nem is kísérik őket az örök. Érdekes fordulat.

Szentmise után velünk is közlik a döntést. Ma még lesz egy utolsó leltározás. A maradék bútorokat mind elviszik, és még más, a népek hasznos tárgyakat is, és azután „talán” vége is lesz az ügynek. Más kedvező fordulat is van. A hatóságok az éjjel mind eltávoztak. Közeledik a felszabadulás. Mindennek persze nem szabad túlságos hitelt adni. De mégiscsak szívesebben halljuk, mint a rémhíreket.

A rovincsolás csendben folyik. Gyűlölködő hangokat alig hallani ez alkalommal. A rovincsolás sokkal nagyobb méretű lett, mint gondoltuk. A házban ugyan már nem volt sok vinnivaló. P. Superior szobájában a bútorok – hogy, hogy nem – ez alkalommal is átvészelték a bajt. Valamelyik szemfüles diák letörölte a krétajeleket, mikor a bizottság tovább ment. A nép a reggeli órákban nem túl nagy kedvet mutatott, sőt zúgolódott, és vonakodott a bútorok kihordásánál. De amikor az asztalosműhelyre került a sor, nekimelegedtek. Az első rovincsolás óta valahogy elkerülték a figyelmüket ezek a munkatermek. A műhely felszerelése nagyjából még együtt volt. Van bőven mit felírni. F. Bencze boltjában, a fadepokban még jobban felgerjedt a kapzsiságuk, főként mikor Miao vette át a vezetést. Sok állvány, szekrény, asztal és apró holmi kerül itt terítékre. A fadepó pedig egyenesen csemege ebben a tüzelőségben. Szinte az egész nap rámege a rovincsolásra. A lefoglalt dolgok egy részét ki is hordják az udvarra.

Míg P. Tiszai és E. Pi ott időzik, én a házban dolgozom. Nem győzöm már a sok ajtónyitogatást a három füzér kulccsal. Végigjáróm az összes szobát, és álkulcsokkal vegyest egy ki füzérre redukálom a felszerelésemet. A többi – vagy két kiló – kulcsot a szeminárium légvédelmi termébe rejtem. Szerencsére bombázás előtt még kihozták onnét.

Egy nem nagyon bizalmat keltő alak keres. Kémnek nézem. Állítólag sofőr volt a nemzeti hadseregnél, de onnét megszökött. Most a vörösök autót vezet. Nemrég meggéppuskázták, és most civil szerelő akar lenni a hadseregnél. Keresi a szétzedett Ford-motorunkat. Készpénzzel akarná megvenni, anyagnak. Állítólag keresztény is, de nem tudja, hogy mi a keresztység. Erre a családjára háritja a „régii kereszténységet”. Igen sajnálkozik rajtunk, és gyalázza a vörösöket. Meg hogy rövidesen itt lesz a megváltó nemzeti hadsereg. Engem ugyan szondázhat. Tartózkodó vagyok az ilyen alakokkal szemben. Az üzletből persze nem lett semmi, de két órát elrabolta, és közben egyetlen kulcslyukat és ablakot sem hagyott kukucsálás nélkül.

Alig megy el, a Keleti utca néhány rossz szelleme rekvirálni jön. Villanyfelszerelési cikkeket visznek el, vagy fél kocsira valót. Állítólag a vezérkarnak kell. Persze nem ingyen. De az ára az övék lesz.

Közben megkérem P. Maront, hogy harmóniumunkat, mely eddig átvészelt minden rovincsolást, némítsa meg.

Már esteledik, mikor nekifogok az északi és keleti front összes ablakának becsavározásához. Tegnap ugyanis a malmon, a magtáron és a klozeteken keresztül törtek be a minpingek. Ma végre találtam egy srófhúzó és jó néhány csavart a padláson. Így ma talán ismét a rendházban alhatok. Az ajtómat is mindenféle biztosítókkal látom el, és az ablakomba belülről gyújtható petárdákat teszek riasztó jelnek.

Épphogy elkészülök vele, mikor két kis nanliucsuangi gye-

rek jön, hogy Monseigneur és P. Maron ma még menjen vissza a fogdába. (Kao Szan ugyanott ül fogságban.)

November 2. Monseigneur és P. Maron ma ismét itthon van. A kommunistákkal jóban levő N. úr megtudakolja, hogy a püspök úr itthon maradhat-e ezentúl. A válasz tele van fuffanggal. Itthon maradhat, de ne mutakozzon a nép előtt. A tódzsang ugyanis az illető szabadon bocsájtásával befejezettnek számít. A mi tódzsangunk viszont még nincs elszámolva. Ha kötelezettségeinknek nem felel meg az eddigi összeg, akkor új tódzsang útján lehetne csak további zsarolást kezdeni a misszió ellen. Megértjük... Ez is valami! Püspök úr tehát a házban lappang, és gondolkodik, hogy szökjék-e. Lehet, hogy éppen arra akarnak alkalmat adni. Az őrzése is gondot okozott nekik. A mi múltkori szellemjárásunk alkalmával ugyanis a börtön környékén is nagy zaj volt. A minpingek lőttek is, de a golyó beleszorult a puskacsőbe. Azóta ezek az „ateista” minpingek félnek a szellemektől, és nem vállalják az őrzést. Kao Szant is megtódzsangolták, állítólag besorozták, így a püspök urat azóta csupán néhány öreg falusi őrizte. Azok sem szívesen. Így hát megengedik, hogy ezentúl itthon tartózkodjék.

Ma zaklatástól mentes napot élvezünk. A zaj annál nagyobb. Vagy ötszázan hordják a tegnap rovancsolt holmit, amit öt utca között osztottak szét. Csak ma ne jöjjön repülő, mert akkor lesz itt emberhalál. A bombavetőknak nem szükséges magyarázni, hogy mi történik itt ennyi néppel...

A mandarin bejelenti, hogy hétfőn lesz edeti a villanyvezetékeket. Megrökönyödéssel hallok, mert az összes szoba szekrénye tele van értékes apró holmival, amit a fosztogatások közben észrevétlenül odadoztam. A drótokat csak létrával lehet leszeregni. A létráról pedig meg lehet látni a rejtett holmit. No, még egy mentőexpedíciót kell szerveznem. Pedig már igen unom. Nem is tudom, hogy hova rejtsem, amit onnét leszedelek. Eddig a falba mélyített szekrények tetejére még senki sem figyelt.

Egy különös alak bukkant fel ma, amikor a nép szekéren, vállon és mindenféle alkalmatosságon szállította a prédáját. Igen intelligensnek látszó, csupa energia fiatalember. Sebesült, vörös katonának vallotta magát. Az a benyomásom, hogy a nemzeti csapatok kémje. Csúnyául gyalázta a kommunistákat és a kapzsi népet. De csak titokban. Valami fontos dolgot akart közölni velünk. Privát találkát kért. Sajnos nem került rá a sor. Érdekes lett volna. De azért ez alkalommal sem tártuk fel, ami a bensőnkben él.

Vacsora után éppen a szemináriumból jövök ki, amikor valaki kopog a szeminárium ajtaján. Csendben lapulunk. Az ajtó előtt Haolival tárgyal. Keresi a szemináriumot. Haoli fuffangosan megkérdezi, hogy miért akar oda menni. Jen Hszi-tient, az egyik legkisebb szeminaristát keresi. Erre Haoli rosszat sejtve a középiskola felé küldi az illetőt, mert hogy arra van a szeminárium. Az illető nem túlságosan ismeri az itteni körülményeket. Beugrik.

Jen Hszi-tient begyömöszöljük az ostromverembe, mert családja ellen most startol a tódzsang. Az egész családja Tien-csinben van, így csak őt lehetne az asztalra állítani. A veremben ugyan rá nem talál ebben a sötétben. Ahogy kisurranok, jön már az én emberem egy diák kíséretében.

– Senfu intézi itt az ügyeket?

– Igen. Mi baj van megint?

– Ez itt a szeminárium?

– Igen.

– Az előbb azt mondták, hogy nem ez az.

– Az illető bizonyára nem hallotta világosan, hogy mit kérdeztél.

– Kit keresel a szemináriumban?

– Jen Hszi-tient.

– Jen Hszi-tien... Melyik is az? Ja, igen, az a kis gyerek. Miért keresed?

– Fontos és sürgős beszélőnivalóm volna vele.

– Hogy hívnak?

– Jüan Csin-san.

– Hova való vagy?

– Az Északi utcából.

– Hm, ez nem jó jel – gondolom magamban. – Ha visszajön, megmondom neki, hogy kerested.

– Hát nincs itthon?

– A napokban vidékre ment. Tífuszos betegek vannak a fiúk között. Ő is rosszul érezte magát, és a rokonaihoz ment.

– Hova?

– A falu nevére nem emlékszem már világosan.

– Hm, az nagy baj. Mit lehet tenni? Ha visszajön, kérlek mondd meg neki, hogy kéretem, sürgős közlőnivalóm van vele.

Megígérem, és azzal elválunk. Nem látszik éppen rosszakarátú embernek. Megkérdezem Jen Hszi-tient, hogy ki az a Jüan Csin-san. Nem tudja. Talán az lenne, aki a nagymamáját szöktette Tien-csinbe? Sem a nevére, sem az alakjára nem emlékszik. Így hát várjuk a további fejleményeket. Jen Hszi-tien a szeminárium foglya lett, amíg a bombázás el nem terelte a figyelmet rólunk és növendékeinkről.

Ma megint a szobámban kockáztattam meg az éjjeli pihenést.

November 3. Vasárnap. Feltűnő csend. F. Pivel nekilátunk a szekrények tetején levő holmi összeszedésének. Egy-két vekker, gyógyszer, szerszám, jó függőlakatok, biciklidinamó az eredmény. F. Bencze gyógyszer-tárának maradványát összegyűjtöm egy zacskóba. Sőt sikerül egy kis gyorssegély-készletet is összehozni. Ha kidobnak bennünket a misszióból, betegkezelés címén még időt nyerhetek. Mint mindig, ez alkalommal is a nyakamra hoz a balsors egy minpinget. F. Lindenberger szobáját akarja átmotozni vadásztöltényért. Hiába mondom, hogy nincs, ő egész világosan emlékszik, hogy a szekrény alján egy skatulyában látott egy egész csomót. Újakat.

Félórai próbálkozás után tudom csak kinyitni az elromlott zárat. Sok ruha és apróholmi hever a földön és a szekrények alján. Ennek a szobának szerencséje, hogy az utóbbi időben a zára nehezen nyílik. Minpingünk másfél órai kutatása nem vezetett más eredményre, mint hogy a rendetlenség az ő keze nyomán szinte mesébe illő.

Míg a püspök úrral hosszú idő óta az első kedélyes és nyugodt ebédet elfogyasztom, valaki megdézsmálja a szobámban összegyűjtött holmit. Ismét Kao Szan? Most már a szobámat sem hagyhatom el nyugodt lélekkel? Különösen sajnálom P. Szajkó jó vekkerét. Most már alig van használható óra a házban. A toronyóra is áll. Próbálok zárat cserélni. Nem megy szerszám híján. Délután egy elszólásból rájövök a tettesre. A mi kis házirablónk, kommunista párttag az ipse.

November 4. Ma még egyszer rovincsolnak a püspökségen, és utána talán vége lesz a rumlinak. Ideje volna már.

Pi testvérünknek eszébe jut, hogy P. Szajkó óráját visszakeresze – de titokban – a kommunista boytól. Amíg az a városban sétál, megtalálja az órát és még sok lopott holmit a szekrénye alján. Az óra visszajön onnét, a többi holmi marad. A direktórium miatt nem lehet semmit sem tenni. Lopni ugyan tilos, és meg is büntetik a tettest, de az ilyesmi tízszeres veszteséget hoz utóbb a feljelentőre. Ürügyet ők könnyen találnak, ha zsarolni akarnak.

Pár perc múlva házirablónk sápadtan állít be, keresi Csang Ho-minget, a Monseigneur boyát, és félénken suttog vele...

A portás jön. Jelenti, hogy átvonuló katonákat fognak nálunk beszállásolni; egy ezredet. Kimegyek az altiszttel tárgyalni.

– Az iskolában van hely bőven.

– Parancsunk van, hogy a rendházban kell elhelyezni a katonákat.

No, még ez hiányzott. Egy szeg sem fog maradni a házban. A direktórium okult azon, hogy múltkor csak a tiszteket helyeztük el a pátterek szobáiban, és azok elég jóindulatúak voltak. Most majd kipótolják a múltkori mulasztást. Hszü úr nem végez félmunkát. Nincs nyugta, míg a puszta falakon kívül semmink sem marad.

Repülőberregés szakítja félbe a tárgyalást. Ez alkalommal nem egy-két gép jön, hanem tizenegy. Egy nehézbombázó, valamint tíz könnyű és vadászgép vegyesen. Vajon mi a szándékuk? Nyugodtan elhúznak felettünk ék alakzatban. A tíztizenöt katona kissé ideges. Magam is nyugtalankodom.

– Vessétek le a mundért és a sapkát, mert baj lehet a dologból.

– Annyi baj legyen!

– No, ha annyi baj legyen, akkor csak maradjatok itt, míg a gépek elmennek. Csúnya, barátságtalan hangja van ennek a nehézbombázónak.

A rendházon keresztül a lourdes-i barlang előtti virágos-

kertbe megyek. Szegény virágok, oleanderek és kaktuszok szárazan, csüggedten lógatják leveleiket – senki feléjük sem nézett egy hónapja –, mintha csak éreznék, hogy sírokat fognak hamarosan szegélyezni...

A gépek a városon kívül rajvonalba fejlődnek, és méltóságteljes lassúsággal körözni kezdenek a város körül... Egy kör... Két kör... Három kör... Tehát Táminggal foglalkoznak? Jaj! Talán mégse... A missziót könnyű felismerni, azt talán mégiscsak megkímélik...

Most délről jönnek felém rajvonalba. A grotta előtt állok. Szemembe húzom a kalapomat, és nézem, keresem a gépek márkáját. „Csing tien, paj zsi.”¹ Kuomintang gépek. Alacsonyan szállnak... itt vannak... ta-ta-ta-ta-ta és eldübörög felettem az első gép. „Domine! Miserere!” – röppen ki a fohász. Fedezéket keresek... A grotta mögötti fűzfák lombja alatt lelapulok a száraz fűbe... Ta-ta-ta-ta-ta-ta – eldübörög felettem a második gép is. Itt is látnak? Gyerünk a pajtába! Két méter magas rőzsekazal tövében meglapulok. Ha rámszakadnak a gerendák, a rőzse kivédi az ütést. Ó, én oktalan, miért nem mentem idejekorán az ostropincébe! Eldübörög a harmadik gép is. Nem tüzelt. Rejtve vagyok.

Hatalmas detonáció... északnyugaton vagy negyven méteres poroszlop csap fel. Mintha a Faven² pincéjének tájékán csapott volna be. Istenem! Szegény fiúk! Ha átütötte a boltíveket... Jaj!

Berregés, hosszan elnyúló szirénázó fütty... dörrenés... Újabb fütty, újabb dörrenés... Klirr... csörrennek az ablakok... hullik az üveg... a téglá... a cserép... Ez nekünk szólt... Hol vannak a gyerekek? Háromszáz fiú... Gondoltak-e a veszélyre az eddigi sétarepülések után? Vagy szerteszéjjel csatangolnak? Az első hullám elvonult. Az iskolautcában vész-síp... rohanás. Most bújnak be az ostropincébe.

A konyhaajtó csapódik, valaki átrohan a grotta előtt... A Keleti utca kommunista utcabírája... Szűz Mária grottája mögött keres menedéket. A tóparti nádasban lapul meg a víz peremén.

Itt a második hullám... Verejtékezni kezdek. Félek? Mitől? Eszembe jut Szent Ignác szava: „considerare... quomodo Deus operatur in omnibus”³ Ó ott van a volánnál is... És kezében van a bombavető keze is. Ha jön a bomba, Ó küldi... És akkor meg fogom látni Ót... Szinte alig hallom az eldübörgő gépeket, az idegcsiklandozó füttyöket és dörrenéseket. Imádkozom... Magamért, a fiúkért és a kommunista katonákért is, ellenségeinkért is, „nesciunt, qui fecerunt”⁴... Felajánlom értük ezt az órát.

Óriási csattanás! A pajta megremeg, a föld szinte felemelkedik... Porfelhőben vagyok. Elfelejttem a jó Istent, és végigta-

¹ csing tien paj zsi – kék égen fehér nap, a Kuomintang zászlója.

² Faven – a misszió francia tannyelvű iskolája

³ Gondolj arra, hogy mindenki Isten dolgozik!

⁴ Nem tudják, hogy mit tesznek.

pogatom tagjaimat... A tető a fejem felett ép... Ajtók, ablakok csapódnak a földre... Hull a téglá és a cserép a rendház felől. Nem látok oda.

Fütty, dörrenés... fütty, dörrenés... fütty, dörrenés és ideg-bontó dübörgés... Szinte a tetőt súrolják a gépek... úgy tűnik nekem... Istenem! Hát nem lesz vége ennek? Igen, Isten! Megint csak Óhoz szimulok... és megnyugszom megint. Várom, hogy mikor találkozik tekintetünk.

Egy újabb és utolsó csattanás, remeg a föld, ismét porba fullad a tekintetem... A rendház zajosan hullatja törmelékét...

Most géppuskázni kezdenek nehéz és könnyű gépfegyverekkel. Puk-puk-puk-rrrrr, puk-puk-puk-puk-rrrr. Szegény katonák most futnak... Meglátták őket... Most a fejem felett szól a nehéz gépfegyver... Most a Tungkuan felett... Most északon (két kis fráterjelöltünk és néhány menekült szorongva lapul a villai sírok kőoszlopai mögé... Őket lőtték, mert mozgást láttak a tujafák között...) Csak nem akar véget érni ez a pokoli zsónao...¹

Végre elhalkul a gépfegyverek zaja, a sátáni dübörgés, és távoli, csendes berregéssé szelídül... Csend van. Torokfojtogató várakozással teli csend. $\frac{3}{4}$ 12 van. Másfél óráig tartott. Pujangban gyakran éltem át légítamadást minden fedezék nélkül. De itt ez nekünk szólt. Csurom víz vagyok a hideg verejtéktől.

A rendház északi emeletes tractusa áll... A kiszakadt ajtókon és ablakokon át látom, hogy a déli is áll – ugyanúgy megtépzva. Átszaladok a konyhaudvaron. Az ajtókat nem kell nyitogatni... Mind kiszakadva a helyükből. A klauzúra megszűnt.

Az iskola utcájában északra tekintek. A középiskola bástyái mind érintetlenül nyúlnak be a sikátorba. Az ostrompincében tehát nincs baj talán. Délre tekintek... Siralmas látvány... Alig tudok tájékozódni. Rohanok a szeminárium és a püspöki felé. Magas romhalmaz tetején – előre! A püspöki rezidencia félig romokban... A szeminárium udvara megrendítő képet nyújt... A fák mind lenyírt koronával... A falak összegéppuskázva, a tetők omladoznak... A fedett folyosó helyén romhalmaz... A mindent ellepő por és füst és romok a mesebeli elátkozott kastélyt juttatják eszembe... Mindenfelől rohanó vagy támolygó alakok jönnek elő. Ahogy beszélni kezdünk, a kis ostromveremből hangok hallatszanak... „Senfu, mentsen meg, végünk van! Megfulladok!” „Ki van ott lenn?” „Vagyunk jó néhányan. Páter, gyorsan segítsen!” Ahányan vagyunk, tíz körmünkkel nekiesünk a veremnek... Berregés... Repülő! Vészsíp! Gyorsan az ostrompincébe!

Csak szemlét tartott az egyik gép a végzett „munka” felett. Meg lehet elégedve.

Újra nekiesünk a beomlott veremnek. Most már nem szólnék senki... Van már lapát is, csákány is. Veszélyes szerszá-

¹ zsónao – hangzavar

mok ezek eltemetett emberek feje felett. Kézzeled neki. Lavórba a földet, így gyorsabban megy... De hol kezdjük a három méteres cikcakkot? Hol vannak? A végén? A közepén? Hol taposunk rajtuk, hol érünk a leggyorsabban hozzájuk? A közepét vájjuk szerencsére. Mély és keskeny a verem. Már fél órája dolgozunk, és még mindig senki... Egymást váltjuk öt percenkint. Most én kaparok...

Haj! Itt van valaki! Nem tudom felemelni még a fejét. Délről kaparom el a földet... Újabb haj! Itt is van valaki. Nem férek hozzá. Keletről próbálom lazítani a törmeléket... Újabb haj... Itt is van valaki. Északon ugyanaz az eredmény... Nyugaton ugyanúgy... De itt agyvelő is látszik. Nem érünk rá szörnyülködni és szomorkodni. Gyorsan, gyorsan!

Sen seminarista felvált engem. Felemeli a középső fejet. A kis Vu Vej-kuang! Nem szól, de pipál az ajka... Nem lehet kiemelni, mert az öt gyerek szorosan egymás mellé és egymás köré préselve fekszik. Rajtuk tapos a mentő a mély és keskeny veremben. A föld minduntalan az arcába gurul. Összegyűröm a kalapomat, és azzal peckeljük fel az állat. Mélyet sóhajt. No, ez él! Gyorsan, gyorsan! Már egy órája vannak eltemetve... Felemeljük a másik fejet... Kékesfehér arc... Merev vonások... Lou seminarista. Ez már halott... Sok vér áztatja a földet... Mellette Csia seminarista. Sápadt, élettelen arc...

A kis Vu kiáltozni kezd: „Húzzanak ki! Megfulladok! Agyonnyomnak! Fáj!” Szegény kis nebuló! Kihúznánk, ha tudnánk. Valamennyi halott felette fekszik.

Még egy negyedóra, és kihúzzák a kis tizenkét éves Jangot. A leghűségesebb ministráns esőben, hóban, fagyban... Ártatlan, virgonc kültagja a szemináriumnak. Élettelenül lógnak tagjai. Fején kis sebből szivárog a vér. Talán még menthető. Gyorsan az ostrompincébe vele... Pogány nagyapja itt van már... Ez volt a liblingje.¹ A pincében ölébe veszi és becézgeti. „Bácsikám, így nem megy! Próbáljuk menteni!” „Nagyon kérem!” Lehúzzuk a ruháit. Semmi sérülés. Bátyját elszalasztom szeszért. Amíg azok serényen dörzsölik, én a mesterséges légzést végzem. Tüdeje szépen fungál. Az egész család megkönnyebbül. „Csak lassan az örömmel! Ez még nem az ő lélegzete.” Édesanyjának arca nagyon sírásra áll...

Az alagsorban megélnékül a forgalom. Hozzák a kis Vu seminaristát. Remegve, dadogva mondja élményeit a veremben...

Megkérem az egyik ügyelgő diákot, hogy nézze meg, mi van a szobáinkban. Pogányok között élünk...

Míg én préselgetem páciensem mellkasát, jön egy szolga, jelenti, hogy el akarnak fogni bennünket, mert iderendeltük a bombázást. Ó, Istenem!

Az én küldöncöm is visszajön, jelenti, hogy az egész misszió tele van fosztogatókkal. A jobbérzésű háznép és a diákok kezdik hozni a mentett holmit. Az egyik egy paplant, a másik

¹ libling – kedvenc, legkedvesebb

egy ruhakefét, a harmadik egy trópusi kalapot, ki egy papírkosarat, ki egy batyut tele ruhával, ki egy leszakadt ajtózárat, ki egy pecsétnyomót...

Háromnegyed órája mentjük a kis Jangot... Semmi eredmény. Fáradt vagyok. A kommunista Vang kocsisunk felvált a mesterséges légzésnél.

Az udvaron P. Maron már abbahagyta Csia szeminarista mentését.

Mellette Lou szeminarista vérbe fagyva... Négy golyót kapott.

A kis Jü Ting-kuj már koporsóban van. Ez is a szeminárium kültagja volt, az oltár fele kandikált... Édesapját két hét előtt ölték meg a tódsangoló kommunisták.

Visszamegyek a kis Janghoz. Sang orvos is megérkezik. „Nagyon jó. Segíthetnék valamit?” „Van kámfor injekciója?” „Van.”

Még egy negyedóra... Még egy negyedóra... Elkékül... Ajka megmerevedik. Abbahagyom a munkát. Bátyja kezéből kiveszem az alkoholos törülközőt, és letörlöm poros, véres arcát... Az övéi kérdő tekintettel kísérik minden mozdulatomat. Mit mondjak nekik? Szó helyett kirázom földes ruháit, és öltöztetni kezdem. Megértik. Édesanyjából most kitör a fájdalom... Ő is pogány még... Hallani sem akar Istenről, lélekről... (Egy hónapi kesergés után jelentik, hogy katolizálni akar, hogy kisfiával találkozassék a mennyországban...)

Msgr. Szarvas hozza a szent olajokat. Ő a Nanjüanban, a nővérek házikápolnijában élte át a támadást. Csodásan menekült meg. Közben megkeresztelt egy halálosan megsebesült kommunista minpinget, akit a zárda portáján ért egy telitalálat. A porta eltűnt. A portásasszony két leánykáját szét-szabdalták a repeszek. Két kommunista minping szintén ott lelte rögtöni halálát. Más ismeretlen halottak is vannak ott...

A kötözöhelyen P. Maron adjusztálja Vu Vej-kuang fejsebeit. Egy rossz ollóval nyírja a haját, és szedi ki sarat a sebeitől. Kötözőszerek, műszerek, fertőtlenítők után érdeklődik. „Persze, Ön tegnapelőtt szabadult ki. Összes rendelőinket kifosztották. Hiába kértem, hogy veszély esetére hagyjanak valamit.” A szobámban a szekrény alján dugdostam egy kis gyorssegélykészletet. Szaladok érte... Útközben a rombolás ismeretlen részletei tárulnak fel szemem előtt... És a nép... Mint hangyaraj lepi el a ház minden zugát, és viszi, ami még menthető. Az ember szívtelen, ha pogány...

Szobám letarolva... Ajtó, ablak pozdorjává tört a légnyomástól. Asztalom a sarokba vágódott... Térdeplőmön bombarepez... Ha nem hívnak ki a katonák, itt maradtam volna, mert megszoktam már a repülőket. Megköszönöm a Gondviselés őrökődését felettem... Szekrényemet feltörték a fosztogatók, és minden valamirevaló holmit elvittek. A gyorssegélykészletet is elvitték.

Két óráig bajlódott P. Maron, míg Vu Ven-kuang fejét bekötözte. A sebje gépolajat és bort öntött. Talán az irgalmas

szamaritánus példája juttatta eszébe Dafróza nővérnek ezt a gondolatot, aki még őrzött egy kis kötszert. Ő estélig járta a városban a sebesülteket, míg mindannyit be tudta kötözni. Keresztényeket, pogányokat, kommunistákat egyenlő szeretettel... Ez meghatotta a kommunistákat. Mikor látták püspökünket porosan, piszkosan, tépett ruhájával a sebesültek és haldoklók között verejtékezni, látták a nővért egész délután házalni a sebesültek után, és látták a mi életmentésünket, kissé felengedett a gyűlöletük. Később egy kommunista maga mondta nekem, mennyire imponált nekik Püspök úr keresztény szeretete. Többé nem említették az elfogatást.

A kötözőhelyen előkerül Haoli is. Az arca csupa vér. Vagy ezer kis karcolás. Rászakadt a portaszoba, az üvegek összekarcolták csúnyául. Utána a rendház pincéjébe menekült. Szinte nyomon követték a zuhanó bombák. Épphogy lerohant a lépcsőn, lejött az óriás bomba, mely az egész rendházat lakhatatlanná tette. Vu Ven-kuang azon monologizál, hogy ha a páter ki nem húzza, akkor most ő is ott feküdne az ajtó előtt a többi négy mellett.

Jön az öreg, süket és félszemű portás is. Azt is a portaszobában érte a leomló tető. Néhány mély fejsebe van, de a koponyája elég kemény volt, illetőleg a Gondviselés őrködött felette is. Azután itt a püspök úr öreg, megrokkant portása is. Kitartott az első hullám alatt, de mikor a macskája elinált, akkor ő is jobb helyet keresett, mert a kínai közmondás szerint ha a macska menekül, akkor baj van. A klauzúra portájára ment. Abban a pillanatban eltűnt a szobája, és helyén mély kráter keletkezett, benne több halottal. A klauzúraportát is bomba érte. Erre az étterembe bújt egy pad alá. Az is rászakadt. Úgy húzták ki alóla. Kis karcolásokkal megúsza.

Mi lesz a két szeminaristával? A két kisdíákot már betették a raktáron levő két gyalulatlan koporsóba... Eszembe jut, hogy volt az asztalosraktárban még három európai koporsó a páterek számára... Gyerünk gyorsan! Kettő még ott volt, a harmadikat ellopták a fosztogatók. Éppen elég.

Lou Csung-hounek csak a ruháját kell kissé elrendezni. Csia Co-huót fel is kell öltöztetni. Diákjaink, tanáraink és a háznép majdnem mind elmenekültek, vagy sebesülten fekszenek a pincében, vagy mentik a holmit. A babonás báméskodók húzódoznak. Magam próbálom felöltöztetni. Nem megy. Már merevedik. Végre előkerül a tornatanár Csen és két fiú. Azok segítségével sikerül felöltöztetni, és betenni a szép európai koporsóba. Ez megint imponál a báméskodó vöröskatonáknak, mert tudják, hogy a páternek készült a koporsó, és ők is megelégednének ilyennel.¹

Vu Ven-kuang hív. Fázva gubbaszt egy ruha- és paplanhalmaz tetején. Ruháit átáztatta Lou kollégájának vére.

¹ Kínai szokás szerint mindenki előre megvásárolta a saját koporsóját, azt nem ritkán a lakásában tartotta, és rendszeresen lakkozta is.

Összeszedek néhány törött ajtót. Ágyat rögtönzök a paplanhalmazból. Ruháit még nem találták meg a romok között. Fél a sötét alagsorban. Még egy ágyat rögtönzünk mellette a legkisebb szeminaristának, Li Pin-hsziének, aki a bombázás között elfelejtette tífuszát. Jen Hszi-tien őrzi őket. Ő is szeminarista. Játékos kis nebuló. Az egész bombázást az egyik félre helyen vészelte át legkedvesebb barátjával, Picivel, a kis farkaskutyakölyökkel. Egymáshoz simulva reszkették végig az Istenítéletet. Az ajtó rájuk szakadt, az védte őket a repeszektől és háztörmeléktől. Sebe nem életveszélyes.

Temetni kellene... Ahogy kilépek az alagsorból, sötétedik. Este van. Mintha csak most mentek volna el a repülők... A sicsang¹ hívat. Vörös riporterek pontos jelentést kérnek... Egyéb dolgom sincs! Végigszaladok a házon... Összeszedek egy csomó gyékényt, és más szükséges holmit, ami elkerülte a fosztogatók figyelmét, nekünk pedig igen hasznos. Szeszélyes privát akció ez a fosztogatás. Mindenki vinni akar valamit, de nemigen tudja mit vigyen. Nagy holmit nem mer vinni, mert most már a Keleti utca kommunista vezetője puskával őrzi a kijáratokat. Visznek, amit el tudnak dugni. Valaki eldob egy öngyújtót. Nem tudja mire való. Felveszem. Valaki elemel egy sorozat Szentúrást. Mikor látja, hogy nem regény, eldobja az udvaron az egészet. A ruha és szövetfélének van a legnagyobb keletje. Azután nagyon utaznak a papírra, gépíróformán felüli nagyság a kapós. Ezt keresik ugyanis nagyon a kereskedők a gránátgyarak számára lőporoszacsónak. Minden mozgatható elmozdul a helyéről. Néha háromszor-négyszer is eldobnak valamit, más felveszi, hogy végül is eltűnjék vagy megrekedjen a ház valamelyik egész más zugában. A két nagy könyvtárat erősen fosztogatják. Stúly szerint jó áron megveszik a papírmalmot. Zárak, jó deszkák, kályhacsövek, a szobák szeméjtjében elgurult apró holmi stb. stb. Az egész misszió központi háza volt ez, negyven jezsuitának és kb. ugyanannyi nővérnek nem csak lakása, hanem raktára is. Másfél hónap után még mindig akad lopnivaló. Ha nem is éppen sok, de mégiscsak valami. Ugyanazok az arcok napokon át felbukkanak. Mind kutat, motoz, és többet pusztít, mint amit elvisz.

Erősen sötétedik, mire Msgr. üzen, hogy vár a sicsang. Pontos adatokat kér. Még a halottak számát sem tudom pontosan, még kevésbé a sebesülteket, vagy az elpusztult szobák számát. Hisz romba dőlt épületeink nagy részét még nem is láttam eddig! Igen érdekli, hogy hol voltam a bombázás alatt, mert az a pletyka, hogy mi hívtuk a bombázókat, és biztos rejtekből hagytuk pusztulni a bennszülötteket. Elmondom, ahogy volt. P. Tiszai panaszkodik, hogy ilyen szívtelen a nép. A sicsang belátja, és jól ki is szidja a népet.

A pincében nagyjából együtt van a misszió maradék népe. Tegnap még háromszáz felett volt, ma itt csak huszonnyolcan

¹ sicsang – városparancsnok

vagyunk, a nővéreknél talán kevesebb. Mind együtt vannak az ostropincében. Félnek a koporsóban levő halottaktól is, meg a kommunistáktól is. A nővér vacsorát küld. Igaz is, reggel óta nem ettünk.

A fiúk konyhája és raktárai nem sérültek meg, de minden szervezet felbomlott. Lassan kiosztják a szerepeket, és kilenc óra körül elfogyasztják köleslevesüket.

A pince nyirkos, csaknem vizes, tíz-húsz centiméternyire van a talajvíz. Sajátságos, hogy az általános fosztogatás után is pont az megvan, amire éppen szükség van. Valami jó lélek talált valamelyik sekrestyében egy láda faggyúgyertyát és fél láda viaszgyertyát. Innét-onnét egy kis petróleum is kerül. Lámpát én szedtem össze néhányat. Az alagsor labirintusának minden zugában meggyújtok egy-egy gyertyát. Ki-ki keresi a holmiját, amit ő vagy más jótét lélek idementett. Mert nemcsak a papokat, hanem a diákokat is erősen kifosztották. Most kapós a deszka és a leszakadt ajtó. Azon lehet aludni. Van, akinek szinte semmi sincs, van, akinek még feleslege is van. Testvériesen osztozkodunk a helyen, deszkán, derékajlon, paplanon. Akinek nem jut deszka, jut két réteg gyékény. Az két éjjel is kiszigeteli a föld nedvességét. Mindenki megtalálja a maga vackát. A falak mentén kétoldalt ágy ágyhoz csatlakozik. Közöttük csak annyi a hely, hogy éppen el lehet menni. De azért a bukfencek sem ritkák. Közben megoldódnak a nyelvek, és ki-ki meséli mai kalandjait.

Tizenegy órakor jönnek a Keleti utcai minpingek. Jelentik, hogy sebesültjeinket holnap elküldhetjük a szomszédos faluban levő vörös kórházba. A sebesültek élénken köszönik, és még élénkebben szabadkoznak... A minpingek közben szorgalmasan szemlét tartanak, hogy holnap mit lehet „kölcsonkérni”. Csúnya népség. Még itt is dugdosni kellett a maradék vackainkat, hogy el ne vigyék. Éjjel előtt csendet parancsolok. Ma nem breviáriumoztam, de még egy olvasóra sem jutott idő. A jó Isten ma dispENZÁL bennünket. Ma soknak vörös a szeme a szemgyulladásból. Szerencsére van Protargolum. Éjjel után én is ágyba kerülök. Az aprónép többször felriaszt. Ki a mamát hívja, ki ijedezik, ki meg félrebeszél, ki kalandjait ismétli.

Ez a nap is elmúlt. Eddig a legnehezebb, amit megéltem. Deo gratias.¹

A MI ROBINSON ÉLETÜNK

A bombázás utáni napokban nagyon gyakran elnevettem magamat. Komikusnak találtam, hogy negyvenhárom éves kopasz fejemmel úgy élek, mint az erdőben játszó gyerekek. Sokszor eszembe jutott gyermekkori olvasmányom, a Robinson, és a Balaton menti „vad-cserkész” táborom...

¹ Deo gratias – Istennek legyen hála

Az egész rendház, a püspöki rezidencia, elemi- és középiskolánk összes szobái és termei lakhatatlanok, ajtó és ablakok nélkül – legjobb esetben a fele van meg az ablakoknak. Marad tehát lakásul az ostropince.

Az indiánok sem hiányoznak. A nép selejtje és a Vörös Hadsereg martalócai hat napon át mint a hangyák lepik el az egész missziós telepet. Nézelődnek, bámészkodnak, szinte még az ember fülébe és orrlyukába is bekandikálnak. Most a „nyugati ördög” ki van szolgáltatva nekik. Fosztogatnak, és rabolnak is, ha nem sok néző akad a művelethez – és ha még akad itt-ott valami. Nemigen akad. Többnyire már csak a szoba szeméjtét kutatják, és a feltört szekrények alján keletkezett egyveleget túrják. A páterek jegyzeteit és kis kézikönyvtárát forgatják, ha akadna még üres füzet, tiszta papír, írószer, holmi elgurult gyógyszerüvegese. Többet pusztítanak, mint zsákmányolnak. E között az indiánsereg között végezzük portyázásainkat a legelemibb szükségletek összekutatására. Hol pörölkünk, hol panaszkodunk, hol unottan felelünk sablonos kérdéseikre: miért bombáztak le bennünket, hogyan történt a bombázás, hol voltam a támadás alatt stb.

Az ostropince a Robinson barlangja... Persze nem kell európai értelemben vett ostropincére gondolni. Ez a pince a középiskola emeletes pavilonja alatt épített három folyosó, olyan körülbelül, mint az otthoni szuterének. Apró ablakai a föld színére nyílnak. Van üveges ablaka, de egy része elpusztult a detonációktól. Olyan széles, hogy két fekvőhely között marad egy kis szűk jártányi hely. Az egész boltíves. Azelőtt azt hittük, hogy hat téglányi a boltozás. Ma alaposabban kivizsgálva kiderül, hogy csak két téglányi. Viszont a vastag falak alatti átjárók boltozata valóban erős, és a falakban van sok erős boltozatú vakablak. Gépfegyver ellen biztos, kis bombák ellen szintén, mert emeletes a ház, és a tető betonozott. A nagy bombák sem jutnak ide le, ha a függőleges falakra esnek. De ha átüthető helyekre hullanak, akkor mind itt halunk a légnyomástól. Mint lakás szintén nem kapitalistáknak való. A vakolatlan falakat valamikor régen kimeszelték. Padlózata sáros föld. Fél nap alatt átázik a cipő talpa. Ha északi szél fúj, akkor bizony nem meleg, de annál szellősebb. Vagy húsz kis ablakon kapjuk az üdítő novemberi szellőt. Már régen megszoktuk, hogy egyedüli oltalmunk a Mennyei Atya jószágos gondviselése. Ha még hozzávesszük azt is, hogy elfogadjuk, amit Ő nekünk szánt, akkor megfelelő lakóhely ez a pince a Robison-misszionáriusnak, akit kibombáztak.

November 5. Monseigneur Szarvas a korai szürkület előtt biztosabb tájak felé vette útját. A hatóságok előtt meg tudunk felelni távozásáért, mert 1) a háza romokban hever, 2) tegnap este kihirdették a parancsot, hogy nappal légikészültség lévén mindenkinek el kell hagynia a várost. De ajánlották az állandó jellegű távozást is, hogy a nemzeti csapatok üres várost találjanak.

Az iskola kápolnája két bombát kapott. Mesébe illő ott a felfordulás. Ki is rabolták tegnap teljesen. Ott nem lehet misézni. A házikápolnát már egy hónappal ezelőtt kifosztották. Minden ablaka pozdorjává tört. Az sem alkalmas a miszésre. A Keleti utcai nagytemplomban misézünk mind, napkelte előtt, hogy a báméskodó katonák ne profanizálják a szentmisét. Mostantól kezdve nem harangozunk.

Szentmisém után egy ismeretlen nénike félrehúz az egyik szögletbe, és ötszáz vörös dollárt és két pakli cigarettát nyom a kezembe. Saját készítménye. „Többre nem telik. Majd imával pótolom, ami hiányzik.” És azzal eltűnik. Elfutja szememet a könny... Az első részvét-fecske öt heti gyűlölködés forgataga után.

Terepszemlét tartok.¹ A misszió hosszú frontja a Keleti utca északi és déli oldalán romokban hever. A frontnak kb. negyed része áll még ugyan, de megrokkanna, összevissza görbülve és repedezve. Újjáépítés nélkül alig lesz abból valami is használható. A nővérek lakása is alaposan ki van készítve. A főnöknő szobája lebombázva, a többi is majdnem mind lakatlan. Étteremük, konyhájuk és pincéjük ép. A jó Isten meghagyta azt, ami szükséges ahhoz, hogy tovább élhessünk.

A nagytemplom összes keleti színes üveglaklaka összetört. Az ónrácsozat üresen, összenyomódva búslakodik a megrongált ablaknyílásokban. Az ajtók vagy összeropadozva, vagy legalábbis kiszakadva szabad bejárást engednek kereszténynek, pogánynak és kommunistának. Jönnek is sereggestül. Az első szentmise alatt még az oltár padlózata is csikorog az üvegeseréptől és téglatörmeléktől.

A püspöki porta helyén két méter mély kráter aljáról meredeznek fel a tetőzet lécei és gerendái. A kapu kőoroszlánjának a fele az utca másik oldalán, a házikápolna ajtajában elmélkedik szebb időkről. Monseigneur feje felett süvített oda. A következő épületsor áll, csak a tetejét kell újjáépíteni, és az ajtókat, ablakokat pótolni. A harmadik épületsor, a püspök úr és személyzetének lakószobái mind tető nélkül. A puszta falak, helyenkint csúnyául összerongálva merednek az ég felé. A szobákban másfél méteres tetőtörmelék temeti el a tódzsanogó átvészelt bútorokat. Most már talán nem fogják elvinni. Már csak azért sem, mert sok munkába kerülne a kiásásuk, és erősen meg vannak rongálva.

A következő épületsor: a szeminárium. Tele a géppuskázás ütötte lyukakkal. Az emeleti hálóterem leszakadt. A felügyelő szobája és előszobájának fél méteres téglafalai s-alakban görbültek. Az árnyékos, lombos, virágos udvar sivatagnak is beillik. Közepén a szomorú veremből ásít az úr, ahonnét kihúztuk szegény fiúkat. A következő három iskolaudvart környező épületeknek csak a cserepezése, ajtóí és ablakai szenvedtek kisebb-nagyobb károkat. De lakható szoba vagy terem egy sincs.

¹ Ld. a Koch István által készített alaprajzot

A jezsuita rendházat egyetlen óriás bomba intézte el. Minden helyiséget felszakított, de a falak mind állnak. Az ajtók és ablakok boltívei sok helyen megrepedve, egyes falak elváltak egymástól. A mennyezetek sok helyen leszakadva. Néhány kisebb bomba csak tetőkárokat okozott. A bombakráter melletti szappanfa ágai között egy oda felröppent gránátalmbokrot babusgat.

Majdnem mindenütt ajtókon, ablakokon, vakolaton, üveg-cserépen, téglatormeléken és elhajigált holmin, könyveken, kegytárgyakon tapos a sok nézelődő. Sok helyen csak az ablakokon át lehet közlekedni.

Nagyjából így fest a kép. De még napok múlva is fedezek fel újabb részleteket a pusztításról. Nem kell rajta csodálkozni. Hisz ez az egész misszió központi intézménye, amely egy kisebb városrésznek is beillik.

Még egy forgalmi akadályt falazok fel Haoli segítségével, azután reggelizni megyek. Háromtagú közösségünk étterme ezentúl a nővérek konyhája. De csak reggel. Délben és este az én fekvőhelyem szolgál az éttermi asztal helyett, amíg a kis lábasok olajos körleenyomatai arra nem készítetnek, hogy az iskolában egy zsámolyt rekviráljak éttermi asztalul. A törökülés feleslegessé teszi a széket.

Reggeli után a pince felé tartok. Az ajtóban ott fekszik még a három koporsó. Temetni kellene... A kis Jangot már tegnap eltemették szülei a mi villánk mellett. A diákok, szeminaristák és portások kimenekültek a városból. Félnak az újabb légitámadástól. P. Maron és néhány önfeláldozó diák egész délelőtt a „nézelődőkkel” viaskodik. Vagy torlaszokat emelnek a Keleti utcai fronton, vagy mentik a még el nem veszett holmit. Néha igazán nevetnem kell ezen a mentésen. Hol egy törött termosz, hol egy római katonának a papírcsákója a fontos holmi, amit az én kis barátaim érdemesnek tartanak megmenteni. Majd meg egy kicserzetlen nyúlőr vagy egy fél harisnya. De azért értékes is akad köztük, például ásó, fűrés, húsdaráló, kis akkumulátor, munkakötény, áldoztató kehely. Honnét, honnét nem, még P. Szajkó feltöretlen ládája is előkerül.

Csen, a tornatanár megígéri, hogy estére majd segítséget szerez a temetéshez. Addig is akad munka bőven. P. Maron néhány segítővel torlaszol, szegez, és menti a könyvtárat a krump-lipincébe. Közben előkerül egy kis láda szerszám is a püspökség valamelyik félreeső zugából. Én meg a pincében fungálok.

Az első feladat egy kis ambulanciát berendezni. Az egyetlen műszer egy kis körömolló. Gyógyszert tegnap idementett valaki egy zacskóra valót. Sajnos a legtöbb belgyógyászati specialitás, „orvosi minta”. Dafróza nővér előrelátásából kerül egy kis kötszer is. Hiper-mangán, karbolsav, egy üveg alján kis perubalzsam maradék, néhány szem aszpirin. Ez kb. az egész. Szekrény gyanánt szolgál egy nagy kínai kőszájár. Néhány gazdátlan fiókba rendezzük az anyagot, és a kőedénybe tesszük egymás tetejére a fiókokat. A tetejére kerül egy erős,

lapos láda, arra meg arasznyi vastagon vászonba húzott nagy hitoktató képek, védelmül az esetleges beomlás ellen.

Azután az én vackom kerül sorra. A pince végén a sarokban lakom. Mellettem vakablak. Egy hordóabroncs-darabbal kikaparom a több éves port. Éppen egy megtépázott seprűt hoz valaki, meg egy kis gyékénydarabot. Évek óta semmire sem használták ezt a helyet, ráfér a takarítás. A gyékénydarab a vakablakba kerül. Éppen hoznak egy összetörött Szűz Mária és Jézus szíve szobrot. Összerakom, és a tiszta gyékényre állítom őket. Középen egy képeslapból kivágott, jelentéktelen, de igen bájos „Menekül a szent család” kép. Kontrasztnak ott egy páncéltörő gépfegyver töltényének a kilőtt hüvelye, egy ébresztőóra, egy ép termosz és olajméceses. „Egész lakajos”, mondja Haoli, és elneveti magát.

Azután a tegnap idementett holmit kezdem feldolgozni, mert a pincében alig lehet mozogni. Minden képzeletet felülmúl az a változatosság, ahogy itt holmik egymás mellé kerülnek. Egy évek óta levizsgázott diák képe és batyuja (hogy menekült meg, rejtély), alatta Monseigneur domború pecsétnyomója, üres konzervdoboz, három feszület, egy konyhakés, misekönyv állvány, egy piros nadrág a színházi ruhatárból, egy kulissza háttérnek a fele, az idei szent olajok a sekrestyéből, egy ruhakefe, egy fél szandál, egy vánkös, egy régi amerikai képeslap fele a legbizarrabb összevisszaságban.

Míg én valami rendszerben csoportosítom ezeket a holmikát két könnyű sebesült segítségével, addig a pince északi traktusában a Nanjüan azon leánynövendékei, akik igen messze lakván nem menekülhettek haza, berendezik a maguk óvóhelyét és munkatermét, és mindjárt neki is állnak a varrásnak és tereferének.

Ma elrendezem a mi traktusunk felét. Szépen sorakoznak egymás után a fekvőhelyek. Az egyik vakablakra még egy pulpitus is került cilindres petróleumlámpával és egy valahonét került blokkpapírral. Ez a Robinson búrója. Közben szól a vészszíp, az ittmaradtak hanyatt-homlok rohannak a pincébe. Egy amerikai vadászgép. Eldübörög a fejünk felett. Visszafordul. Második fordulóját a pinceajtó felett egész alacsonyan dübörgi el. Mindenki néma csendben imádkozik. Na most! Továbbrepül. Úgy látszik, csak az ajtó előtt fekvő három kopersót vette jobban szemügyre. Csak nézze!

Utána megint hordják az anyagot. Senki sem mer nagyon messzire távozni a pincétől. Egy harmóniumot hoznak az iskolából, majd Monseigneur könyvtárának maradékát rakjuk be az egyik vakablakba. Az ablakokkal átellenbe a holmit rakjuk, mert az nem golyóbiztos. A védettebb helyeken a fekvőhelyek és néhány pad azok számára, akik a légitámadások idején az utcáról menekülnek ide. Nem jönnek. A nép szégyelli magát viselt dolgai miatt. „Nincs arca – mondják a kínaiak –, hogy azok után itt keressen menedéket.” Pedig még ellenségeinket is szívesen tuszokoljuk be ide, ahányszor repülő jön.

De csak a pince első felébe, hogy ne lássák, hogy itt még van valami, amit „kölcson lehetne kérni”. Mégis meglátnak néhány termoszt az egyik vakablakban. Kérnek is mindjárt kölcson, hiába hangoztatom, hogy nem tartja a meleget, mert elrepedt.

Dél felé, minthogy újabb repülő nem mutatkozik a láthatáron, a mi indiánjaink megint ellepik a missziót, sokkal sűrűbb rajokban, mint tegnap. Kénytelen vagyok lezárni a pincét, és P. Maron segítségére sietni. A helyzet annyiban javult, hogy el lehet pörölni a fosztogatókat. De amint délen kimentek, keleten bejönnek megint. Hisz minden ajtó tárva nyitva.

Érdeklődésük mindenre kiterjed, de minthogy a házban már alig találnak prédát, az összedólt házak faanyagát kezdik elhordani meglehetősen gyors iramban. A Keleti utca bizalmija megint puskával áll őrt a misszió előtt. Néha a minpingjeivel ki is kergeti a betolakodókat, de más oldalon megint visszajönnek. Bosszankodva kéri, hogy minél gyorsabban torlaszoljuk el az egész frontot, mert ő már nem bír ezekkel a rakoncátlanokkal; annál is inkább, mert a katonák vannak mindig az élen, és ő azokkal szemben tehetetlen. Ki győzi ezt a hosszú frontot eltorlaszolni! De azért nekilátunk gyorsabb iramban, ingujjra vetkőzve. A leleményes Csen tornatanár valahonnan előkerít egy kosár szeget, melléje egy baltát. Míg P. Maron falaz és pöröl, én a püspöki rezidencia ablakfélfáira szegezem fel hatalmas szegekkel a még épen maradt, leszakadt ajtókat. A nép jobb érzésű elemei őszinte részvétellel nézik, kifejezést is adnak részvételüknek, de nem mernek segíteni ebben a munkában, amely a nép „szabadságát” korlátozza. Még ők jutnának bajba miatta. A postamester (katolikus)¹ a vörös tábori posta főnökével vizitálni jön. Egy kosár olajfánkot és más élelmiszert hoz. Majd örülnek neki kis kiéhezett szeminaristáim, ha estére hazajönnek.

Most egy csoport bekötött fejű kommunista közeledik felém. Vezetőjük csúnya patáliát csap a rakoncátlan „nézelődők” között. Felelősségre akarják vonni, de ő bátran kivágja: „Hát akkor gyerünk a mandarinhoz!”. Erre dörögve elszélednek. Az én védelmezőm közelebb jön, megszólít:

- Senfu, nem ismer?
- Ejnye csak, hadd gondolkozzam... Áh, igen! Hát te vagy?
- F. Li jezsuita teológus sógora, vagy tizenöt-húsz keresztény fiatalemberrel.
- Vigyázz, fiam! Még bajba kerülsz, ha így beszélsz ezekkel.
- Nem félek tőlük. Vannak összeköttetésem.
- Mi járatban vagytok?
- A senfunak jöttünk segíteni. Hallottuk, hogy mi történt.
- Hm... Hiszen igen megköszönném a segítséget, de tudod, sem konyhánk, sem hálóalkalmatosságunk nincs.

¹ A postaszolgálat irányítása Kínában sokáig a külföldiek, angolok és franciák kezében volt. A támingi francia tannyelvű iskola hallgatói közül is sokan mentek a postához dolgozni.

– Amiatt ne aggódjék, senfu! Nem aludni jöttünk, hanem dolgozni. Ennivalót hoztunk magunkkal, sőt még egy kis pénzt is gyűjtöttünk a páternek.

Elfordulok, és megtörlöm a szememet. Istenem! Hát van még, aki nem gyűlöl bennünket, sőt segíteni is akar, és segítségért nem riad vissza áldozattól. Másfél hónapi tompa fátsultságom felenged egy percre. Meleget érzek a szívem körül.

– Hát ha segíteni akartok, munka az akad. Az utcai fronttal nem lehet mit kezdeni. Hanem a püspöki rezidencia második épületsorán van tizenöt ablak és két ajtó. Ha azokat beraknátok téglával, bizony nagyon sokat jelentene. Akkor a jezsuita front már kisebb gondot okozna. És délen a nővérek frontja...

– Senfu! Először eltorlaszoljuk a nővérek részét, mert ott nők vannak, és esteledik. Azután sor kerül majd a püspök úr frontjára is. Este kilencig még látni valamit.

Jin Mei-lin¹, a szeminaristák vezetője kéri a kulcsot. Hazaérkeztek. Vele megyek a pincébe, kezemben a kosár csemegével. Ahogy ezt az elcsigázott kis csapatot nézem a pinceaajtóban, belátom, hogy ma sem lesz temetés.

Jókedvűen nekiesnek a süteménynek és húsgombócnak. Utána egy kicsit pihennek, és főzni kezdenek. Egész nap falun csatangoltak. Jó emberek még egy kis köleslevessel is megkínálták őket. De azért alaposan megéheztek.

A legkisebb, Li Pin-hszie belátja, hogy jobb lett volna itthon maradni, miután tegnap a bombázás éppen csak hogy elhesegette tífuszát. Alig tud mozogni a fáradtságtól. Homloka gyöngyözik a verejtéktől. Ahogy lefekszik, már alszik is. Csak nem lesz recidív²? Pedig én tegnap már majdnem elkönyveltem orvosi tapasztalataim között: „Tífusz ellen: légitámadás.” Lázmérő híján kezemmel állapítom meg, hogy láza alig van. Talán nem lesz baj.

Csen tornatanár egy diákot szalajt hozzám, hogy püspök úr megmaradt bútorait viszi a nép. Mit tegyen?

– Kérem, hogy tegyen belátása szerint. Én halálosan fáradt vagyok. Még pörölni sem vagyok már képes, nemhogy bútorokat visszaszerezni a fosztogatóktól.

Ő, élve a felhatalmazással, néhány éppen hazaérkező nagydiákkal visszaszerzi az asztalokat és székeket.

A vacsora sem igen akar ízleni a fáradtságtól. A viszonytagságban tapasztalt kínaiaknak van erre egy jó tanácsuk. Sok forró vizet kell inni ilyenkor. Akkor megjön az étvágy. Igazuk volt.

Az én csanghangi és sokoucei keresztény munkásaim valami világosságot kérnek. A nővérek frontja nagyjából megvolna. Szűkös vacsorájukat elköltik. Most a sötétben még

¹ Jin Mei-lin (Jin Mo-lin) kínai világi pap jelenleg Tajvanon, a magyarok által alapított putzei misszióban plébános.

² recidív – visszaeső

a püspöki frontot is legalább félmagasságig be akarják rakni. A kápolnából menekült az a lámpa, ami az Oltáriszentség kísérésére szolgált. Négy oldala üveg. Kerül bele faggyúgyertya.

Dolgoznak éjjel tizenegyig. Akkor lepihennek az egyik iskolateremben és az iskola konyhájában. Kérik, hogy prédikáljak nekik. No, ez nem éppen kis kérés ilyen nap után. Ahogy gondolkozom rajta, mit is mondjak, egyik a másik után horkolni kezd. Elnevetem magam, és az udvarra megyek imádkozni. Breviáriumról szó sem lehet. Örülök, ha néhány olvasóra telik maradék erőmből. Három kis halottam mellett sétálgatva morzsoljuk olvasóinkat P. Maronnal. Bent a pincében meg szegény kis Jen Hszi-tien és Zsan Si-csang rémülten húzza magára paplanját. Nem jön álom a szemükre, amíg én be nem fejezem imáimat. Ahogy a pince ablakából látnak fel-alá sétálni (csak a lábamat láthatják), az a rögeszméjük, hogy halott kollégáik sétálnak ott, az ittmaradtak rémületére. Emberi dolog. Éjfélre mind ágyba kerülünk.

A sötét beálltával ismeretlen arcokkal találkoztam. Ezen túl esténként magam őrizem majd a portát. Razziát és őrzásokat kell szerveznünk. Ki tudja miféle emberek húzzák meg magukat a misszióban. Még bajba juthatunk miattuk.

November 6. Ismét csöndes a város. A nép kimenekült az esetleges légitámadások elől. Gyönyörű napsütéses őszi nap. Kár, hogy a pincében kell eltölteni. Li Pin-hszie lázas. Vu Venkuangnak nagyon fájnak a fejesei. Szintén lázas. Egyedül félnek a pincében. Nekem is akad dolgom ott éppen elég.

Rakoncátlan katonák jönnek megint. Egyikük berúgja a pince ajtaját. Elpörölöm, hogy még sebesültjeinknek sem hagynak békét. Erőszakoskodik, de amikor a nevét akarom felírni, akkor dörögve odébb áll.

Csang szeminarista-jelölt jön Csingfengből. Azt a hírt hozza, hogy náluk erős ágyúdörgést hallani napok óta. Pujang elesett. Amennyiben örülünk a hírnek, annyira kellemetlenül is érint, mert így a szeminaristák nem mehetnek Pujangba. Ki meri őket útnak engedni a harcvonalba? Itt viszont nincsenek biztonságban. Ha megint lebombáznak, és meghal még néhány?!

Kezdetleges szerszámaimmal kijavítom a pinceajtót és a reteszeit. Kitámasztó rudakat keresek a ház körül. Még ebben a kis zugban sem hagynak nyugodtan élni.

Az ittmaradt gyerekek kihordják elnyirkosodott ruháikat és ágyneműjüket az iskolaudvarba napozni. Csak mértékkel ezt is, mert a repülők látva a sok kitergetett ágyneműt, megint gyanút foghatnak, hogy katonák laknak itt. Hát keserves egy élet!

Dél felé megint katonák döngetik a Mandzsu utcai kapukat. Megint pörölök, és az előbbi trükköt alkalmazom. Eredményes. Nem jönnek be, csak néhány üres palackot akarnak „venni”. Adok nekik néhány darabot ingyen.

Légiriadó. Két kör a város körül... Támadás nélkül. Most

néhány óráig megint nyugodtan lélegezhetünk. A csavargók mind kirohantak a városból. A légiriadónak más haszna is volt. A postamester és néhány szomszéd keresztény idemene-kült. A riadó után leülnek az elemi iskola épen maradt három tantermének ajtájába sütkérezni. Ahogy velük eltereferelek, felfedezem ezeket a helyeket. Nem is rossz. Itt még lakni is lehet, ha a repülők néhány napig nem mutatnak támadó szándékot. Ma már Monseigneur is megérkezhetik Csangtöfuba. Oltalmat kér talán a mi ostropincénknek.

Kihasználom a délutáni csöndet. Temetéshez fogok. Ma előkerült egy ásó is. F. Lindenberger konyhakertjében az újonnan forgatott föld szélén jókora mélyedés. Csak ki kell szélesíteni, és kész a sír. Fogyatékos erőimmel így is esteledik, míg kész vagyok az ásással. Az öreg Vu, akinek örültsége az elmúlt napokban múlóban van, segít a munkánál. Leszegelem a koporsókat, és Csen tornatanár és néhány diák segítségével letesszük őket a sírba. A betemetéshez már nem jut erő és idő. No, majd holnap.

Este négytől hat óráig én vagyok a portás a Mandzsu utcai kapunál. Nagy a forgalom, mindenkit igazoltatok. Közben el tudom mondani napi imáimat, ha ugyan nem jön közbe mindenféle ügyes-bajos dolog. Ilyenkor a Keleti utcán P. Maron tartja a frontot néhány diákkal a betolakodókkal szemben. Jobban tud pörölni, mint én. Örökösük közben egyre építik és erősítik a téglatorlaszokat.

Ma éjjel razziát tartottam az összes lehető helyen, ahol valamiképpen aludni lehet. Szép számmal fedeztem fel idegeneket, akiket nappal sohasem látok itt; szürkületkor bemásznak a falakon, romokon át, és mindenféle ürügyekkel éjjeli szállást kérnek a priccseken. Részben tolvajok, amint hamarosan kiderült, részben kommunista kémek, sőt alapos a gyanú, hogy a nemzetiek kémei sem vetik meg ezt az éjjeli szállást. Valóságos fekete kvártély. Ma éjszaka még nem teszem ki őket, de holnap vége lesz ennek. Kihallgatják a mieink meggondolatlan beszédeit, kiszondázzák érületüket, és utána a senfunak gyűlik meg a baja miattuk. Egész csomó holmira bukkantam, nem a gazdájánál, hanem másoknál. Még az itt lakók sem mind megbízhatók. Diákjaink közé is beszivárogtak a vörösök, a személyzet között nyílt kommunisták is vannak. Kis házirablónknak is a tudtára adom, hogy másutt üsse fel a sátorfáját, és a szentségektől eltiltom. A többi kommunistát egyelőre meg kell tűrnünk. Jobb, ha ők kémkednek. A mieink vigyáznak velük szemben; így a hatóságok is tudják, hogy itt nincs a nemzetieknek állása.

November 7-8. Egész nap esik az eső. Ma nem kell félni a légitámadásoktól, sem a fosztogatóktól. A fiúk is mind itthon maradtak. Ma nagyban folyik a mentés és rejtegetés. P. Maron vezetésével lehordják az erősen megdézsmált kiskönyvtárat az egyik pincébe, mely eddig nemigen keltette fel a nép figyelmét. Szegény könyvtáros sírna, ha itthon volna. A könyveket

úgy, ahogy lehullottak a földre, bedobálják egy üres szalmazsákba, a pincében azután azonmód kiöntik. Még arra sincs idő, hogy a kinyílt könyveket összehajtogassák. Utána a ruhahatár kerül sorra. Először az egyes páterek polcát vizsgáljuk át, maradt-e valami hasznosítható holmi. Bizony szép kevés az, jelentéktelen apróságok. Évtizedek munkája, gondosan gyűjtött jegyzetek szétszórva, összekeverve, a padlót borító szeméttel elvegyülve, összetaposva, és erősen megdézsmálva. Ha akad egy-egy nagyjából ép köteg, azt eltesszük, a többivel nincs mit kezdeni. A kereskedők kilószámra megveszik. Elég drága. Összejön vagy negyven-ötven kiló is. Azután a padlót arasznyi vastagon borító szemetet vizsgáljuk át. Abban is akad holmi apróság, amit Robinsonék használni tudnak. Zsebkész, szappantartó, egy mosdótál, ruhakefe, csésze, üres zacskó, gyertyatartó. A végén a fal menti állványok deszkáit is lehordjuk a pincébe. Néhány nap múlva egy szálíg eltűnőnek.

Tűzrevaló ajtó- és ablaktörmelék bőven kerül minden ilyen expedíció alkalmával. Ma egy kályha is került terítékre. A tódsangolók ottfelejtettek egyet a színpad alatti öltözőben. P. Cser szobájában meg a kürtöket felejtették ott. Mától kezdve esténként be tudunk fűteni a nyirkos ostrompincében. Embernek és ruhafélének, könyveknek kémélése szempontjából egyaránt fontos tétel. Robinson lakása hovatovább luxusvilává lesz...

Délután a szeminárium könyvtárát mentjük le az ostrompincébe. Sajnos, nagy része a pusztulás martaléka lett. A szeminaristák ágyaikat felfedezve, nagy gaudiummal hordják le azokat is. Akinek jutott, annak ezentúl nem kell a nyirkos földön feküdni. A jezsuita rendháznak és a nővérek két zárójának mintegy száz szobája bútor nélkül kong az ürességtől. Értékes felfedezés ez a tizenöt ág. Néhányat a tegnap felfedezett osztálytermekbe vitetek, de senki sem vállalkozik az otthagadásra. Félnek a bombázástól is, meg a rablótól is. Magamnak kell majd jó példát adnom. Egy-két napig még várakozunk, és figyeljük a légiflotta szándékait. A szeminárium leomlott lépcsői alatt még sok „értékes” holmi lapul: néhány pakli gyufa, parafingyertya, egy áldoztató kehely és más egyházi felszerelés. Ahogy az most színre kerül, elhatározzuk, hogy szükségképpén rendezünk be a tegnap felfedezett termek egyikében. De napok telnek el, amíg egy szentmiséhez szükséges minden holmit összekutatunk.

Így telik el ez a két nap. Sőt néhány hét. Pénteken délután kitisztul az ég. Halottainkat ma végleg el tudom temetni. Még segítség is akad. Szertartásokról nem lehet szó, mert nincsenek meg a szükséges egyházi ruhák, meg a rakoncátlanok katonák is ismét itt vannak, és ellepik a ház minden zugát. Még mindig találnak egy-két gyöngye torlaszt, amit ledönthetnek. P. Maron rendületlen kitartással torlaszol. Most már a házban magában is mindenféle forgalmi akadályokat állít fel.

Valóságos labirintus a misszió, melyben idegenek alig tudnak eligazodni.

Temetés közben könnyeink pótolják a szertartást. A fosztogatók oda-odavetődnek. Szótlanul nézik, hogy a misszionárius saját kezével temeti el mások fiait. Ez mond nekik valamit. Némelyik láthatólag megilletődik a keresztény szeretetnek ezen a gyakorlatán. Nem is fukarkodnak elismerésükkel. Az egyik ismert fosztogató, valami pártképviselő a hadseregnél azzal adózik a misszionáriusnak, hogy elhessegeti a fosztogatókat. El is csíp egy civilt, aki éppen a viaszgyertyaöntő üstöt emeli el. Odahozza hozzám, és kiadós erkölcsi oktatást tart az ipsének. Visszaadják az üstöt. De azután mindketten kérnek legalább egy darabot a benne levő viaszból. A sírhantokra más híján egy-egy fali feszületet tűzünk, miután botocs-kára szegezzük azokat.

November 9. Ma reggel P. Miniszter¹ és P. Tiszai beszegeznek az egyik lépcsőházat, mely a nagykönyvtár felé vezet. Azt a több tízezer könyvet lehetetlen a pincébe hordani. Így talán megmenekülnek a könyveink.

Az ő kopácsolásuk miatt nem figyelek egy más zörejre. Tíz-tizenöt rakoncátlan katona feltöri a középiskola könyvtárát, fizikai és kémiai szertárát és a tanárok három szobáját. Kiadós fosztogatást visznek ott végbe. A diákok már jól beletanultak a „népfelség” stílusába, és parázs veszekedést csapnak, mert hogy ők nem kapitalisták, és nem nekik szól a tódzsang. Sikerül is nekik néhány tudományos szerszámot visszaszerelni tőlük. Igen értékes műszerek veszttek el ez alkalommal a missziónak az iskolába mentett holmijaival egyetemben. Ha ez így megy tovább, maholnap még a szemünket is ellopják.

Délután mozgósítjuk az utca népét. Halottakat keresnek még a romok alatt. Találnak is, de nem azokat, akiket hozzátartozóik keresnek.

Az egyik terrorista altiszt éppen akkor hívat, mikor a várfal mentén a nép lerombolja az egyik torlaszt, és megint előzönlenek bennünket. Elfut a méreg. Csúnyán kipakolok a terrorista előtt. Néhány kötél kellene neki, hogy lehúzzák az egyik düledező falunkat, mely életveszélyes a járókelőkre. Áthívom őket hozzánk, hadd lássa mi megy itt. A néptől kérjen kötelet, az visz el innét mindent. Elég szájalomkeltő vagyok toprongos külsőmmel. Az én emberem olyan káromkodást visz végbe a nép őfelségét illetően, hogy azok jobbnak látják továbbállni. Megígéri, hogy jelentést tesz a mandarinnak. Éppen akkor jönnek a mandarin emberei, hogy leszedjék a vilanyvezetékét. Több napi munka, tekintve, hogy csak estefelé mernek dolgozni. Nappal légikészültség van.

Este kilenckor dörömbölnek a kapun. Munkásokat kérnek „autóút” építésére. Népmunka. Az utcabíró elég lojális. Adjunk annyi embert, amennyi éppen van. Egy diák vállalkozik.

¹ A támingi misszióban ekkor Maron József volt a miniszter.

Tíz órakor megint dörömbölnek. Két kutyánk megelégteli a folytonos dörömbölést, és a néhány napig zárt ajtó mögött megint nekibátorodva olyan csaholást visznek végbe, hogy nem mer senki bejönni. Egy újabb lépés a misszió közbiztonsága felé. Ezentúl este nem lépi át senki a küszöbünket. Az én minpingjeimet szinte úgy kell visszatartanom a futástól, mikor a kapun kisurranok. A püspöki porta egyik tetőgerendája mélyen beékelve a romok közé rányúl az útra. „Akadályozza az autóforgalmat.” Ebben az ügyben járnak. Komikus párbeszéd fejlődik ki, melynek az a lényege, hogy a gerenda eltávolítását kívánják, de erősítik, hogy én sem fűrészt, sem munkást nem találok. Tehát ne fáradjak sem a kiásással, sem az elfűrészeléssel, hanem bízzam rájuk, mert hogy reggel hétre megjönnek az autók. Másfél éve nem járt erre autó. Haoli megjegyzi, hogy valószínűleg ökörvontatású autóról lesz szó, melyet a nemzeti csapatok elhagytak. De még olyan autó sem került elő. A lényeg az, hogy nekik kell az a gerenda, mely ma jelentékeny árat képvisel. Mit tehetek. Legyen.

Fél tizenegykor ismét razziát tartok. Ma már kisebb a beszivárgás. Még mindig akad néhány régi „ismerős”, akik a falakon keresztül jöttek ide „aludni”. Minden olyan helyre, ahol lehetséges az alvás, egy megbízottat jelölök ki, aki felelős azért, hogy az én igazolványom nélkül itt senki álomra ne hajtja fejét. Ha mégis, akkor én jelenteni fogom az utcabizalminak, mint „kémgyanús” beszivárgót. Később kitudt, hogy ezek a rendszabályok és az én esténkinti kapusszolgálatom tetszett a hatóságoknak, és azért két hónapon át csak egyszer volt nálunk hatósági razzia, akkor is csak azért, mert az amerikai „békebizottság” utánunk érdeklődött.¹

Amíg én a razziát tartom, addig Csen tornatanár néhány diákkal eredményes őrzőjáratot tart a hátulsó udvarokban. Tettenérnek néhány tungkuani rablót és minpinget, akik két nagy ködedényt, egy szekérládát és a víz húzó járgány vaskerekét szállítják ki a Keleti utcába nyíló legutolsó nagykapunkon. Így jövünk rá lassankint, hogy a lopás és rablás a misszióban már „nem jogos”. A prédát vissza lehet pörölni a tettenért fosztogatóktól. Ezt a figyelmen kívül hagyott kaput P. Maron másnap úgy beszigetelte, hogy magunk is bele fogunk izzadni, ha megint ki kell majd nyitni.

November 10. Vasárnap. A hívek kezdenek magukhoz térni. A bombázás óta nem harangozunk. Mégis állandóan gyarapszik a misehallgatók száma.

A szentmise után a vörös hadsereg ügynökei „vásárolni” jöttek. Ez alkalommal tisztességes szándékkal. Az összeroncsolódott esőcsatornák és bádogtetők anyagát keresik megvételre. Az ár ugyan mérsékelt, de azonnal fizetnek készpénzzel. Lám, a jó Istennek van módja gondoskodni eltartásunkról...

Dél tájban egy keszkenős fiatalember állít be. Mindenáron

¹ az amerikai békebizottság – az UNRRA

az ostrompincében akar tárgyalni velem. Gyanakodva fogadom. Pedig önfeláldozó keresztény fiatalember. Levelet hoz P. Superiorától, aki a határ mentén lappang, és várja válaszómat. A páterek lassú visszaszivárgásán gondolkozik... Más világból íródott a levél... Ide visszajönni most a határon túlról? Vakmerő vállalkozás. A vidéken helyenkint egyházüldözés folyik. A hívek inkább lemondanak a papról, de rejtegetésre nem vállalkoznak. A vörösök területén nincs zárt ajtó. Mindenki bárhová bemehet, és be is mennek a nép legkisebb családi zugaiba is. Mindamellett P. Nagynak sikerült találnia egy kis rejtett zugot a határ mentén, a határon innen. Önfeláldozó kis kereszténység¹, melynek tagjai a mieink rejtegetéséért és szöktetéséért merik vállalni a kockázatot, és készülnek valamennyien a vértanúságra. De egyelőre kevés ilyen hely van, és csakis ott lehetséges a rejtegetés, ahol a vörös szervezetek még gyérek és gyengék. A határ mentén. Másutt minden faluban vannak, akik a kommunistákkal önként összedolgoznak, és faluhelyen minden embert ismernek. Úton-útfélen ott vannak a gyermekszervezetek, és gyermekőrségek. Semmi sem kerüli ki a figyelmüket. P. Superior még a bombázásról sem tud biztosat. Atadom készen tartott leveletem, és már megy is.

Egy sakoucei keresztény hoz egy kosár édeskrumplit. Kérdezi, hogy van-e betevő falatunk, mert ha nincs, rögtön gyűjtenek. Egy másik faluból lisztet és tojást hoznak a bajba jutott senfunak. Ahogy velük tárgyalok, repülőberregésre leszek figyelmes. Vészszíp... rohanás... és pár perc múlva a pincében aggódva hallgatjuk a becsapódó bombák dörrenését. Ismét bombáznak. Mindenki szótlanul imádkozik. Tudjuk már, hogy a pince nem bombabiztos. De a jó Isten ez alkalommal csak kis ijedelmet szánt nekünk. Az északi külvárost bombázták. A bombák propellerjei (állítólag a gyújtószerkezet kioldói) szép számmal hullottak le udvarunkban. Odateszek egyet az én kis Jézus képemre az Isteni Kisdéd karja mellé. Elég erős az a kis kéz, ha védeni akar bennünket. Ha meg nem akarja tőlünk elhárítani, akkor azt is elfogadjuk. Ez a bombázás utóbb nagy jótéteménynek bizonyult. A vörösök közül többnek életébe került a dolog. Így ezentúl olyan szigorú lett a légikészültség, hogy nappal zavartalanul élünk. Minden nap zavartalan ünnepnap csendben élvezhetjük a gyönyörű őszei napokat. A fosztogatók elmaradnak.

Este megérkezik Fan katekista Csingfengből. Levelet hoz. Délen még minden a régiben. A szeminaristák nyugodtan mehetnek Pujangba. Ott menedékre és szerető otthonra találnak. Megy a pakolás éjfélig. A kis beteg és a sebesültek is már anyyira vannak, hogy veszély nélkül nekivághatnak az útnak. Sajnos többen vidéken vannak.

November 11. P. Szun hazajön. Pirkadatkor indul útnak a kis csapat. Ki tudja, viszontlátjuk-e még egymást? Búcsú-

¹ kereszténység – keresztény közösség

szavaimat nem tudom befejezni. Elcsuklik a hangom. Ők is szipogva nyúlnak szemük felé. Missziónk reménysége... Az üldöztetés és megaláztatás, ami bennünket ért, nem ingatta meg őket egy percre sem. De majd a későbbi évek mi mindent hoznak még rájuk és a kínai egyházra? Vajon hány fog közülük eljutni az oltárra?

November 12. Újabb futár jön P. Superiortól. Még mindig nem kapott biztos hírt rólunk. Újabb készenlétben tartott levelet adok át a futárnak.

November 13. A mai nap eseménye a Csinan Zsipao (dél-hopeji napilap) riporterjének (kvalifikált párttag) látogatása. Érdeklődik a bombázás után. Miért bombáztak?

– Sejtelmem sincs róla.

– Mégis mire gondol?

– Vagy nemzetközi oka lehet, vagy hogy látták az itt kószáló katonákat.

Válaszom nem elégíti ki.

– A nyugati városrészben nagyon sok katona volt akkor. Azokat miért nem bombázták?

– Igazán nem tudom.

– Hogy érintette Önt a bombázás?

– Lehet azt még kérdezni? Mindegy ötven szoba romokban hever, és sokkal több lakhatatlanná lett. Tizenhét halott.

– Tehát nem ért egyet a bombázással?

– Igazán bolondnak kéne lennem, hogy egyetértsek. (Saját-ságos, hogy ilyen kételyek merülnek fel ezekben az emberekben.)

– Tiltakozzék nemzetközi fórumok előtt.

– Bajos dolog az. Egyrészt nincs meg hozzá a joghatóságom, másrészt minden közlekedéstől el vagyunk zárva.

– Az utóbbi nem nehézség, mert mi közvetítenénk a táviratot a magyar kormányoknak.

– Nagyon köszönöm. De van más nehézség is. Az ilyen tiltakozásnak ma nagyon kényes politikai jellege volna. Azt csak a püspök tehetné meg. Mi nem politizálunk.

– Így hát annyiban marad a dolog?

– Később majd még sor kerül rá. De most annak politikai jellege volna. Mi nem panaszkodtunk sehol, amikor bennünket tódzsangoltak. Most sem panaszkodunk, miután lebombáztak. A mi bizodalunk nem Amerika, hanem Isten Gondviselése. Persze ezt egyesek babonának minősítik, de mi hiszünk ebben.

– Szó sincs babonáról. Nálunk teljes a vallásszabadság, nemde?

– Ó, igen. A vallás szabad, csak minden páternek el kellett menekülnie.

– Hogyhogy?

– Valamennyi ellen tódzsangot indítottak. Elmenekültek. Most sem otthonuk, sem semmijük.

Válaszom nem éppen tetszik nekik.

– Miért menekültek el?

- Mert nem akartak az asztalra állni.
 - A püspökük hol van?
 - Tudtommal Jangcsüanban.
 - Miért ment el?
 - Mert a háza lakhatatlan lett, és nem akart még egyszer bombazáporba kerülni.
 - Csak azért ment el? Vagy más okai is voltak?
 - Ha szökni akart volna, előbb is volt rá alkalma.
 - P. Maron is elment?
 - Nem. Egész nap szegel és torlaszol.
- Láthatóan meglepődik az emberem.
- Te miért nem távozol?
 - Nincs rá okom. Ha ti elkergettek, akkor megyek.
 - No, arról nincs szó. Szó sem lehet ilyesmiről. Kit tartasz jobbnak, a kommunistákat vagy a központiakat?
 - Azt, aki jobban megoldja a szociális kérdést.
- Emberem kifogy a témából. Az interjút nemigen fogja leközölni. Utána még lefényképezik a romokat, és igen udvariasan elköszönnek.

Néhány nap múlva fellengzős riport jelenik meg a központiak vandalizmusáról, és a kommunisták segélyakciójáról a károsult nép és a misszió megsegítésére. No, azt láttuk hatvan napon keresztül. Részvétleveleket is kapott a misszió és az iskola a különféle vörös főhatóságoktól. Inkább csak a nemzetiek elleni szitkozódás a tartalmuk, mint a mi vigasztalásunk.

A vasárnapi bombázás szinte elszélesztette a vörös hatóságokat. Csak esténként jönnek haza. Nem is igen tudnak a közigazgatással foglalkozni.

Hatalmas adósarcolás folyik. Bennünket nem zaklatnak vele. Talán megesett a szívük rajtunk? Majd elválik. A tódzsang is mintha lekerült volna a szőnyegről. Állítólag egyik-másik szervezet kihirdette, hogy a misszió további zaklatása már nem jogos.

November 15. Felhurcolkodom a pincéből a múltkor felfedezett iskolatermekbe. Néhány fiúnak is van bátorsága hozzá. A pincelakás után egész lakájos, napsütéses otthonnak tűnik, ha hűvösebb is, mint a pince.

A mellettem levő teremben szükségképpel rendezek be. A felszerelés persze napközben mindig a pincében van. Két iskolapad az oltár. Püspök úr fogadóájában találtam egy nagy üveges Mindenható képet. Megfelel oltárképnek. Ezentúl itt misézünk.

November 16. Ma igen mozgalmas napunk van. Délután hazaérkezik P. Szun missziós körútjáról. Néhány napi próbálkozás után abbahagyta a vállalkozását. A családja közelében fekvő falvakban próbált misézni és prédikálni. A hívek mindenütt ijedelemmel fogadták. A vörös kanpuk azonnal tudomást szereznek érkezéséről. Minthogy „vallásszabadság van”, természetesen nyíltan nem akadályozzák működését. De a híveknek lehetetlenné teszik, hogy istentiszteleten részt

vegyenek. Amikor gyóntatni, prédikálni vagy misézni akar, ugyanakkor ők mindenféle gyűlésekre hívják össze a népet, úgyhogy a páter egyedül marad. Aki nem megy el a népgyűlésekre, annak jaj. Kegyetlenül megtódszangolják. Persze nem a „vallása miatt”, hanem azért, mert nem vesz részt a népmozgalomban. De még ha sikerülne is egy-két szabad fél órát kifogni istentiszteletekre, az exponáltabb katolikus családok el nem kerülhetik a tódszangot. Ürügyet könnyű találni, mert a vörösök világnézeti kurzusaikon nyíltan hirdetik, hogy az igazság relatív. Az igaz, ami a szociáldemokráciának kedvez. Abszolút igazság nincs. Így tehát a rágalmazásnak nincs semmi akadálya.

Alighogy elbeszéli szomorú tapasztalatait, beállít D. Li, nanloi világi pap. Már két hónapja, hogy elúzték Nanlóból. Vidéken bujdosik. Belefáradt már. Pihenni szeretne néhány napig.

Esti szürkületkor újabb jövevények. D. Tien, pujangi világi pap érkezik meg néhány szeminaristával. A gyerekek visszajöttek ruháikért, paplanaikért és tankönyveikért, mert Pujangban a front közelsége miatt a vörös mozgalmak egészen elültek. Nyugodtan lehetne ott folytatni az iskolát. D. Tiennek az az utasítása, hogy itt vegye át a mi munkánkat.

Megindul a tanácskozás. Nekünk lehetetlennek látszik, hogy ezt a rendelkezést kövessük. Ha ő P. Szunnal itt maradna, akkor nekünk mennünk kell. Ismerjük már a vörösök stílusát. Szeretik magukkal hurcolni a külföldi papokat. Meg is teszik gyakran. Rendesen hagynak egy-két bennszülött papot, mert ők „nem akadályozzák a vallásszabadságot. Amennyi papra a híveknek szüksége van, annyit ők otthagynak.” Ami bennünket illet, mi mennénk szívesen ebből a vörös pokolból. De a bennszülött papoknak rendesen sokkal nehezebb a helyzete. Semmibe sem veszik őket. Mi már belenőtöttünk itt egy modus vivendibe. A hatóságok ismernek bennünket, és a mi személyünkkel már elbántak, ahogy tudtak. Tudjuk, mit hogyan lehet elintézni. Az újonnan érkezetteket néhány nap alatt kitúrnák. Távozásunk egyértelmű lenne a misszió feladásával. A bennszülött papok ugyanazon a véleményen vannak, mint mi hárman külföldiek. Annál is inkább, mert minden képzeletüket felülmúlta, és megrendítette őket az a pusztulás és robinsoni élet, amit itt láttak. P. Szun tehát marad, de rejtőzködik, D. Li ismét vándorbotot vesz a kezébe, D. Tien pedig a gyerekekkel visszamegy Pujangba.

Este még egy csomó diák is érkezik, akik a bombázáskor nem voltak itt. Holmijaikért jöttek szegények. Persze mindejük eltűnt a múlt héten.

Én szinte megöszülök. Sem konyhánk, sem ágyneműnk, sem megfelelő lakásunk. Este érkeznek, amikor a nép és a hatóságok is hazaszivárognak faluról. Ilyenkor mindig tele vagyunk kémekkel. A jövevényeket letuszkolom az alagsorba, és rájuk zárom az ajtót, hogy maradjanak csöndben, és ne mutatkozz-

zanak. Én közben végzem rendes esti kapusszolgálatomat. Az újonnan érkezettek nemigen tudnak beilleszkedni az itteni körülményekbe. Zajonganak, kopácsolnak, lámpát gyűjtanak az alagsorban, míg én minden módon igyekszem elterelni a kémek figyelmét erről a „fekete” kvartélyról. Ennyi jövevényt lehetetlen bejelenteni a rendőrségen anélkül, hogy valami gyanút ne fogjanak. A szélrózsa minden irányából jöttek messzi útról... El nem hinnék, hogy egész ártatlan összejövétel ez, minden összeesküvés szándék nélkül. Mikor azután hét óra után az idegenek eltűntek a misszióból, kezdődik a vacsora gondja... és a lakás. Vacsorát a vendéglőből hozatok. Lakószobába van már. Az ágyneműt pedig megosztjuk testvériesen. Aki fázós, az ruhában alszik. Éjfél van, mire elcsendesedik a társaság.

November 17. Pitymallat előtt misézünk, mert ma megint nagyon korán kifut a nép a vidékre. Tegnap kikürtölték, hogy ma fogják a nemzetiek laposra bombázni a várost és környékét. Én ugyan nem hiszek már az ilyen bemondásoknak, de a felelősséget sem merem vállalni. Így a kínai papok a fiúkkal korán kiszaladtak.

A Gondviselés kimutatja, hogy törődik velünk. Ennek a vendégseregnek eltartására éppen a legjobbkor beállít négy vidéki keresztény. Hoznak egy jó véka lisztet és egyéb apró holmit.

A délelőtti csendben P. Tiszai néhány diákkal téglával beakadja az ostropince ablakait, hogy így a gépfegyverek ellen az ablaknyílásoknál is biztonságban legyünk. Viszont így állandóan éjjeli sötétség honol a pincében.

A jezsuita villáról és a nővérek szomszédos anyaházából a vörösök végérvényesen kivonultak. A gyakori tolvajokat az aggok menhelyén ott maradt néhány mámi és rájuk gondot viselő cserfes asszony eredményesen elpörölik: „A tódzsangnak vége van! Mit akartok még itt?” Azok meg nem mondják, hogy nem. Jó jel. Talán befejezettnek tekintik a tódzsangot már a hatóságok is.

Déltájban vörös katonák betolakodnak a templomba, és a toronyban játszanak, kongatják a harangokat. Mire odamegyek, már a direktórium két tagja is ott van, hogy kitessekeljék a zavargókat. De azért szívesen átengedik nekem a szót, és suttymban mosolyognak, mikor barátságosan megkérdezem a szabadkozó vitézeket, hogy hogy is hívják őket, melyik csapathoz tartoznak, és a választ a noteszembem feljegyzem. Mentegetőzve odébbállnak, de azért csöndesen morognak is a „külföldi ember” ellen.

Ma egy kommunista titokban tudtukra adta, hogy titkos gyűlés volt. Elhatározták, hogy a missziót ismét megtódzsangolják, mert még mindig van ott holmi. Éspedig a nővérek pincéjében levő batyuk (a leánynövendékek holmija), az ostropincében levő sok üres palack és a fiúiskola dísztermének és néhány folyosójának pléhtetőzete lesz a zsákmány.

Hát még mindig nincs vége a szekatúráknak? Az ilyen besúgásoknak mindig van valami alapjuk, de többnyire nem a teljes igazságot súgják be. Néha csak arra valók, hogy a missziót puhítsák.

A nap bombázás nélkül telt el. Sőt még csak sétarepülés sem volt.

November 18. A fiúk kora hajnalban útra keltek. Magukkal vitték a rendház igástehenét is Pujangba. Jól megpakolták szegény párát batyuikkal. Ott nagyobb biztonságban van, mint itt. Utóbb már erősen kezdtek érdeklődni iránta a vörösök.

Délelőtt valamennyien munkába állunk, és kezdjük restaurálni a jezsuita rendházat. Én a házikápolnában kezdem, P. Maron két szobát kezd lakhatóvá tenni. A kápolna összes ablakai pozdorjává törtek. A légnymás-árnyékokban találok néhány nagyjából ép ablakot. Azokat átszerelem a kápolna északi ablaknyílásaiba. A déli oldalra egyelőre nem találok megfelelőt. Az az oldal még nyitva marad. Kitakarítjuk a másfél hónapos szemetet és törmeléket. Az oltárok csupaszdísztelenek. De azért jól esik látni a rendet. A zárat is kijavítom. Ezentúl talán már nem lesz bámészkodó csordák köpködésének és zajongásának színtere ez a szent hajlék.

P. Maron is elkészül a két szobával. Kosárszámra hordja ki a szemetet és törmeléket. Az ablakok üvegjét papír pótolja. De ez Kínában nem feltűnő, sőt még nem is a szegénység jele. Az én szobámban csak egy kályha vészelt át a tódzsangot. Ágy helyett deszkát rakok néhány téglára. Az iskolából kerül egy rozoga asztal és szék. Az egyik szobában találok egy kis számolyt térdeplőnek és egy fali feszületet. Íme kész is a szerzetesi cella. Ezt már a pogányok sem fogják luxusnak minősíteni és irigyelni.

Közben megérkezik Csang Tien-mu, öklömnyi kis szeminarista. Otthon volt már hetek óta. Pompás, virgönc, eszes gyerek. Régi keresztény, mély hitű család tagja. Ő is Pujangba menne. Lekésett. Jangcsüanba még utolérheti D. Tient, aki onnét csak holnap megy tovább. Nagyatyja, a misszióink őszinte, régi pártfogója, reszkető kézzel húz elő zsebéből néhány bankjegyet, és könnyezve nyújtja át a senfunak. Megtudom, hogy kölcsönt vett fel, hogy rajtunk segítsen. Nincs szívem elfogadni. Nemrég még gazdag család volt. Megtódzsangolták. Most a szó szoros értelmében földönfutó lett. „Csak tartsd meg, öregem! Rólunk gondoskodik a jó Isten.” Szabadkozva ugyan, de visszafogadja az alamizsnát. Mély hitét nem rendítették meg a megpróbáltatások. Igaz kincseinek az örökkévalókat tartja, amikhez nem nyúlhatnak emberi kezek.

Ma este, mikor az ostropincében nekiülünk a vacsorának, Csen tornatanár valami nem jó hírral jön. Idegesen szorítja cigarettáját foga közé. Már ismerem ezt az arckifejezést.

– Baj van megint?

– Hm. Lehet. Manó tudja, mit akarnak megint.

– Nos?

– Han pénzügyi osztályvezető üzen, hogy P. Koch, P. Szun és én azonnal menjünk a direktórium irodájába gyűlésre.

Általános hümmögés. P. Szun inkognitóban van itthon. Már is tudják, hogy itt van. Megkér, hogy exkuzáljam őt ki azzal, hogy gyengélkedik. Mi tagadás, az ijedelem is gyengélkedés. Viszont az is igaz, hogy célszerű minél kevesebb embert exponálni. Meggyújtom éjjeli lámpámat, és Csennel útnak eredünk. Ő az iskolát képviseli, én a missziót.

Az irodában rossz petróleumlámpa gyér fényénél ül egy csomó revolveres alak. Köztük Miao is. Nehezen palástolja diadalmas kárörömét.

Várakoztatni akarnak. De jelenlétemben mégsem akarják más ügyeket tárgyalni. Kínos csönd után Han kezdi a tárgyalást. Keresi a szavakat. Krárog, köpköd. A misszió egyik legádázabb ellensége. Nem jón jár az esze.

– Mi dolog az, hogy még nem fizettétek be az őszi adókat? A nép már mind befizette adóját, csak rátok kell várni. Egy olyan intézménynek, mint a misszió, jó példát kellene adnia a népnek. Ha ti nem teljesítitek a kötelességeket, akkor mit szóljon a szegény nép?

Csenre nézek. Szélllel bélelt, minden kínai fifikával bőven megáldott gézengúz ökelme, aki nem egyhamar ijed meg saját árnyékától. Hallgat. Nekem kell felelnem.

– Nem tudtuk, hogy adót kell fizetnünk.

– Micsoda? Hogy lehet azt nem tudni?

– Nem kaptunk adószelvényt. Azt hittük, hogy a jelen körülmények között nem kell fizetnünk.

– Mesebeszéd! Kaptatok. Persze nálatok az ember sohasem tudja, ki a fej és ki a farok. Az adószelvényt kiküldtük. Persze az ilyen sehonnai ásatag társadalmi réteg kiváltságokról álmodozik. Olyan nincs! Tessék csak befizetni, viselni a közterheket, és jó példát adni a népnek. Miao, mennyi ezeknek az adója?

– Hatvanezer dollár.

– Az kevés. Csapjuk mindjárt hozzá a tűzifarátát is. Csak bátran!

– Úgy százezer jön ki. De azt még nem szedtük be a néptől.

– Nem baj. Ezekből jobb egyszerre azt is bekövetelni. Különben megint megvárakoztatnak. Nos, mi lesz?

– Han úr tudja, hogy hogyan állunk?

– Mi az hogy „hogyan állunk”? Talán bizony a tódzsangra gondolsz? Másokat talán nem tódzsangoltunk meg? És azok talán nem fizetnek adót? Lárifári! Minél keményebb volt a tódzsang, annál inkább kell fizetni. A törött hajónak van még feneke, és ha az is összetörött, akkor még mindig megvannak a szegek. Tessék azt pénzzé tenni, és lesz miből fizetni.

Nem válaszolok. Úgy érzem magam ebben a gyülekezetben, mint Zsuzsanna Júda álnok bírái közepette. Elesítöm lelkem háborgó érzelmeit, és szívemben kérem a jó Istent, hogy

ő tegyen valamit. Ahol nincs emberi segítség, ott közel van a jó Isten segítsége. Most Csenre kerül a sor.

– Mi lesz az iskola adójával?

– Nem kaptunk adófelszólítást.

– Teringettét! – pattant fel Han.

– Bocsánat, ostobán szoltam, bocsánat! – Csen belátja, hogy itt nincs helye igaz beszédnek. Itt nem a jog viszi a szót, hanem az erőszak. De azért valamit mégiscsak kell mondani. Ha nem is az adó elengedése vagy mérséklése érdekében, de legalább valami kis haladéért, és a becsület mentésére.

– Kötelességünket teljesítjük. De van nehézség is. Először is a bérlőtől semmit sem kapott az iskola. Amit pedig magunk műveltünk meg, az víz alá került.

– Azzal mi nem foglalkozunk. A nép ugyanúgy van. A ti adótok a Keleti utcához tartozik. Utcabíró, mennyi ezeknek az adója?

– Az adó 24 ezer, a tűzifarátá 16 ezer.

– Nos? – Csen még szabadkozni próbál, de Han leinti. – Kár a szóért!

Azzal felém fordul. Én hallgatom. Mit feleljek? Valóban tanácstalanul állok. Honnét szedek össze most ennyi temérdek pénzt?

– Nos, fizettek vagy sem?

– Minden tőlünk telhetőt megteszünk.

– Ez így még túl általános. Mit fogtok eladni? Mi termett nektek az idén?

– A nővéreknél semmi. Mindent megettek a hernyók.

– Az is a ti hibátok. És nálatok mi termett?

– Néhány mázsa cirok.

– Azt nem! – pattant fel Miao. – A cirok a miénk.

– Vannak még fák, amiket kivághatunk.

– Az sem a tiétek. Csak olyasmit adhattok el, amit a tódzsang idején nem rovancsoltunk. Ti jobban tudjátok, mint mi, hogy mitek van még.

Han veszi át ismét a szót:

– Ne szaporítsuk a szót! Két napi haladékat adunk. Azt is csak elnézésből. Ha két napig le nem fizetitek a 140 ezer dollárt, majd mi foglalunk. De akkor a bizottság napidíját is ti fizetitek, mert csak miattatok marad együtt a bizottság. Más, fontosabb ügyeket kell elmulasztani miattatok.

Közben az a cinikus gondolat merül fel bennem, hogy a visszavonulás-e az a fontosabb ügy, amit a mi adónk késleltet. Bár úgy lenne.

– Utcabíró! Hallottátok a végzést? Most mindjárt elmész hozzájuk, és azonnal zálogba veszed az iskola tehenét, addig amíg nem fizetnek.

No, még ezt is. A haszontalanok persze megtudták, hogy a tehen biztosabb vidékekre költözött.

– Megértettetek mindent?

– Igen.

– No, akkor végeztünk. Mehettek.

Az utcabíró utánunk szalad. Jóakarónk. Segíteni akar. Visszahívják. Útközben azon gondolkozom, hogy nem ez-e az a bizonyos újabb tódzsang, amit nekünk tegnap besúgtak.

Az utcabíró közben ismét utolér bennünket. Csen kiböki, hogy a tehén már nincs meg. Az tudja jól.

– Annyi baj legyen! Majd én azt mondom nekik, hogy nálam van zálogban. Kivitem a földemre szántani. De ti igyekezzetek minél gyorsabban fizetni. Ha két nap alatt nem jön össze az összeg, legalább részleteket már holnap fizessetek, akkor nem lesz az olyan tragikus. Majd holnap küldök hozzátok kereskedőket. Adjatok el, amit tudtok.

A pincében aggódva váraozik a kis riadt nyáj. Csodálkoznak, hogy viszontlátanak. Elém tolják a vacsorát. Nincs kedvem hozzá. Leadom a gyűlés tartalmát. Mindenki hallgat. P. Maronra nézek:

– Na, most a páteren van a sor. Ön a miniszter és prokurátor.

– Csak csinálja Ön.

– All right! – sarokba vágom a sapkámat, és nekiállok a vacsorának. Sohasem volt még az úgy, hogy valahogy ne lett volna. Elég a napnak a maga baja. Holnap majd leviaskodjuk a holnapot. Ma éjszaka nem fognak háborgatni. Nyugodtan pihenünk, mint akinek Istenen kívül semmi támasza sincs, és épp azért mindenre számíthat. Úgy is lett.

November 19. Felkeresem a nanliucsuangi bírói hivatalt. Az urak még alusznak reggel kilenckor. Az ügyeletes minping feltűnően jóindulatú. Nem tud az adóügyről, de majd elküldi a bírót hozzánk.

Addig is megkezdjük otthon a vásárt. A következő napokban valóságos vásárcsarnokká lett a misszió. Kőkorsók, rossz esőcsatornák, kőszén, maradék raktárszekrények kerültek eladásra. Meglep, hogy az eladás valóban szabad jellegű. Lehet alkudni is, noha az árak mélyen alatta állnak a reális értéknek, és rendesen fizetnek. Remélni kezdem, hogy összehozzuk a kívánt összeget. Az egyik vevő szomorúan jegyzi meg, hogy milyen kár, hogy nem volt itt a tódzsang alatt. Most már „nem szabad felfalni” a missziót. Szó szerint ezt a kifejezést használta. Az ilyen elejtett kifejezések persze nekünk megnyugtatóan szólnak.

Mindamellet hihetetlenül fárasztó napok voltak ezek. A nép még mindig a régi hangulatban van. Demokrácia van. Akit préselnek, az rabszolga. Egyszerre tízen is megrohannak vételi szándékkal. Akinek ügye nem kerül azonnali elintézésre, zokon veszi, és ki is mutatja sértődött érzelmeit.

Dél felé jön a nanliucsuangi deputáció. Meglepően udvari-
asak. Bevallják, hogy nem kézbesítették eddig az adófelszólítást, mert valóban nem volt szándékuk ilyen előzmények után az őszi adót is behajtani rajtunk. De felülről szigorú parancsot kaptak, hogy a missziót keményen kell adóztatniuk. Ők tehát nem szabadok ebben. Íme, most itt van az adófelszólítás.

A végrehajtásban majd igyekeznek humánusan a kezünkre járni. Ez is valami. Jó jel még abban az esetben is, ha nem szívből jönnek ezek a szavak.

Az esti szürkületkor P. Superior beállít Támingba. A gyerekórség ugyan észreveszi, de nem tulajdonít neki semmi jelentőséget. Remélhetőleg nem tesznek róla jelentést. Egyelőre a nagytemplom sekrestyéjében, annak egy félreeső zugában rendezünk be neki lakást. A késő éjjeli órákig hallgatjuk beszámolóját menekültjeink útjáról és jelenlegi helyzetéről. A szomszédos vejhufui olasz és hszinhsziangi amerikai misszió központjában találtak szerető menedékhelyre, ahol szegénységben, de háborítatlanul eszik a száműzetésnek bizony nem édes kenyerét.

November 20. Folytatódik a tegnapi üzleti zsvivaj. Minthogy az adó nagyobb részét lefizettük, Nanliucsuang hajlandó titokban még egy napig várni a hátralékra.

November 21. A Gondviselés segítségünkre jött. A nagy kereslet ócska holmijaink után felhajtotta az árakat. Noha még így is a való érték alatt adunk el, összejön a teljes adóösszeg, sőt még P. Superiornak is tudunk átadni jelentékeny összeget menekültjeink eltartására.

November 22. P. Superior a kora hajnali órákban észrevétlenül távozik a Gondviselés nyújtotta ínségsegéllyel. Ma az a gondunk, hogy hogyan építsük le a „vásárt”. Megkönnyíti a dolgot az, hogy a vizsla kereskedők sem igen találnak már sok portékát a tetűpiac számára. Egy kis utóvásár meg nekünk sem éppen káros. Hisz nekünk is vannak napi kiadásaink, akármennyire is összehúzzuk magunkat.

*

A következő napok azzal teltek el, hogy a műhelyekben és raktárakban átvészelt jó néhány szobrot és rögzített műhelybútort biztosabb helyekre mentettük. Néhány rozoga épületet lebontottunk, és faanyagát a rendházba hordtuk tüzelőnek. Minden éjjeli őrzőjratunk ellenére is gyakran garázdálkodnak éjjeli vendégek. Néha még tüzet is gyújtanak elhagyott raktár- vagy műhelyhelyiségekben. A lomtárakban meglepően sok olyasmi kerül elő, ami elsőrendű tüzelő. Szegény elődeink megfordulnának sírjukban, ha hallanák ezt: „Tűzrevaló”. Mennyi gonddal faraghatták valamikor régen a templom-építésekhez szükséges díszteglák vályogvető mintáit! Van egy szobára való. Tűz lesz a sorsuk. Ha nem mi, akkor mások kondérai alatt fognak elhamvadni.

Néhány ínségbe jutott hűséges, régi munkásunk segít ebben a munkában. A lezajlott vásár módot nyújt arra, hogy segítsék szegény munkanélkülieken. Tíz nap után a műhelyek és gazdasági épületek minden mozgatható része: ajtó, ablak, holmi maradék anyag néhány kis raktárhelyiségbe zsúfolva, leszegezve várja bizonytalan sorsát. A műhelyeknek még szemetjét is gondosan kiseprük a szegények, mert az is tüzelhető.

Elhagyott pagodákra emlékeztetnek ezek az üresen ásító helyiségek.

November 29. Váratlan vendég jön. P. Nagy csiencsuangi misszionárius állít be a vörös kanpuk módjára bekötött fejjel és vállára vetett kínai talárban. Már egy hónapja rejtőzködik egy félreeső kereszténység faluszéli házában, éjjel-nappal zárt ajtók mögött, remete magányban. Még a falubeli keresztények sem tudnak az ottlétéről, kivéve az őt rejtegető családot. A viszontlátás örömét szomorúság fűszerezi, látva missziókat, mely a pusztulás képét mutatja.

December 1. Egész nap távoli ágyúdörgés morajlik. Vacso-ra közben Csen tornatanár jön nagy sietséggel, fogai között az elmaradhatatlan cigarettát gyúrja. Jókedvű. „Baj van! Jó baj! Az egész város meglódult. Most kürtölte ki a direktórium, hogy Pujang és Hujlung¹ elesett. A nemzeti hadsereg három millió katonával jön errefelé három irányból. Minden vörös szervezet feloszlatnak. Akinek vaj van a fején, még az éjszaka hagyja el a várost, mert bármikor itt lehetnek a nemzetiek.”

Mi persze nem látjuk annyira közelinek a „bajt”, de azért kis izgalommal hallgatjuk a speaker riadt bemondásait, melyhez a megriadt nép zajongása, szekérsörgés és álmukból felvert kutyák ugatása adja meg az aláfestést. Mi nem pakolunk. A legtöbben le sem vetkőznek ma éjszaka. Fél tízkor beállít P. Nagy, hogy az ablaka előtt zörejeket hall. Lámpát gyújtok, és furkósbottal a kezemben őrjáratra indulunk kettesben. Átkutatjuk a díszterem körüli udvarokat, a kollégium üres kápolnáját és a püspökség meg a szeminárium udvarát. Nem találunk senkit, csak néha valami elmosódott zörejt üti meg a fülünket. Lehet, hogy a szél csapkodja a törött ablakokat. Kísértetiesen barátságatlan ez a pusztuló misszió a fagyos decemberi szélben. A csapkodó ablakok zaja – szerencsétlenségre – eloszlatja gyanúnkát. Abbahagyjuk az őrjáratot, és pihenni térünk. 3 óra 11-kor hajtom álomra fáradt fejemet.

Erős ablakzörgetésre riadok fel. Olyan álmos vagyok, hogy nem is igen értem meg, amit sietve bekiabálnak, csak annyit, hogy fel kell kelni. Amíg sietve magamra kapkodom ruháimat, lassankint beszivárog koponyámba, amit a riasztók mondtak: „tűz van!”. „Hol van a tűz? Mekkora tűz?” Mindjárt meglátom. Ahogy kilépek ajtómon, égis erő lángokat látok a rádiótorony mögött. Első gondolatom, hogy P. Maron szobája gyulladt ki a kályhától. Két napja hurcolkodott fel abba a toronyszobába. A kápolna melletti ajtón kinézek a grotta felé. Áh! Nem a toronyszoba ég, hanem a grotta melletti raktár, melyben az úrnapi körmenetek oltárai, lépcsői, díszletei vannak, és mellette a kb. húsz méteres pajta, melyben a tüzelőket tároltuk. Előtte riadtan tanácskozó, ide-oda szaladgáló diákok néhány itt éjszakázó tanárunkkal és munkásunkkal.

¹ Hujlung – kisebb település Táming mellett

Most robog le az emeletről P. Maron, aki szintén mély álmából riasztott fel az ablaka alatt lobogó tűz ropogása.

Gyorsan tenni kellene valamit. De mit? Az egész épület lángokban áll. Menthetetlen. Semmi tűzoltó szerszámunk nincs. Zajt csapni ilyen riadt városban senki sem mer...

Az első teendő, hogy két markos diákok lándzsával a kezükben állandó őrzésre indítok. Mihelyt idegent látnak, azonnal jelentsék. Jelentik is hamarosan, hogy a várfalon Miao nézi a tüzet néhány nanliucsuangi minpinggel. Rájuk is kiabált, hogy mit csinálnak.

– Tüzet oltunk.

– Ki gyújtotta fel?

– Azt mi is szeretnénk tudni.

– No, hát akkor csak oltjátok gyorsan.

Persze ezek után a gyanúnk mindjárt órájuk esik, de most nem érünk rá a gyanúval bíbelődni.

Lokalizálni kell a tüzet. P. Maron mindjárt meglovagolja a nagykaput, mely az égő raktár és a faszénraktár között van, és bontani kezdi. Ha a kapu meggyullad, akkor a faszénraktár is leég, és a rendház is menthetetlen. Szerencsére a szél ellenkező irányba fordul. Mi tehát a másik végen, az üres akkumulátor-raktár tűzfalát vizsgáljuk. Úgy látszik, megbízható. Mindamellet ott kell legelőbb lehúzni a tetőzetet. Közben a gerendák félig leégtek, úgyhogy könnyem kifordíthatókká váltak a falból. A közelben akad egy négy méternyi erős pózna. Tíz-tizenöt ember együttes erejével faltörő kos módjára nekilódítjuk a pajta egyik oszlopának. Enged... Nagy robajjal bedől ott a tető. Csak még néhány gerendát kell kifordítanunk, és a tűzfal melletti tető egészen leomlik. Most a tető többi része kerül sorra. Gyorsan! Gyorsan! Minél hamarabb tudjuk ledönteni a tetőt, és a gerendákat kihúzni a tűzből, annál több tűzifánk marad meg. Közben a pincéből előkerül néhány vödör és mosdótál. Azokban hordjuk a vizet a tűz menti tóból... És reggel négy órára az épület tetőgerendái félig elszenesedve, megöntözve felsorakoznak a grotta előtti köröndön. Két hónapig biztosítva van a tűzifánk.

Megmosakodunk, és mindjárt a kápolnába megyünk a korai szentmisére. A gyerekek jutalmul megkapják a megmentett tüzelőt, és még két kiló húst a reggelihez. A diákok tréfásan, bosszúsan mormolják egész nap, amit az egyik vörös a házikápolna oltárára írt: „A misszióra ránehezült a sors keze.”

Ezen naptól kezdve még jobban megritkulnak a betolakodók.

A nagy offenzíva nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A nemzeti hadsereg megállt Pujangnál és Hujlungnál. Egyelőre, úgy látszik, lassú tisztogatási munkákkal vannak elfoglalva délen. Hírek igen gyéren szivárognak.

Néhány nap múlva a vörös szervezetek visszaszivárognak a városba, és felveszik régi munkáikat. De valahogy nemigen akar menni. A nép bizalma megrendült a vörös uralomban.

Nemigen lehet bevonni őket erőteljesebb akciókba. Az újabb tódzsangokat már nem is vállalják. Ha nem tudnak kitérni előre, simán intézik el, néha pedig kifejezetten is ellenszegülnek a direktóriumnak, és védelmükbe veszik azokat a családokat, melyeket meg kellene tódzsangolniuk. A direktórium idegesen füstölög magában.

A Keleti utcai szervezeteket feloszlatják és lefegyverzik, merthogy „maradiak”. A bizalmat lecsapják és bezárják. Meg akarják tódzsangolni. A meg hasonlítás oka egy öngyújtó volt, amit én az utca bizalmijának ajándékoztam, amikor a nála biztonságba helyezett misekészletemet visszahozta. A direktórium egyik tagja észrevette, és elvette tőle az öngyújtót. Amaz visszakövetelte. Két napig civódtak rajta, amíg a bizalmi dutyiba került, zsebében a visszaszerzett öngyújtóval. Tódzsang lett belőle. De a bizalmi is ismeri a vörösök stílusát. A gyűlésen a direktórium vádat emelt ellene, hogy kapzsi, hogy a missziót védi, hogy túl maradi. Új bizalmi kell választani, de nem szabad választani jó embert, mert az nem tudja előbbre vinni az ügyeket. „Minél rosszabb az új bizalmi, annál jobb.” A bizalmi bosszúsan hallgatja a dutyiban ezeket a mesterkedéseket. Egy óvatlan pillanatban berohan a gyűlés helyére, és számítva az utca népének hangulatára, ellentódzsangot jelent be a direktórium ellen. Nagy veszekedés támad. A végén mindkét fél visszavonul, de a Keleti utcát elejtik a vörösök.

Decemberben jórészt azzal telik el időnk, hogy a rendházban tatarozunk. Néhány szobát lakhatóvá teszünk. Össze-keresgéljük, kijavítgatjuk a szükséges bútort. Kezdetleges számainkkal lassan megy a munka. A tél is jogerősen beköszöntött. Az elmenekültek itt-ott megtalált ruhadarabjaival, vagy a jó emberektől visszakerült batyuinkból kiegészítjük öltözetünket. Közben minduntalan rémhírekkel riogatnak.

A városi minpingek gerillaszázaddá alakultak. Néhány napig sokat zaklatnak bennünket. Eleinte „kölcsonkérnek” ezt-azt, majd szó nélkül visznek, amit látnak, amíg a hatóságok le nem intik. Sajátságos, hogy még Miao úr is erélyesen fellépett ellenük. Éspedig teljes eredménnyel.

P. Superior december 5-én hazajön, a Nanjüanban rejtőzködik.

Esténkint kedélyes volna az élet, ha a gyakori rémhírek meg nem zavarnák. A napokig füstölő romokból annyi faszemet termeltem ki, hogy egész télre elég a kályhámban egy kis esti melegedésre. El is kel, mert egész nap kemény fagyban dolgozunk. Főként P. Superior, P. Tiszai és P. Maron végez kemény munkát. A nagytemplom összetört kis ablakainak ónrácszatát dróttal felkötözik a keretre és újságpapírral beraasztják. Olyan hidegben dolgoznak, hogy nem ritkán a csirizzel bekent papír megfagy a kezükben. Karácsonyra készen akarnak lenni vele.

Vacsora után sokáig elbeszélgetünk. Ha a portás vagy Csen

tornatanár állít be, rendesen vége a hangulatnak. Vagy egy menekülő keres itt búvóhelyet, vagy valami sürgős zsarolási ügy, pótdadók, hadifelszerelési adók, rémhírek zavarják meg az esti idillt.

Karácsony előtt egy héttel épphogy álomra tért a társaság – egy részük be nem jelentett bujdosó diák –, Csang portás zörget az ablakomon.

– Senfu, jöjjön gyorsan! Katonák döngetik a kaput! – azzal már szalad is. Mire odaérek, már nagyon türelmetlenül döngetnek.

– Mi baj van? – kérdem.

– Nyisd ki a kaput!

– Kik vagytok?

– Rendőrség!

– Hm, azt akárki mondhatja.

– Nyisd csak ki, valóban mi vagyunk.

Még egy darabig vonakodom, de a végén csak belátom, hogy csak ki kell nyitnom. Rablók végtére is nem mernek ilyen zajt csapni. Ha meg a hatóság emberei, akkor úgyszólván hiába minden ellenkezés. Ahogy betódulnak vagy tíz-tizenöten – valóban a rendőrség emberei –, szobám után érdeklődnek.

– Hogy én hol lakom? Ma itt, majd ott, aszerint, hogy hol fúj be a hideg szél.

Jót nevetnek hozzá. Egyelőre az egyik üres iskolaterembe vezetem őket, ahol van egy gazdátlan diák íróasztal. Csen tornatanár is előkerül. Rábízom őket azzal, hogy lámpát keresek, mert vaksötétben bajos tárgyalni. De a lámpa előtt első gondom, hogy a nálunk szerteszét lakozó bujdosókat kiugraszam odúikból. Ugornak is azok, mintha puskából lőtték volna őket. Mire visszakerülök hozzájuk, a találékony Csen szalmából hatalmas tüzet gyújtott a rendőrségnek, melegedni. A hangulat is azonmód felenged.

– Miről is van szó voltaképpen? – vetem fel a kérdést.

– Létszámellenőrzés. A múltkori zűrzavarban elveszett a lajstrom.

– Majd lediktálom a neveket. Mindenki alszik már, ki itt, ki ott.

– Kinek-kinek személyesen kell beírni a nevét. Majd mi odamegyünk az emberekhez, nem kell nekik felkelni.

Én nem lelkesedem ezért a módozatért. Ma dívik a katonafogás.

– Az bajos lenne. A gyerekek halálra rémülnek, ha álmukból felriasztva fegyvert látnak. Inkább majd idehívom őket.

Átlátanak a furfangon. Nevetnek hozzá.

– No, nincs semmi baj. Hívd csak ide őket.

Előbb leíratják velem a nevemet. A kínai írásjegyek nem elégtí ki őket. Európai nevünk is kell nekik külföldi betűkkel leírva.

– Nálatok nem fontos az európai név.

– Most parancsunk van, hogy angol betűkkel is le kell írni.

Ez nem éppen rossz jel, gondolom magamban. Nemzetközi szellő fújdogál talán?

Ugyancsak keserves munkába került összeszednem a szétugrasztott és elbukált embereket. Még a páterek is szerteszój-jel bujkálnak, készen a menekülésre, ha elfogatásról volna szó. De azért sikerül egy részét előkeríteni a bujdosóknak. Nem is szándékom mindenkit bejelenteni.

Ahogy nálunk elkészülünk, megkérnek, hogy a zárdába is vigyem át őket, mert ott rettenetes kutya van. Ezer örömmel vállalkozom. Útközben egyre szondázzák érzületemet. Kesergek-e, szenvedek-e, panaszkodom-e. Persze megnyugtatom őket, hogy valóságos madárélet a miénk.

A kapuban – nem kis meglepetésünkre – a Keleti utca bizalmija kopogtat be. Szegény fejének leesik az álla, mikor helyettem rendőrök lépnek ki a kapun, és gyanakodva kérdik tőlem, hogy mit keres ez itt.

Hogy mit keres? Ja, igen! Egy régi számlája esedékes. A múltkor vett ötszáz üres palackot. Napok óta sürgetem. Azt hiszem ebben az ügyben jár, nemde?

Amaz odavan a boldogságtól, hogy nem hagytam benn a kátyúban. Valójában mindjárt tudom, hogy más van a dologban, noha az a palack-ügy sem kohlomány.

A zárdában nem kis riadalmat okoz a látogatás. Ott is rendben kiállítjuk a személylistát, és én sietve megyek haza. Mi hírt hozhatott a bizalmi? Jól sejtettem. Ma éjfélkor titkos gyűlésre hívta össze a mandarin a bennünket tódzsangoló öt utca vezetőit, mert hogy hat amerikai kiküldött jött utánunk érdeklődni. Nem hiszem, hogy azok most ide mernének jönni. De valami hasonló természetű dolog lehet a levegőben. Igen megköszöni az én talalós válaszomat a kapuban. Megígéri, hogy még éjszaka megsúgja, ha valami fontosat hall a gyűlésen. Ha nem sürgős, akkor majd holnap. A zárdában P. Superior aggódva várja az ügy kimenetelét. Még egyszer visszamegyek. Nem tudunk dűlőre jutni, hogy mi is lehet voltaképp a levegőben. Csak két hónap után tudtam meg, hogy sanghaji konzulunk eljárta ügyünkben a magyar kormánynál, az meg a washingtoni követ útján felkérte az amerikaiakat, hogy nézzenek utána ügyünknek. Azok a kommunista főhatóságoknál voltak szívesek utánunk kérdezősködni. Állítólag P. Zsámár¹ felkereste Pekingben a Vörös Hadsereg ottani attachéját, Csou En-lajt². Az is megígérte volna, hogy utánajár a mi ügyünknek. Talán ezen utánajárásoknak köszöntük a mai riadalmakat, és utána azt a megnyugtató érzést, hogy kívülről törődnek velünk. Másnap megtudtam, hogy az éjszakai gyűlésnek információs jellege volt. Felhívták továbbá a nép figyelmét

¹ Zsámár Jenő (1904-1974)

² 1946-ban a Marshall által vezetett amerikai küldöttség megpróbálta rávenni a kuomintangistákat és a kommunistákat megbékélésre. Létrehozta egy háromoldalú tanácskozó testületet, amelyben a kommunistákat Csou En-laj, a későbbi miniszterelnök képviselte.

arra, hogy „a misszió mozog. Jó lesz odábbállni mindenkinek, akinek valami terheli a lelkiismeretét. Ha most, amikor még a vörösök itt az urak, ilyen befolyásuk van, mi lesz akkor, ha bejönnek a nemzetiek...” Pedig mi ugyancsak nem forraltunk semmiféle bosszúálló terveket.

A karácsony előtti hetekben P. Maron felcsapott cserepesnek, és két falusi legény segítségével rendbehozott néhány fontosabb háztetődarabot. Karácsony vigíliáján készült el vele. Ugyanakkorra készült el a nagytemplom ablakainak a beraasztása újságpapírral. Minthogy az utóbbi napok rémhírforgalma alábbhagyott, jócskán állítottak be a vidéki hitközségekből fiatal emberek, hogy annyi zaklatás után egy csendes ünnep vigaszaiban részesedjenek.

Számunkra nem a legnyugodtabb volt ez a karácsony. Már maga az, hogy az ünneplők kizárólag fiatal emberek voltak, azzal az aggodalommal járt, hogy a vörösök talán gyanút fognak. Mindamellet biztonság okáért bejelentettük őket a rendőrségnél. Úgy látszik elég hitelünk volt. Nem csináltak nálunk éjjeli razziát. A kifosztott misszióban lehetetlen volt takarót adni vendégeinknek. Így be kellett érniük azzal, hogy az egyik iskolateremben melegedhessenek éjfélig.

Vacsora közben viharos csengetés riasztotta szét kis kommitásunkat. Nem a vörösök voltak, hanem két vidéki hívünk (egy erős vörös szervezkedés alatt álló faluból), akik azzal a hírrel állítottak be, hogy a központiak jönnek, már csak néhány kilométernyire vannak falujuktól. Menedéket kérnek, amíg a központiak bevonulnak. Minthogy késő este volt már, nem fogadtam be őket erre az éjszakára. A vendéglőkben még ilyenkor is lehet bejelenteni jövevényeket.

A szent éj különben csöndesen telt el. Még a pogány Csen tornatanárunk is eljött az éjjeli misére, melyet a férfiak a nemrégiben rendbehozott házikápolnánkban hallgattak. P. Szun a diákokkal bájosan feldíszítette az oltárt, és a hangulathoz nem hiányzott semmi. A kis Jézusnak a bombázáskor letört kezeit tésztáblól pótoltuk. Nem szépen sikerült, de azt most mindenki megbocsájtotta.

Reggel erősen megeredt a hó is. Európában a fehér karácsony örömet jelent. Itt a fűtetlen szobákban és rongycipőkkel a lábakon inkább ünneprontónak tekintik a havat. A hadi mozgolódásról is újabb hírek jönnek. A két jövevény faluját állítólag az éjjel felgyújtották.

Karácsonyi ajándéku a Keleti és a Mandzsu utca számlát nyújtott be, ők is követelik a hozzájárulásunkat az egyenruhaadóhoz. Napról napra erősebb razziák minden utcában. Valami készül. Keresik a központiak kémeit és beszivárgóit. Utcahosszat beszállásoló altisztek krétázzák a kapukat. A „rettenetes 107-esek” fogják védeni a várost, a nép nem kis megrökönyödésére. Szívesen lemondanának a védelemről. Katonát is kell adni a városnak, meg sebesülthordozókat. Szökik minden fiatal ember, ha teheti. A misszió félreeső zugaiban

növekszik a bujdosók száma. Szerencsére a hírhedt 107-esek nem jöttek meg. De december 30-án távoli ágyúzás bizonygatta, hogy a központiak ez alkalommal tartják a kitűzött bevonulási határidőt: január elsejét. 31-én megszakad minden közlekedés a vidékkel. A piac üres. Az ágyúdörgés közeledik. Csiencsuang és Jangcsüan állítólag elesett. No, holnap... Mit hoz az újév?

Szilveszter estéjén a vörös mandarinnak egyik tisztviselője, régi diákunk, jóakarón megsúgja, hogy ha volna az iskolában a vörös mandarintól valami okirat, leirat, azt égessük el, mert holnap... ők eltávoznak Nankung¹ felé.

Újév napján mindenki hegyezi a fülét, nem is hiába. Az ágyúdörgés erősen közeledik, sőt gyalogsági és gépfegyverzaj is mind tisztábban hallhatóvá lesz. Jönnék! Erre már én is rászánom magam, hogy torzonborz szakállamat olló alá adjam. P. Maron veszi munkába. De kétszer is abba hagytuk. Légiriadó. Rohanás a pincébe. Pici kutyát kétségbe ejtik az alacsonyan dübörgő gépek. Egész testében remeg. Mi sem túlságosan nagy-nak érezzük a biztonságunkat. Nem dobtak. Csak a városon kívül gépfegyvereztek.

P. Maront újszülöthöz hívják keresztelésre a Tungkuanba. Iyenkor, és épp a Tungkuanba! Legvadabb ellenségeink közé... Szó nélkül fogja kis táskáját, és indul. Igaz, hogy Hszüie kőműves hívja őt unokájához, aki a tódzsang alatt elárulhatta volna néhány rejtékhelyünket és nem tette... De azért nem túlságosan nyugodt szívvel nézek utána. Kár volt ilyenkor elengedni. Holnap sem lett volna késő. A gyerek nem beteg.

A környékbéli utcákból mind többen jönnek az ostrompincébe menedéket kérni. Szégyenkezve jönnek, de jönnek. Jól esik, hogy jönnek. A bizalom jele ez. És nekünk is jó, hogy megmutathassuk, hogy még rablóinkat sem zárjuk ki szeretetünkben. Sajnos a vörös hatóságok emberei is ide menekülnek néhányan. Sőt még a direktórium tagjai közül is besompolygott egy. Láttára elhalkul a szóbeszéd. Senki sem mer őszintén beszélni, nem meri örömét elárulni, hogy közeledik a felszabadulás. Arra gondolnak, mi lesz, ha ezt az embert itt találják a központiak. Senki sem meri ajánlani, hogy vigye az irháját számára biztosabb tájak felé, mert neki nem jó itt lennie.

Terepszemlére megyek a rendházba. A házikápolna környékén berregésre leszek figyelmes. Ahogy jobbra-balra keresgélem a repülőt, szinte a földbe gyökerezik a lábam. A grotta felől egyenesen felém tart egy bombavető a háztető magasságában... Rohanok az átjáró folyosó felé... Pokoli zaj... Szél taszít meg hátulról... Na most! Nem dobott... Még csak nem is lőtt... De nekem mára már elég a repülőkalandokból.

A pincéből délig nem mozdul ki senki. Dél felé elesitul a közeledő harci zaj. Úgy látszik, ebédelnek a vitézek. Mi is nekilátunk. Még a végére sem érünk, a nyugati kapunál újabb

¹ Nankung – város Támingtól délre

gránátbecsapódások riasztanak fel. Ismét a pincébe. Megérkezik P. Maron is, aki közben a Nanjüanban elköltötte az ebédjét. Útközben nem történt baja. Visszavonuló vörös katonák között vitt el az útja.

A nehéz ágyúk helyett kis aknavetők lépnek akcióba. Kímélik a várost. Ez megnyugtatja úgy a menekülteket, mint a házigazdáikat. Már csak kézigránátok dörrennek, sőt már csak puskák és gépfegyverek. Szinte utcáról utcára követjük a harci zajt. Most a Keleti utcába értek... Most a várfalon pásztáznak végig a gépfegyverek... Körül vagyunk véve. Közeli pukkanások. Golyók zizegnek végig az udvaron. A pincében csönd van. Senki sem mukkan.

A Mandzsu utcai kapunkon dörömbölnek.

– Jövök már, jövök már! – kiáltom a kapu felé.

Ahogy kinyitom az ajtót, egy bandita kinézésű revolveres alakkal találok szembe magam. Végignéz, majd megszólal:

– Itt az utcabíró?

– Igen!

– Azonnal jöjjön ide!

– Igen!

Az utcabíró szegény feje gyöngyöző homlokkal botorkál elő a menekültek hatékony nógatására. No nem lett neki semmi baja, csak a vörösök titkos raktárait követelik tőle. Azokat ugyan már régen elfuvarozták.

Az utca lassankint megtelik a kapuk alól óvatosan előkecmergő emberekkel. Felszabadultunk. Menekültjeim lassan hajlanak biztatásaimra, és széledezni kezdenek. Nehezebben megy a dolog a vörösökkel. De azok is belátják, hogy most még könnyebben kereket oldhatnak, mint holnap.

Köpcös, elegáns tisztí egyenruhába öltözött tiszt lovagol végig a várfalon fehér paripáján. Mögötte egy testőr.

A házban minden rendben. Semmi kár nem esett. P. Superior is előkerül végre nanjüani rejtekéből. Szemlét tart szobájában, melyet nem látott a bombázás óta.

Tankok dübörögnek végig a Keleti utcán. Északon távolodó ágyúdörgés. A nép boldogan üdvözli a tankokat. De sokkal csendesebben, mint amikor valamikor régen mi üdvözlöttük Pécssett a bevonuló nemzeti hadsereget... Más nép, más történelem. És itt vannak még soraikban régi hóhéraik... Kellemtelen tanúi volnának őszintén megnyilvánuló érzelmeiknek. És ki tudja, mit hoz még a jövő. Ázsiában sok minden lehetséges.

Este egy szakasz megszállta a középiskola pavilonját. Igen udvariasak, előzékenyek. Fegyvereik kitűnő amerikai készítmények.

A kérészéletű felszabadulás nem sok megnyugvást hozott a misszióknak. A hatóságok legnagyobb része ugyan határozott jóindulatot mutatott velünk szemben, de a katonák viselkedése nem sokban különbözött a vörösökétől. Templomunkban reggeltől estig nézelődtek, beszélgettek, cigarettáztak, az ajtó-

kat kinyitatták, vagy ha zárva találták, feltörték. Vagy két hét telt el, amíg egy katolikus tiszt felháborodva ezen a viselkedésen szigorú parancsot eszközölt ki a hadosztályparancsnoknál ez ellen a visszaélés ellen.

A jezsuita rendház emeleti traktusát megszállták a központi kormány nyomozó szervezetei. Éjjel-nappal zajongtak, maradék bútorainkat jórésben maguknak követelték „kölcsonbe”. Másrészt viszont a néptől is nem keveset szereztek vissza az eltódzsangolt holmik közül, amit visszaadtak a misszióknak. De annál többet – pénzt – zsaroltak a néptől a misszióknak való kártérítés címén, amit persze eszükbe sem jutott a misszióknak adni. De meg sem kérdeztek bennünket, hogy mit szólunk mi ehhez a gyűlöletszításhoz.

A hadsereg azonnal nekilátott a várfalak felépítéséhez, és erődök építéséhez. Rengeteg épületfára volt szükségük. A bombázás alkalmával megrongált épületeink tetőzete, ami még a helyén volt, áldozatul esett az ő vandál pusztításuknak. A cserepeket egyszerűen a földre szórták, nem törődve azzal, hogy így majdnem mind összetörik, és használhatatlanná válik. Már a vége felé tartott a pusztítás, amikor a hadosztályparancsnok arra jártában észrevette a dolgot, és azonnal letiltotta. Ő jóakarója volt a misszióknak. De Kínában kockázatos dolog hatóságoknál keresni jogorvoslást alantas hatóságokkal szemben.

Közben menekült pátereink és frátereink is kezdtek hazaszállingózni. A viszontlátás örömét erősen mérsékelte az itt tapasztalt állapotok látványa. Kemény munka is akadt bőven. A kemény téli hidegben ki-ki vackot készített magának a megrongált rendházban. Szobáról szobára kellett a hónapokon át felhalmozódott szemetet és törmeléket kihordani, az ajtókat úgy-ahogy összetakolni, az ablakokat papírral beragasztani, mely másnap többnyire lehullott, mert a ragasztó odafagyott a papírra, és másnap felelesztett. A később érkezők már rossz híreket hoztak magukkal, általános visszavonulásról.

Január 22-én, a kínai újév napján hajnalban a nővérek anyaházában beszállásolt dandár hirtelen felszedte sátorfáját, és délnyugatnak vette útját. A nép örömmámora kezdett lelohadni. Január 29-én délután P. Superior kiadta a rendeletet, hogy a közösség egy része pakoljon, mert holnap reggel katonai autók biztosabb vidékre szállítanak bennünket. Csak a legszükségesebb poggyászt viheti ki-ki magával. Én is ebbe az első csoportba kerültem. A többiek egyelőre még maradtak, hogy a közben visszatérített bútorokat a pincékben elrejtésük és elfalazzák. 31-én este érkezünk meg a honani Vejhuifuba, a milánói olasz misszionáriusok központi házába, akik a régi szeretettel fogadták be a hozzájuk visszatérő magyar jezsuitákat. Utunk minden volt, csak nem kéjutazás. Minden vonatot zsúfolásig megtöltött a visszavonuló katonaság. Mi is csak úgy tudtunk feljutni, hogy az ablakon másztunk be a kocsiba, ahol olyan volt a zsúfoltság, hogy lábunknak alig tudtunk

helyet találni, hogy valahogy állni tudjunk. Mint heringek szorultunk egymás mellé fél napi utazásunk alatt.

Egy hét sem telt el, máris beállított a közösség maradék csoportja, velük a misszió civil személyzete és a hívők egy jókora csoportja. Támingot puskalövés nélkül feladták a központiak. A katonasággal együtt a hontalanná vált menekülők áradata hagyta el a várost és környékét. Inkább vállalják a nyomort és koldulást, minthogy a vörös pokolban kelljen élniük. Anjangban százezernél több menekültöt regisztráltak a hatóságok. P. Superior a határról visszafordult, hogy a keresztény falvakban kísérelje meg lappangva a hívők vigasztalását figyelve, egyszersmind követve a fejleményeket Táming körül. Heroikus vállalkozás ilyen kemény fagyban és zűrzavarban. Míg ő ott áll őrhelyén, mi itt naponta imádkozunk érte és elhagyott misszióinkért. Pátereink és frátereink közül többen a szomszédos hszinhsziangi misszióban kaptak munkát. Mi itt menekültjeinkkel együtt az UNRRA segítségéből élünk.

Március 2-án beállított P. Superior teljes épségben és egészségben, de erősen lefogyva. Távolléte alatt minden hír nélkül aggódtunk érte és Támingért. A vasfüggöny Kínában is hermetikusan zár. Most végre hallunk biztos híreket elhagyott misszióinkról. A hírek nem sok örömet okoznak.

Távozásunk után a nép ottmaradt része betört a misszióba. Keresték a pátereket, hogy bosszút álljanak rajtuk a központiak zsarolásaiért. Mikor senkit sem találtak, fosztogatni kezdtek. Feltörték az ostropincét és a zárva talált helyiségeket. Megtalálták, és kiürítették két elfalazott rejtékhelyünket is. Csak másnap délelőtt érkezek meg a vörös hatóságok és minpingek, akik azonnal letiltották a rablást. Őrt állítottak a kapu elé, és nyolc napig ők kutattak a misszióban. Ez alkalommal a nagykönyvtár sem kerülte el a sorsát. Állítólag a könyvek felét elhordták. Később mégis meggondolták a dolgot, és lepecsételték a könyvtár ajtaját. A nagytemplomban megtalálták a szőnyeget, és egyéb bútorokkal együtt elvitték. A misszió épületeit nem adták ki a népek lerombolásra, sőt néhány otthon maradt keresztényt jelöltek ki annak őrzésére. A fele hitehagyott, a másik fele meg olyan keresztény, aki a templomot inkább csak kívülről ismeri. Az aggok menhelyének lakói és más szegény hívők is szabadon laknak a misszióban. Az öregasszonyokat a Nanjüanban nem háborgatják, sőt engedik, hogy a nővérek zárdájában talált holmival tartsák fenn magukat.

Megjegyzés:

Aki nem volt Kínában, talán már feltette magában a kérdést, hogy hogyan lehetséges annyi ismételt rablás a misszióban, és hogy még mindig van rabolnivaló. Talán bizony Dárius kincsei vannak itt összehalmozva? Nem látszik feleslegesnek, hogy erre feleljek.

1) Táming városában van két rendház, egy püspöki rezidencia, a városon kívül a nővérek anyaháza és mellette a jezsuiták tanyája szántóföldekkel és konyhakerttel. Az egész misszió központja ez, valóságos kis városrész. Ha csak a jezsuita kollégiumot akarom részletezni, van itt elemi, felső elemi és alsó fokú középiskola iskolai szertárakkal, saját könyvtárral, díszteremmel, malommal, saját konyhájával. A jezsuita rendháznak volt bútorgyára fadepóval, raktárakkal, vasipari műhelye, hozzávaló raktárral; kettőjüknek közös erőműve, mely a gépmalmot és a villanytelepet is hajtotta. Méhészet, konyhakert, istállók, kecsketenyészet, nyomda stb. A misszió közös raktárai is itt voltak anyagkészlettel, misszionáriusok holmijai számára, amit nem mertek kint a kerületükben őrizni. A templomon kívül a városban volt még négy, a városon kívül két kápolna (a városban volt a nővérek rendházában, a püspöki rezidencián, a jezsuita rendházban, valamint az iskola díszes nagy kápolnája). Könyvtár öt volt a városban: a jezsuitáké, a püspök úré, a fiúiskoláé, a kisszeminariumé és a nővéreké.

2) Könnyen megeshetett, hogy az egyes rablások csak egy-egy épületesoporra terjedtek ki, míg más épületek sokáig elkerülték a fosztogatók figyelmét, így későbbi kalandoknak estek áldozatul. Egy-egy helyiséget is lehet fokozatos egymásutánban kirabolni. Például ha a néptömeg bezúdul a templomba, az első, ami a szemébe ötlük, az oltárokon levő vászonféle, a gyertyatartók, és más könnyen mozgatható holmi. A hívek térdeplőpadjai kitűnő deszkaanyagként szolgálhatnak a faínséges Kínában. Majd a keresztút: tizennégy szép nagy üveglemez, amit könnyű eladni. A keretek jó tűzifául szolgálnak. A képeket is el lehet adni a vásárokon. Egy újabb vállalkozás „kitermelheti” az oltárokból levő faanyagot. Egy másik kaland alkalmával a sekrestyeszekrények tartalma, majd talán ismét máskor a szekrények... A csillárok, a harangkötelek, a színes ablaküvegek és az ónrácszat, mind talál vevőt, tehát érdemes elvinni. Az orgona anyaga, harangok, lépcsők, toronyóra, ajtók stb. Európában csak azok bánnak el a templommal, akik üldözik az egyházat. Azoknak aligha jut eszébe ilyen alapos expedíció, egyszerűen felgyújtják. A kínai sajnálja felgyújtani. Inkább gondosan kifosztja, és személyes hasznot igyekszik magának biztosítani belőle. Ahhoz pedig nem elég egy megrohanás.

3) Az elrabolt holmit néha visszaadták, vagy vettünk újat, vagy előbb valaki megőrizte nekünk, és utána visszahozta. Így a kirabolt házban is lehet ismételten rabolnivalót találni. Utoljára például elveszett az a gabona, amit január folyamán vásároltunk, hogy a második félévre azzal fizessük tanárainkat. Tehát lehetett rabolni gabonát, noha a tódzsang alkalmával mind a három magtárat kifosztották teljesen. Meg kellett venni akár adósságra is, mert különben nem lehetett iskolát nyitni. A beiratkozás napja volt a menekülés napja is...

I. FÜGGELEK

MARON JÓZSEF TÖREDÉKES NAPLÓJA A FOGSÁGBAN TÖLTÖTT NAPOKRÓL

[1946. szeptember] 28-án este a szokásom ellenére rendes időben feküdtem le. Körülbelül tíz óra tájban a kisportás fiú lélekszakadva szalad hozzám és kér, hogy siessek a portára, mert házkutatásra jöttek a vörösök. Gyorsan magamra kaptam néhány ruhadarabot, s mikor kiléptem az ajtón, két Pujangból érkezett katekista halálra ijedten azt kérdezte tőlem, hogy hova rejtőzködjenek, mert nincsenek bejelentve.

A kertbe küldtem őket azzal a meghagyással, hogy ha netán keresnék őket, a falon át osonjanak az iskolaudvarra.

Mikor a porta felé siettem, öt-hat fegyveres elvtárs lámpákkal felszerelve, revolverrel kezükben várakozott rám. Mézédés szavakkal érdeklődtek, hogy hányan vagyunk a házban, és kik azok.

Mielőtt részletes magyarázatba kezdtem volna, kitessékeltek a porta felé, hogy ott mindent megbeszélünk. Nyugodtan mentem velük. Kint azonban már több katona várt rám, ami kicsit megijesztett.

Előző este ugyanis az a hír érkezett, hogy népbíróság elé akarják állítani a Püspök Urat.

Elérkezett tehát a pillanat! – gondoltam, de nem volt sok időm, mert miután P. Superiort, akinek hasonló hangzású kínai neve van, mint nekem, hirtelenjében nem találták, velem is megelégedtek, akit úgy is ismertek, mert minden ügyükben nekem kellett tárgyalni velük.¹

Kiérve a portán szerencsére P. Tiszaival pár szót válthattam, aki megnyugtatóan, hogy a Püspök Urat már előttem elvitték, s így csak bátran előre...

Nyugodtan haladtunk tehát a csípős szeptember végi éjszakában a keleti külváros felé, s ahogy távolodtunk a várostól, kíséretem egyre csökkent.

Eleinte attól féltek, hogy valami zendülés keletkezik a letartóztatás miatt: féltek, hogy a nép védelmünkre kel, és azért nagyobb csapattal indultak értünk.

Éjszaka volt, mindent csendesen végeztek, a nép nem hallott semmit. Talán nem is mert volna az utcára lépni.

Körös-körül csend. Néha egy-egy gúnyos megjegyzés röp-pent el a kapuk előtt, amiből arra következtettem, hogy már jó előre megbeszéltek a vörösök elfogatásunkat. Később tudtuk meg, hogy több napon át gyúrták a közvéleményt erre

¹ Maron József ekkor a misszió gazdasági ügyeinek felelőse, minisztere volt.

a lépésre. Ami néhány hónap alatt hiábavaló volt, azt most hirtelenül elintézték. Munkájukat siettette a sok kósza hír a déli csapatok¹ előnyomulásáról. Sietniük kellett, ha rabolni akartak!

A keleti külvárosba érkezve – különálló kis falu, mely úgy szerepel, mint a város egyik külvárosa – szűk utcákon át ismeretlen helyekre értünk. Ahogy kivettem, a vörösök irodájának épületébe jutottunk. A Püspök Úr már ott volt.

Rendkívül udvariasan helyet kínáltak bennünket, s még cigarettát is nyújtottak felénk. Rövid tanácskozás után a Püspök Úr megkérdezte, hogy mi a szándékuk...

[...]

Mikor észrevették, hogy fölbredtünk, többen bejöttek hozzánk, hogy szóval tartsanak bennünket. Tőlük tudtuk meg, hogy tíz órakor lesz a népitélet fölöttünk. Most reggel csak próba-gyűlést fognak tartani, melyre hivatalos a keleti városrész három kis falva és néhány városi érdekeltség is.

A nap fölkel. A világosságban kicsit tájékozódhattunk. Megállapíthattuk, hogy nem messze vagyunk a villánktól. Megkértünk egy jobblelkű katonát, hogy juttatna el néhány sort a villai nővéreknek, hogy legalább így életjelt adjunk magunkról.

Nem írhattunk latin betűkkel. Kínaiul írtam tehát, és ebbe a házba kértem reggelinket. Kint mindegyre nőtt a forgalom. A falvak apraja-nagyja odasereglett, hogy lássanak bennünket. A nővérek villájába befészkelődött vörös iskola növendékei voltak az elsők a csúfondáros megjegyzésekben.

Tíz óra elmúlt már, és még semmi nyoma nem volt annak, hogy itt volna a gyűlés ideje.

Tizenegy óra felé átvezettek bennünket az udvar másik részére, egy kis félreeső szobába, hogy a vezetők zavartalanul megállapodhassanak a vádpontokban.

Nemsokára megérkezett a reggelink is, de étvágyat nem küldtek hozzá a gondos nővérek.

Tizenkettőkor még mindig nem kezdődött a gyűlés. A késés okát nemsokára megtudtuk. Kint az utcán kiabálás, tolongás, sírás hallatszott, ami pokoli dühbe hozta a vörösöket. Élesre töltötték fegyverüket, és kézigránátokkal, kötelekkel rohantak ki, hogy szétverjék a tömeget.

Árvák, öregasszonyok, diáklányok, keresztények, akik a Püspök Úr adakozásából éltek, vagy iskolában tanultak, nem felejtkeztek meg rólunk ebben a nehéz pillanatban sem...

Az asszony a vörösök előtt is nagy hatalom. Egy öreg néni-kével durvának lenni, még ha kiált is, és nem enged, megszegyenítő azokra, akik minden hatalom birtokosai. Férfiak lázadását vérbe fojtották volna, de a kis árvákkal – hat-nyolc éves gyerekekkel – és a hetven-nyolcvan éves öregasszonyokkal szemben tehetetlenek voltak. Legalábbis így gondoltuk az első percekben.

¹ déli csapatok – a Kuomintang egységei

A katonák – ellenére a szólásszabadságnak – kötelekkel verték szét ezt a tehetetlen hadat. Azokat pedig, akik még a legbecstelenebb szavak után sem menekültek el, megkötözték, és egy kamrába lökték. Aztán egyenkint elővezették őket kihallgatásra. Félig nyílt ajtón keresztül láttuk elhaladni előttünk a nővérek kapus-asszonyának két kislányát hátrakötött kezekkel, három diáklányt megtépázott hajjal s még néhány keresztény asszonyt.

Kihallgatásuk után egy részüket útnak engedték, és csak hármat: egy katekistanót és két diáklányt tartottak vissza.

Később megtudtuk, hogy hátrakötött kezekkel fölhúzták őket egy gerendára, és le nem írható kifejezésekkel kínozták azok lelkét, akiknek teste amúgy is embertelenül kínlódott...

[...]

Szerettem volna beszélni a Püspök Úrral, de félbeszakított Miao elvtárs szócsöve, aki bemutatott engem a közönségnek.

– Ez az öreg Csin!¹

Elővette azt a papírlapot, melyet én előző este adtam nekik. Ezen a lapon volt egyházi és rendi szervezetünk rövid ismertetése. Kezébe a lapot lobogtatva harsogta szét, hogy én előző este elismertem a Püspök felelősségét mindenért, hiszen ő a misszió legfőbb elöljárója. Az én bűnöm tehát nem olyan súlyos, mert csak engedelmes eszköz voltam.

Attól tartott, hogy a népből folyó elégedetlenség zavart okoz, azért velem kíméletesebben akart elbánni, mint a Püspökkel.

Fölszólított tehát: valljam meg nyíltan, hogy minden ügyben a Püspök viseli a felelősséget.

Gyávaságnak tartottam volna minden megjegyzés nélkül igent mondani, és magyarázatot akartam adni arról, hogy a felelősség az alsóbb elöljárókat is érinti, akik kisebb ügyekben intézkedni szoktak. A Püspök Úr sok mindenről nem tudhatott.

A Püspök észrevette tervemet, és leintett, hogy hagyjam ezt, mert már mindent magára vállalt.

Erre beismertem, hogy ő a legfőbb elöljáró.

Az én ügyem be is fejeződött volna. Csak néhány vádpontot hoztak föl a misszió ellen. Azokat, amik az utóbbi hónapokban velem kapcsolatosak: a villai föld letagadása, utazások a déliek területére és így tovább.

Feleleteimre nem figyeltek, mert a nép már türelmetlenkedett.

Miután Miao népbiztos fölszólította a népet, hogy mindenki szabadon szólaljon föl mindazt előadva, amit ellenem felhozhat, csak egy ember emelkedett szólásra, de az is a Püspököt vádolta valami jelentéktelenséggel. Hamarosan leintették.

A vörös iskola diákjainak vezetése mellett szavalókórus-szerű felkiáltások és tömegzúgás után a gyűlésnek véget vetettek, és minket visszavezettek hörtönünkbe.

¹ Maron kínai családneve Csin.

Őreink az események megbeszélésével foglalatostkodtak, s így szabadon beszélhettem a Püspök Úrral.

Elmondta az ellene szóló vádpontokat. Megjegyezte, hogy csak kis részére emlékszik annak a listának, amit végig kellett hallgatnia. A zűrzavar és fájdalom miatt nem tudja pontosan fölidézni a fogalmazást és sorrendet.

Vádolták azzal, hogy a misszió letagadott a villa földjéből egy darabot, és ezzel megrövidítette a közösséget az adófizetéssel.

Válaszolt nekik, és megmondta, hogy a villa területét nemrég éppen ők mérték föl, és mi azt jelentettük be, amit ők megállapítottak.

Feleletül fűzfadorongokkal ütlegetni kezdték, kiáltozva, hogy ne beszéljen, ha nem kérdezik.

A következő vád: megakadályozta azt, hogy a villa falához gátat építsen a nép. A gátra nagy szükség volt, mert árvíz fenyegetett, és a víz el is lepte a keleti városrészt. (A kár a mi területünket éppúgy érintette, hiszen a falakat először nálunk mosta el az ár. Elöntött és elpusztított mindent a veteményes kertben, a házat megrongálta. Hivatalos intézkedés nem történt a gátépítésről. A magunk védelmére mi lettünk volna az elsők, akik ezt az ügyet fölkarolják.)

Egy kisfiú azzal állt elő, hogy mikor rózsét gyűjteni a vil-lára ment, a Püspök megverte, elvette a kosarát, és csak több nap után adta azt vissza neki. (Tény az, hogy több falmászás és tolvajkodás után az egyik jezsuita testvér megverte a fiút, aki a falat alaposan megrongálta.)

A Püspök kijelentette, hogy erről semmit nem tud, mire a gyerek husángot ragadott, verni kezdte, kiáltozva: Te vagy a felelős mindenért! – és hogy igazának nyomatékot adjon, nagyot rúgott az asztalon, melyre a Püspököt állították. Az asztal földűlt, a Püspök leesett, éspedig olyan szerencsétlenül, hogy hanyatt vágódott, a tarkójára zuhant, és elájult.

Pillanatok alatt magához tért, mert még hallotta a kiáltásokat: „Meghalt, meghalt!”

A tömeg zajongott, és őrzöngött diadalittasan.

Most egy férfi állt elő doronggal a kezében, és előadta, hogy valamikor hetven láda értékes kínai könyve volt. A tudtán kívül családjának tagjai a Püspöknek ajándékozták a könyveket. A japán megszállás alatt visszakövetelte, de nem kapta meg. Hol vannak a könyvek?

A legtöbb ütleget ettől az embertől kapta a Püspök Úr. Lá-bát és fejét ütötte. A második fejütést védve, a Püspök a jobb kezét a fejéhez tartotta. Ilyen helyzetben érte az ütés a gyűrűs-ujját, mely kificamodott és erősen vérzett. A befordult gyűrű átvágta az inakat is.

Ez a jelenet sok volt már a vörösöknek is. Megtiltották, hogy bárki is a vádlott fejét üsse.

A Püspök a főntebbi vádra azt felelte, hogy alig van Támingban olyan család, mellyel annyi jót tett volna, mint

a vádaskodóival. A férfi édesanyja és testvére gyakran járt hozzá orvosságért. Nem tagadta meg tőlük a költséges injekciókat sem, és pénzt nem kért. A lány epilepsziás volt, és sok brómot kapott.

A könyvek nagy részét a japán megszálló csapat elégette még a tulajdonos házában. Hogy a család unszolására a Püspök mégis átvett hat ládával, azt inkább könyörülethől tette. A férfi ópiumszívó volt, és családja attól tartott, hogy a könyveket olcsón eladja, hogy szenvedélyét kielégíthesse. Hálából az ajándékért bútorokat, ruhásládákat küldött nekik, ami túlhaladta a könyvek értékét.

A férfi dühének más oka volt. A család tagjai a vörös hatóságokat kérték föl, hogy vagyonosztást végezzenek, mert az ópiumszívó az egész családot a nyomor felé taszította. A Püspöknek ebben a hivatalos ügyben semmi része nem volt, de a férfi, miután háromszáz hold földjét már ópiumra költötte, szerette volna megkapni legalább a könyveket, hogy egynéhány napra ópiumszerző gondjától megszabaduljon.

Később tudtuk meg, hogy ezt a férfit, aki megfizette azt a fiút is, aki fölfordította az asztalt, a család még aznap elűzte, úgyhogy a kilencven kilométerre fekvő Hantan városba menekült. A városban az a hír is járta, hogy maguk a vörösök tartóztatták le.

A vádaskodók között jelen volt minden kor, nem és foglalkozás. Egy összetöpörödött anyóka is előállt, mondván, hogy a Püspök csak a keresztényeknek osztogat segítséget, és csak azokat támogatja, akik templomba járnak. (Tény az, hogy a néni többször kapott pénzsegélyt, de egyszer, mikor túlságosan követelődöz volt, a Püspök megtagadta tőle a szokásos alamizsnát.)

Egy másik asszony ezzel állt elő: A nővérek villáján, ahol a betegkezelő volt, orvosságot akart venni. Egészen jelentéktelen összeg hiányzott a szabott árból, és hiába könyörgött, nem kapta meg az orvosságot, és az orvosi költség százszorta többbe került, mint az a jelentéktelenség.

A Püspök ezt nem hagyhatta válasz nélkül. Gyermekorvosságért nem kértek pénzt a nővérek, legföljebb jómódúaktól, és csak mérsékelt összeget. És különben is, nem tud erről az esetről, nem tartózkodott állandóan a betegkezelőben.

– Mindenért te vagy a felelős! – hangzott újra a refrén kórusban.

Újra egy férfi emelkedett elő a tömegből.

– A boxerlázadás idején¹ – kezdte a történetet – a francia páterek három öszvéres kocsival menekültek. Az első öszvér elszabadult. Valaki megtalálta az állatot, és eladta. Mikor a menekülők visszatértek, a hatóságok kártérítésre ítélték. Kétszeres árat kellett fizetni a megtalálónak.

A Püspök azzal védekezett, hogy abban az időben, mikor

¹ A boxerlázadás 1900-1901-ben zajlott le.

ez történhetett, tíz éves gyerek volt, és bizony akkor még Magyarországon élt.

Felelete derűt keltett a tömegben, úgyhogy a vörös vezetőknek figyelmeztetni kellett a jelenlevőket, hogy most komoly dolgokról van szó.

Nem hiányoztak az istenkáromló beszédek és egyházellenes vádak sem. Ezeket egy vörös népbiztos foglalta egybe: nem engedjük a lányokat férjhez menni (apácák), a papok fiatal nőkkel egy ketrecbe zárkóznak, és ott suttognak (gyóntatószék), ima címén elvonják a népet a több-termeléstől és így tovább... Még az árvizet is, meg a szárazságot is a papok bűnének tulajdonította, mert „vagy sokat imádkoznak, és akkor túl sokat vizez az ég ura, vagy pedig keveset, és akkor nincs eső”.

Hangzott ilyen vád is a jelentéktelenebbek között: a villa fái árnyékot vetnek a szomszédos földekre; évtizedekre visszamenőleg tehát kártérítésre kell kötelezni a missziót, a kamatokat sem hagyva el.

A védekezést soha nem fogadták el. Ha a Püspök nem felelt, az volt a baj, ha felelt, és igent mondott, akkor becsmérelték, ha nemet mondott, akkor rárivalltak, hogy hallgasson.

Minden nagyobb vádcsoport után a vörös iskola növendékei jelszavakat kiáltottak, és a népnek azt ismételni kellett. Aki hallgatott, azt számon tartották, és később megverték. Egy vádért, amiért különben ötszáz vörös dollárt szoktak fizetni, most ezret adtak, körülbelül tizenöt kilogramm búza árát.

Mindezt fogságunk felé menet tudtam meg. Amikor szobánkba értünk, engedélyt kértem, hogy értesíthessem a betegápoló nővért, és kérjem a Püspök sebének kezelésére. Heves fájdalom gyötörte, és amint másik kezével nem tartotta ujját, az ujj mindjárt hátraugrott. Csak kínaiul írhattam, de a szöveg magyar fordítását is leírhattam, külön engedélyükkel.

Kihasználva az alkalmat, egy-két szóval beszámoltam helyzetünkről. Leveletem kezükbe vették, és csodálkozva állapították meg, mennyire tökéletlenek a nyugati nyelvek! Amit kínaiul egy-két szóval ki lehet fejezni, az magyarul csak hosszú sorokba fér el.

A betegápoló nővér nem mert átjönni, mert félt, hogy őt is elfogják, s már jó előre a villájukról a városi nővérekhez menekült. Egy kínai nővér jött helyette, hozott néhány orvosságot, amik nem voltak megfelelők. Visszaüzentünk vele, hogy tetanusz ellen kérünk injekciót. Válaszul Bencze testvér jelent meg, akinek élőszóval is előadtuk helyzetünket. Úgy ahogy bekötözte a sebet, sín helyett cirokszárát alkalmazva. Figyelmeztettük, hogy éhezünk, és ha éjjel nem tudunk jobban takarózni, hát didergünk majd reggelig.

A Püspök állapota a vörösöket is kicsit részvételre gerjesztette. Mindent megkaphattunk, amire szükségünk volt: takarókat és vacsorát, meg breviáriumot.

Este – ki tudja, mit hoz a holnap – szentgyónást végeztünk egymásnak.

Az éjszakát én átaludtam, de mint reggel megtudtam, a Püspök Úr nem tudott aludni kézsebe miatt.

Másnap reggel meglepetésben volt részünk. P. Horváthot hozták közénk. Mesélte, hogy a falujába akart menni kerékpárján, de a kapuban Miao elvtárs karjaiba futott, aki leigazolhatta. P. Horváth, nem tudva kivel áll szemben, csak úgy félvállról felelgetett neki, mire elkísérték a városháza felé. Útközben Miao elvtárs meggondolta a dolgot, és abba a házba vezette, ahol mi tartózkodtunk. Miután mindent átkutattak rajta és kerékpártáskájában, mindent visszacapott, és közénk zárták. Kedélyes napot töltöttünk együtt. Kellett már egy jóbeszédű, jókedélyű ember a kiállott izgalmak után... Az ő ötlete volt, hogy magunkhoz küldettük Gárdonyi Göre könyveit, de csak nem volt kedvünk forgatni. Ahol életről-halálról van szó, csak Isten vigasztalhat. Inkább a zsolozsma után nyúltunk. Mivel a Püspök Úr nem tudta tartani a könyvet, hangosan imádkoztam.

Másnap reggel P. Horváth érdeklődött, hogy mi a szándékuk vele, mire kijelentették, hogy a misszióba visszamehet, de engedélyük nélkül azt el nem hagyhatja. Kerékpárja természetesen itt marad.

Csaknem én is hazajutottam. Másodrangú bűnösnek tartottak. Mégis meggondolták a dolgot, mert félték, hogy mindent elbeszélék a misszióban, ami itt történt. Szívesen maradtam, hiszen a Püspök Úr magától sem öltözni, sem étkezni nem tudott a keze miatt. Vele maradtam fogságának egész idejére mint társa, szentpáli szóval „bilincseinek részese”.

P. Horváth távozása után megélnékült a szomszédos iroda. Valami fontos eseményre készültek a vörösök. Ezt jobb vascsorájukról is megállapíthattuk.

Mi készül? Később tudtuk meg, hogy az éjszaka folyamán körülfojták a missziót, hogy senki és semmi onnan el ne mozdulhasson.

Kora reggel az egész község prédaéhes tömege megjelent a házban, és sorba járva az összes helyiségeket mindenütt pontos leltárt vett fel a misszió ingóságairól.

Attól tartottak, hogy értékeinket elrejtjük, vagy megőrzésre a keresztényeknek kiadjuk.

Jól számítottak. Csak abban tévedtek, hogy a jelenre gondoltak. Nagyobb értékeinket már egy évvel előbb távolabbi helyekre helyeztük el.

Míg a misszióban ezek a munkálatok folytak, velünk nem sokat törődtek. Őreink még nálunk is jobban unatkoztak.

A következő nap annyi változást hozott, hogy kamránkból átvittek a szomszédos udvarba, ahol pelyvaraktárban mutattak helyet. Mikor megnyúlt az arcunk az új lakóhelyünk láttára, egy szakadozott gyékénnyel is megajándékoztak bennünket.

A berendezés: egy rozszant asztal, ami arra szolgált, hogy alátámassza a pelyvakévé. Ágy sehol. Pelyvát húztunk a földre.

A hely primitív volt, mégis szívesen jöttünk ide, mert itt nem kellett hallanunk azt a sok gyalázkodást, amit a hivatali szobából szinte szakadatlanul túrnünk kellett.

Megdöbbenve állapítottuk meg, hogy mennyit rontott ezeken az embereken a kommunista propaganda. Nem volt egyetlen egy sem közöttük, aki a misszió vagy püspöke védelmére egy szót emelt volna. Pedig ez a falu a villák közelsége miatt immár évtizedek óta élvezte a misszió segítségét: iskolák, betegkezelés, ajándékok... Hogy elfelejtették!

Ha előttünk álltak, röstellték helyzetünket. Védekeztek, hogy nem szabadok, felső nyomásnak kellett engedniük. De mikor maguk között voltak, s különösen, ha idegen vörösök jöttek látogatásukra, bizony nem fukarkodtak a gyalázásunkkal.

Szomorú napok következtek ránk. Beállt az esős idő, a lelünk is sírt. A kíváncsiskodók elmaradtak, s mi magányosan, percről-percre kínosan végigéltük a fogoly-élet keserűségeit. Vigasztaltuk egymást, imádkozgattunk. Igyekeztem mindennit a helyzet komikumát megtalálni, hogy a Püspök Urat mosolyra fakasszam. Eredményt nem értem el, fájdalmai túl hevesek voltak.

A misszióban végbement eseményekről csak akkor értesültünk, amikor ételt küldtek hozzánk, vagy amikor Bencez testvér jött, hogy átkösse a Püspök Úr kezét. Ilyenkor is nehéz volt beszélünk. Őreink figyelmeztettek, hogy csak a legszükségesebből társalognunk. Ezeket az alkalmakat használtuk levélváltásra is.

Ezekben a napokban az események inkább a misszióban játszódtak. Minket azzal hitegettek, hogy néhány napon belül átnyújtják a számlát, és megtudjuk, mit követelnek a missziótól kártérítés címén. Azután szabadok leszünk.

A missziót őrizet alá fogták, hogy semmi ki ne csússzon kezeik közül. Naponkint gyűléseztek nálunk is, bent is, hogy rablásuknak komoly keretet biztosítsanak. Végre egy esős nap délutánján átadták a jegyzéket. A misszió összes „bűneit” megbírságolva, súlyos tételekben láthattuk viszont.

[...]

Október 10.

Csütörtök volt, holdvilágos este. Parancs jött, hogy szedelőzködjünk, mert új helyre visznek bennünket. A templomban történekről szóló hírek után rosszat sejtettünk. Meglepetésünkre rövid séta után a nővérek villájához értünk. Megnyugodva lélegeztünk föl. Lám, a vörös uralomnak mégis vannak jó oldalai! Nemrég még álmunkban sem remélhettük, hogy valaha a misszió épületeiben lakhatunk. Az udvaron át az emeletes házhoz értünk, és fönt jelöltek ki számunkra szobát.

Ha jól emlékszem, Niceta nővér¹ szobája lehetett a szoba, mert egy-egy, a rablásból visszamaradt apróságon a nevét vagy

¹ Erdélyi Anna Mária Nicéta (1894-1981)

monogramját láttam. Azt hittük, hogy ebben a tágas épületben mindnyájan külön szobát kapunk. Nem. Hatan kerültünk egy szobába. A Püspök Úr még jól járt, mert ágyat is kapott. Mi többiek a földre terítettük gyékényeinket.

Ez a fajta kemény derékalj nem éppen októberi éjszakákra találtatott ki – visszasírhattuk kamránk pelyváját, bár akkor úgy tűnt, hogy sok kellemetlenséget okoz.

A berendezkedés alatt kis időm jutott arra, hogy szétnézzek a nővérek épületében. Elképesztő pusztítás nyomait viselte magán a máskor rendes és tiszta rendház. A szobákban bútorokon kívül csak szemét hevert a földön. A nép éhségét vagy szegénységét mutatja, hogy még a szalmazsákokat is fölszaggatták a nem éppen elsőrangú vászonhuzatokért.

Még nem hallottunk arról, hogy a nővérek elmenekültek. A szobák állapota aggasztó volt: mi történt az apácákkal? Másnap az ételhordó fiútól megtudtuk, hogy a nővérek egykettő kivételével már elmenekültek.

Nemsokára megtudtuk azt is, hogy a beteg Vikária Anya, aki évek óta tehetetlenül feküdt betegágyán, és hordágyon jutott Pujangba, megérkezése után néhány órára meghalt.

Bencez testvér sem jött több nap óta a Püspök Úr sebét kezelni, amiből arra következtettünk, hogy ő is elment.

P. Superior levele aztán tudatta velünk, hogy a körülmények kényszere miatt mindnyájan el fogják hagyni a missziót, és minket is buzdított, hogy szökési tervvel foglalkozzunk. A páterek és nővérek nem maradhattak, mert a legszükségesebb létminimum sem maradt a misszióban. A vörösök fenyegető magatartása is javasolta, hogy jobb elkerülni a tekintetüket.

Eddig, ha szökésre gondoltunk, a Püspök Úr mindannyiszor ellenkezett, mondva, hogy szökésünk bajba hozhatja a hátramaradottakat. Most változott a helyzet – mi is tervezgethettünk.

Most a kivitel is lehetőbbnek látszott, mert a vörösök nem ismerték az európai ház építési módját, és őrzésünknel sok mindent kifelejtettek a számításból. Eddigi viselkedésünk is hozzájárulhatott ahhoz, hogy még az ajtót sem zárták ránk éjjelre. Csak az őr horkolása sejtette, hogy azért vigyáznak ránk, hogy valahogy el ne vesszünk.

Életünk határozottan könnyebb lett. Még a folyosóra is kimehettünk, ami a kéthetes kuporgás után ugyancsak szükséges volt. Mint a nagybeteg első lépései, olyan volt a mi járásunk is, majdhogy újra tanultunk járni.

Közben kihasználtam az alkalmat arra is, hogy a hátramaradt holmiból elrejtsem azt, ami érdekesnek látszott. A nővérek többfelé elhelyezett könyvtára elkerülte a figyelmet. A szobák szemétje között is lehetett még valami érdekeset kihorgászni. Az étteremben fölfedeztem a nagytemplom harmóniumának alkatrészeit, melyeket még a nyár folyamán azért szedtünk szét, hogy így darabjaiban vészelve át a vörös templomlátogatók fosztó kedvét. Gyönyörű kétmanuális hang-

szer volt, amit még a néhai francia előljáró akkor ajándékozott a nővéreknek, amikor a nagytemplomban elhelyezték az orgonát. A vörösök engedélyét kértem az összeállítására – tervem az volt, hogy minden együtt legyen újra: kipróbálom, de használhatatlanná teszem, nehogy elvigyék. Szívesen beleegyeztek, még segíteni akartak, mert minden hangszer varázserővel hatott rájuk.

Az összeállítás olyan jól sikerült, hogy a harmóniumot használni is lehetett volna. Félttem, hogy állandóan nyaggatnák, vagy ami rosszabb, elvinnék, kivettem hát a regiszterek kapcsolórúdrait, és váltig hangoztattam, hogy hiába minden, ezt használni nem lehet. Mivel azonban az összeállítás idején meg kellett szólaltatnom, hogy jó-e, a hangra felfigyeltek, és egy fél napon át szakadatlanul nyaggatták. Most, hogy újra használhatatlanná vált, megbékültek, és nyugodt lehettem a harmónium sorsát illetőleg.

A könyvmentés következett. Megbeszéltem az őrség fejével – aki jó ideig nálunk dolgozott a villán régebben, anyja pedig a nővéreknél portás volt –, hogy a többfelé szétszórt könyveket egy szobába hordjuk össze. Szívesen beleegyezett. A könyvek legnagyobb része magyar vagy francia volt, számukra érthetetlen. Még aznap elvégeztük ezt a munkát.

Október 13.

Vasárnap reggel már szomorúan belenyugodtunk abba, hogy szentmisét nem mondhatunk, pedig háromhetes fogságunk után nagyon bíztunk ebben a vasárnapban. A nővérek kis temploma és házikápolnája azonban olyan állapotban volt, hogy erről le kellett mondanunk.

Isten teljesítette vágyunkat. Mint fogságunk idején annyiszor, most is tapasztalhattuk velünk foglalkozó figyelmességét. Reggel a városból értünk jöttünk azzal, hogy menjünk be a misszióba. Korán érkeztünk a tervbe vett gyűlésre, fölhasználtuk tehát az alkalmat, hogy engedélyt kérjünk misézésre. P. Koch és Tiszai éppen lejöttek az oltárról, s a keresztények meglepetésére a Püspök Úr a főoltáron, én pedig Szent Józsefnél mondtam hálaadó szentmisét.

A mise fél órája alatt óreink a sekrestyéből figyeltek bennünket, nehogy megszökjünk, vagy híveink jelenetet ne rendezzenek.

Kiérve türelmetlenül vártak ránk. A nővérek iskolaudvarára vezettek bennünket, ahol a misszió bútorainak tömegét láthattuk.

A bútorok sorsáról már tudtunk. Előző héten bejelentették a vörös vezetők, hogy az elszállított gabona nem elég a kártérítésre, és mivel más módot mi sem ajánlhattunk, a bútorokra esett a választás. Azért hívtak ki bennünket, hogy magunk állapítsuk meg, mi az, amit nélkülözhetünk. Csak játékról volt szó, hiszen a missziót teljesen ki akarták fosztani.

A skolasztikus Pi testvér és P. Tiszai segítségével körüljártunk, és a bútorokra fölírtuk a hozzávetőleges árat.

Az egész játéknak oka az volt, hogy velünk akarták átadni tulajdonukat, mert az elmenekültek révén a kínai lapok és hatóságok mind a két oldalon tudomást szereztek a történetekről, és kommunista központok is felfigyeltek a történetekre. Valószínűleg valami figyelmeztetés jöhetett a támingi rablókhoz.

Egész napunk azzal telt el, hogy a bútorok között járva, a nép mindenféle, nem túl bizalmat keltő embereivel kellett udvariaskodnunk, és tárgyalnunk, hogy megegyezzünk egy-egy bútor árában.

Türelmünk a határához ért, amikor a nővérek fogadójába is bevezettek bennünket, és meg kellett becsülnünk néhány töredékét annak a nagy berendezésnek, amit a nővérek villájáról egyszerűen elloptak. A szerintük semmire nem használható templomi ruhákból valamit nagylelkűen visszaadtak: egy-két albat, miseruhát.

Este már azt hittük, hogy a rendházban tölthetjük az éjt. Nem így történt. Lélekszakadva szalad hozzám Miao elvtárs, és lihegve mondja, hogy a nővérek villájának összes kulcsaival menjek a villára, mert ott nagy baj történt. A vörös mandarin már vár rám. Útközben elmondta, hogy itt tartózkodásunk idején ott ismeretlen katonák feltörték a betegkezelőt, és mindent elraboltak. Ki kell tehát nyitni az ajtókat, mert a mandarin nem akar az épületbe az ablakon át bemenni.

A betegkezelő szomorú képet mutatott. A mintaszerű rend helyén összevisszaság, Orvosságok, injekciók, műszerek eltűntek. Csak a házilag készített gyerekorvosságok maradtak vissza szétszórva.

A mandarint kellemetlenül érintette a veszteség – hiszen tervai voltak az orvosságokkal.

Egy városi kínai orvos vezetése mellett végignéztük a maradék orvosságot. A kínai doktor megállapította, mi mennyit ér.

Egy héttel előbb egy tanácskozáson azt mondtam, hogy ha még mindig nem elég a misszió ingatlana, lehet beszélni a betegkezelő nagy értéket képviselő orvosságairól is. Úgy látszik, ez a kijelentés siettette a rablók egy csoportját, akik egymásra féltékenyen biztosítani akarták magukat. Csak később, mikor minden kommunista szervezet a fő tettet Miao elvtársban látta, csodáltam meg azt a bámulatos színészi tehetséget, mellyel ez az ember megdöbbenni, botránkozni és sajnálkozni tudott olyan tetteken, melyek szerzője volt.

A megmaradt orvosságot a kínai orvos vitte el a Vörös-kereszt kórháza céljaira.

A nővérek lakásai közül Aloysia nővér szobájába mentünk, aki mint a betegkezelő vezetője a legértékesebb orvosságait itt tartotta. A szoba olyan állapotot mutatott, hogy a mandarin is hátrahökken, és dühbe jött. Miao elvtársnak parancsot adott, hogy a szobákat hozassa rendbe. A mandarin nekem azt mondta, hogy a maradék orvosságot „ti vigyétek magatokkal”, amiből arra következtettem, hogy ezeket a dolgokat a misszió

tulajdonának tekinthetjük, hiszen a nép kérelmére megengedték, hogy tovább is kezeljük a környék betegeit.

Gondoltam, most már visszamehetek a misszióba, mikor szembe találkozom a Püspök Úrral, akit éppen visszakísértek. Fogságunknak nincs még vége, ki tudja meddig várhatunk fölszabadulásunkra.

Október 14.

A maradék orvosságot egy szobába vittük. Miután a városi házakból mindent elvittek, a városon kívüli épületekre került a sor. Itt is az utcák képviselőivel végigjártuk a szobákat, felírtuk a bútorokat, amikre igényt tartottak. Itt már mindent elvittek kertelés nélkül, nem sokat törődve azzal, hogy mi mit jegyzünk a papírunkra.

Az aggok menhelyét, ahol némi bútorzat volt, maga a mandarin ürítette ki. A kert pillanatok alatt zsbivásárrá vált. A bútorzatból hét utca részesedett... Az ármegállapításoknál még nevelésesebben jártak el, mint a városban.

Míg ők a szétosztással foglalkoztak, mi sem voltunk tétlenek. P. Tiszai a szeminaristákkal, Dafróza nővér pedig a leányifjúsággal igyekezett biztonságba helyezni a megmentett dolgokat. Először a templomi felszerelést, aztán orvosságot és könyveket biztosították. Lehetetlen volt mindent titokban végezni, s a katonák elégedetlenségét a mandarinra való hivatkozással csitítottuk. A mandarin az orvosságot visszaadta, a külföldi könyvekkel pedig semmit nem kezdhetnek. A templomi felszerelést pedig a vallásszabadság vörös törvénye védi.

Ez ideig-óráig elég volt feleletnek, de később bonyodalmak következtek.

[...]

Október 21-én délelőtt Miao nagy haraggal behozatott a városba. Újabb népítéletre gondoltam, mert ezekben a napokban alig volt valamirevaló nem kommunista család, akikkel ne végeztek volna. Egy kislány az úton ijedten kérdezte örömtől, hogy hova visznek. Az odasúgta neki, hogy orvosságokról lesz szó. Ez megnyugtató.

Miao elvtárs már várt rám, írást nyújtott át, melyen orvosságok voltak feltüntetve. Kijelentette, hogy a papíron szereplő orvosságok, mikor vele együtt átnéztük a betegkezelőt, mind a helyükön voltak, most pedig hűlt helyük. Hova tűntek?

Amit találtunk, beküldtük a nővérekhez. – feleltem. A kínai orvosra hivatkoztam, aki igazolhatja, hogy semmi értéket képező orvosság nem volt közte. Miao elvtárs még egyszer látni akarta az orvosságokat: a jegyzék a mandarintól jött, és komoly jellege van. Jelentéktelen orvosságokon kívül más nem találtunk. Megérkezett a mandarin is, aki úgy viselkedett, hogy arra következtettem: ez a mozzanat nem engem vesz célba. Inkább Miao elvtárs akarja rám hárítani a feléje fordult gyanút. Vigyáznom kellett a beszédben, hogy mind a két fél megkapja a maga igazát. Hangoztattam, hogy az orvosságok bejutottak a városba, de előtte azok az ismeretlen

katonák több fogolytársunk tanúsága szerint sok orvosságot vittek el.

A mandarin ezzel beérte volna, mert csak a katonaság nyomására kutatott az orvosság után. Miao azonban nem tudta fehérre mosni magát. Újabb vádat hozott fel ellenem, ami csak szította a vörösök irántunk amúgy is égő gyűlöletét.

Miao egy csomó könyvet nyalábolt fel, és kisütötte, hogy ezek között kommunistaellenes iratok vannak. A három hongkongi füzet valóban a kínai kommunizmus kérdésével foglalkozott. Emberünk szeme diadalt lövellt, és azt kérdezte, ki a könyvek tulajdonosa. A nővérek villai pecsétje volt rajtuk, mondtam tehát, hogy hova valók. Ebből azt vetették a szemünkre, hogy iskolánk lévén ezekből tanítottunk. Tudni fogja hát kötelességét.

Minden magyarázatom hiábavaló volt. Visszakísértek a Püspök Úrhoz, aki nyugtalanul várakozott, nem tudva, miért kísértek el.

A következő napok eseményei: a katonák elégedetlensége a nekik jutott gabona kis mennyisége miatt; a vörös bank megszökése. Fülünkbe jutott, hogy vidéken agyonverték egy embert, aki értékeink mentésénél segédkezett. P. Koch a pincében letrára hágott, leesett és súlyos sérülést szenvedett.

Az ebédhordó mesélte, hogy Hantanban (kilencven kilométerre tőlünk) a vörösök csomagolnak, és feladják a várost. Támingban is valami készülődés folyik. A vörösök hadműveletei állítólag délebbre sikerrel járnak. Kalganban [Csangcsiakou – város a Nagy Fal mentén] a vörösök harmincezer sorozott katonát és hetvenezer felkelőt összpontosítottak. A misszióban újabb kutatás orvosságok, különösen szemorvosságok után. Újra bonyodalmak azért, mert a vörösök egymás holmiját (ami előbb a miénk volt, most az övék) lopkodják.

Október 23. Szerda.

Ma kihalt a város. Mindenféle szervezetekbe tömörítik a népet, mely húzódozik. Fiú- és lányszervezetek énekelnek az utcán, katonatoborzás folyik. Három dolog tartott állandó izgalomban bennünket: hírek arról, hogy a központiak közelednek; a félelem, hogy a caocsoufui pátterek módjára elhurcolnak magukkal a vörösök, ha menekülniük kell; és a nép elégedetlensége a neki kiosztott préda elégtelensége miatt. Egy protestáns kínai pásztort és egy amerikai nőt is népbíróság elé vontak. Állítólag Csuvanghoz értek a központiak.

Október 24. Csütörtök.

Már a vízlefutó csövek rablásán dolgozik a csőcselék. Utolsó számadások az ügyünkben. Vagy szabadon engednek, vagy – ki tudja. Valami nagy lakoma volt ma. A nővérek szobáiban főztek és ittak a vörösök. Kereskedő fogolytársaink ügyét holnap veszik sorra. Úgy látszik, a mi ügyünk tényleg döntés alá kerül. Egy hír szerint a tömeg szabadon bocsátásunkat

követeli. Egy kisebbség még tovább kívánja a fosztogatást. Miao elvtárs is megelégtelt már a dolgot, szeretné befejezni az egész históriát.

Október 25. Péntek.

Újabb áskálódások híre egy utcában. Gyűlések, adatgyűjtések... Keresztények jelzik, hogy őket is kikérdezték. Most már háromszoros árat ígértek egy vádért. P. Koch levelet írt, és jelzi, hogy a városban enyhül a helyzet, mivel már üres minden szoba és raktár. Úgy látszik, felső nyomásra a vezetőség is enyhíteni akar valamit. A kiszabadulás, úgy látszik, még nem aktuális.

Délután négykor vezették népgyűlésre fogolytársainkat. Nem verték meg egyiket sem; egyiket lelőtték az asztalról, és a karja felhorzsolódott. A zajongás közben repülőberregés hallatszott, mire szétfutott a tömeg.

Október 26. Szombat.

Újra kiszálltak a vörös megbízottak a villákra, és felírtak épületet, fákat, mindent. Ugyanúgy bent is. Szegény néppel akarják betelepíteni a missziót. Miao elvtársé minden felelőség, de az osztozkodásnál már hét utca szerepel egyre újabb követelésekkel. Így aztán nehezen fejeződik be a dolog. P. Koch írja, hogy egy keresztény, a vörösök eszköze, hírhedt fosztogató azt állítja: Szent Józsefet látta, aki intette, hogy vigyázzon magára. Egy óra múlva lezuhant a háza tetejéről, ahol javításokat végzett, és csaknem belehalt. Keresztelés, utolsó kenet is szerepel a levélben. Még mindig élünk és dolgozunk?

Október 27. Vasárnap.

Krisztus Király ünnepe. Misézni szerettünk volna, de csak a Püspök Urat engedték a városba. Engem túsznak tartottak. A villán miséztem hat-hét embernek. Éppen a Glóriához értem, mikor az egyik vörös rám kiáltott a kórusról, hogy hol a Püspök Úr? Neki nem szóltak, hogy elmegy, és ő a felelős a foglyokért. P. Koch írja, hogy holnap a tömeg nekiszabadul a városi házaknak. P. Tiszait is figyelmeztették a keresztények, hogy mentsenek, amit lehet, mert általános rablás lesz, és utána a nép telepedik a misszióba. Ez a tény szabadulásunkat is magával hozhatja. Őreink követelik, hogy napi ezer dollár fizetést kapjanak tőlünk őrizetünk fáradságáért.

Az én dühödt katonám, aki misémet megzavarta, berontott a városi nagytemplomba a Püspök Úrért, aki szerencsére már befejezte miséjét. Egy jó reggeli lecsillapította haragját. A Püspök Úr tíz óra után jött vissza. Szobájában már alig talált valamit. A városban eddig még nem kezdődött meg a fosztogatás, de nálunk már kihordtak mindent az udvarra, a templomi padokat is beleértve. A harmónium sem kerül el sorsát, úgy látszik.

Október 28. Hétfő.

Egy hónapja vagyunk fogságban. Kint számolják a fákat, és bent a szobákat. A városban légvédelmi árkokat ásnak. Este senki nem lehet az utcán. Akit kint találnak, elfogják.

Október 29. Kedd.

A városban fosztogatás. A vörösök felszólították a népet, hogy ássa el értékeit, és készüljön, mert ha a Központiak ideérnek, mindenkinek velük kell menni. Fogolytársainkat jelentéktelen büntetés után szabadon engedik. Izgalom, sietség mutatkozik elnyomóink között. A vörös középiskola elköltözött a nővérek villájáról valami messze fekvő városba. Hírlik, hogy Csuvangot és Hujlungot¹ elfoglalták a központiak. Itt a kutakat akarják betömetni, hogy ne legyen maradásuk. Újabb gyűlés rólunk. Szigorú őrizetet rendelnek, ha veszély volna a szökésre, úgy meg kell kötni bennünket. Az ajtót ránk zárták. A felkelőket sorkatonának állították, hogy a fronton is használhassák őket.

Október 31. Csütörtök.

Polgárőreink emberségesek. Jól töltjük a napot. P. Superior levele mondja, hogy egész meghurcoltatásunk felsőbb kommunista központ nyomására történt.

Az a hír jut hozzánk, hogy a vörösök elvonulásuk idején magukkal hurcolnak minket is. Szökni most nem lehet, mert helyettünk a városi pátereket fognák el, és talán felégetnék a missziót.

November 1. Péntek, Mindenszentek

Ma reggel kijöttek a szolgák a Püspök Úrért, hogy misézni kísérik. Kicsit várni kellett, mert a kísérettel megbízott katonára még nem volt jelen. Én megint az öregeknek miséztem, és utána engem is a városba vittek, ahol azt ígérték, hogy ezek az utolsó akkordok. Ha ma nem, holnap már bizonyosan szabadok leszünk. A sietség oka az az elképesztő rablás volt, amit megint végbevittek. A mandarin sürgős gyűlésre rendelte be az érdekelteket, és a katonaságnak megbízást adott, mely szerint már oda fajult a dolog, hogy a misszióban a pátereket revolverrel fenyegetik, szemük láttára lopnak, saját használati tárgyaikat veszik el tőlük. Feljogosítja tehát a katonákat, hogy ha őrség közben bárkit tetten érnek, lőjék le.

Bútorainkat több száz kilométer távolságban árulják már, a tőlünk elvett ármegállapítás ötszöröséért...

Újra visszavittek fogságunkba, ahol két társunk nagy örömmel fogadott bennünket: már hiányoztunk nekik. Mesélték, hogy a fő fosztogatónk, egy Kao Szan nevű haramiát, éjszaka elfogták a többi vörösök egy rossz házában, és most egy pagodában kikötötték. Ő is népbíróság elé kerül, talán még a nap folyamán. Túlságosan gazdag lett, most neki kell leadnia felszedett zsírját. A haramiát egy időre közénk zárták. Menteteni kezdte magát, hogy csak három ezüstöt vett el P. Tiszaitól, és a paplanokat azért vitte el, hogy eladja, és árukat a közösség oltárára tegye. Fogolytársaink láthatólag elhúzódtak tőle, és mindnyájan kellemetlenül gondoltunk az éjszákára, ha ezzel az emberrel kell együtt aludnunk. Végül is más

¹ Csuvang és Hujlung – Táming közelében található kisebb települések

szobába vitték. Ágyneműjéhez senki sem akart nyúlni, mert köztudomásul súlyos szifilisz volt.

November 2. Szombat, Halottak napja.

Szabadok vagyunk! Reggeli után bemehettünk a városba. P. Koch több plasztikus megjegyzése között emlékezetemben hordom azt, amikor az üres házat végigjártuk, kijelentette: diluviális¹ lerakódástól könnyítették meg a missziót.

Két szolga vállalt kezességet értünk, hogy meg ne szökjünk. Harmincöt napi távollét után először aludtunk a misszióban.

November 3. Vasárnap.

A fiúk kápolnájában misézünk. A keresztények mindenféle hírrel látnak el. Állítólag békés megoldást keres a központi hadsereg a vörös kormánnyal. Felső feddés érte a helyi hatóságokat azért, hogy a Püspök Urat, aki sem politikai, sem más főbenjáró tetteiben nem bűnös, megverték, hogy a misszionáriusok legszükségesebb felszerelését elvették, hogy a misszió legnagyobb részének menekülnie kellett a „vallásszabadság korában”.

November 4. Hétfő.

Szabadságunk gyenge fonálon függött. Úgy látszott, hogy újabb rablásokon törnek a fejüket: fákat akartak még kivágni, és ki tudja még mi járt az eszükben – újabb népbírósághoz újabb ürügy és vádak kellettek volna, így a régit folytatni könnyebbnek látszott.

Egy súlyos pont került meghurcoltatásunk végére.

Éppen breviáriumoztam kilenc-tíz óra között, mikor repülők futottak a város köré, és kerengeni kezdtek. P. Koch is kijött – én hívtam a középiskola pincéjébe, de inkább az udvaron akart maradni. A gépek nem tágtottak. Egyre alacsonyabban és szűkebb körökben keringtek a misszió fölött. Az első gépfegyvertűzet P. Koch kapta. Utána mindenki oda menekült, ahol nagyobb biztonságot érzett...

¹ diluviális – veszélyes

II. FÜGGELÉK

SZAJKÓ JÓZSEF KÉT RÖVID ÍRÁSA A MISSIONÁRIUSOK MENEKÜLÉSÉRŐL

Naplójegyzetek Támingról. Csangtöfu, 1946. október 15.

Október 4.

Tíz óra körül P. Horváth gyalogosan hagyta el a várost, pecsétes levéllel kezében, hogy visszatérjen állomására.

Tizenegy óra tájban a malmok előtt a Mandzsu utca embelei fogták körül F. Herholdot. Az egyik felismerte, hogy ő nem F. Bencze, akit keresnek. Erre otthagyták őt. F. Benczét nem találták, s helyette P. Szunt, iskoláink igazgatóját vezetik el nagy lármával, s ütlegetések között.

P. Superior az éjszakát a Nanjüanban töltötte, s már reggel átjött, de most sehol sem található. Jobb is, mert tulajdonképpen a ház fejét keresik. Én is keresésére indultam, hogy az újabb hajtóvadászatról értesítsem, s végül ¾ 12-kor a szobájában találtam meg. Ő is látta, hogy alig van tovább maradásunk, s azért legjobb lenne ha elhagyhatná mindenki a várost. A nehézség csak ott van, hogy semmiféle írás, útlevél nincs a kezeink között, ami nélkül kockázatos a vörös területeken átvergődni, előbb vagy utóbb mégis elfognának. Nekem még megvan a régi zsucsiaicsaji (Új Kalocsa¹) misszionárius útlevélem, ahol a múlt évben plébános voltam. Ennek érvényességét három ecsetvonással hosszabb időre terjesztettem ki. Ennek birtokában P. Superior azt mondta, hogy azonnal menjek Zsucsiaicsaj felé, s onnan oda, ahova éppen menni tudok. Kétszáz dollárt adott, s nem engedte, hogy előbb az ebédlőbe menjek, mert ezzel is időt vesztenék. Két momót (kínai kenyérke) tettem zsebre, P. Molnártól kölcsönkértem kis kabátkáját, s ezzel elindultam. Szobámból kilépve látom, hogy egy tömeg puskával, botokkal ellátott ember kíséri kifelé P. Superiort, kit ebben a pillanatban fogtak le. Utánuk mentem, s a klauzúrán kilépve egyszer csak hallom, hogy kiabálnak utánam a vörösök. De ugyanakkor az utca felől jött be egy másik vörös katona, kit Zsucsiaicsajból ismertem. Barátságos kézfogás közben hívtam meg, hogy jöjjön velem, megyek „haza” Zsucsiaicsajba, mert itt igen „zsönao”² felfordult világ van. Ő csak másnap indulhat, így barátságosan váltunk el az utcai ajtóban. Ezt látva az örök szó nélkül engedtek távozni.

¹ Új Kalocsa – Lischerong Gáspár által 1928-ban alapított missziós állomás

² zsönao – zaj, zűrzavar

A villára mentem, ahol F. Feketénél levettem hosszú ruhámat, s a vörösök viseletéhez hasonlóan rövid ruhában, szalmakalappal a fejemen távoztam, szorgosan kerülve a falvak közelségét. Szerencsésen érkeztem az első folyóig, csupán vízen és sáron kellett többször átgázolni az árvíz miatt. A folyón átkelve egy három tagból álló vörös társaság is ugyanazon az úton haladt a másik folyó irányába. Midőn itt a kompra akartam szállni, felszólított az egyik, hogy bontsam ki a keszkenőbe csavart kis batyumat. Ennek átvizsgálása után kérte tőlem az írást, amely felhatalmazott a város elhagyására. Én a zsucsiacsaji írásomra hivatkoztam. Nem fogadta ezt el, s egy katonát kerestetett, hogy kísérjenek a legközelebbi pártvezetőséghez. Ez a folyón túl volt, így mindenképpen távolabbra kerülhetek a várostól. Jó fél óráig kellett várni a katonára, aki azonban ismert engem még a múlt nyári kiképző tanfolyamról, amelyet Zsucsiacsajban tartottak. Félrehívta őt az én emberem, s hosszasan tanácskoztak. Midőn hozzám jöttek, azt kérdezte tőlem, kívánom-e a katona kíséretét a pártvezetőséghez, vagy megelégszem azzal, hogy csak vele együtt megyek. Már hogy kívánnám a katona megtisztelő kíséretét?! Így azután kettesben keltünk át a folyón, s még fizetni sem kellett, ami kapóra jött, mert a pénzem már az első folyó átkelésénél elfogyott. A pártvezetőség Jangcsiaocében van, ami az én útirányom is, s amely csak hat-hét kilométerre van Zsucsiacsajtól. Beszédbe elegyedtünk, érdeklődtem a vezetők iránt, ki merre van, de akiket ő nem ismert. Így derült ki, hogy megváltoztak a kerületi beosztások, amiről én nem tudtam. Ismerőseim mind máshova kerültek. Ő maga is új ember, s a pártvezetőséghez tartozik. Midőn látta, hogy a környékbeli falvakat jobban ismerem, mint ő (másfél évig voltam legutóbb ezen a területen a vörösök között misszionárius), beszéltem a betegkezelésekről, mind jobban összebarátkoztunk. A végén ő maga állt elő, hogy teljesen fölösleges nekem a párttitkárságra bemenni. Ő nem tudta, hogy itteni lakos vagyok, s még bocsánatot kért, hogy ennyit kellemetlenkedett. Nekem sem kellett több, mindjárt irányt változtattam a falu előtt, hogy a kerülő ellenére is, minél távolabb jussak a párttitkárságtól. Ő egyenesen a falunak tartott. Alig értem azonban a falu széléhez, a párttitkárság előtti őrség utánam kiáltott, vissza kellett fordulnom. A beálló szürkületben csak egészen hozzájuk érve látom, hogy ezek között is régi ismerősök vannak, kiket nem is olyan régen betegségükben kezeltem.

„Ilyen későn jön haza a páter?” Egyenesen a falun át menjek, mondják, mert az a legrövidebb út, s már úgyis besötétedett.

Késedelem nélküli gyorsasággal követtem tanácsukat, s bár útközben a sötétség miatt eltévesztettem az útirányt, hosszas bolyongás után mégis csak odaértem volt plébániámra. Utódomnak, P. Jaschkónak elmondtam a városi eseményeket, P. Superior üzenetét, hogy ha nála is sor kerülne zavarokra, hagyja el a helyét, s húzódjék meg ott, ahol éppen tud.

Október 5.

Nem mertem itt maradni, nehogy a párttitkárság emberei itt tartóztassanak le, így Vejhszien irányába vettem utamat. Útközben a kis ösvényeken jártam, s minden feltartóztatás nélkül értem Vejhszienbe. Itt a Kuo hitoktatónő családjához mentem, mert a templomban, P. Kerekes lakásában már régóta az itteni pártvezetőség tanyázik. Itt tudtam meg, hogy P. Kerekes Liörcsuangban van. Üzentem neki, hogy másnap felkeresem őt. A vasárnapot itt töltöm, hogy az itteni keresztények még egyszer szentmisét hallgathassanak. Ki tudja, lesz-e még alkalmuk erre a jövőben?

Ezen a vidéken, kb. huszonöt kilométerre Támingtól, hallottak az eseményekről, de csak hiányosan. Itt is készülnek a misszió elleni védeljárásra. Mindenki fél, és retteg a terrortól, ami úgy látszik elsősorban a keresztények ellen irányul.

Október 6.

A szentmise után, amelyen ötvenketten járultak szentáldozáshoz, az egyik buzgó keresztény kikísért Liörcsuangba. Útközben tévedésből az egyik faluba vezetett utunk, ahol útlevelet kerestek. Kísérőmmek volt, így átjutottunk ezen is. De ettől kezdve óvatosabbak lettünk. Liörcsuangban a keresztények igen izgatottak. A szomszéd falu vörösei mindenáron le akarják bontani szép kis templomukat. Éppen tegnap vertek agyon a nyilvános tódzsangolás közben egy jobbmódú keresztényt. Különbön errefelé több faluban ismétlődött meg ez a nyilvános emberöléssel végződő népitélet.

P. Kerekes úgy gondolja, hogy még egy ideig tud bujkálni keresztényei között, ezért nem hajlandó velem jönni. Az izgatott keresztényeket látva, én nem maradtam itt, hanem az est beálltával egy másik, kisebb faluba mentem egy ismerős családhoz. Az est leple alatt senki sem vette észre érkeztemet, így egy napi pihenőt tartottam, miközben vezető után néztünk, hogy a vörös határon átjussak.

Október 7.

Tegnap Liörcsuang felé haladva egy repülőgép három irányból is bombázott. Ma hallottam, hogy Vejhszienben két helyen dobott le bombát, Pejcsiuvangban pedig géppuskázott. A hírek szerint megszorították a szabad járást-kelést, maguknak a falubeli embereknek is nehezen adnak írást, hogy falujukat elhagyhassák. Én amellet döntöttem, hogy Csangtőfuba megyek az olasz páterekhez, ahol már kormány-csapatok vannak. Mindössze 40-45 kilométer a távolság, de veszélyes, mert nem tudni, hogy mikor bukkan az ember vörösökre. A nap folyamán egyik keresztényünknek sikerült a szomszéd faluban írást szereznie, hogy beteg rokonához az orvost kísérje el. Ez a falu a határszél. Az itteni hatóságoktól kap egy másik írást, amely éppen ellenkező irányban biztosítja számára a szabad járást. Erre azért volt szükség, nehogy távolléte feltűnjék, s így még bajba keveredjék. Az éj leplet használjuk fel az út megtételére.

Ma jött ide a hír, hogy Liörcsuangban hat családot teljesen kifosztottak a vörösök, s egyik-másiknak még a házát is lerombolták, mert a család egyik tagja átmenekült a kormánycsapatok által megszállt területre. A falvakból senki sem mehet ki, zárlat alá vették a környéket. Nem tudom, P. Kerekessel mi van, ki tudott-e jönni onnan.

Október 8.

Nem tudtunk indulni az éjjel, mindenféle kósza hírek járnak a szigorú őrségekről. Itt eddig senki sem tud jelenlétemről, azért nem félok, hogy veszélyt hozok a család fejére ittlétemmel.

Október 9.

Az éjszaka sikerült vörössel való találkozás nélkül eljutni a határt jelentő folyóig. Itt hajnalhasadáskor a révész átvitt a folyón, mielőtt a vörösök felkeltek volna. Vízben-sárban gázolva siettünk a folyó mellett, hogy mielőbb kijussunk a veszélyes zónából. Nyolc órára megérkeztünk a „beteg rokon” családjához az orvossal, akit én képviseltem. Egy kis harapnivaló után újra elindultunk, mert a szomszéd faluban, ami alig egy kilométer távolság, van egy csapat vörös katona. Délre érkeztem Liujuanba, ahol már a kormánycsapatok az urak. Itt egy régi támingi tanárunkat kerestem fel, kiről tudtam, hogy a mandarin mellett tölt be állást. Örömmel fogadtak, s az egyik hatóság a másikhoz cipelt, hogy a misszió helyzetéről, a vörös csapatok állásáról kikérdezzenek. Nem engedték, hogy tovább menjek, így az éjt is itt töltöttem.

Október 10.

Hűséges kísérelmet visszaküldtem, s az említett egykori tanárunkkal indultam Csangtőfuba, miután kellő írásokkal szereltek fel, hogy bejuthassak a városba. Délután érkeztem meg az olasz páterekhez, ahol a folyosón P. Cserbe ütköztem. Csodálkozva tekintettünk egymásra, hogy miként kerültünk ide.

Itt azután nap nap után érkeztek pátereink, frátereink és nővéreink különböző utakon, amint a körülmények éppen megengedték, hogy a városból hol szökve, hol szépszerével távozva biztos helyre kerüljenek.

Táming végnapjai

Misszionáriusaink és missziós nővéreink helyzete annyira tarthatatlanná vált Támingban, hogy R. P. Takács, misszióink Superiorja végül belátta, tovább nem maradhatunk. A vörösök és az általuk felizgatott tömeg erősen követelözve szabadon járt-kelt mindenfelé. Durvaságukat, szemtelenségüket a már amúgy is megviselt idegek mind nehezebben tudták elviselni. Menjen tehát, aki amerre és ahogyan tud. A kijelölt cél a kormánycsapatok által elfoglalt terület, első helyen Csangtőfu, ami a legközelebb esik Táminghoz.

Így találjuk az olasz Milánói Missziósatyák szerető fogadtatásában az egyenként s csoportosan érkező menekülteket:

PP. Cser, Jaschkó, Kerekes, Molnár, Szajkó, FF. Bencze, Császár, Fekete, Herhold, Kollár, Lindenberger, Vargha, két kínai skolasztikusunk, FF. Li és Szun. A magyar nővérek közül az évek óta beteg M. Leopoldina és két kísérője, M. Agréda¹ és M. Dafróza kivételével valamennyien eljutottak Csangtőfuba. Ezeket ugyanis Táming városától nem messzire elfogták a vörösök, és újra visszakísérték Támingba. Pár nappal később azonban a betegre való tekintettel megengedték, hogy M. Agréda lekísérje Pujangba M. Leopoldinát, akik így ott találtak menedéket.

Csangtőfuban azonban nem voltak berendezkedve ily nagyszámú menekült elhelyezésére, ezért valamennyien átmentek ennek a missziónak püspöki székhelyére, Vejhuifuba. Innen a nővéreket Msgr. Megan S.V.D. apostoli prefektus úr hszinhsziangi missziójába fogadta, teljesen pótolva mindazon hiányokat, amelyekre csak a ruházat, lakás és ételmezés terén szükség lehet. Ide kérte FF. Benczét és Herholdot is P. Szajkóval. FF. Császár és Kollár P. Cser kíséretében Hszücsoufuba mentek Msgr. Coté S.J. püspök úr meghívására, aki az ottani misszió Superiorjával együtt mindannyiunk befogadására jelentkezett. Minthogy P. Superiorunkról azt sem tudtuk, hogy merre lehet, mi a további terve, ezért éppen azon voltunk, hogy Hszücsoufuba menjünk, midőn váratlanul megérkezett Csangtőfuba maga R. P. Takács is. Október 21-én ért ide, s 22-én már Vejhuifuban találjuk. Itt P. Kerekest miniszteri hivattal bízta meg, P. Jaschkót pedig a közösség spirituálisának nevezte ki. A vejhuifui szeminárium egy szárnyát bocsátották rendelkezésünkre, így P. Superiorunk mindenkit visszahívott Vejhuifuba. Itt külön közösséget alkotva saját konyhán fogunk élni úgy, ahogy lehet, a jobb jövő reményében várjuk az isteni Gondviselés további rendelkezését. Ágyeműk, ruházat hiányában – minthogy majdnem valamennyien csak a magunkon lévő ruhában érkeztünk meg – kissé nehéz a kezdet, de nem kibírhatatlan...

Hszinhsziang, 1946. október 31.

¹ Kasza Mária Mária Agréda (1902-1988)

III. FÜGGELÉK

CSER LÁSZLÓ TUDÓSÍTÁSA AZ 1947. JANUÁRI VISSZATÉRÉSRŐL,
MAJD A MISSZIÓ VÉGLEGES ELHAGYÁSÁRÓL

A megmaradt épületrészekben egyre lázasabb munka indult. A törmelékot kihordták, az eltört üveget papír helyettesítette, már mindenkinek jutott lakható szoba.

Az iskolaév második szemeszterének kezdete küszöbön állt. Tanárok toborzása, üzenetek vidékre, gabonaszerezés az iskolák megindítására, tervek és komoly törekvés a talpra állításra – ez jellemezte az egész misszionárius-csoportot.

A fiú- és leányiskola két hét múlva már olyan állapotban volt, hogy a tanévet meg lehetett volna kezdeni.

Ám történt valami.

Hszücsou felé nagy kommunista csapatok vonultak, és a hírhedt Liu Po-cseng el akarta foglalni a várost.

A központiak Támingot komolyan vették. Az volt a terv, hogy száz kilométeres körzetben megtisztító központ lesz a város. Először Birmániában¹ képzett, kitűnően felszerelt 85-ösök táboroztak Támingban, aztán a kevésbé képzett, de a vörösök felett minden tekintetben magasan álló 32-esek. Naponta legalább három amerikai truck² hozta a hadsereg három-négy tonnás gabona és muníció utánpótlását.

A Kuofangpu³ ellenőrizte a várost és vidékét. Letartóztatta a vörösöket, komolyan tisztogattott.

A szétfutott nép egy része már visszatért.

És akkor jött a parancs: a csapatok elhagyták a várost, hogy dél felé, Hszücsou védelmére vonuljanak.

A hír hirtelen jött, és egyelőre csak mi tudtunk róla a katonaság útján, a lakosság nem. Gyanús volt már, hogy a villákon állomásozó „jing”⁴ háromezer embere a kínai újév hajnalán, havazás közben elvonult, de a városban még maradtak csapatok.

Éppen a támingi eseményeket gépeltem szobámban, mikor P. Maron kihívott, és jelentette, hogy másnap hajnalban, még sötétben indulnom kell vissza a többi páterekkel és testvérekkel Csangtöba katonai autón.

Menni kellett. Ott maradt P. Superior, P. Maron, P. Tiszai, Herhold és Bencze testvérek, meg Dafróza nővér.

Csaknem éjszaka volt még, mikor a katonai autók állomásához közeledtünk. Az őrség minduntalan megállított bennünket.

¹ Birmániában – Burmában

² truck – teherautó

³ Kuofangpu – Honvédelmi Minisztérium

⁴ jing – tábor

A katonák meglepve kérdezték, hová megyünk. Az egyik őr a fülembe súgta: „Komoly veszély van!” Félt szegény, hogy ha már mi is megyünk, akkor valami nagy baj készül.

Alig értünk vissza csihszieni táborunkba, utánunk jött P. Maron, Tiszai, Bencze és Herhold testvér is, majd néhány nap múlva a két kínai világi pap is P. Szun jezsuitával. Aztán vagy huszonöt katekista a vidékről. Középkoláink tanárai. A misszió személyzete. Diákok. Keresztények.

Csangtöt ellepték a támingi menekülők. A városból és közvetlen környezetéből több mint ötvezer lelkét regisztrált a csangtői segélyegyesület.

Mi történt?

Jenan¹ kijelentette, hogy a vallásszabadságnak vége. Az egyházi javakat el kell venni, a papokat el kell fogni. A suntői lengyel lazaristák három misszionáriusát kivégezték. Az egyiket öt lóhoz kötötték, és szétszaggatták. A másikat agyonlőtték. A harmadikat napokon át a kútba engedték, felhúzták, leengedték. Három nap alatt belepusztult a tortúrába.

A pogányok éppen úgy menekültek, mint a keresztények. A központi csapatok alighogy elhagyták a vidéket, a vörösök visszajöttek.

Mit várhatott a nép, mikor az első napon három kommunistát lefejeztek azért, mert a központiak bejövetele idején a városban maradtak, és ezzel jelét adták megbízhatatlan kommunista voltuknak?

Itt vagyunk hát újra hontalanul. Gondunk menekültjeink élelmezése és elhelyezése. Futkosunk segély és állás után, hogy túlságosan ne szenvedjenek.

Liszt jut mindenkinek vagy húsz kiló. Kezdetnek elég. Hszinhsziang és Kajfeng tanárokat és hitoktatónőket vesz át. Többen kórházba jutnak alkalmazottnak, vagy betegápoló kurzust kezdenek. A fiatalabb férfinemzedék sofőriskolába készül.

Pátereink egy része a szomszédos missziókban misszionárius, lelkigyakorlat-adó. Már tanárokat kérnek itt is, ott is. Mehetnének sokfelé, de valahogyan még várunk, hátha rövidesen visszajuthatunk oda, ahova elsősorban rendel bennünket az Egyház.

P. Superior visszamaradt. Levelet írt, amelyben helyettesítésével P. Kochot bízta meg.

P. Kochhal együtt kerékpározunk Hszinhsziang felé. Persze missziókról beszélgetünk. Mennyi minden történt már velünk! A támingi misszió nehéz másfél évtizede!

Számolunk. Megan Püspök Úr bizonyára pátereket kér majd a már nála dolgozó Bencze, Herhold és Lindenberger Testvérek után.

Számolunk, és P. Koch sorolni kezdi a neveket, és leméri, hogyan is állunk. P. Herpy, szegény beleőrült az utolsó évek

¹ Jenan – a kommunisták központja Észak-Kínában

emberfeletti munkájába.¹ P. Németh elvesztette egyik szemére látását, és fél évvel ezelőtt Sanghajban nem tudták kigyógyítani állandó szédüléséből. Mégis, egy ezerkétszáz diákot számláló középiskolát vezet most a kanadai pátterek tangsani missziójában. P. Zsámár több éves templomépítései, motorozásai, és megállást nem tudó munkássága után Pekingben kórházba került, ahol ki kellett operálni egyik tuberkulózissal beteg veséjét. P. Litványi a fárasztó nyolc éves iskolavezetés után Pekingben kínai szentírásfordításon dolgozik. P. Lischerong P. Vajdával,² két kínai világi papjával és két segítőtestvérrel Pujangban a kommunistáktól körülvéve, minden kapcsolattól elszakítva ki tudja milyen sorsnak néz elébe. P. Havas súlyos idegkimerültséggel kórházba került. P. Molnár és P. Nagy az utóbbi évek súlyos idegpróbáiban kimerülve Sanghaj felé vették útjukat, hogy pihenjenek, mert az emberi erőfeszítésnek határa van. Vagyunk négyen-öten itt Csihszienben fiatalabbak, jó erőben, de azért nem mondhatjuk, hogy ez az év nyomtalanul múlt el felettünk. És ketten, P. Rab³ és P. Kaufmann Vuhuban⁴ végzik utolsó lelki felkészülésüket az eljövendő harcokra. Ketten, P. Ladányi⁵ és P. Sebes⁶ most fejezik be teológiájukat.⁷

A nővérek egy része éppen úgy fáradt, mint pátereink. Húsz, tizenöt, tíz év! A japán megszállástól következő nyolc év! Ez az utolsó év!

Gyönyörű misszióink, melynek fenntartása, csak a keresztények gondozása is több embert kíván, mint amennyien vagyunk. És mi hittedjesztésre jöttünk. Erőben, emberben megfogyva, egyre nehezebb időkben hogyan feleljünk meg az egyház várakozásának?

Beszélgünk. Jó ez a számvetés. Ez a mi mostani megaláztatóságunk és nagy tehetetlenségünk. Ez a mi egyedül Istenre hagyatkozó birodalmunk. Jó nekünk, hogy nincs senki ezen a világon, akire támaszkodhatunk.

Hogy nekünk már csak Isten maradt.

Boldog, akinek egyedül csak az Isten maradt.

¹ Herpy Károly (1897-1945)

² Vajda Tibor (1914-1995)

³ Rab Pál (1914-1995)

⁴ Vuhu – város Anhuji tartományban, itt töltötték a jezsuiták harmadik próbaévüket.

⁵ Ladányi (Ladany) László (1914-1990)

⁶ Sebes József (1915-1990)

⁷ A jezsuitákat a teológia harmadik éve után szentelik pappá, de ezután még egy évet tanulással töltenek.

A támingi nagytemplom

A támingi nagytemplom főhajója

A támingi nagytemplom szószéke

Maron József hittant tanít

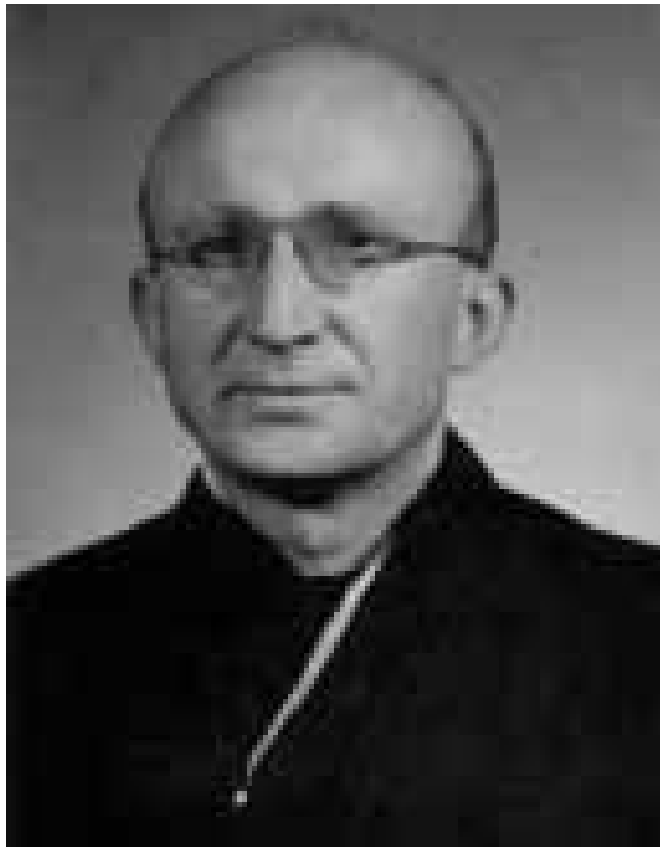
Az első magyar
missziós főpásztor címere

A támingi misszió
előjárójának pecsétje

Szarvas Miklós S. J., apostoli előjáró

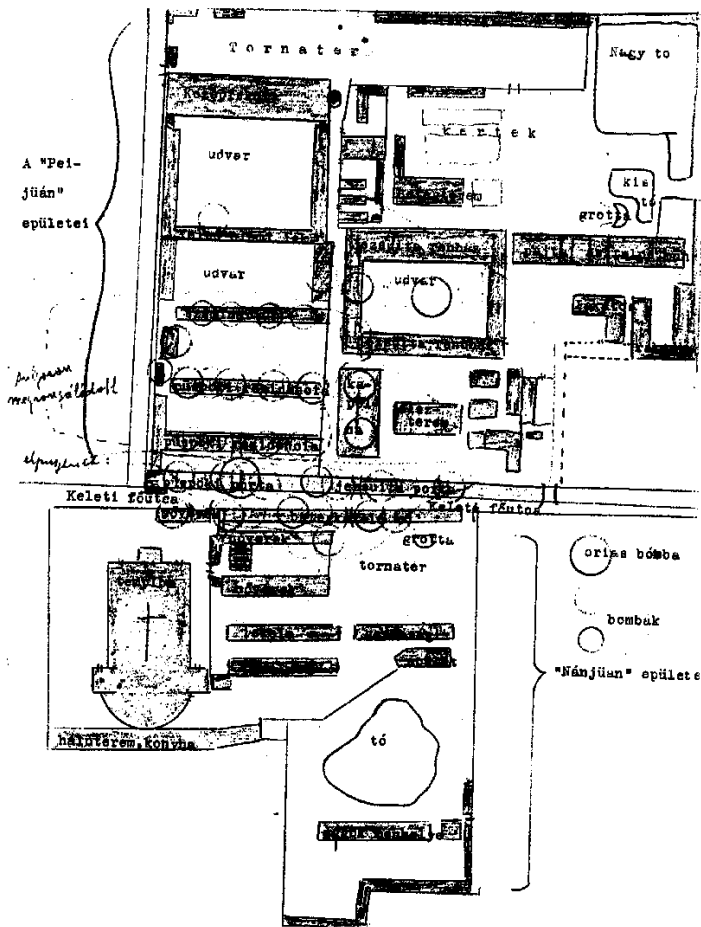

Koch István S. J.

A pekingi szeminárium udvarán
a kínai szeminarista mellett balról jobbra: Maron József,
Koch István, Vajda Tibor, Rab Pál, Kaufmann József

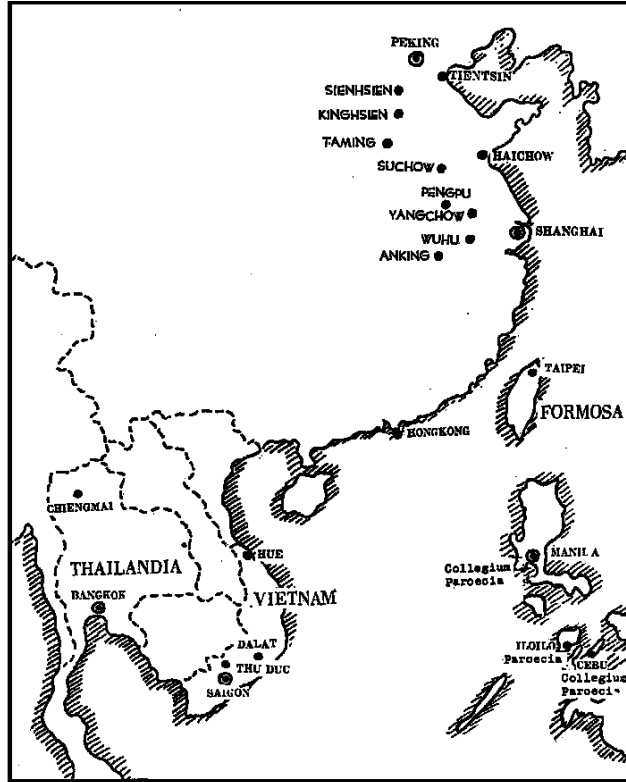

A lebombázott támingi missziós központ – Koch István rajza

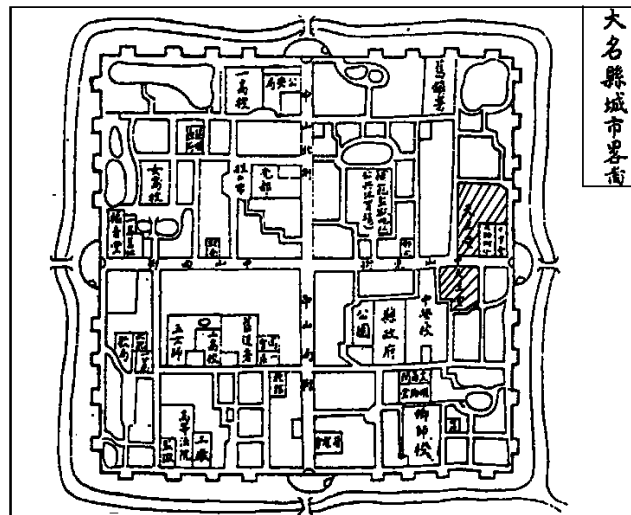
Koch István hajón Tajvan felé

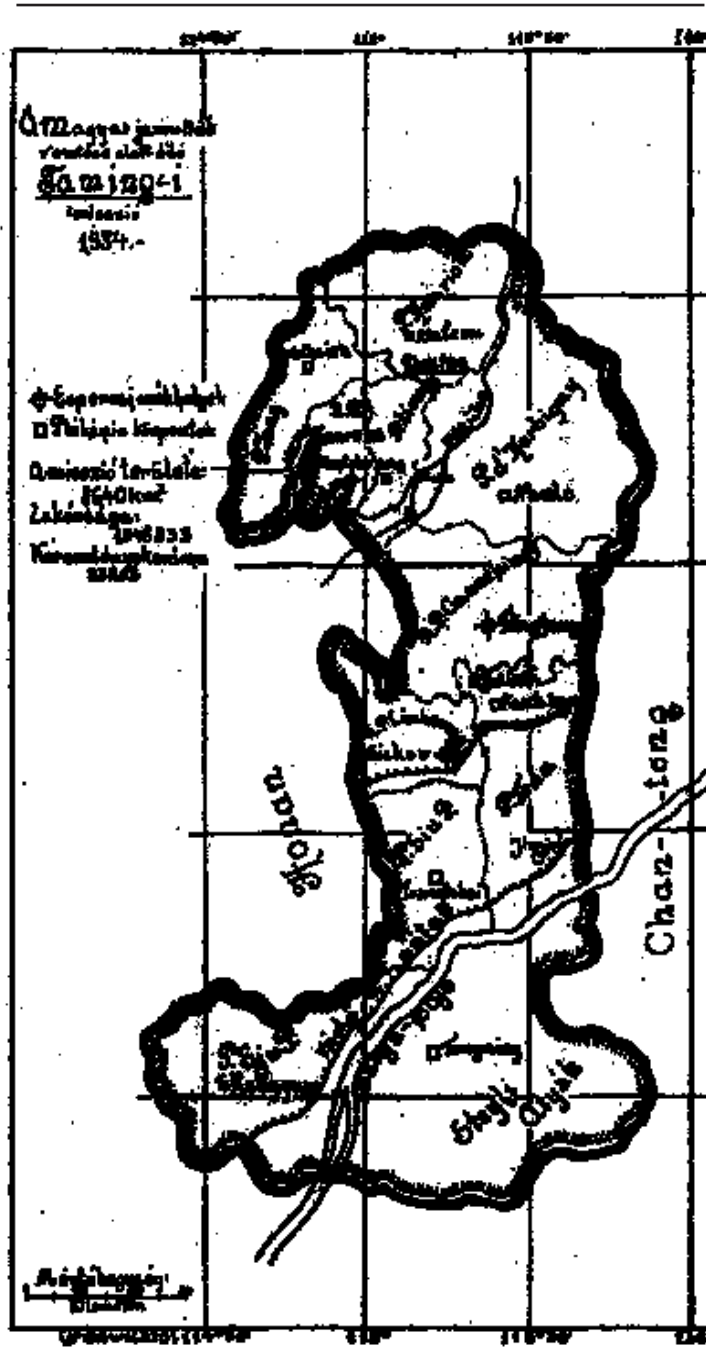

A Jézus Társasága Távol-keleti Provinciájának térképe
(Catalogus Prov. Ex. Orientis Soc. Iesu)

Táming város térképe

A támingi misszió térképe

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	5
MAGYAR JEZSUITÁK KÍNÁBAN	
<i>A missziós munka.....</i>	8
<i>Japán megszállás alatt (1937-1945).....</i>	11
<i>A misszió pusztulása (1945-1947).....</i>	13
KOCH ISTVÁN NAPLÓJA.....	18
AZ ELLENSÉGES MEGSZÁLLÁS VÉGE ÉS AZ ÜLDÖZÉSEK KEZDETE	
AZ ÖSSZEOMLÁS.....	36
A MI ROBINSON ÉLETÜNK.....	110
I. FÜGGELÉK.....	143
MARON JÓZSEF TÖREDÉKES NAPLÓJA A FOGSÁGBAN TÖLTÖTT	
NAPOKRÓL	
II. FÜGGELÉK.....	159
SZAJKÓ JÓZSEF KÉT RÖVID ÍRÁSA A MISSIONÁRIUSOK MENEKÜLÉ-	
SÉRŐL	
III. FÜGGELÉK.....	164
CSER LÁSZLÓ TUDÓSÍTÁSA AZ 1947. JANUÁRI VISSZATÉRÉSRŐL,	
MAJD A MISSZIÓ VÉGLEGES ELHAGYÁSÁRÓL	

Kiadta a Terebess Kiadó Budapesten, 1999-ben
A borító Pál György grafikájának felhasználásával készült
A kötetet tervezte és a kiadásért felel Terebess Gábor
Szerkesztette: Steinert Ágota
Műszaki szerkesztő: Bozzay Kristóf
Készült a Szegedi Kossuth Nyomda Kft. üzemében
ISBN 963 9147 20 6
TE 57